

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI TOIMETISED XVI

VALIK
EESTI KIRJAKEELE
VANEMOID MÄLESTISI
A. 1524—1739.

VÄLJA ANDNUD

ALBERT SAARESTE JA A. R. CEDERBERG

II VIHK

TARTUS, 1929—31

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

VALIK
EESTI KIRJAKEELE
VANEMOID MÄLESTISI
A. 1524—1739.

VÄLJA ANDNUD

ALBERT SAARESTE JA A. R. CEDERBERG

Kõitjale.

Käesolevale II vihule kaasa antud alguspoogen (lkd. I—XII) tuleb mõlema vihu kokkukõitmisel asetada raamatu algusesse, I vihuga kaasaantud vastava alguspoogna asemele.

TARTUS, 1925—31

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

~~Spetsiaalne fond~~

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI TOIMETISED XVI

VALIK
EESTI KIRJAKEELE
VANEMOID MÄLESTISI
A. 1524—1739.

VÄLJA ANDNUD

ALBERT SAARESTE JA A. R. CEDERBERG

~~SE 7960~~ 0

ENG
Riiklik Avalik
Raamatukogu

EA 2692

TARTUS, 1925—31

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

494.545

AKADEMILISE EMARKE SEETSI TOIMISTE XV

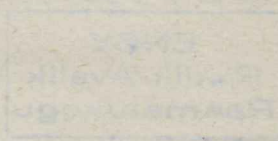
VÄLIK
EESTI KIRJAKELLE
VANEMAJD MÄLESTISI

A. 1524—1750.

„Postimehe“ trükk, Tartus.

VALJA KÕRVALD

ALBERT SAARASTE JA A. B. GEBERBERG

TARTUS 1921-22
AKADEMILISE EMARKE SEETSI KIRJASTUS

Eessõna.

Eesti keele, kirjanduse ja ajaloo uurijate ning harrastajate meeltes on eesti vanema kirjakeele näidetekogu väljaandmine juba varemalt mõlkunud. See mõte kerkis uuesti esile peale selle, kui käesoleva raamatu kaasautoril, A. R. Cederbergil õnnestus 1920 a. suvel, Rootsi Riigiarhiivis ja Stokholmi Kuninglikus Raamatukogus leida eestikeelseid dokumente (XVII saj. lõpult ja XVIII algult) ja kui neile täienduseks hiljem avastati ka Riigi Keskarhiivist, Eestimaa Konsistoriumi-arhiivist ja Tallinna Linnaarhiivist eestikeelseid tekste, peamiselt A. R. Cederbergi, H. Pürkopi ja P. Johanseni poolt. Väljaandmiseks lõpliku tõuke siiski on andnud noore rahvusliku ülikooli õppetöö tarbed, kuna eesti keele ja kirjanduse ning Eesti ajaloo uuringuil hakkas tunda andma vajadus hõlpsalt käsitsetava, ülevaatliku, ustava ning ajanõuetele vastava tekstidepublikatsiooni järel.

Meie keele vanemaid kirjalisi mälestisi oli varemalt avaldatud ainult mõni: Õpet. Eesti Seltsi poolt kõik alalhoidunud G. Mülleri jutlused (ÕES-i Toim. XV, a. 1891), muistseid pulmalaule jm. (ÕES-i Toim. XVI, a. 1896), J. Rossihniuse katekismuse, evangeeliumide, epistlite jm. tõlked (ÕES-i Toim. XIX, a. 1898), kümme jutlust XVII sajandi keskelt (ÕES-i Toim. XX₁, a. 1899) ning Tallinna Linnaarhiivi publikatsioonina „Eestikeelsed palved Kullamaalt“ (a. 1923). Neile hiljem, käesoleva raamatu ilmumise aegu on lisandunud veel Eestimaa Kirjanduse Seltsi väljaandel Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid (Beitr. z. Kunde Estlands XV, 4. vihk, a. 1930). Üksikuid lühemaid tekste ja tekstikatkendeid on muidugi ilmunud eraldi ajakirjus (Eesti

Kirjandus, Ajalooline Ajakiri, Eesti Keel jt.), kirjanduslugudes jm.

Käesolevasse kogusse on valitud XVI, XVII sajandi ja XVIII saj. esipooliku (lõpetades Piibli ilmumisega) tekstidest: 1. XVI ja XVII saj. lühemaist käsikirjalistest mälestistest kõik need, mis seni avastatud, kuid veel publitseerimata; 2. XVI s. — 1739 a. suuremaist, seni avaldamata käsikirjadest (näit. Joh. Gutsلاffi Vana Test. tõlge, Andr. ja Adr. Verginiuse Vana Test. tõlge, Stokholmi käsikiri) võimalikult pikemaid näiteid; 3. trükis täielikult avaldatud pikemaist käsikirjadest (Müller, Rossihnius, osalt ka jutlused alates XVII saj. keskpaigaga) ja pikemaist trükktooteist vähemaid katkendeid (ühes või mõnes eksemplaris püsinud teostest võimalikult pikemaid palasid); 4. võimalikult kõik lühemad trükkteosed XVI ja XVII sajandist ja XVIII saj. algult. Ruumi puudusel on avaldamata jäänud järgmised keelelt ja sisult vähema tähtsusega teosed XVIII sajandi esipoolikult: Lõuna-eesti-murdeline „Önfa Lutri Katekismus, Ehf Laſte Öppus. RIGU / Bey Samuel Lorenz Frölich“, s. a. (64 lk., sign. A₂—D₅, varustatud puulõigetega, kaust 18½×11½ sm., leitud allakirjutanu poolt 1930 a. suvel Taani Kuningl. Rk-st); Riigi Keskarhiivis alal hoitavad trükitud plakatid (Placata von 1700 bis 1704) nrd. 61 (14. XI 1702, 3¹ lk.), 38 (3. VIII 1703, 3 lk.), 33 (15. VIII 1703, 3 lk.), 18 (8. VIII 1704, 4 lk.); Tallinna Linnaarhiivis leiduv (B. F., Suecia, nr. 88) plakat 15. VIII 1703 (vt. O. Liiv, Ajal. Ajak. 1928, lk. 94); rida jutlusekäsikirju Latvia Riigiarhiivis (leitnud Mart Lepiku poolt a. 1927; koopiaid hoitakse Tartu Ülik. Rk-s; vrd. teksti nr. 124. eelmärkust!). Avaldamata on jäetud üksiksõnad, nimed, nimetised ja lühemad laused, mida leida on asjakirjades isegi enne XVI sajandit, alates juba Läti Henriku kroonikaga.

Tekstid, mis juba varemalt on ilmunud, on käesoleva kogu jaoks uuesti algupärandite järgi avaldatud. Kahjuks pole seda võidud teha mõne tekstiga, olgu algupärandi

¹ Kogu plakati lehekülgede arv. Eestikeelne tekst on sel ja järgnevalgi muidugi tunduvalt lühem.

kaotsimineku (nii tekstid nrd. 24, 28—32, 74, 136, 140) või originaali kättesaamatuse tõttu trükkimise aegu (nõnda tekstid nrd. 66, 156, 159).

Tekstide järjekord on kronoloogiline. Ometi, kui sama autori eri teosed on ilmunud küll eri aegadel, nende vahed pole aga märgatavalt suured ja teoste keel on võrdlemisi ühtlane, on need sama autori keelenäited esitatud koos, järjestikku, ilma et vahele oleks kiilutud teiste autorite tekste (vrd. näit. H. Stahli ja J. Gutsلاffi puhul!). Mõni järjekindlusetus tekstide kronoloogilises ja autorite järgi paigutuses (näit. nr. 11, 24, 34, 51, 67, 68) on tingitud olnud tekstide leiust ja kättesaadavusest raamatu mitmeaastase, poognate kaupa ilmumise kestel. Viimaks mainitud asjaolust sõltuvad ka teatavad erinevused ja kõikumused raamatu paberis ja kirjapildis.

Kõik tekstid siin on avaldatud diplomaatsel kujul. Trükitehnoloogilistel põhjustel on siiski tehtud järgmised muudatused. Käsikirjade, resp. trükitööde $\overset{e}{a}$, $\overset{e}{v}$, $\overset{e}{u}$ asemel on käesolevas väljaandes tarvitatud tähti $\overset{e}{a}$, $\overset{e}{v}$, $\overset{e}{u}$ (erandina juhtumid, kui vokaaltähe kohal olev e on esinenud pikendusmärgina, näit. tekstis nr. 1.). Samuti on asendatud n. n. lühendustähed (läbikriipsutatud p ja h, näit. Mülleril) harilikkudega. Vanemate käsikirjade (näit. Mülleri) $\overset{e}{ij}$ -d (= ij) ja $\overset{e}{v}$ -d (= v), nõnda ka $\overset{e}{i}$ -i ja $\overset{e}{v}$ -i, on püütud, niivõrd kui see võimalik on olnud, üksteisest eraldada, kusjuures raske on olnud vältida mõningaid kahetsetavaid järjekindlusetusi. Täbaravõitu on vahel ka olnud käsikirjade sõnaalguliste $\overset{e}{b}$ ja $\overset{e}{D}$, $\overset{e}{f}$ ja $\overset{e}{R}$ ning $\overset{e}{w}$ ja $\overset{e}{W}$ lahushoidmine. — Vanemate (kuni XVII saj. keskpaiguni ulatuvate) käsikirjade reprodutseerimisel on lehekülgede lõpud tähistatud märgiga |, ridade lõpud märgiga |. Selgusetud, raskesti loetavad sõnad või tähed on asetatud nurksulgudesse (näit.: [e]v[er]p[er]e, [p]re[mu]), käsikirjades läbikriipsutatud kohad aga konksukeste vahele (näit.: [p]in').

Käesoleva ramatu väljaandmisel on mitmetigi eeskujuks olnud samalaadne teos Soomes: Kustavi Grotenfelt, Suomenkielisiä historiallisia asiakirjoja Ruotsin vallan ajalta (vuosilta 1548—1809), Helsinki 1912.

Suurt tänu võlgneb allakirjutanu selle raamatu kaasautorile, prof. A. R. Cederberg'ile, kes mitmeti oma nõu ja jõuga abiks on olnud raamatu sisu koostamisel ja korrektuuride ühekordsel lugemisel, peamiselt küll raamatu I vihu (poognate 1.—10.) puhul. Samuti tänulik on autor härradele H. Pürkop'ile ja B. Karro'le, kes ajakirja Eesti Keele sekretäridena on aidanud lugeda teose vaevarikkeid korrekture. Tänulikult mainin siin mitme muu nõuande ja abi eest veel härrasid dr. P. Johansen'i, dr. O. Greiffenhagen'i, mag. O. Liiv'i, Mart Lepik'ut, N. Treumuth'i, Paul Ariste't ja dr. H. Weiss'i.

Albert Saareste.

Tartus, 20. I 1931.

Sisukord.

	Lk.
Eessõna	III
Tähelepanud trükivead	XI
1. 1524 (1520 ?) — 28. Johannes L e l o w. Palved	1
2. Peale 1535. A m e t i v a n n e I	2
3. XVI as. keskpaik (?). Katkend L i i v i m a a talurahva õigusest	2
4. 1570. A m e t i v a n n e II	3
5. 1589. Tunnistus S i g i s m u n d u s A w e r b a c h'ile	4
6. 1603. Katkend G. M ü l l e r i jutlusest loodusõnnetuste, tõbede, kalli aja ja sõja puhul	5
7. 1603. G. M ü l l e r i jutluse katkend kirikulaulude laulmisest	10
8. 1605. G. M ü l l e r i jutluse katkend sõja puhul, millega patustanuid nuheldakse	13
9. 1606. G. M ü l l e r i jutluse katkend liha ülestõusmisest	15
10. XVII as. esimene pool (?). T u r u käsikiri	16
11. Umbes 1600. K o h t u v a n n e I	29
12. 1632. J o a c h i m R o s s i h n i u s. Meie isa palve	30
13. 1632. " " B i z Palve juttusse perrast	30
14. 1632. " " E v a n g e l i u m a m a n d e r n S o n t a g e	32
15. 1632. " " E p i s t e l a m z w a n z i g s t e n S o n t a g e	33
16. 1632. " " E v a n g. a m z w a n z i g s t e n S o n t a g e	33
17. 1632. " " E p i s t e l a m T a g e S t. M i c h a e l i s	34
18. 1632. H e n r i c u s S t a h l. L a s t e m e d d e s p e i t e p a l l u d a	35
19. 1637. " " K i r i k u l a u l s i d u m a t a k ö n e s	36
20. 1638. " " W a s s o l l e i n P f a r r h e r r	37
21. 1641. " " J u t l u s M a t t. e v. 4. p e a t. p u h u l	39
22. 1649. " " J u t l u s L u u k. e v. 16. p e a t. p u h u l	41
23. 1649. " " J u t l u s L u u k. e v. 5. p e a t. p u h u l	47
24. XVI as. lõpp (?). T a l u p o j a v a n n e I	51
25. XVII as. teine kolmandik (?). K a a l u m e h e v a n n e	52
26. 1637. R e i n e r u s B r o c m a n n. C a r m e n a l e x a n d r i n u m	52
27. 1638. " " O d a E s t h o n i c a	54
28. 1639. " " A d S p o n s a m	56
29. 1639. J o s u a M ö l l e n b e c k. D i a l o g u s n u p t i a l i s	58
30. 1641. H e n r i c u s G ö s e k e n. P s a l m u s c e n t e s i m u s	60
31. 1642. J o h a n n e s T a n s t i n s (Laul)	61
32. 1642. G e o r g i u s S a l e m a n (Kaks laulu)	62

	Lk.
33. 1651. Joachimus Saleman. Der Herr Bräutigam	64
34. 1638. Reiner Brocmann ja Peter Fabricius, Piisk. Joach. Ihering'i ametisse kinnitamise kirja tõlge	66
35. 1641. Lars Vigæus. Jutlus I	69
36. 1641—45. „ „ Jutlus II	77
37. 1641—45. „ „ Katkend jutluse konspektist	88
38. 1645. „ „ Jutlus III	90
39. 1644. Balthasar Liphardus. Katkendeid jutlusest	97
40. 1644. Johann Gutsclaff. Palve Pikrile	98
41. 1648. „ „ Kaks lehekülge grammatikast	100
42. 1649—56. „ „ I Moos. 1. peat.	102
43. 1649—56. „ „ I Moos. 27. peat.	105
44. 1649—56. „ „ II Moos. 20. peat.	110
45. 1949—56. „ „ II Moos. 28. peat.	112
46. 1649—56. „ „ V Moos. 14. peat.	117
47. 1649—56. „ „ Kohtum. 15. peat.	119
48. 1649—56. „ „ Ruti 2. peat.	122
49. 1649—56. „ „ I Sam. 13. peat.	124
50. 1647. Jacobus Kohten. Katkendeid jutlusest	127
51. Enne 1636. Talupoja vanne II (Olearius)	129
52. 1650 (?). Saaremaa käsikirj	129
53. 1651 (?). Ericus Larsson Hamerinus. Katkend jutlusest	135
54. XVII as. keskpaik. Kohtuvanne II	136
55. 1656. Johan Sebastian Markard. Auffmunterung zur Dank- barkeit	137
56. 1656 Reinerus Brocmann. Christe der du bist Tag und Licht	139
57. 1656. „ „ Christum wir sollen Loben schon	140
58. 1656. Georgius Saleman. Danket dem Herren	142
59. 1656. „ „ Wenn wir im höchsten Nöhten sein	143
60. 1656. Martin Giläus. Christus der uns selig macht	144
61. 1656. „ „ Vita Sanctorum	145
62. 1656. Henricus Göseken. O Gott, Lob, Dank sey dir gesagt	146
63. 1656. „ „ Vom Ehestand	147
64. 1660. „ „ Vanusõnu, üksikuid lauseid ja ütelusi	149
65. 1665. Kindralkuberner Bengt Horn'i käsk	151
66. XVII as. kolmas veerand (?). Pulmalaul	153
67. 1673. Henricus Göseken. Ach lieben Christen trauret nicht	154
68. 1673. Georgius Saleman. Vaimulik laul	156
69. 1674. Ristimise sõnad	158
70. 1673. Johan Arnh. v. Brand. Armastuslaul	161
71. 1673. „ „ „ Kirikulaul I	161
72. 1673. „ „ „ Kirikulaul II	162
73. 1686. Gebhard Himself. Önnesoov prof. Georgius Wolfg. Wedelius'ele	163

	Lk.
74. 1686. M. Gustavus Johannes Laurentius. Leinalaul . . .	163
75. 1686. Adrian Verginius. Lõunaesti- murdelise uue tes- tamendi eessõna	168
76. 1686. Adrian Verginius. Matt. evang. 27. peat., salmid 1—14	172
77. 1686. " " Joh. evang. 2. peat., salmid 1—11	173
78. 1686. " " Apostlite tegude r. 27. peat. . . .	174
79. 1686. " " " " " " 28. peat., s. 1—16	178
80. 1686. " " Ap. Pauluse r. Eevesuse r., 5. p.	179
81. 1686. " " Joh. ilmut. raam. 12. p., s. 1—17	182
82. 1689. Nähd kistkem Christum rõhmuasft.	184
83. 1689. Tennamine perrast se Põha Satramenti Puhkmisse.	185
84. 1689. Christus ist mein leben Sterben ist mein Gewin . . .	186
85. 1690—1701. Andreas ja Adrian Verginius. II Moosese raa- matu 29. peatükk	187
86. 1690—1701. And. ja Adr. Verginius. II Moos. raam. 28. p.	190
87. 1690—1701. " " " V. " " 14. "	193
88. 1690—1701. " " " Ruti raam. 2 peatükk	196
89. 1690—1701. " " " Hiiobi raam. 3 peatükk	198
90. 1690—1701. " " " " " 7. "	200
91. 1690—1701. " " " " " 10. "	202
92. 1690—1701. " " " " " 41. "	204
93. 1690—1701. " " " Estri raam. 1. ja 2. p.	206
94. 1693. Johann Hornung. Lausenäiteid grammatikast. . . .	211
95. 1694. " " Kirikulaul I	212
96. 1694. " " Kirikulaul II	214
97. 1694. " " Palve I	215
98. 1694. " " Palve II	216
99. 1694. " " Meie isa palve	217
100. 1699. " " Ristmisse Luggo	217
101. 1695. " " Ewangelium Kolmandal Kristusse Tullemisse Pühhal	218
102. 1995. " " Ewangelium teisel pühha Päwal pärrast kolme Runninga Pühha	219
103. 1695. " " Ewangelium kuendal pühha Päwal pärrast kolme Runninga Pühha.	220
104. 1695. " " Jerusalemma linna hirmsaft Ürra- hävitamisseft	220
105. 1695. " " Ewangelium neljandel pühha Pä- wal Paastus	231
106. 1694. Johann Hartmann Creidius. Matt. ev. 2. p., 1.—12. s.	232
107. 1694. " " " Matt. ev. 20. p., 1.—16. s.	233
108. 1694. " " " Joh. ev. 6. p., 1.—15. s.	235
109. 1694. " " " Joh. ilm. raam. 12 p. 1.—12. s.	236

	Lk.
110. 1694. Johann Hartmann Creidius. Pihtisõnad	237
111. 1694. B. G. Forselius (?). Põhjaeesti-murdeline aabits	238
112. 1698. " " " Lõunaeesti-murdeline aabits	246
113. 1695. Rahvalaul. Jüru, Jüru! jooks ma tulen?	253
114. 1696. Mathias Lemcken. Õnnesoov.	254
115. 1697. Kaarel XI matuselaul I	254
116. 1697. " " " II	259
117. 1697. " " " III	262
118. 1697. " " " IV	264
119. 1697. Kuninglik käsk laevariku puhul.	265
120. 1697—1700. Kahurväelase või sõduri vanne.	269
121. 1699. Lõunaeesti-murdeline vandetekst.	271
122. 1699. „Käsiraamatu“ eessõna.	271
123. 1700. Esimene poliitiline trükkdokument	273
124. 1700. Lõunaeesti-murdeline jutlus.	277
125. 1700. Matt. ev. 11. peat., 2.—11. s.	284
126. 1700. Room. 13. peat., 11.—14. s.	285
127. 1700. Esimene peatükk „Jerusalemma linna hirmsast hukka- saamisest“.	285
128. 1702. A. J. de la Gardie üleskutse talupoegadele	287
129. 1703. Hoiatus talurahvale.	289
130. 1705. Stokholmikäsikiri. Vaimulik laul.	289
131. 1705. " " " Matt. ev. 11. peat. 1.—11. s.	291
132. 1705. " " " " " 20. " 1.—16. s.	292
133. 1705. " " " Joh. ev. 2. peat., 1.—10. s.	294
134. 1705. " " " Apostlite Tegude raamatu 27. p. ja 28. p., salm. 1—16.	294
135. 1705. " " " Johannese Ilmutamise raa- matu peat. 4—6	300
136. 1706. Käsua Ants. Kiri pastor Kõnik Kõnikson'ile	305
137. 1708. " " " Kaebelaul Tartu hävitamise puhul.	306
138. XVIII sajandi algus. Vaderi vanne.	315
139. 1707. Kindral A. L. Lewenhaupti teadaanne süütamiste puhul	316
140. 1709. Carolus Schultén. Laul heebrea keele kiituseks	317
141. 1709. Johann Örn. Õnnesoovilaul	320
142. 1710. Engelbrecht Mannenburg'i käsk talurahvale	321
143. 1715. Uus Testament. Armas Maamees.	322
144. 1715. " " " Mõnningad õppetused	326
145. 1715. " " " Apostlite Tegude raamatu 27. p. ja 28. peat., salmid 1—16.	328
146. 1717. Pulmalaul.	333
147. 1717. Vargalugu.	335
148. 1732. Anton Thor Heile. Neist mesilastest.	339
149. 1739. Kirikuõpetaja ja Reinu kahekõne.	344

				Lk.
150.	1739.	Piibli esimene trükk.	Hiiobi r. 41. peat. . .	346
151.	1739.	"	" " " Salomoni ülemlaul, 2. p.	348
152.	1739.	"	" " " " " 4. "	349
153.	1739.	"	" " " " " 5. "	350
154.	1739.	"	" " " " " 6. "	352

Lisandid.

155.	1535.	Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid	353
156.	1587.	Lorentz Becker. Kaks vanasõna.	358
157.	1637.	Johann Pomeri (?) käsikiri.	359
158.	1643.	O. G. Salenius'e õnnesoovilaul Joh. G. Gezelius'e ja Gertrud Gutheim'i pulmadeks.	359
159.	1651—52 (?)	Vandevormel Saaremaalt.	360
160.	1667.	Põlve Jüri veresõnad.	361
161.	1679.	Sulase Tõnis Jüri poja kahevõitluselelutse Jürgen von Höwelt'ile.	361
162.	1696.	Korraldus nahkade ja hülgervasva müügi ja ostu kohta. Muuta ja täiendada	362

Tähelepandud trükivead.

Lk.	rida	Esineb :	Peab esinema :
1,	8 ül. :	Kullamaal	Kullamaalt
1,	9 alt. :	Serwütewt	Serwütewt
2,	4 ül. :	primal (asemel on vist õigem lugeda)	primal
2,	5 ül. :	parrimal " " " "	parrimal
3,	4 alt. :	Wynno toyuetann, nynct wannu	Wynno toyuetann, nynct wannu
3,	12 ül. :	teh ¹	[teh ¹
4,	2 ül. :	tallyna Lyynehall, wagta nynct : janna kuelya ³ olla, tyy mynd	tallynä Lyynehall, wagta, nynct : janna kuelya ³ olla, tyy mynd
"	4 ül. :	Rerct	Rerct
5,	8 alt. :	fael	fæl
13,	7 ül. :	patustunuid	patustanuid
13. ja 15. lk.	on	mitmel pool kaksiktäpid v	pealt ja kriipsukesed n ning m pealt trükiladus edasi, järgnevaile tähtedele nihkunud.
16,	10 alt. :	Ärajäänud joonealune märkus on identne lk. 17. esineva joonealuse märkusega.	
16,	6 "	kollustafet	kollustafet
"	5 "	awetage	awetage
"	4 "	kollustab	kollustab
"	2 "	toowotutt ricfus ;	toowotett ricfus,

35, 6 alt :	þallum eiebbi	þallume lebbi
51, 15 „	Þauker'i	Þaucker'i
58, 19 ül. :	26.	28.
62, 16 „	nr. 26.	nr. 28.
69, 19 „	vöðdreifuþe	vöðdenifuþe
69, 3 alt :	50	10
85, 4 „	meie	meje
100, 10 ül. :	1848	1648
108, 12 ül. :	önniþtama	önniþtama
136, 1 ül. :	þ oftrChr efe uieþþraft	Chriþþe feþto þerraft
154, 3 ül. :	Öyniþut	Öyniþut
183, 18 ül. :	aigo	Aliga
211, 4 alt :	Möiþtatuþ	Möiþtatuþ
211, 3 alt :	Waþtuþ : ei	Vaþtuþ : ein
218, 15 alt :	in-8 ^o	in-8 ^o ;
„ 9 „	w.	v.
224, 1 „	Jöðrani	Jöðrani
232, 12 ül. :	lehetede	lehetede
289, 7 ül. :	Tulleþarn	Tulleþarn
„ 1 alt :	A. J. Arwiþon	A. I. Arwiþon
324, 9 ül. :	üþþile	üþþile
344, 15 „	roppe maþ	roppemaþ

Johan Arnh. v. Brand.

Armastuslaul.

Järgnev lauluke, kuulnud J. A. v. Brand'i poolt 1673. a. sügisel Vastseliinas, arvatavasti küll mitte otseselt talurahva suust, nagu laulu mittepühtakujuline murre osutab, on ilmunud a. 1702 teoses „REYSEN / durch die Mark Brandenburg / Preussen / Churland / Piefland / Pleßcobien / Groß-Maugardien / Tweerien und Moscobien . . .“ (tiitelpilt + 44 + 519 lk.). Peale nimetatud salmi (lk. 164) ja järgnevate tekstidena (nr. 71—72) esitatud kirikulaulude leidub teoses ka rida eestikeelseid üksiksõnu: Siffas (lk. 135), Weepe = vaip (lk. 140; vrd. Gösekeni Weep), Târa = taar (lk. 141), Sasa rôod (ib.), Sinnyf = linik (lk. 150, 151), Sasa toft = Saksa tõld (lk. 150, 358), Rümnes (lk. 154), Râbs = rääbis (lk. 163), Ssand, fubias (lk. 359) jne. — Lauluteksti on varemini ilmutanud m. s. V. Reiman, Kivid ja killud, lk. 15.

Alle tenne Titerken,
 Tule meno juro mägghome,
 Anne sud
 Anne mud
 Anne ermes netzukan.

Johan Arnh. v. Brand.

Kirikulaul I.

Järgneva lõunaeesti-murdelise kirikulaulu on J. A. v. Brand'a 1673 üles märkinud Vastseliina kirikuõpetaja Joh. Freudenthal'i dikteerimist mööda ja see on ilmunud tekst nr. 70 eelmärkuses nimetatud raamatus, lk. 164—67. Laul on tõlge saksa keelest („Christe der du bist Tag und Licht“). Vrd. selle põhjaeesti-murdelist tõlget, tekst nr. 56!

1. Christe te sinna ollet peihw ninck walgus,
 Sinno een ey olle Ssand errapettüt,
 Sinno issalick selge paistus,
 Oppe meid se tee sest tottest oigest.
2. Meye pallume sinno jumalicko weggie,
 Soja meid sel sinna sel öhl,
 Raiza meid Ssand Jumal teike hebda ehst,
 Jumal issa sest heldest armust.

3. Uja erra se raffe unde Jffand Christus,
Ett ey melle kahjo teekut se wainlässe kawwällus,
Se leha kassin ninck puhas ollut,
Sis olleme meye monestarnasses hohlest wabbat.
4. Kus meye fülmat magawat,
Lasse meje söddamet sinno fiffen walwama,
Raiža meid Jffand Jumal sinno parrambal kiffie,
Ninck pešta meid erra fest pattü löiffest.
5. Raiža Jffand Jumal sinno Christi Roggundus,
Sinno abbi ollut meile ices walmistut,
Awwita meid Jffand Jumal figgest heddaft,
Lebbi sinno pühat punnasset reiwat.
6. Mödle Jffand Jumal se raffe aja pehl,
Kumba kahn se ihu sahþ wangis piddatut,
Sehl hingel kumba sinna lunnastanut olla,
Anna Jffand Jesus sinno troost.
7. Jumal Jffa ollut aww ninck littus,
Ninck kahn temmale tarckale Pojale,
Ninck kahn Jumalalle selle röhmustahale Waymalle,
Nuid fest ajast ammo ninck iggawest. amen.

72.

1673.

Johan Arnh. v. Brand.

Kirikulaul II.

Gott der Vater steh uns bey.

Järgnev kirikulaul, mille J. A. v. Brand üles on tähendanud nagu eelmisege (vt. tekstide nr. 70, 71 eelmärkust!), on ilmunud samas teoses „*REYSEN...*“, lk. 167—68. Laulu olevat lauldud „In engner Melodey / welche ganz barbarisch war“.

Jumal Jffa ella meje jures,
Ninck erralasse meid errarikoda,
See meid kifest pattust wabbast,
Ninck awwita meid ömsas errakohlda,
Currati ehst kaiža meid,

Pidda, meid kinni usso sissen
 Sinno, pehle lasse meid igkes lothada,
 Rigfest sodda mest uskoda
 Sinno sissen, fasse meid
 Uttelisse kike Christelikgen innimisfede kahn,
 Erra taggendama currati pettusse
 Jumala sönna kahn kinnita meid
 Amen, Amen se olkut töissi,
 Siss laulami meje alleluja.

73.

1686.

Gebhard Himsel.

Önnesoov prof. Georgius Wolfg. Wedelius'ele.

Laul on ilmunud trükklehel „ΑΣΙΑΤΙΚΟΝ gratulatorium, quo saxonvm apollinem, mvsarvm corcvlvm, medicorvm principem, Magnificum atqve Experientissimvm DN. GEORG. WOLFGANG. WEDELIVM. Doctorem Medicum, Confiliarium & Archiatrum Saxonicum, Theoret. Profess. & Acad. Natur. Curiosor. Adjunctum, Sceptra faecesque Academicos lætissimis ominibus tertium fuscipientem cernui prosequuntur SVECI. Jenæ, Typis Joh. Jac. Bauhoferi, 1686“. Originaalist on alles 2 eks., üks Stokholmi Kuninglikus rmkogus, teine Upsala Ülikooli rmkogus. Fotostaatiline ülesvõte leidub Tartu Ülikooli rmkogus. Luuletis on Toini Melanderi poolt esmakordselt avaldatud ühes faksiimilega „Eesti Keel'es“ VI (1927), lk. 195—6.

Wotka Scepter kessi sees
 Nink olko kaunis illemees
 Teie Muse-Dojade pehl
 Rumst minno iix kaks ollin sehl.

Gebhard Himsel.

74.

1686.

Tallinna.

M. Gustavus Johannes Laurentius.

Leinalaul.

Järgnev luuletis on trükitult ilmunud pealkirja all: „Den Schmerzlichen Hintritt Der Weiland Edlen, GroßEhr und Tugendbelobten Frauen Fr. Hedwig Sidoniae Wagnerin, Des HochWohlEhrlwürdigen, GroßAchtbaren und HochWohlgelahrten Herrn Anthonii Heiderichs, Treufließigen Pastoris zu Regel, Praepositi in Westharrien, wie auch des Königl. Ober-Consistorii in Keval Hochverordneten Assessoris, Herzgeliebten

Ehliebsten, Welche den 22. Septembr. 1686 zu Regal Christlich beerdiget ward; Betraurten Nachfolgende. KEBAL, gedruckt bey Christoff Brendelen". Selle trükkteose leidis 1896. a. kevadel Georg Knüpfier ühest matuse- ja mälestuskönesid (XVII saj. II pooldest) sisaldavast kvartkõitest Tallinna Poegl. Gümna. rnkogust. See avaldati Leo Meyer'i poolt a. 1896. VhGEG XVI₄, lk. 305—312. Nähtavasti viimase põhjal on laul hiljemini uuesti trükitud K. A. Hermann'i poolt, Eesti kirjanduse ajalugu (1898). Täiendused ja parandused, lk. 5—7. Vt. ka V. Ridala, E. kirjand. ajal. kool. I, lk. 119—21. Praegu on originaal kaotsis.

HEh selle, kumb siht hedda seest
Sahp aigksast erramina!
Kumb Risti, Waiwa, Murre eest
Sahp Röhmo sisse sinna!
Ke Surma ette Ello nehþ,
Nink üxnes Jesu jures jehþ,
See woit sa önsax kihtma.

Et lasse mind, Ägypti-Mah,
So Hedda-Orγκust erra!
Ma tahhan teps sind denima,
Echk olla sinno perra;
Sul polle Rahwo Pehw echk Öh,
So jures Murre Waiw nink Töh,
Ochk, ke sahþ otza nehha!

Denin ma sind weel eddespitt,
Nink kuhlen sünno Sannat,
Sihs pehsen minna sihskit mitt,
Waid Towotust mul annat,
Sa kihtat omma Warra mull;
Et pidda sedda issi sull,
Nink lasse mind siht erra!

Weel ollen Wangki-Torni sees,
Ep olle Pehsmist tehta;
Se Rist on igka Pehw mo ees,
Nink kinnitap mind jehda
Kuj kauw pehn minna waine sihn
So juhres nehma Waiw nink Pihn,
Nink Nutto-Leiba söhma?

Io münno Kehha tühjax jehp,
Se raske kohhus anda ;
Mo Jalgk nink Kessi rammax lehp,
Ma tüddin kohrma kanda ;
Mo Selgk on lijax kummardut,
Mo Silm on Nuttust kullonut,
Kui kauw mind Wangkis peat ?

Gypti-Mah, sinna Waiwa-hohn,
Mind waise lasse minna !
Eht sinnul pissut Röhmo on,
Sihs lasse mind tochk sinna !
Se Kanaan ma igkazen,
Ochk lunnasta mind JESukenn !
Et sahxin sedda nehha !

So pohle, JESu, Abbi-Mees !
Ma töstan omma hehle
Sesamma Risti-Waiwa sees ;
Ochk heita Armo pehle !
Ochk kuhle mind, mo armas Wend !
Mo pehle hallesta tochk hend,
Nink usso münno hedda !

Ieh sinna mul, kuj Moses sehl
Neil Isra'litril olli,
Ke sünnö pöha Sanna pehl
Neit heddast pehstma; tulli,
Ke sedda Merre kahhex löi,
Nink nemmat kuiwalt lebbi töj
See Kanaan-Mah sisse.

Denida, kolban ennam teps,
Mo Igkast wannax jauan ;
Mis Nouw mul on, ma waine Laps ?
So pohle, JESu, nouan :
Kus ILM ep pehstap, pehsta sa,
Nink omma pöha Abbi kah,
Mul Hingkamisset sahta !

Ochk totta, Armas JEsukenn!
Mis wibidat ni kauwa?
So juhres Rahwo, Röhmi nink Önn;
Ochk pesta mind! ochk jaua!
Pehn ma sihs ilma asjata
So pehl ni kauwa lohtama,
Nink mitte Abbi-sahma?

Neh, neh! Mis Sünno Sana sees
On kescktut üllespanda.
Eth sinna tahhat Hedda sees
Hehl Meelel Abbi anda;
Sihs aita nühd, mul Hedda on,
Mo Lihha, Patt, nink Pörko-Konn,
Mo Hingkel Waiwa teewat!

Iss' ollen minna kandnut kaa
Kül rascke Rist nink Hedda,
Nühd tahhat Abbi keelama,
Nink annat mitte sedda;
Ma pallun keickest Süddamest:
Ochk pehsta Hedda-Orgkokehst,
Nink kuhle minno Palwe!

Ait-Jummal ütlen Jummalal,
Ke keick on heste thenut!
Ke kuhlep Palwet Taiwa all,
Ke münno Hedda nehnut!
Nühd lehen röhmsast reisima,
Et sahxin nehha Perris-Mah
Kumb IESus minnul sahtnut.

Wist, wist, on sehl mul parramb Nouw,
Kudt höhlas ILmas tehda;
Sehl, kus on selgke Lust nink Auw,
On kindlamb Asse jehda;
Sehl, sehl on heh, kus Jummal on,
Nink JESus münno Auwo-Krohn;
Seperrast töttan sinna.

Ach kus mo Ello-Maja jehp?
Kes se ees Hohle kannap?
Kes waisel Lessel Abbix lehþ?
Kes Lastel armo annap?
The sedda armas Jummal Sa,
Nink Armust nemmat paimenda,
So Poja JESu perrast!

Gypti-Mah, jeh nühd üxi küll,
Mo JESus mind nühd püap;
Ma kuhlen teps so Patto-Pill,
Kumb hullust Meelest hüap;
Sa ollet küll mind waiwanut
Nink Nutto-Leibas piddanut
Nühd sinnust sihskit lachkun.

Nühd aita, JESu, köndima,
So Rist mul Kaikax anna!
Eht ollen nödder reisida,
Mo Hing so Kehjes kanna!
Sihs lehhen So kah eddase,
So külgke lebbi löijan Tee,
O Röhm! ma nehn jo Taiwa!

Ei münno Keel woip Röhmö ees
Se rehkma, me Silm wahtap;
Se, mea negkin Üscko sees,
Mind kehjepitte sahtab;
Ma nehn nühd omma JESukenn,
Kaas põhat Englit, Auw nink Ön;
Woy! woy! mis piddo Taiwas!

Röhm olko sel, kel Önn on kehs;
Ma pehsin Murrest erra;
Ma lessin JESu Rüppe sees,
Nink ollen Temma perra;
Mo Armat, erra Nuttket mitt!
Ma tullen ümber mittekit;
Küll sahte minno jure!

Ieh Terwe! Armas Kihlakon,
 Keick Heh nink Auwo ette;
 Mo JESUS, ke küll rickas on,
 Keik maxko sinno kette!
 Se hoidko Sind, nink Kirko-Hohn,
 Se andko, me sul tarwis on,
 Ni Hing' kudt Ihho pohlest.

Nühd noudko kaas üx igka Mees,
 Et sahit, erra tulla;
 Kui kauwa Wangki-Torni sees,
 Nühd Pattust tahhat olla?
 Ochk wotket üllesherckada,
 Nink Patto-Unnest touseda,
 Sihs walkustap teit JESUS.

M. Gustavus Joh. Laurentius,
 ad. D. Matth. et Crucis Diac.

75.

1686.

Adrian Verginius.

Lõunaeesti-murdelise uue testamendi eessõna.

Trükkteosest „Meije Iffanda JESusse Kristusse Wasine Testament / Eht Jummalä Põhä Sõnna / Kumb Perräst JESUSIDA JESUSSE KRISTUSSE Sündimist põhist Ewangelistist nink Apostlist om ülleskirjotetu. Cum Gratia & Privilegio S. R. M. Sueciæ. RZGA / Gedruet durch Johann Georg Wilcken / Königl. Buchdr. Im Jahr MDCLXXXVI“, lk. aij—aiij. Teos on alal hoidunud mitmes eks-s, neist 4 eks. tallel Õpet. E. Seltsi ja Ülikooli rnkogudes. Eessõna on superint. Joh. Fischeri kirjutatud ja Adr. Verginiuse tõlgitud.

Armas Mahmehs.

EG Rahmat / kumba jinna sihu näet / ou meije Iffanda JESusse Kristusse Wasine Testament / eht Jummalä põhä Sõnna / kumb verräst Iffanda JESusse Kristusse Sündimist 5 põhist Ewangelistist nink Apostlist om ülleskirjotetu. Seistjannmaist peät jinna jeddä teedmä: Kui eesmänne Inniminne Pattu sisse ollt jaddanu / nink je läbbi iggawest Sufferimmemist henne

pähle jahtnu; jis om je helde Jummal / ommašt Pohjatunmašt
 Armušt / jaddanu Innimisselle jeddä kallist Towotust andnu /
 et teddä / läbbi Wahemehe nink Luhnastaja / Pattušt nink
 Seddäšt jälle piddi awwitetama / ent Guffotaja Kurrati Riffus
 nink Wäggi piddi errähäetätämä nink tüchjäh tettämä / kui 5
 temmä heitinu Innimisselle jeddä röhmulikko Sömma kuhlut:
 Minna taha Waino tösta jinno waijel / n. Raije waijele / n.
 jinno n. temmä **SCMG** waijele; Sesamma fahb sulle Pähd
 erräröhuma / nink jinna jahst temmä Koufa erräröhuma.
 1. Moj. Rahm. 3/15. Se towotetu Raije Seemen om Kristus / 10
 Jummal Poig; je piddi Schiwulle /je om Kurratil /Pähd
 erräröhuma / je om telt temmä Wäkke errawötma / jiski nida /
 et Kristussel piddi Kouf jahma erräröhulus; je om / et temmä
 piddi kannatama nink kohlma. Hebr. 2/14. Sesinaze To-
 wotusse pähle omma fik Ufflikko / Ilma Ugmissest jahni / 15
 lohtnu; nink eckl küil ne / kumma enne Kristusse Sündmist el-
 liwä / sesinaze Towotusse Teitmist ei olle nämnu / jiski omma
 nemmä hendä / essierälikkult Dwore man / kumma ni häste
 / kui fik Dewileište Jummal Drjus / Kristušt tähendiwä /
 jeshammašt röhmustanu / nink omma erräkohlu Uffun sesamma 20
 pähle. Hebr. 11/13. Ent kui Nig (kumba Jummal oman
 Nouwun olli erränöttelnu) teiis saije / jis lähät Jummal
 omma Poiga / sündinus jahda Raijest / nink Sähdusse alla
 panna / et temmä neid / kumma Sähdusse al olliwä / errä-
 ostar / et meile Laste Kodus jahš. Gal: 4/4/5. Sest pajatab 25
 nühd sesinane Rahmat läbbi n. läbbi / kumb **Wastseš Teita-**
mendiš kutzutas. Sest je sissen kuhlutetas / kuitao Jummal
 Poig / kumma Wäljaninreminne Ugmissest nink iggawest om /
 Mich. 5/2. kumb om Jummal ülle fige kittetu iggawest /
 Rom. 9/5. Sunkrust Mariašt töstiseš Innimisseš om sündinu / 30
 Luk. 2/6/7. nink nida kui Innimisse Laze Dehast nif Werrest
 offalikkus jahnu. Hebr. 2/14. Se sissen kuhlutetas / mes
 Kristus om oppetanu / mes temmä omma Deha Peiwil tennu
 / nink kuitao temmä hendä Jummal nink Innimiste wasta
 om piddänu / kummaga temmä meile om Genfiria jätnu / et 35
 meije temmä Sälgi perrä peäme keümä. 1. Pet. 2/21. Kuitao
 temmä wihmäte meije Pattu perräšt om kannatänu / errä-

kohlu / maha mattetu / meije Digusse perräst jälle üllestösnu /
 Taiwanne lännu / nink Summala hähle keele istnu / et temmä
 / kui igewäggewäl Runningal / fik Meesewald om Taiwan
 nink Mah pähl / nink et temmä woib nink tahab uskjille iggä-
 5 west Ello anda. Kuitao se waista Innimisse jeddä juhret Armo
 peäwä tundma / jeddäsamma usklikkun Dohtussen waistawötma /
 nink ei peä mitte ennõmb kui Pattu nink Kurrati Lage / enge
 kui Sumala Lage Digussen n. Pöhäussen ellämä. Ne / kumma
 jeddä Rahmatut omma kirjotanu / ei olle mitte Engli / enge
 10 Innimisse olnu / ent kummille pöhä Wain jeddä om jisse
 andnu / mes nemmä piddäwä kirjotama / neid kah kirjota-
 missen walligenu / nink nida fige Tötte jisse johatanu / et
 nemmä se Oppusse Ettekandmissen ei olle woimu essidä. Zahn.
 16/13. 2. Pet. 1/21. Seperräst om kah neide Tunnistus töist /
 15 Zahn. 21/24. Nink neide Sömma ei olle mitte arwata kui
 Innimisse Sömma / enge nida kui se töttelikkult om / kui
 Summala Sömma 1. Tes. 2/13.

Ent sen Rahmatun / kumb Wasstseß Testamendis kuzutas /
 löijis mitto Rahmatuid. Gesmägid nelli Rahmatuid kuzutas
 20 Ewangeliummiß / kummiß Matteus eesmäst / Markus töist /
 Lukas kolmandat / nink Zahn neljändet om ülleskirjotanu.
 Ewangelium om Greeka keele Sömma / nink om meije keelel ni
 paljo / kui rõhmulik Sömmun. Dye kui nühd üttel / kä
 Surmale om erräsunnitu / ühik rõhmsamb Sömma ei wo
 25 jahda tohdus / kui se / et temmä peäb Ello jähmä / nida
 kuzutas se Oppus ehk Kuhlutaminne / kumman Pattajelle /
 kä iggawekeß Surmaß olli erräsunnitu / Arm nink igga-
 wenne Ello Kristusse läbbi towotetas / Nochtult Ewangeliummiß /
 se om / rõhmulikkuß Sömmaß / ehk Armo Oppusseß nink
 30 Kuhlutamisseß. Neide Rahmatuide kirjotajid nimmitetas Ewan-
 gelistiß / sest et nemmä jeddä omma ülleskirjotanu / nink
 neid rõhmulikko Sömmuid Nmale tohnu / kuitao se Towotus /
 kumb Paradisin olli antu / om teüdetu / se Naise Seemen
 Kristus sündinu / nink fik tennu nink kannatanu / mes temma
 35 meije Erräluhnastamisseß nink Dnistusseß piddi teggemä nink
 kannatama.

Neide perrä tulleva Apostlide Leggo. Apostel om kah
 Greeka Keele Sönnä / nink se wera kui Käst / eckh Lähätetu.
 Kui Kristus meije Issand omma Oppusse Aunnetit nakkaj /
 sis walliž temmä kagtoistkümmend Mehi / kumbe temmä Apost-
 liž nimmit / Luf. 6/13. kumma ikkes temmä ümbrel olliwa / 5
 temmä Oppust kuhliwa / temmä Summetekko näiwä / et nemmä
 ni häste sejt / kui kah temmä Ülestösemissest Ilmal tunnistasse.
 Luf. 24/48. Ap. Leg. 1. 22. n. 5/31. Mesanuna läkiwä
 perräst Kristusse Ülestösemist / kui pöhä Waim naggewäl kombel
 neide pähle olli wäljä kallatu Ap. Leg. 2/1/2/3/4. fige Ilma 10
 sisse / nink kuhlutiwa Ilmale jeddä röhmilikko Sönnä Kris-
 tussest / Summala Pojast. Mähräne Järg neil nühd sesinake
 Oppusse man om olnu / kuitao Ilm neidega / essierrälikkult
 Pahwliga / kä Pagganide mannu olli lähätetu / om ümbre-
 keinu / ent kuitao siski Kurrat nink Ilm Summala Tekko 15
 nink jeddä Oppust ei olle woinu errähätädä / se om Apost-
 lide Leggo Rahmatun üleskirjotetu. Apostlide Gohl olli /
 et se Oppus / kumba nemmä essi man ollen juttuistiwa / kah
 Roggoduste man pididi hoijetama nink ülespeetämä / seperräst
 kinnitiwä nemmä Ufjid erräollen / Rahmatuidega / kummist 20
 Pahwel / sejt et temmä ennämb kike om Töhd tennu /
 1. Kor. 15/10. weid ennämbest om kirjotanu / kumma perräst
 omma ütte tohdu / nink se Kõrra perrä / kui nemmä sesinaken
 Rahmatun jaišwa / jäetu.

Whinne Rahmat om Awwaldaminne / kumb Jahnil: 25
 Apostlille om jochtonu / kumman telle pimmedän promeetikun
 Kojun nink Kõnnin om neüdetu / kuitao Järg Kristusse Ker-
 koga Ilma Otzani jahb ollema / kuitao errätagganu Kerk / se
 umbusklik nink Währ-Summala orjaja Paapsti Gulk / eckh
 Pabylon / töijit Kerkut jahb perränkiusama nink waiwama / 30
 jenni kui Summal pähle tulleb / nink Pabylonille Ota teh.

Se om / armas Mahmehs / mes sulle lühidelt seitsinabest Rah-
 matušt sündi teedä anda. Nõsse nühd / jah walgeß / sejt sinno Wal-
 gus tulleb / nink Issanda Auvustus töšseb sinno ülle. Esa. 60/1.
 Erräjähgo ennämb entzi Kummalusse sisse / enge tennä Sum- 35
 malat Süddämešt / et tenmä kah sulle / sinno Keelen / omma
 Sönnä om andnu luggeda / palle teddä temmä pöhä Waimo

perräst / kä jinno walguſtaß / nink olle ſel heldel Zummalaſ /
temmä Armo eeſt / Zummalapelglickun Ellun Süddämeſt
tennoliſ. Zummal andto ſulle omma Armo / Kriſtuffe ZGruſſe /
meije Zffanda perräst. Amen.

Riga den 12. Junij 1686.

76. 1686.

Adrian Verginius.

Matt. evang. 27. peat., ſalmid 1—14.

Samast teosest (lk. 46—7), kuſt tekst nr. 75. Vrd. Joh. Roſſihniuse
tölget, tekst nr. 16!

Se XXII. Pähüt.

Kuninglickuſt Saajaſt. Tagina Raſaſt. Saduſeerde Gijituſſeſt. Suh-
rembaſt Käjuſt Sähduſſen. Keſ Kriſtus om.

1. Nink ZGruſus koſte nink pajat neile jälle läbbi Moijſtu-
föne / nink üttel:
2. Se Taima Niffus om ütte Kuninga ſahrenane / kä
onumale Pojalle Saaja teggi /
3. Nink lähat wälja omme Sullafid neid Kutzutuid Saaja
kuſma: Nink nemmä eſ taha mitte tulla.
- 10 4. Jälle lähat temmä töiſi Sullafid wälja / nink üttel:
ütlege neile Kutzutawille: Näge / minna olle omma Söhmli-
gä walmiſtanu / minno Härjä nink Söhttöppra omma tappetu /
nink fiſ om walmiſ: Tulge Saaja.
5. Ent nemmä eſ hohli ſeſt / n. lägiwa wälja / ütſ omma
15 Murme / töine onuma Rauba mannu.
6. Ent töiſe wöttiwa temmä Sullafid finni / willitelliwa
nink tapſiwa neid erra.
7. Kui ſe Kuningaſ jedda kuſhd / jaije temmä wehatzeß /
nink lähat wälja omma Söawäſſe / nink hukkaſ neid Nöhmli-
20 erra / nink leiit neide Lihna pallama.
8. Siſ üttel temmä ommille Sullafiſſe: Se Saaj om kü
walmiſtu / ent ne Kutzutu eſ olle jedda währt.
9. Seperräst minge wälja neide Maſſeiſe pähle / nink
kuſſe Saaja / jedda teije lömwate.

10. Nink nesanma Sullase lähima wälja Teije pähle /
nink koggosiwa kofko kif / kumbe nemmä löidsiwa / hähd nink
kurja: Nink ne Lawwa jaima kif teiis Wöhrid.

11. Sis läh je Runningas fisse neid Wöhrid kajema /
nink näggi jähl ütte Innimist / sel es olle Saaja Keiwast 5
Säljan:

12. Nink temmä üttel temmä wašta: Söbber / kuis sinna
ollet sija fisse tullu / nink jul ei olle Saaja Keiwast? Ent
temmä * jäi kui keeletummaß.

* Greek: Keel: Temmä Suh jaije kinnisulletus. kaije jedda 10
34. Luf:

13. Sis üttel je Runningas ommille Sullasille: Keitte
temmä Kässi nink Jalgu kinni / wötte tedda / nink heitte tedda
Pimmedusse fisse / kumb wäljan om: Sähl jahb ollemtä Sund-
minne nink Sammašte Kärrijeminne. 15

14. Sejt paljo omma kuzutu / ent weidi errakorjatu.

77.

1686.

Adrian Verginius.

Joh. evang. 2. peat., salmid 1—11.

Samast teosest (lk. 178—9), kust tekstid nr. 75, 76. Vrd. J. Rossih-
nise tõlget, tekst nr. 14!

Se II. Pähütük.

Saaj Kanan. Jummalä Koa Pohastaminne / nink mes je man sündinuu
Jerusalemmin.

1. Nink kolmandel Peiwäl jaima Saaja Kanan Galilea
Wahl: Nink JEsusse Emma olli jähl. 5

2. Ent JEsust nink temmä Jüngrid kuzuti kah Saaja.

3. Nink kui Wihna puudu / sis üttel JEsusse Emma
temmä wašta: Neil ei olle Wihna.

4. JEsus üttel temmä wašta: Mes mul sinnoga teggemist
Kaine? Minno Lund ei olle weel tulnu. 10

5. Temmä Emma üttel Sullafille: Mes temmä teile ütteleb / jedda teffe.

6. Ent sinnä olli kuhš kiuwist WeeAnnumid pantu Judalijte Pohastamijse perräst / nink egga üttele jisse läg kaš ečš 5 kolm Mõhto.

7. JEsus üttele neide wašta: Teitke neid WeeAnnumid Weega. Nink nemmä teitšiwä neid Wehre taššani.

8. Nink temmä üttele neile: Ammutage nihd / nink wihe Wardjalle. Nink nemmä weiwä.

10 9. Ent kui Wardja jeddä Wet maiz / kumb Wihtaš olli jahnu / (nink temmä es tija / kuštäs je olli: Ent ne Sullase teešiwä / kumma jeddä Wet olliwä ammutanu:) Sis kutz je Wardja Pöigmešt /

10. Nink üttele temmä wašta: Eggamehš annab eesmält 15 hähd Wihta / nink sis / kui nemmä omma johbnuš jahnu / alwembat. Sinna ollet hähd Wihta jenni Njani piddanu.

11. Se om je eesmänne Tächt / kumba JEsus teggi Nanan Galilea Mahl / nink awwald omma Lubuštust: Nink temmä Jüngre uššiwä temmä jisse.)

78.

1686.

Adrian Verginius.

Apostlite Tegude raamatu 27. peatükk.

Samast teosest (lk. 285—7), kust tekstid nr. 75—77.

Se XXVII. Pähtüf.

Pahwel wijäs erra Italia Mahle / om Laiwa Heddan. / jähd jisti kilega / kumma temmäga omma / Ello.

1. Ent kui je nida olli ette woet / et meije Laiwaga piddime 5 Italia Mahle minnemä / sis anniwa nemmä Pahwolit / nink mönd muid Wangi / üttele Pähmehe Rätte / Nimmega Julius / Reisri Wäest.

2. Ent kui meije üttele Abdramiti Laiwa aštime / et meije 10 Ušia Wehri möhdä lähššeme / sis lähššime errä / n. meijega olli Aristarchus / Mazedonia Mahlt Tessalonikašt.

3. Nink töifel Peiwäl tullime Sidoni. Nink Julius pididi
hendä söbbralikkult Pahwli waſta / nink and telle Lubba
Söppru mannu minnä / nink hendä laſte härwetä.

4. Nink kui meije fählt erraläzime / fiſ läzime Rüppe alt
möhdä / feſt et Tuhle meil waſta olliwa. 5

5. Nink meije läzime ülle Merre / kumb om Bilizia nink
Pamwilia man / nink tullime Mürabe / Lizia Mahl.

6. Nink fähl löif ſe Pähmehſ ütte Baiwa Aleksandriaſt /
ſe läz Italia Mahle / nink pand meid ſinnä pähle.

7. Ent kui meije mitto Peiwä ollime hilja keinu / nink 10
waiwaliffe Knidummi tulnu / et Tuhl meid eſ laſſe / fiſ
tullime Kreta alla / Salmone Lihna mannu.

8. Nink kui meije waiwaliffe temmä möhdä ſaime / fiſ
tullime ütte Paika / ſe kuſuti illuſ Rand / ſe lähim olli
Baſea Lihn. 15

9. Ent kui paljo Aiga olli möhdä lännu / nink nühd jo
waiwalik Keiik Baiwaga olli / feſt et kaſ Pahſto jo möhdä
läz / fiſ manniſ Pahwel neid /

10. Nink üttel neide waſta: Mehe / minna näe / et ſe
Baiwa Keiik ei taſa üſindä kurri nink kaſhjoliſ olla Rihſtalle 20
nink Baiwalle / enge kaſ meije Ellulle.

11. Ent ſe Pähmehſ uſt ennämb Baiwa-Wallizajat nink
Baiwa mehſt / kui ſeddä / meſ Pahwliſt ütteleidi.

12. Ent feſt / et fähl hähd Saddamat eſ olle / ülle Salwe
olla / fiſ olli ſuhrembal Hulgal Nouw fählt erraminnä / kaſ 25
nemmä woiffe ſahda Wönizia Mahle / ülle Salwe jähdä /
kumb om Saddam Kreta man / Lähſä nink Boije Tuhle waſta.

13. Ent kui Bauna Tuhl puht / fiſ mötliwa nemmä omma
Meele perräſt ollewat / nink töſſiwa nink tulliwa Kreta lähüde.

14. Ent ei mitte kawwa perräſt ſeddä / fiſ töſſi Tuhliſpäh 30
neide waſta / kumb kuſuti Iddatuhleſ.

15. Ent kui Baiw ſinni härti / nink eſ woi hendä Tuhle
waſta ſähdä / fiſ laſſime hendä Tuhleſt ajada.

16. Ent meije tullime ütte Saare mannu / ſe kuſuti
Klauda / fähl olli meil waiwaliffe Joud Bohzikut ſinni ſahda. 35

17. Seddä wöttime ülles / nink pruhksime Appi / nink
keüdimine seddä Laimalest kinni: Ent kui meije pelgsime / et
meije Pihwa pähle es sahß / sis lassime Annumat maha /
nink lähime nida.

5 18. Ent kui meije suhrt marro Ilma ollime kannatanu /
sis heidivä nemmä töisel Peiwäl Rihsta wälja:

19. Nink kolmandel Peiwäl heidime omma Käega Laima
Rihsta wäljä.

20. Ent kui mitmal Peiwäl Päiwä ei kah Tächte es
10 nättä / nink weidi marro Tuhld es olle / sis olli kii Lohtus
oßan / et meije sahssime Ello jähmä.

21. Nink kui nemmä kawwa Uiga es olle söhnu / sis saif
Pahwel neide kessel / nink üttel: O Mehe / teil olleß sündinu
minno Sönnä wötta / nink ei mitte Kretast alla tulla / et se
15 Waiw nink Rachjo olleß maha jähnu.

22. Nink nühd manniße minna teid röhmfa olla: Sest
kelleke teije seast ei sah Ello pohlest Rachjo ollema / kui
ennege Laimal.

23. Sest selsinatel Öhl saif Jumala Engel minno man /
20 kumma perrält minna olle / nink keddä minna orja /

24. Nink üttel: Erra peljako Pahwel: Sinno peäb Reifri
ette säetämä: Nink näße / Jummal om sulle neid kii kinknu /
kumma sinnoga lähwä.

25. Seperrast olge röhmfa / Mehe: Sest minna ussu
25 Jummalat / et se nida sahß ollema / kui mulle om ütteld.

26. Ent meije peäme ütte Saare pähle minnemä.

27. Ent kui neljastöistkümnes Öh tulli / nink meije Adria
fisse lähime / sis mötliwa Laima mehe kess Öhse hendä üttelle
Mahle tullemat.

30 28. Nink kui nemmä Böhdi Wette lassiwä / sis löisiwä
nemmä kahkummend Sülda Wet: Nink kui nemmä weidi
eddißi lähiwä / sis lassiwä nemmä jälle Böhdi Wette / nink
löisiwä wihstöistkummend Sülda.

29. Sis pelgsiwä nemmä / et nemmä kalle Paiga pähle
35 es johuß / nink heidivä nelli Antrid wälja Laima takkast /
nink waidliwa et Walge sahß.

30. Ent kui Vainamehe ožewa Vainast pakko minnä / nink
Vohzikut Merre lassiva / nink panniva hendä eddimäsest Vainaa
Ožast Ankrit maha lastkvas /

31. Sis üttel Pahwel Pähmehe nink Söamehste wasta :
Kui nesinaze Vainaa ei jäh / sis ei woi teije Ello jähdä.

32. Sis raijewa Söamehe Vohziko Keüze kasit / nink
lassiva sedda wäljä saddada.

33. Ent kui Walge naksi sahna / sis mannis Pahwel kit
Söhki wötta / nink üttel: Tähmbä om neljastöistkümmes
Peiw / et teije ohdate / nink ollete söhmäta olnu / nink ei
olle Süwä wötnu :

34. Seperrast mannize minna teid / Söhki wötta / sest
se om tarbis teije omma Üllespidämisseß: Sest kenti Juhs-
karw / teije seäst / ei sah Päh pählt maha saddama.

35. Nink kui temmä sedda olli üttelnu / sis wöt temmä
Veibä / nink tennas Summalat kike een / murs sedda nink
naksi söhmä.

36. Sis saiwa nemmä tik röhmšas / n. wöttiwa kah süwä.

37. Ent meid olli kit Vainan kassadda nink kuhš kattesat
kümmend Henge.

38. Ent kui nemmä olliwa söhnu / sis kebjändiwa nemmä
Vainaa / nink heidiwa Nisso Merre.

39. Ent kui Walge saije / sis es tunne nemmä sedda
Mahd mitte: Ent nemmä saiwa ütte Rottust nättä / kun
Rand olli / finnä tahiwa nemmä Vainaa ajada / kui nemmä
olleß woinu.

40. Nink kui nemmä Ankrit olliwa ülles wötnu / sis
läziwa nemmä Merre / nink pästiwa Uira Kapplu wallale /
nink tömbsiwa Purjo ülles Tuhle perrä / nink lassiva Randa.

41. Ent kui meije ütte Paita tullime / kun möllembal
pohl Merri olli / sis tauksiwa nemmä Vainaa / nink eddimenne
Ossa jäije kinni saisma lihkmatta / ent perrimänne Ossa murti
kangest Vainist kaske.

42. Ent Söamehil olli nouw Wangituid erratappa / et
keäke wälja ojoden erra es pässeß.

43. Ent se Pähmeß tacht Pahwlit hoita / nink keeld
neil erra fedda Nouwo / nink käst neid / kumma moistiva
ojoda / eesmält wälja farrata nink Mahle minnä :

44. Nink muid / mönd Saidu pähl / ent mönd Saiwa
Tükke pähl. Nink nida sündi / et kit terwelt Mahle tulliva.

1686.

79.

Adrian Verginius.

Apostlite Tegude raamatu 28. peat., salmid 1—16.

Samast teosest (lk. 287—9), kust tekstid nr. 75—78.

Se XXVIII. Pähtük.

Pahwli Immeteggo Melite Saare pähl; Tulleminne Roma Lihna;
Kõnneleminne Judaksteega; neide Riib tõine tõisega. Pahwel ütleb sähl
taß Hajaiga ilmafeelmäta Juttust Kristussest.

1. Nink kui meije wäljä pässime / sis sai meile teedä /
et se Saar Meliteß kuzuti.

2. Ent se Saare Rachwas es teh meile mitte weidi
Sõpprust: Sest nemmä teiwä Tuld / nink wõttiwa meid kit
wasta / se Wichma perräst / kumb meije pähle olli tulnu / nink
Külmä perräst.

3. Ent kui Pahwel Hulga Sakko kolko riib / nink Tulle
heit / sis tulli Nastik Böchnast wäljä / nink nakkati temmä
Käe külge.

4. Ent kui se Rachwas näggi feddä Elläjät temmä Käe
küllen pohwat / sis ütliwa nemmä tõine tõist wasta: Se
Janniminne om tööst Rõhwel / kumba Sundus ei lasse ellädä /
echk temmä küil Merrest om päsnu.

5. Ent temmä wingas fedda Elläjät Tulle / nink telle
es sünni middake Kurja.

6. Ent nemmä ohdiwa teddä ülles paisuwat / echk äkkihelt
kohlu maha sabbawat. Ent kui nemmä kawwa ohdiwa / nink
es näe telle middake Kurja sündiwat / sis mõtliwa nemmä
tõisite / nink ütliwa teddä Jumjala ollewat.

7. Ent sesamma Paiga lähükessen olli sel Saare Üllembäl
Moisa / sel olli nimmi Publius / sesamma wõt meid wasta /
nink häwwes meid kolm Peiwä sõbbralikkult.

8. Ent jochto / et Publiusse Eſſa Bauwa nint Rötto-
-Töppe pöſſi: Sis läz Bahwel temmä mannu ſiſſe / nint kui
temmä olli Palwuſt piddänu / ſis pand temmä Käe temmä
pähle / nint teggi teddä terweß.

9. Rui ſe olli ſündinu / ſis tulliwa kah muh / kumma ſe
Saare pähl többiße olliwa / nint laſſiwa hendä ſüttitä.

10. Nint nemmä teiwa meile ſuhrt Auwo / nint kui meije
erraläſime / ſis anniwa nemmä meile / meſ meile waja olli.

11. Ent perräſt kolm Ruhd läſime Baiwaga erra / ſe olli
Aleſandriaſt / nint olli ülle Salwe ton Saaren olnu / nint
temmä Tächt olli Raſtor nint Poſluſs.

12. Nint kui meije Sürakufahe tullime / ſis jäime ſinnä
kolm Peiwä.

13. Rui meije ſählt ümbre läſime / ſis tullime Regiutte:
Nint ütte Peiwä perrä / kui Bauna Tuhl töſſi / ſis tullime
töwiſel Peiwäl Puteolonni.

14. Sähl löwiſime Wellizid / nint meid palleti neiſt ſeiße
Peiwä neide mannu jähdä. Nint nida tullime Roma.

15. Nint kui ſähl ne Welliße meiſt kuhliwa / ſis tulliwa
nemmä wäljä meije waſta / ammat Appioworumme / nint
neide kolme Kõrzi mannu: Rui Bahwel neid näggi / ſis tennäſ
temmä Summalat / nint ſaije röhmſaß.

16. Ent kui meije Roma tullime / ſis and ſe Pähmeß
neid Wangituid üllembä Söa Pähmehe kätte: Ent Pähwliſ
anti Subba jähdä lohe temmä tacht / ütte Söamehega /
kä teddä hoit.

80.

1686.

Adrian Verginius.

Ap. Pauluſe raamat Eeueſuſe rahwale, 5. peat.

Samast teosest (lk. 370—1), kuſt tekſtid nr. 75—79. Vrd. ſalmide
15—21 tõlget Roſſihniuel, tekſt nr. 15!

Se V. Pähküſ.

Mannigeminne Armuß Kriſtiuſſe Armaſtamiffe perrä; Portuſſe eest hendä
hoita; Eſſo parrandada. Meſ Wehele nint Raiſele töine töiße waſta ſünnis.

Epistli kolmandel Pöhäpeiwäl Pajstun.

1. Es olge nühd Summala Märdrlejä / ni kui arma
Laze:

2. Nink keige Armun / nida kui kah Kristus meid om
armastanu / nink hendä effi meije eest erräandnu / Andes
nink Döwriß Summalalle / maggusaß Saißuß.

3. Ent Portus nink figejuggune Rojus eck Ahnus / errä
jahgoße nimmitetus teije seän / nida kui Pöhil jünnis:

4. Ei kah Häütus / ei kah hul Könne / eck Maljheit-
minne / kumma ei jünni: Enge paljo ennämbest Tennäminne.

5. Sejt je olgo teil teedä / et ütteleke Portjal / eck Ro-
jazel / eck Ahnel / kä om Währ-Summala Orjaja / ei olle
mitte Perrändust Kristusse nink Summala Rikkussen.

6. Keäke erräpetko teid tüchjäse Sönnuga: Sejt neide
läbbi tulleb Summala Weha Umbussu Laste pähle.

7. Seperräst erge olge mitte neide Dissalisse.

8. Sejt teije ollite ennemuste Pimmedus / end nühd ollite
Walgus Jssandan: Keüge kui Walgusse Laze:

9. (Sejt Waimo Suggu om figejuggune Geldus / Sigus
nink Tötte:)

10. Nink kiusage / mes Jssanda Meele perräst om.

11. Nink erge olge offalisse juggutama Pimmedusse Teust /
ent nuhtlege neid ennämbest:

12. Sejt mes neist sallajalt jünmib / jee om kah Häbbi
ütteldä.

13. Ent je jahb fik amwalikkuß / kui jeddä Walgest no-
heldas. Sejt fik mes amwalik om / je om Walge.

14. Seperräst ütleb temmä: Birgo ülles / kä maikat /
nink tösse ülles Kobljst / sis jahb Kristus sinno walgustama.

15. Es kajege nühd / et teije targalikkult keüde: Gimitte
kui Kummala / enge nida kui Targa:

16. * Piddäge Miga kalliß: Sejt Miga om kurri.

* Greef. Keel: Öste Miga. Se om: Piddäge Miga Meelen,
nink erge laste Miga, hæhd tettæ, mæhdæ minnæ.

17. Seperräst erge olge rummala / enge moistliko / mes
Issanda Lachtminne olnes.

18. Nink erge johge hendä teiis Biina / kummašt tigde
Ello töjjes / enge jahge teiis Waimo:

19. Nink pajatage töine töise jeän Laulust nink Rittusse
Duust / nink waimolikkust Laulust: Laulke nink mänke Issan-
dalle omman Söamen:

20. Nink tennäge ikkes fige eest / meije Issanda Jesusse
Kriistusse Himmel / Jummalat nink Essä:

21. Nink olge töine töijelle allahetlikko Jummalä Peljun.

22. Naise olge allahetlikko ommile Mehtelle / kui Es-
sandalle:

23. Sešt Mehs om Naise Päb / nida kui kah Kristus om
Koggodusse Päb: Nink temmä om omma Jho Önnisteggiä.

24. Ent öge kui Koggodus Kristusjel om allahetlik / nida
kah Naise ommile Mehtelle / figin Ujjun.

25. Mehe armastage omme Naisi / nida kui kah Kristus
om armastanu Koggodust / nink om hendä essi je eest errä-
andnu:

26. Et temmä jeddä pöhändäb / pohasten läbbi Wee Wicht-
misse Sönnan:

27. Et temmä teddä hennele essi jäeb auwolikkus / Koggo-
dusseb / kummal ei olle Wikka / eht Räbbärät / eht muido
jäbräst / enge et temmä olleb pöhä nink Iaitmatta.

28. Nida omma Mehe wölgo omme Naisi armastada / kui
omna Jho: Nä omma Naisi armastab / je armastab hendä essi.

29. Sešt keäke ei olle eäle omma Leha wickhanu / enge
temmä toidab nink hähligeb teddä / nida kui kah Issand Kog-
godust:

30. Sešt meije olleme temmä Jho Lublikmisse / temmä
Lehast / nink temmä Luist.

31. Seperräst jahb Inniminne omma Essä nink Ömmä
maha jätmä / nink omma Naise mannu jähmä / nink ne kah
jahwa ollema üt Leha.

32. Sejinane Sallaus om juhr: Ent minna ütke Kristussest
nink Roggodussest.

33. Seperräit kah teije / eggäüt ommalt Rottalt / ar-
maftage omnia Naist / kui hendä effi: Ent Naine pelgägo
Mehst.

81. 1686.

Adrian Verginius.

*Joh. ilmut. raam. (Sahni Awwaldaminne) 12 peat.,
salmid 1—17.*

Samast teosest (lk. 467—9), kust tekstid nr. 75—80. Vrd. salmide
7—12 tõlget J. Rossihniusel, tekst nr. 17!

Se XII. Pähük.

Seikmes Engel ajab Passunat / nink mes se man sündinu.

1. Nink juhr Tächt nätti Taiwan: Naine (olli) Peiwäga
kattetu / nink Ruh temmä Salgu al / nink temmä Päh pähl
Wannik kattetöistkünnest Tächtest:

2. Nink temmä olli rasse / nink tennit Laže Wallun /
nink temmä waiwati Ilmale kanden.

3. Nink töine Tächt nätti Taiwan / nink näge juhr werrem
Pissohand / jel olli seiže Päid nink kümme Sarwi: Nink temmä
Päije pähl olliwa seiže PähGhte.

4. Nink temmä Gand tömmaj errä kolmandat ossa Taiwa
Tächtest / nink heit neid Mah pähle: Nink se Pissohand jaij
se Naije een / kummal olli Ilmale tuwwa / et temmä temmä
Laft erräsjöhß / kui temmä Ilmale tohß.

5. Nink temmä töije Poiga / Poisikest / kä kit Pagganid
pidi kaizma rawwäze Wikaga: Nink temmä Laž hahrti errä
Zummala nink temmä Zärje mannu.

6. Nink se Naine paggesi Lahnde / kun tel Zummalaft
Pait olli walmistetu / et nemmä teddä jähl rawwitseisse tohat
kaßjadda nink kuhskümmend Peiwä.

7. Nink Södda tössi Taiwan: Michkli nink temmä Engli
jöddasiwa Pissohanna wasta / nink Pissohand jöddaj / nink
temmä Engli:

8. Nink nemmä es köhta mitte / neide Paif es löitã
kah ennämb Taiwan.

9. Nink je juhr Piſſohand heideti wäljä / je wanna
Schiuug / kumb Kurratiß nink Satanaß kuçutas / kä kif
Alma erräpettäb / heideti Mah pähle: Nink temmä Englid
heideti kah wäljä.

10. Nink minna kuhli juhre Gähle Taiwan ütlewät: Mühd
om Dnſus nink Wäggi nink Rikkus meije Summalalle / n.
Woimus temmä Kriſtuffelle jahnu: Geft et meije Weiffte
Pähle kaibja om wäljä heidetu / kä neide pähle kaiwaß meije
Summala een Gh nink Peiwä.

11. Nink nemmä omma teddä erräwährenu läbbi Woona
Berre / nink läbbi omma Lunniftuffe Sönnä: Nink nemmä ei
olle omma Ello armaſtanu Surmani.

12. Seperräſt olge röhmja / Taiwa / nink kumma neide
fiſſen elläte.) Jeddä neile / kumma ellämä Mah pähl nink
Merre pähl / jeft Kurrat om teije mannu maha tulnu / juhrt
Beha pitten / jeft et temmä tijäb hennel weidi aigo ollewät.

13. Nink kui je Piſſohand näggi / et temmä Mah pähle
olli heidetu / jis kiuſaß temmä je Raiſe perrä / kä jeddä Poi-
ſiſteft olli Almale tohnu.

14. Nink jelle Raiſele anti kaß juhre Adleri Sihwu / et
temmä Lahnde omma Paika lendäb / kun teddä toidetaz Mjaß /
nink Mjuß / nink pohleß Mjaß / je Schiuwu Palge eeft.

15. Nink je Schiuug heit ommaſt Suhſt je Raiſe perrä
Bet / kui Zöffe: Et temmä teddä erräupputaß.

16. Nink Mah awwit jeddä Raiſt / nink Mah awwaß ülles
omma Suhd / nink neeld jeddä Zöffe errä / kumba je Piſſo-
hand ommaſt Suhſt wäljä heit.

17. Nink je Piſſohand ſaije wehakeß je Raiſe pähle / nink
läß Sötta teggemä töiſtega temmä Seemneſt / kumma Sum-
ndala Käſku piddawä / nink kummil Zöſuſſe Kriſtuffe Lun-
niſtuſt om.

Raamatust „Ehsti-Mah Wehhehẽ Saulo-Namat / Tallo-Mahwa Kõhli-
nint Kirko-Papsede tarbig / kub Jummalä Auruur / ninda welja-jähdtut.
Kähvli- eehi Tal-Sinnas / Trükkis jedda / omma Warra nint Kullo lebbi /
Christoff Brendeten / 1689. Ahstal“, lk. 64—5. Teos on tallel Öp. E. S.
rmkogus. — Algupärandis pikka vokaali tähistav põikjoonega h on siin (ja
tekstides nr. 83 ja 84) trükitehnilistel põhjustel asendatud harilikku h-ga.

Nühd kithkem Christum rõhmusaft.

Nühd kithkem Christum rõhmusaft /
Se puchta Neizi Marja Last /
Kui kaugel Pähwlik paista woip /
Nint keike Emma oša teip.

Se Lohja keiteft Affiaft /
Se sündis Neizist kassinast /
Et Lihha Lihha lunnastis /
Nint omma Lohma ep kaotis.

Se Jummalä Arm sähtl üllewelt
Ler Emma Ihul hekkiselt;
Ur Neizit kandis fallaja /
Ne Emma olli tutmatta.

Se Neizi Südda pohas jei /
Ni pea Jummalä Templix sai /
Ken ürlit Mehs on puhtunut /
On Sannast hendax löidetut.

Se põha Emma ausaste
On kandnut tedda Emma /
Ke Gabrielist toiwotut /
Nint Johannest on tunnistut.

Sähl Waine lessis Heina sehs /
Ep kartis kowwa Söime ehs;
Se olli rahwul Pihma ka /
Ke woip keik Sinnut söhtada.

Se Saiwa-Beggi rõhmsar sahp /
 Nink Jumala Saiwas aawustap /
 Nink Karjas tähda andtare
 Se keike parras Karjane.

Nühd olko Uumo Jesuffel /
 Nink Rihtus Issal üllemel /
 Sel Pöhal Waimul Tenno kah /
 Ni nühd kud perrast jetmatta.

83.

1689.

Tallinna.

Raamatust „Lõhitenne Palwe-Namat Ehsti Mah-Rahwa tarbi kirjotut. Tal-Linnas / Trükkis jedda / omma Barra nink Kullo lebbi / Christoff Brendeken / 1689. Nhtal.“, lk. 23—6. Teos on tallel Op. E. S. rnkogus.

Tennaminne perrast se Pöha Sakramenti Pruhtnisse.

MJnna teñan Sind / Issand / Jesu Christe / Sinna Jumala Lambas / et Sinna hendes issi Nisti Sambas / omia Issal maggusar Haisur mehe Pattude ette ülles ohwrinut ollet / et keik Weha nink Waim mehe wasto sahr errasahtut. Sest / iggawesser Mellestuffer ollet sinna sesinnase Pöha Sakramenti sisse sähdnut / nink meile sähl sehs sünno tössise Jhho söhda / nink sünno tössise Werre johda kestnut / nink pajatanut : Sedda techket / sittokord kud tehe sedda tehete / münno Mellestuffer / se on / sittokord kud mehe sest sinnasest Leibast söhme / nink sest sinnasest Karrikast johme / peame mehe sünno Surma kuhlotama / nink mellestama / mis Sinna meile se ka sahtnut ollet / nimmita Pattude Undir-Undnisse / Ello nink Önnistusse. Minna pallun Sind lebbi süño Pöha Rannatusse nink kibbeda Surma / awwita / et minna saggedast Süddalikko häh Mele nink Mötte ka aawustat selfinnasel taiwasel Söhmenajale lähn / nink ussinast mötlen / mis nink kui paljo Sinna minno ette marnut ollet / kui rasker se Sinnul on sahtnut / mind erralunnastada / nink mesarnase ilmaweljapajatomatta Armo Sinna minnul neutanut ollet / et minna se lebbi jelle ülles erratut / Sind omma Suh nink Süddame ka itkas se ette tennan / Sind keiteft Wähjest jelle armaстан / nink sünno Restude jerrel ellan ; Nink kus minna sahrin kommistama / et

mina hend doch warfi jelle Sinno pohle pöhran / nink
 festinnafest uhest kindlast Leppituffest hend Süddamest tröbstin.
 Anna minnul kahs Armo / et minna lebbi fesinnase Pöha
 Sakramenti Sinno ka ühher Jhhur techtut / ür Lihha nink
 Berri Sinno ka sahn / keik Aljalikko sihn Alma sehs errapölgan /
 Risti nink Willezusse sehs kannatalikko Süddame ka Sinno
 jerrel kein / nink itkas sedda nouwan / me illewel Taiwas on.
 Et minna / kud sünnö Lühlihkminne / Sinnust / münno ainust
 Pähst / tössise Assu ka ilmalachkmatta finnihakkan. Nink eth
 fesinnane Sakrament meit keiksuta ühhe töise wasto weljalikko
 Armo nink Truwi ka üchte siddup / (sest oze ninda / kud
 ühher Leibaz paljo ürwat / nink ühher Wihnar paljo Marjut
 üchtetullewat / ninda peawa kahs meiteft paljo ür Waimolitik
 Jhho Sinno sehs ollema) seperrast awwita / et ni paljo / kud
 meye ühhest Leibas nink ühhest Karkkast ollema Ossa sahnut /
 meye kahs / kud sünnö Lühlihkmisset / hend issikeskes ar-
 mastame / nink keik Aljade ette errapanneme keik Weha nink
 Waimo / nink iggamehhelle Süddame pohjast andix anneme /
 oze ninda / kud Sinna meile andix andnut ollet / et meye
 woixime sel wihmsel Pähwal Sinno ka / kud meye Peigmebbe
 ka / sisseminne sel iggawessel Söbmenajal sünnö Ritko
 sisse? / A.

84.

1689.

Tallinna.

Samast raamatust lk. 44—5, kust eelmine tekst (nr. 83).

Christus ist mein Leben / Sterben ist mein Gewin / etc.

Mo Ello Christus on nink Wend /

Mo Raswur Sum sahp mina /

Sel aňan minna kogonis hend /

Nink Röhmo ka lähn sinna.

Ja Röhmo ka lähn Almaft siht

Mo Wenda JESU jure /

Et ma sahn Demast Taiwa-Sühdt /

Nink Uuwo illesuhre.

Nühd ollen üllewoitnut keif
Mo Risti mönnes Waiwas /
Eth reijati mo Hinge Peig /
Sest leppitis Jummalä Taiwas.

Rus müno Weggi nöddrar jähp /
Mo Hing sihs hakkap totta /
Nink müno Kehl teps rähkma lähp
Mo Hingamist sihs wotta.

Rus Südda nink mo Mötluzet
Rud Rühnal kustwat erra /
Rumb lähp nink wahgup karepeit /
Nink Rihr sen jettap perra /

Sihs laß mind kaunist hiljokest /
O Iffand / Unnes jähda
So mehle perrast ose hähst /
Rus Surma-Tund sahp tähda /

Et sihs ma Sinnust takkistan /
Rud Takkijat neist Rihdest /
Nink ellama so jures sahn /
Nink paistma Taiwa-Hühdest.

85. 1690—1701.

Andreas ja Adrian Verginius.

II Moos. raamatu 20. peatükk.

Anonüümsest, A—O:o:o:o:o:o:o:o signeeritud (mitmed lehed puuduvad) käsikirjast (in-4°), mis sisaldab Vana Testamendi algusosa (lõppedes Hiiobi raam. 42. peat. 3. salmiga) ja mida alal hoitakse Õpet. Eesti Seltsi arhiivis. Kirjastiili põhjal otsustades on manuskript redigeeritud 1690—1720. a. paiku. Käsikiri on ilmselt sama, mis Andreas Verginius'e ja ta poja Adriani poolt on valmistatud nähtavasti 1690—1701. a. (Vrd. Recke-Napiersky, Allg. Schriftst. u. Gelehrt. Lex. IV [1832], lk. 439, 448; V. Reiman, Eesti piibli ümberp. lugu², lk. 100) ja mis a. 1704 olevat kaotsi läinud. Vrd. Joh. Gutslaaffi tõlkega, tekst nr. 44!

Trükitehnilistel põhjustel on järgnevas tekstis, samuti tekstides nr. 86—92, käsikirjas esineva $\tilde{m}$ (= mm) asemel trükitud m.

20. Pätük.

Need Pühhat Nünne Käskut Antafje Mofelle.

1. Nink Sumal räkis keif neid Sanno, ja üttel:
2. Mina olen Jssand fino Sumal, ke find Egüpti-Maast, Teenistusse Honeft olen wälja saatnut.
3. Sinul ei pea mitte muid Sumalid olema Mino ees. Sina ei pea ühtekid Dujo, eiga middakid Ballet eneselle teggema, jee perra, mes Taiwas ülewäl on, eiga jefst, mis Maa pääl all on, eifa je perra, mes Wee jees, Maa all on.
5. Sina ei pea neid mitte kumardama, eiga neid Teenima; Sest Mina je Jssand fino Sumal, olen üks Wäggew wihhane Sumal, ke Wannambide Pattut Roddo-otfip Lafte päle, Kolmanda nink Neljanda Pölwe fiffe, kummat Mind Wikawad.
6. Nink teen Armo monelle Tuhhandalle, kumat Mind Armastawat, nink Mino Käskut piddawat.
7. Sina ei pea mitte Jssanda oma Sumala Nimi tühjaste oma Suhhu wotma; Sest Jssand ei saa mitte nuhtlematta jätma, ke täma Nimi tühjaste Suhhu wottap.
8. Wötke Pühha Päiwa päle, et fina jedda Pühhitjet.
9. Kuus Päiwa peat fina Tööd teggema, nink keif oma Miat talitama.
10. Agga Seitfemel Päiwal on Jssanda fino Sumala Singamisse Päiw, jis ei pea fina ühtekid Tööd teggema, ei fino Poig, ei fino Tüttar, ei fino Sullane, ei fino Ümberdaja, eiga fino Löbras, ei ka fino Wöras, ke fino Majas on.
11. Sest Que Päiwade jees on Jssand tehnut, Taiwast ja Maad, nink Merre, ja keif, me täma jees on, nink Gingas Seitfemel Päiwal; Seperrast Önnist Jssand Singamisse Päiwa, nink Pühhitfis jedda.
12. Sina peat Oma Jssa, nink Oma Oma Awustama, et fina kauwa Elat je Maa jees, kuma Jssand fino Sumal julle Annap.
13. Sina ei pea mitte ärratapma.
14. Sina ei pea mitte Abbi-Elu rikma.
15. Sina ei pea mitte Barraftama.

16. Sina ei pea ühtekid kavalat Lunnistust räkima oma Viggimesse waſta.

17. Sina ei pea mitte himuſtama oma Viggimesse Kodda.

18. Sina ei pea mitte himuſtama oma Viggimesse Maiſt, eiga täma Sullast, eiga täma Ümberdajat, eiga täma Gärge, eiga täma Ejelid, ehk keif meſ jino Lähhembal on.

19. Nink keif Rahwas näggi ſedda Piſſje-Mürrisemiſt, nink Wälki, ja Paſſuna-Sölli, nink ſedda Mäggi Suitſuwat; kui agga Rahwas ſedda näggi, ſis tagganit nämat ärra, nink ſeiſit kaugel. Nink ütlit Moſe waſta: Kõnele ſina meijega, meije tahhame kuulda, nink ärra laſko mitte Sumalad meijega Kõnnelda, et meije ärra ei Surre.

20. Agga Moſes üttel Rahwa waſta: Ärge kartte mitte, ſeiſt Sumal on tulnut teid kuuſama, ja et täma Sirm teije Silmade ees peap olema, nink et teije Pattu ei tee.

21. Ninda ſeiſis ſe Rahwas kaugel; Agga Moſes läks lähhemballe Pimeduſſe, kumma ſees Sumal oli.

22. Nink Jſſand üttel Moſe waſta: Ninda peat ſina Iſraeli Laſſille üttelema: Teije olette nähnut, et Mina olen Taiwaſt Teijega räkinnut.

23. Seperrajt ei pea teije middakid Mino kõrwal teggema, Söbbe- nink Kuldaſid Sumalid ei pea teije mitte teggema.

24. Üht Altarid Mullaſt tee Minulle, kuma pääl ſina oma Lule-Dhwrid, nink oma Leno-Dhwrid, oma Lambat ja Härjat woit Dhwrida. Seſt kumas Paikas Mina oma Mine Mäleſtuſt jaan jädma, jään tahhan Mina jino jure tulla, nink ſind Snniſtada.

25. Nink kui ſina Mulle Kiviſt Altarid tahhat tehha, ſis ärra tehko ſedda mitte Tahhotut Kiviſt; Seſt kui ſina oma Tahho-Miſſtat ſe päle üleſtöſtat, ſis ſaat ſina tädda ärra Teo-tama.

26. Sina ei pea ka mitte Reddelit möda Mino Altari päle Aſtuma, et jino Mlaſtus täma ees ei Awata.

*Andr. ja Adr. Verginius.**II Moos. raamatu 28. peatükk.*

Samast käsikirjast, kust tekst nr. 85. Vrd. Joh. Gutsclaffi tõlkega tekst nr. 45! Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

28. Pätük.

Aroni ja täma Poigi Priistri-Ammet nink Ehitus.

1. Nink fina peap Aronit oma Welja ja täma Poigi enneje jure wotma, Siraeli Laste feast, et täma Mino Priister olgo. Aron, nink täma Pojat, Nadab, Abihu, Eleasar, nink Stamar.

2. Nink peat Aronille oma Weljalle Pühhat Reiwat teggema, kumat Kuuwusat nink kaunit omat.

3. Nink peat Kõnnelema nendega, kumat Süddamest targat omat, kumat Mina Tarfusse Waimoga täitnut olen, et nämat Aronille Reiwaid teggewat, täma Pühhandusse tarwis, et täma Mino Priister olgo.

4. Agga need omat need Reiwat, mes nämat peawat teggema: Üht Rinna Edist, üht Kubu, üht Mantlid, üht Sidi Kubu, üht Ritfäst Kubu, üht Kõbbarad, nink üht Wööd. Minda peawat nämat Pühhat Reiwad fino weljalle Aronille nink täma Poille teggema, et täma Mino Priister olgo.

5. Nämat peawat wotma Kulda, Koldast Sidi, Purpurid, Kosikarwallist Sidi, nink Walget Sidi.

6. Sedda Kube peap tehtama Kullast, Kollasest Sidiist, Purpurist, Kosikarwalliseist Sidiist, nink Walgest Sidi Langast, kunstlikkuld.

7. Et je mollemba Olade pääl kofko pandut, nink mollemba Külge pool kofkosiddotut jaap.

8. Nink je kunstlik Wöö je üle, peap jeddasama wärki, Kullast, Kollasest Sidiist, Purpurist, Kosikarwalliseist nink Walgest Sidi Langast olema.

9. Nink peat Kaks Onikki-Kivi wotma, ja je päle kaitwama Siraeli Laste Nimet.

10. Nende Kuus Nimi ühhe Nime päle, nink töist Kuus Nimi töise Nime päle, nende Suggu Wannusse perra.

11. Sedda peat fina lastma tehha neijt Nime-Rajoißt, kumat Sami Nimi Rajowat, ninda et Kulda woip nende ümber panna.

12. Nink peat need Nivet je Kubu Olade päle finni panema, et need Wällestusse Nivet omat Ißraeli Lapfille, et Aron' nende Nimet oma Mollemba Olade pääl kannap, Wällestusses Ißsanda ees.

13. Nink peat Banglat Kullast teggema.

14. Nink Kaks Keedi selgest Kullast, Kahhe otjaga, et nende Ißmad üks töises finni omat, nink peat neid Banglade fisse panema.

15. Sedda Rinna-Eddißt peat fina teggema kunstlikkuud, ninda kui jedda Kubu, Kullast, Kollasest Sidißt, Purpurist, Roskfarwallijest nink Walgest Sidi Langast.

16. Nelja Nurfalinne peap je olema, nink kahhe kordne, Kæ Pittus nink Kæ Iaijus.

17. Nink peat jedda täitma Neljald korrald Nividega: Gesmenne kord olgo Sarder, Topas nink Maragd.

18. Töine-kord olgo: Rubin, Sahwir nink Tiamant.

19. Kolmas-kord: Lünkurer, Aggat nink Ametißt.

20. Neljas-kord: Türkos, Onik, nink Zaspis; Need peap Kullaga fissepandut olema, keiß korrat.

21. Nink need Nivet peawat Kahhetöißtümne Ißraeli Laste Nimedede perra seijsma, Pitjati-Piitmisse wärki Seikatut, igga ühhes Oma Nimi, nende Kahhetöißtümne Suggu perra.

22. Nink peat je Rinna-Ediße tarwis Keedi teggema, kahhe otjaga, et nende Ißmad töine töises finni omat, selgest Kullast.

23. Nink Kaks Kuld-Köngast jelle Rinna-Edißelle, ninda et fina need Kaks Köngast finni pannot täma kahhe otja päle.

24. Nink peat need Kaks Kuld-Keedi, nende kahhe Könga fisse panema, je Rinna-Ediße mollembise otja.

25. Agga need Kaks otja neiß Kahhest Keedißt, peat fina kahhe Bangla fisse panema, nink neid finnipanema je Kube Olade päle töine töißt waßta.

26. Nink peat Raks töisi Rõngaid teggema, nink neid se Rinna-Edise töise kahhe otja külge panema, oma Affemelle fiffeselle pool Rubu wašta.

27. Nink peat weel Raks Kuld-Rõngast teggema, nink neid se Rubu kahhe otja külge alla pool, tõine töist wašta kinnipanema, kumast se Rubu kofko lähhep, päälmesseld poold, kunstlikuld.

28. Nink jedda Rinna-Edist, täma Rõngastega, peap ühhe Kollase Nõõriga, nende Rubu Rõngaste külge kinnipandama, et täma se kunstlikko Rubu pääl kinni on, ja se Rinna-Edine sest Rubust wallale ei jaa.

29. Ninda peap Aron se Rinna-Edise pääl Israeli Daste Nimet kandma, Oma Süddame kohhal, kui täma Pühha Affeme fiffes lähhep, Mällestuffeks Jffanda ette iffas.

30. Nink peat se Rinna-Edise päle panema Arim ja Lummin, se on Walgus ja Digus, et nämat Aroni Süddame pääl omat, kui täma Jffanda ette tulep: Nink Aron kandko Israeli Daste Digut iffas oma Süddame pääl, se Jffanda ees.

31. Sina peat ka jedda Sidi-Rubu se töise Rubu ala teggema, koggone Kollasest Sidiist.

32. Nink ülewel kesspaiga peap üks Muf olema, et Pää läbbi lähhep, nink se Mufo ümber peap pallistus koggokändut, otse kui ulptus, olema, et middafit ärra ei kaffe.

33. Nink täma Pallistusse all peat fina Aranati-Ubbina-Wifi teggema, Kollasest Sidiist, Purpuriist, nink Rosikarwallisest Sidiist, ümber nink ümber, ja nende wahhelle Kuld-Kuljused üle üldest.

34. Et üks Kuld-Kuljus, nink se perra üks Aranati-Ubbin, nink taas üks Kuld-Kuljus, ja üks Aranati-Ubbin olgo, üle üldest se Sidi Rubu Pallistusse pääl.

35. Nink sejama peap Aroni Säljas olema, kui täma Teenip, et tädda woip täma hellisemisest kuulda, kui täma fiffes ehk wälja lähhep, Pühha Affemesse, Jffanda ees, et täma ärra ei Surre.

36. Sina peat kaas ühhe Otja-Dehhe jelgeit Kullast teggema, nink peat täma päle kaiwama, kui Piisatit piistetaks: S s s a n d a P ü h h a.

37. Nink peat jedda ühhe Koldse Nööriga Kibbara külge ettepool panema, Aroni otja. 5

38. Et Aron ninda kannaks Pühha Ujja Ekstust, kumba Iisraeli Lapsel piddit Pühhitsema, keige nende Pühha Mjjade Unde sees; Nink je peap ikkas täma Pää-Otjas olema, et täma ärraleppitakse S s s a n d a ees.

39. Sina peat kaa ühhe Kitisja Kubu teggema, Walgest 10 Sidist, nink peat Kibbarad Walgest Sidist teggema, ja üht Wööd Meilaga Dmmeltut.

40. Nink Aroni Pojle peat fina Kubut, ja Wööd, nink Kibbarad teggema, kumat Mowjat nink kaunit omat.

41. Nink fina peat neid oma Welja Aroni, ja tämaga, 15 täma Poigi Sälga panema, nink peat neid Woidma, ja nende Kässi täitma, nink neid Pühhitsema, et nämat Mino Priistrid omat.

42. Nink peat neile Sinasid Kalsud teggema, Pihha Mastust kinnikatta, Mowust jaadik Keisi üle. 20

43. Need peawat Aroni ja täma Poigi Sallas olema, kui nämat je Tunnistusse Teldi sisse tulewat, ehk Mtari liggi lääwat, je Pühha sisse Teenima, et nämat jüüdlikkus ei saa, nink ärra ei Surre. Se olgo tämalle nink täma Seemnelle perrast tädda, iggawesses Säädukses. 25

87. 1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

V Moos. raam. 14. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85 ja 86. Vrd. Joh. Gutsloff'i tõlkega tekst nr. 46! Muud teateid vt. tekst nr. 85 ees!

14. Pätiük.

Ärrakeeltut Pihha-Söömisse nink Münneste Sääduš.

1. Teije ollete S s s a n d a oma Sumala Lapsed: Teije ei pea mitte Tähte ennese päle teggema, eiga oma Silmi wahhel paljaks ajama, ühhegi Surnu perrast. 5

2. Sejt fina ollet Jssandalle oma Zumalalle üks Pühha Rahwas, nink Jssand on sind ärrawalitsenut, et fina peaks ollema täma Omandus, keigejt Rahwast, kumat Maa pääl omat.

5 3. Sina ei pea ühtekid hirmsad Ujja jööma.

4. Agga need omat need Ellajad, mes teije peatte jööma: Lebrad, Pambad, Kitfid.

5. Jrw, Metskuts,

6. Nink keif Ellajad, kumat Sorka lohhaštawat ja melle-
10 tawat, neid peatte jööma.

7. Agga neišt ei pea teije mitte jööma, kumat melleštawat, nink ei lohhašta mitte Sorka: Kui on Kamel, Jänes, nink Kaninikenne, kumat küll melleštawat, agga ei lohhašta mitte Sorka, need olgo teile rojaset.

15 8. Minda kaas Tšigga, ehk täma küll Sorka lohhaštaw, jis ei mellešta täma omitte mitte, sejt peap täma teil rojane ollema, nende Lihha ei pea teije mitte jööma, nink nende Raiped ei pea teije mitte ligotama.

9. Need omat, mes teije peatte jööma, keigist mes Bee
20 sees on, keif kumil Wormi nink Somussid on, neid peatte jööma.

10. Agga kannel ei olle mitte Wormi eiga Somussid, neid ei pea teije mitte jööma, sejt need omat teil rojaset.

11. Keif puhtaid Lindu jööge.

25 12. Agga need omat, kumišt teije ei pea mitte jööma: Se Kotkas, Kanna-Kull, nink Rajakas.

13. Kaur, Kivi-Kull, nink Warres on Sugguga.

14. Nink keif Kaarned oma Sugguga.

15. Trusi-Lind, Dö-Kull, Käggo nink Warblased oma Sug-
30 gu perra.

16. Wiim-Kull, Merre-hüüb, nink Naht-hiir.

17. Loone-Kurg, Punnase-Jalla-Kurg nink Meldšas.

18. Wiim-Rajakas, Jännisse-huf, oma Sugguga, Aff nink Pästlänne.

19. Nink keif Komawad Sinnut, olgo teil rojased, neid ei pea teije mitte jõoma.

20. Neid puhtaid Lindu peatte jõoma.

21. Teije ei pea ühtefid Raiped jõoma, Wöralle, ke fino Wärrawis on, woid fina jedda Anda, et täma jedda jõöp, ehk 5 müü jedda ärra Wöralle; Seft fina ollet Jssandalle oma Sumalalle üks Pühha Rahwas. Sina ei pea mitte Ritfi Poiga keetma, kui täma weel oma Ema immep.

22. Sina peat igga Astajal keige omra Seemne-Kümnest ärrataffoma, mes fino Põllo pääl on kaswanut. 10

23. Nink peat jedda jõoma Jssanda oma Sumala ees jääl paigas, kuma jäma on ärrawalitsenut, et täma Nimi jääl Ellap; Nimita, fino Wilja Kümnest, fino Wina, fino Öli, nink fino Karja, nink Samaste eesmalb sündinut, et fina öpped kartma Jssandat oma Sumalad, keige oma Eno-Mja. 15

24. Agga kui see Tee on julle wägga kaugele, et fina ei jouwa neid finna kanda, seperrast, et se Paik on sinust kaugele, kuma Jssand fino Sumal on ärra walitsenut, et täma oma Nime jääl lassap Ellada; Seft Jssand fino Sumal on find Önniistanut. 20

25. Sis müü jedda ärra Rahha ette, nink pidda jedda Rahha oma Käes, ja minne finna Paika, kuma Jssand fino Summal on ärrawalitsenut.

26. Nink anna seft Rahhast keige eest, mes fino Sing himmustap, olgo Tebraste, Samaste, Wina, ehk muu kange Jogi 25 poolest, ehk keige poolest, mes fino Sing püjap, nink jöö jääl samas Jssanda oma Sumala ees, ja olle Köömus, fina, nink fino Maja.

27. Nink Dewitileist, ke fino Wärrawis on, ärra jätta mitte mahha, seft tämal ei olle Ossa eiga Perrandust finoga. 30

28. Jgga Kolm Astaiga peat fina Wälja tooma keif Kümnest oma kocko panemissest, jelsamal Astajal, nink peat jedda jätma oma Wärrawisse.

29. Sis peap Dewitileine tullesma, kannel jaggo eiga Perrandust finoga ei olle, nink Wööras, nink Waijet Lapsed, ja 35

need Väsked, kumat fino Wärrawis omat, nink peawat jööma ja ennaft toitmä, et Jissand fino Zumal find önnistaks, keige fino Käe-Löö kallal, mes fina teet.

88.

1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Ruti raam. 2. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—87. Vrd. Joh. Gutsclaffi tõlkega tekst nr. 48! Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

2. Pätük.

Rutt korjap Bilja Päid, Poase Põllo pääl.

1. Sää! olli ka üks Mees, je oli Naemi Mehhe Suggu-
lanne, üks Neumokas Mees, Ellimeleki Suggust, jelle nimi
5 olli Poas.

2. Nink Rutt je Moabitileine üttel oma Ämma Naemi
wasta: Lasse mind, ma Pallun, Põllo päle mina, et mina
Päid korjan jellele, kenne ees mina Armo löijan. Ja Naemi
üttel tämalle: Minne, mino Tüttar.

10 3. Nink täma läks, ja jai Põllo päle, nink korjas Reikajde
järrel, Põllo pääl. Nink je johtus otje, et je Põld olli Poase
perrald, kumb Ellimeleki Suggust olli.

4. Nink waata! Poas tulli iissi Betlehemist, ja üttel
Reikajlle: Jissand olgo teijega. Nämät kojtjid tämalle: Jissand
15 önnistago find.

5. Nink Poas üttel oma Poisi wasta, ke Reikajde lulle olli
pandut: Kennes je Tüttruf on?

6. Se Pois, kumb Reikajde lulle olli pandut, kojtis ja
üttel: Se Tüttruf on je Moabitileine, ke Naemiga on taggasi
20 tulnut Moabi Maald.

7. Sejt täma üttel: Lasse mind, ma Pallun, korjata nink
koko panna Wikode wahhel, leikajde jarrel, ja on ninda tulnut,
nink jäänut paikalle, Gommikust jaadik jenni Ajani, nink ei seisä
mitte Laiskusse pääl.

8. Sis üttel Boas Nutti wasta: Kas ja jedda kuulet, Mino Lüttar? Sina ei pea mitte tõise Põllo päle minnema korjama, nink ärra mingo mitte jüt ärra, waid jää seije mino Lüttrufude jure.

9. Nink pane tähhele, kus nämat je Põllo pääl Seikawad, 5
sinna minne sina nende järrel. Mina ollen oma Poisi käsknut, et täma sind tähhelle panep, ja üksikid ei pea sino püütma; Kui sul jano on, sis minne sinna Mija jure, nink joo jääd, mes mo Poisid omat ammundanut.

10. Sis langis Nutt mahha oma Palge päle, ja kummardis 10
maani, nink üttel täma wasta: Kuis ollen mina jedda Armo löidnut sino Silmade ees, et sina mind tunnet, ke mina weel Wööras ollen.

11. Boas kostis ja üttel tämalle: Minulle on keit teeda 15
jaanut, mes sina oma Ammalle ollet tehnut, perrast oma Mehhe Surma, et sina ollet oma Zssa ja Oma nink oma Zssa-maad mahhajätnut, nink ollet ühhe Rahwa jure tulnut, kumba sina ei olle enne mitte tundnut.

12. Zssand tawjogo sinulle jedda tööd, ja sino Palk saago 20
täjelik ollema sejt Zssandast Zsraeli Summalast, kuma jure sina ollet tulnut, et sina täma Tibaste warjo saaksid.

13. Täma üttel: Dasse mind Armo löida sino Silmade ees 25
mino Zssand, sejt sina ollet mind Tröstinut, ja oma Umberdajaga Armolikkuld rakinut, ehk mina ei olle mitte ninda, kui üks sino Umberdajst.

14. Boas üttel tämalle: Kui Sööm-Mig saap, sis tulle sina 30
jure, ja jöö sejt Seibast, nink lasta oma Pallakest je Attika sisse, ja täma istus mahha Seikajde körwalle. Agga Boas pani täma ette küpjetut Päid, nink täma joi, ja jai jöönuks, nink jättis weel ülle.

15. Nink kui täma ülles taus Päid korjama, sis käfhis 35
Boas oma Poisi, ja üttel: Dasse tädda ka Wihfode mahhel korjada, ja ärge tehko tämalle mitte Häbbed.

16. Jätte ka mahha neiht Sunnikuist täma korjada, ja ükski- 35
kid ei pea mitte tädda kõrrelema seperrast.

17. Ninda korjas tämä se Põllo päälõ Öhto jaadik, ja peffis wälja, mes tämä olli korjanut, nink sejt jai liggi üks Öhwa Odri.

18. Nink tämä kandis jedda ärra, ja tulli Sinna jisse, 5 nink tämä Ämm naggi jedda, mes tämä olli korjanut. Päle se wottis tämä wälja, nink andis oma Ämmalle jedda, mes ille olli jäänut, kui tämä olli jöönuks jaanut.

19. Sis üttel tämä Ämm tämalle: Kus ollet fina täämba korjanut, ja Kus ollet ja tööd tehnut? Önnistut olgo se, ke 10 find on tundnut. Agga tämä juttustas ommalle Ämmalle, kenne jures tämä olli Lööd tehnut, ja üttel: Se Mehhe Nimi, kenne jures mina täämbä ollen Lööd tehnut, on Poas.

20. Nink Naemi üttel oma Minja wašta: Tämä olgo 15 Öffandalle Önnistut, sejt tämä ei olle mitte mahha jätnut oma Urmo näita, ni hääste Ellawide kui kaas Surnude wašta. Weel üttel Naemi: Se Mees on meije Suggulanne, tämä on meije Perrandaja.

21. Rutt se Moabitileine üttel: Tämä juttustas jedda ka minulle; jää fina mino Poiside jure, jenni kui nämät keif ärra 20 Seikamad, mes mino perrald on.

22. Naemi üttel Rutti oma Minja wašta: See on jo par- ramb, mino Tüttar, et fina tämä Tüttrufudega wälja lähhet, et nämät fino wastoliffed ei olle töise Põllo pääl.

23. Ninda jäi tämä Poase Tüttrufude jeltji, et tämä 25 korjas kokko, jenni kui Odra- nink Nijju Seikaminne otja jai ja tämä tulli jälle taggasi oma Ämma jure.

89. 1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiobi raam. 3. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—88. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

3. Pätiük.

Hijob wannup ärra oma Sündmisse Päiwa fuure wallo perrast.

1. Perrast awas Hijob oma Suud ülles, nink wannus ärra oma Sündmisse Päiwa, ja üttel:

2. Se päim olleks küil woinut ärra faddoda, kumat mina ollen jündinut, nink je Dö, kumal üttelde: üks Mehhepooline on janut.

3. Sesama Päim olleks woinut Pimme olla.

4. Nink et Kumal üllewest ei hooleks täma perrast, ja et 5
Walguš ei oleks tämalle mitte paistnut.

5. Oh! Et Pimmedus nink Gämmarus olleks tädda ärra-
woitnut, ja Pašjud Pilwed täma päle jänut, nink je Päiwa
Tojs olleks tädda hirmsaks tehnut.

6. Pimmedus wotko jedda Död ärra, et täma ennašt ei 10
Röömujstaks mitte nende Ustaja Päiwi jeas, ja ei saaks mitte
Kuu arwo sisse.

7. Waata, je Dö woiks ükspeines olla, nink ühteki Dö-
mu olgo täma jees.

8. Need Päiwa ärra Needjad, wannogo tädda ärra, nink 15
kumat walmid omat jedda Pöргу Lewiatanid ligutama.

9. Täma Tähhed olgo Pimmedat oma Gämmarusse jees,
täma ootko walgušt, nink je saago mitte, ja nähko mitte
Somniko-Gao Silma-Zerra.

10. Et täma ei olle mitte finni sulgnut mino Jhho ust, 20
nink ei olle mitte jedda Gädä mino Silmade eest ärrawarjo-
nut.

11. Miksperrast mina ei olle mitte Gma Jhhušt fadišt ärra
Surnut? Miksperrast mina ei olle mitte Silmalle tulles Ginge
heitnut? 25

12. Miksperrast ollen mina Pölwe päle töstetud? Miks-
perrast ollen mina Rinna nojal Smmetetud?

13. Sis ollešfin mina jo nüüd Maas olnut, Ginganut,
magganut ja Rašhul olnut.

14. Runingade nink Neumoandijdega Maa pääl, kummat 30
Ghitamat tühjad paigad.

15. Ešt nende Wörstidega, kumbil Kulda on, nink täitwad
omat Sonet Göbbega.

16. Eht ninda kui üks enne Niga jündinut, ärra warjotud, nink ei olleks middakid, kui need noored Lapjed, kumat ei olle Walguft nähnut.

17. SääI jääp Wallatomide Mäffjamine mahha, jääI hingamad need, kumat paljo Baiwa omat nähnut.

18. SääI jawad need Wangid töine töijega Rahho, nink ei kuule mitte Päletükia häälid.

19. SääI omat wäikjed nink juured, Sullane, ja se, ke omast Sffandast on wabbaks jaanut.

20. Miksperrast on se Walgus Baiwa kandijalle annetur, nink Ello neile Kurbastetuile Süddamille?

21. Kumat furma ootwat, nink täma ei tulles mitte, nämat kawatfid tädda küI warjopaigast ülles.

22. Kumat Nöömuga ennast Nöömustawat, et nämat Gauda jaawad.

23. Nink jelle Mehhele, kenne Tee on ärrapeitedut, nink Jummal on jedda täma eest katnut?

24. Seit kui ma pean jöma, jis om mul Buhkamiit, nink mino ullominne lähhep wälja kui Wessi.

25. Seit mes mina ollen kartnut, se on mino päle tulnut, ja kuma perrast mina Murretsin, se on mind tabbanut.

26. Ets mina olnut Önnelik? Ets mina olnut tassane? Ets minul olnut häa Rahho? Nink nüüd tulles jefuggune Önnetus.

90.

1690 – 1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiiobi raam. 7. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85–89. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

7. Pätiik.

Hijob Raibap oma, ja teige Innimeste Hädda.

1. Ets Innimenne pea ifka Söddima Maa pääl? nink täma Päiwad omat kui ühhe Palgalisse Päiwad.

2. Ninda kui üks Sullane Warjo otsip, nink üks Palga-
linne odap oma Lööd otja sawad.

3. Ninda ollen mina monda Kuud tühja Lööd tehnut,
nink mino Hädda Sid on paljo janut.

4. Kui mina ennast mahha heitfin, jis ütlin mina; 5
Millost ma jaan ülles taujma? nink perrast armotelisin mina,
Millost Shto peaks jaama? Sest mina ollin igga Mehhele
ärä Tüljastamisjeks, jenni kui Pimme saj.

5. Mino Dihha on üle ümber Maohejist kattetut, nink
Porrine, mino Rahk on Kärname, ja tühja löppenut. 10

6. Mino Päiwad omat robbedambast ärä läänut, kui
ühhe Kangri-pool, nink omat ärrakadonut, et neid ei olle
woinut finni piddada.

7. Mätle et mino Elle on üks Tuul, nink et mino Silmad
ei saa mitte jälle jedda hääd näggema. 15

8. Nink ükskid Ellaw Silm ei saa mind ennamb mitte
näggema. Sino Silmad näggewad mind, se päle löppen mina
tühja.

9. üks Pilw kaop nink lähhep ärä: Ninda ka se, ke
Sautwa jisse alla lähhep, ei tulle mitte jälle ülles. 20

10. Ei tulle ka mitte oma Kodda jälle taggasi, nink täma
Paik ei turne mitte tädda ennamb.

11. Sepärrast ei tahha ka mina oma Süüd mitte ärrakeelda.
Mina tahhan oma Süüdame Wallojt kõnnelda, ja mino Singe
Kurbastussest tahhan mina pajatada. 25

12. Kas mina ollen Merri, ehk Merre-Kalla, et fina mind
ninda hoijad?

13. Kui mina mötlin; mino Woode jaap mind Kõõmus-
tama, ja mino Ujse mind kergembaks teggema.

14. Sis hirmotat fina mind Unmedega, nink Kurbastad 30
mind Mäitmistega.

15. Ninda, et mino Sing iggatsep ärrapoodut jada, nink
minu Kuud Surma.

16. Mina ei himmusta mitte ennamb Ellada. Jätta minuist
mahha, sest mino Päiwad omat tühja olnut. 35

17. Mes on Snnimenne, et fina tädä ni juureks panned? nink jääd oma Süddand täma pole?

18. Sina Koddo otfid tädä igga Päiw, nink Riujad tädä iggal Tunnil.

5 19. Miksperrast ei taggane fina mitte minušt ärra? nink ei jätta mind mitte mahha, fenni kui mina oma Sülge ärra Meelaks?

20. Kui mina ollen Battu tehnut, mes pean mina sinulle teggema, oh fina Snnimešte Soidja? Miksperrast olled fina
10 mind ninda jädnut, et mina fino Külge toufan, ja ollen issi enneselle Noormaks?

21. Nink Miksperrast ei anna fina mulle mitte mino ille-
aštmišt andiks, ja ei wotta mitte mino Patto ärra? Seft mina
jaan jo Maa sisse wajoma, nink kui mind Somme otjitaks, jis
15 ei saa mina mitte ennamb jin ollema.

91.

1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiiobi raam. 10. peatükk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—90. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

10. Pätük.

Sijob Raibap oma Hädda.

1. Mino Sng on Ellušt ärratüddinut, mina tahhan oma
Raibtušt ennesest ärrapanna, nink oma Singe Kurbastussest
5 kõnnelda.

2. Nink Sumalalle üttelda: Ärra pango mind mitte
hukka, anna mulle tädä, miksperrast fina minoga riidlet?

3. Kas je on fino Meleperrast, et ja mind ärraheitad?
nink Wäe-kaupa teed jelle, kedda fino Käed omat tehnut, ja
10 iaadat jelle Kurja Neuwu Wou päle.

4. Kas jul on ka Rihhalikkud Silmad? Eht kas ja ninda
nääd, kui Snnimenne nääp?

5. Eht omat fino Päiwat, kui Snnimešte Päiwad, eht
fino Aštajad, kui ühhe Mehhe Aštajad?

6. Et fina mino ülle Ntiniſt tagga Noutat, nink mino Pattu ülles otſid.

7. Seſt et fina jo tiad, et mina ei olle mitte wallato, nink ei olle keddakid, ke woiks jino Käeſt ärra pääſta.

8. Sino Käed omat mind walmiſtanut, nink keigepiddi 5
tehnut, mes mino ümber on, ja fina ärra uppotad mind nk
wägga.

9. Mötle omitte, et fina olled mind Sameſt tehnut, nink
ſaad mind jälle Muldaks teggema.

10. Eks fina olle mind kui Pima Süpsnut, nink kui juuſto 10
laſknut kofko minna.

11. Nahha nink Sihhaga olled fina mind katnut, Luu nink
Sonedega olled fina mind kofko pannut.

12. Ello nink hääteggemiſt olled fina mulle näitnut, ja
fino hoolekandminne hoijap mino Singe. 15

13. Nink ehk fina küll ſedda oma Süddames ärrapeidat,
ſiſkid tian mina, et fina ſe päle mötled.

14. Kui mina Pattu teen, ſis pannet fina ſedda pea täh-
helle, nink ei jätta mitte mino Kurja Lööd Nuhklemata.

15. Kui ma Wallato ollen, ſis on mull Hädda, ollen ma 20
Sige, ſiſkid ei tohhi mina mitte oma Pääd ülleſtöjta, ke mina
Teotuſt täis ollen, nink nään oma Waiwa.

16. Nink otſe kui üks püſti tauſnut Lei-Roir, ajat fina
mind tagga, ja näitad emmaſt jälle Girmſaſte mino waſta.

17. Sina wottad jälle ülles oma Tunniſtajad mino waſta, 25
nink kaſmatad oma Wihha mino päle, kumat töine töije järrel
mind hulgani waiwawat.

18. Mikſperraſt olled fina mind laſknut Oma Zhhuſt wälja
tulla? Oh, ollekſin mina ärrafaddonut, nink et ükſikid Silm ei
olleks mind nähnut. 30

19. Sis ollekſin mina, otſe kui need ilma ollemata, Oma
Zhhuſt Gauda wiidut.

20. Eks mino lühhiſenne Ello tahha mitte otſa ſaada?
nink minuſt ärra olla, et mina ſaakſin piſſut Jahhutud?

21. Enne kui mina ärra lähhen, nink ei tulle mitte taggasi, Nimita, je Pimmedusse nink Surma-Warjo Maa sisse.

22. Keige Pimmedamba Maa sisse, kumas ei olle ihtekid Säädust, kumas Pimmedusse paistminne on.

92.

1690—1701.

Andr. ja Adr. Verginius.

Hiiobi raam. 41. peatikk.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 85—91. Muid teateid vt. tekst nr. 85 ees!

41. Pätiik.

Jumal kõnnelep weel Lewiataniist.

1. Peddakid ei olle mitte ni julged, ke tädda tohip kih-hotada: Kes on siis, ke mino ees woip seissta?

5 2. Kes on minulle enne middakid tehnut, et mina tämalle jedda pean taffoma? Mino perrald on keik, mes koggone Tai-wa all on.

3. Päle je, pean mina nüüd üttema, kui Suur, kui Wäg-gew, nink kuidas Illust kombeist täma on.

10 4. Kes woip täma päälid Reiwast ülles katta? Nink kes tahhap ni julge olla, tädda täma Sammaiste wahheld kinni wotta?

5. Kes woip täma Palge Ukse ülles awada? Täma Sam-bad seiswad Hirmjaste ümber kaudo.

15 6. Täma kõrtud Soomussed oma kui kowa Kilb, tõine tõise päle kofko Riidetud, kui Pitjatiga.

7. Üks on ninda tõise liggi, et ka Tuule King ei woi mitte nende wahheld Käija.

20 8. Nämat omat ninda tõine tõise külge kinni Riidetud, et neid ühheist ei woi ärra Lahhutada.

9. Täma Niwasteleminne paistap kui Walgus, täma Sil-mad omat otsekui Hommiko Gao Silma Lehhēt.

10. Täma Suust tulleswad Tõrwa-Riünlad wälja, nink Tulle-Sägged kargawad wälja.

11. Täma Nennašt lähhep Suits wälja, ninda kui Palla-
wašt Paast ja Katlast.

12. Täma Singaminne on kui Tullised Süed, nink Tulle-
Döök tullep täma Suust wälja.

13. Tämal on Range Rail, nink se on täma Lušt, kui täma 5
middafid ärrarikkup.

14. Täma Bihha LuuSiikmissjed omat töine töises finni,
nink omat Rowašte täma Käljes, et täma ei woi mitte ärra
Laggoneda.

15. Täma Südda on ni kowa Paas, ja ni Finni kui üks 10
Tüff allumassejt Wästikwest.

16. Kui täma ennašt ülles töstap, jis jaawad need wägge-
wad ärraheitimiks, nink kui täma päle tullep, jis ei olle ühte-
fid Armo jääl.

17. Kui täma päle Mөөkaga mindafks, jis ei liguta täma 15
mitte, ehk Odda, Büssii ja Kaudreiwaga.

18. Täma arwap Kauda ni paljo kui Öllefort, ja Wasše,
kui mädda Puud.

19. Üfsikid Kool ei woi tädda ärra Njada, LingoKiwed
omat täma ees otse kui Ölleforred. 20

20. Wajjara perrast holip täma ni paljo, kui Ölleforrest,
täma Kaarap ärra jedda Wärrisewad Odda.

21. Täma all omat Terrawad Kiwed, nink täma lähhep
Terrawa Pae ülle, kui läbi Mudda.

22. Täma teep jedda Süggawad Merd keetma, kui Padda, 25
nink jeggap jedda ärra, otse kui Salwi jeggataks.

23. Täma järrel paistap se Tee, täma teep süggawad Merd
foggone hallikarmalijeks.

24. Maa pääl ei olle ühtefid täma jaarnašt, täma on ülle
julgeks tehtud. 30

25. Täma põlgap ärra keif mes förge on, nink on feige
Metjalijte Kuningas.

Andr. ja Adr. Verginius.
Estri raamatu 1. ja 2. peatükk.

Samast käsikirjast, kus tekstid nr. 85—92. Muid teateid vt. tekst nr. 85. ees!

1. Pätük.

Seft juureft Sööm-Ujast, ja Kuninga Emanda Waſti ärra heitmiſſeſt.

1. Ugga jündis Uhaſweruſſe Ujal, ſe olli Kuningaſ Goomiko poleſt Sõhto pole ſadiſ, ülle Sadda ninſ Seitſe Kolmat-
 5 Kümend Makunnade.

2. Kui täma oma Kuninglikko järje pääl iſtus Suſani
 Dinnas.

3. Kolmandal oma Kuningriiki Uſtajal, teggi täma
 ühhe SöömUja, keigille omille Wörſtille ja Sullafille, Nimita,
 10 neile wäggewille Perſia ninſ Medi Maal, neile Wawallitſjille
 ja üllembille omas Maas.

4. Et täma näitaks oma Kuningriiki Uwuſtuſt ninſ
 Riſtuſt, ja oma Uwu Suuruſt, monda Päiwa, Nimmita, Sadda
 ja Rahheſja Kümend Päiwa.

15 5. Ninſ kui need Päiwad täis ſaiwat, ſis teggi Kuningaſ
 ühhe SöömUja keigelle Rahwalle, meſ Suſani Dinnas olli, ni
 Suurille kui wähhikeſille, Seitſe Päiwa, Kuninglikko Uja
 Goomi ſees.

6. Säääl olli ülleſpoodut walged, Punnajed, ja Kollafed
 20 Lääfid, linaste ja Purpuri Nööridega mähhitut Gõbbe Rõngaste
 Kõlge, Marmoril Tulpade päle; Need iſtmed ollid Kullalt ninſ
 Gõbbeſt, Põrmando pääl, kumb olli Rohhoſarwalliſeſt, Walgeſt,
 Koldſeſt, ja Muſtaſt Marmorilt tehtud.

7. Ninſ Joki tõſtetti Kullaste ja mitmajugguſte Uſtjade
 25 ſees, ninſ Kuninglikko Wina Wiljalb, ninda kui Kuningal
 joudo olli.

8. Ugga Joki ei pandut ühhelleſid ette, ſeſt Kuningaſ olli
 keiſ oma Maja üllekatiſjõd kääſnut, et igga Mees piddi oma Mele
 perrast teggema.

30 9. Ninſ ſe Kuninglik Emand Waſti teggi ka üht Sööm-
 Uja Raiſille, Kuningaſ Uhaſweruſſe Kuninglikkus Roas.

10. Nink Seitšmandel Päiwal, kui Kuninga Südda olli
Winašt Köönsaks sanut, kästis täma Mehumanni, Pištad, Gar-
bonad, Pištad, Mbagtad, Setarid ja Karakšt, neid Seitše Kame-
reri, kumat Kuningas Mhasweruſſe ees Teeniſid.

11. Et nämat piddit toma Kuninglikko Emandat Waſtid 5
Kuninga ette, Kuninglikko Kroniga Ehhitud, et täma Rahwalle
ja Wörſtidelle näitaks täma Mo, ſeſt täma olli Moſ.

12. Agga ſe Kuninglik Emand Waſti ei tahtnut mitte
tulla Kuninga Sanna päle, täma Teenride läbbi; Sis ſaj
Kuningas wägga, wihhaſeks, ja täma wihha läks juureks 10
täma ſees.

13. Nink Kuningas üttel nende Targade waſta, kumat
Maa kumbed ärra moiſtiſid, ſeſt Kuninga Mjad tallitetti ſeigide
ees, kumat Siguſt ja Kohhut moiſtiſid.

14. Agga need lähembad täma jures ollid: Karſena. 15
Setar, Admata, Tarſis, Meres, Marsena nink Memukan, need
Seitše Perſia nink Medi Maa Wörſtid, kumat Kuninga Palged
näggit, ja iſtiſid üllembas paigas Kuningriiki ſees.

15. Mes Kohhut Kuninglikko Emandalle Waſtille piddi
moiſtetama, ſeperraſt, et täma ei olnut mitte tehnut Kuninga 20
Sanna järrel, täma Kamereride läbbi käſketut.

16. Sis üttel Memukan Kuninga nink Wörſtide ees: Se
Kuninglik Emand Waſti ei olle mitte ükspeines Kuninga waſta
Kurja tehnut, waide ka ſeige Wörſtide, nink ſeige Rahwa waſta,
Kuningas Mhasweruſſe ſeigis Maa paigus. 25

17. Seſt ſejuggune Kuninglikko Emanda Töö ſaap wäl-
jalaggonema ſeige Naiſte Rahwa jure, et nämat omi Mehhi
ärra põlgwad omis Silmis, ja jawad üttelema: Kuningas Mhas-
weruſ ſäſtis Kuninglikko Emandat Waſtid enneſe ette tulla,
agga täma ei tahtnut mitte tulla. 30

18. Sis jawad Perſia nink Medi Maa Wörſtide Emandat,
ka ninda üttelema ſeige Kuninga Wörſtide waſta, kui nämat ſedda
Kuninglikko Emanda Tööd kuulwad, ninda ſaap kul ärrapõlg-
miſt ja Wihha ollema.

19. Sui ſe on Kuninga Mele perraſt, ſiis mingo üks 35
Kuninglik käſt tämaſt wälja, nink ſago kirjotut Perſia nink
Medi Maa Säduſſe ſiſſe, kumba ei tohhi mitte tühjaks tehha,

et Wasti ei pea mitte ennamb Kuningas Ahaswerusse ette tullema, ning Kuningas andko täma Kuningriiki täma Diggimehjelle, kumb on parramb tädda.

20. Ning et jesama Kuninga Ramat, kumb jaap kirjutut, 5 täma foggone Kuningriiki sees, kumb suur on, jaaks wälja kulotut, et keik Raijed amustawad omi Mehhi, ni suurde kui wähhembade seas.

21. Ning se Assi olli Kuninga ja Wöritide Melest hää, ning Kuningas teggi Memufani Sanna järrel.

10 22. Sis lähhetetti Kirjo wälja keigide Kuninga Matunnade sisse, iggalle Matunnalle täma kirja järrel, ning igga Rahwa jure nende Kelel, et igga üks Raije-Mees olleks wallitsija omas Majas ning jedda üteldi kunnaki Rahwa Kelel [päle].

2. Päit.

15 Ester jaap Kuninglikko Wu sisse üllendatud.

1. Perrast neid Ajjud, kui Kuningas Ahaswerusse Wihha olli ärrakaldunut, jis mötkis täma Wasti päle, mes täma olli tehnut, ning mes täma wasta olli jäetud.

2. Sis ütliid Kuninga Poisid, kumat tädda teenisid: 20 Kuningas lasko enneselle otstida Nori kaunid Neitsid.

3. Ning Kuningas jädko katsid keigis oma Kuningriiki Maa paigus, kumat foggowat keige sugguid Nori Illuja Neitsid kolko Susani Linna, Emandide Maja sisse, Segaj Kuninga Kamereri Käte ala, ke Raijete hoidja on, ja andko neile nende 25 Ehhitust.

4. Ning kumb neist Neitsist Kuninga Mele perrast on, se sago Kuninglikko Emandaks Wasti Assemelle. Se olli Kuninga Mele perrast, ja täma teggi ninda.

5. Agga üks Juda Maa Mees olli Susani Linnas, selle 30 nimi olli Mardokaj, Jairi Poig, Simej Poja, Nisi Poja, Semini Poja.

6. Ke olli ka ärra wiidut Jerusalemist, kui Zekania Juda Kuningas ärrawiidi, kedda NebukadNesar Babeli Kuningas ärrawiis.

7. Nink tämä olli Nadassa je on Esteri üleskastwataja, tämä Issa welja Lüttre, sest Esteril ei olnut Issa eiga Oma, nink tämä olli üks Illus ja kaunis Lüdruk. Nink kui tämä Issa ja Oma ärra Surri, jis wottis Mardošaj tädda emnejelle Lüttreks. 5

8. Sis jündis, kui Kuninga Sanna ja Käst kuulda saj, nink paljo Lüdrukuid kooti kokku Sujani Linna, Segaj Käe ala, jis saj ka Ester wottetud Kuninga Rodda, Segaj je Naiste hoidija Käe ala.

9. Nink je Lüdruk olli tämä Melest hää, ja löidis Armo 10
tämä ees, nink tämä rühkis tämä Ehhitussaga, et tämä annaks
tämalle tämä Ossa, ja Seitse kaunist Lüdrukud Kuninga Roast
je päle. Nink tämä pani tädda tämä Lüdrukudega keige par-
rambasse paika Emandade Majas.

10. Nink Ester ei kuulotanut tämalle mitte oma Rahwašt 15
ehk oma Suggu, sest Mardošaj olli tädda ärra keeldnut täada
andmašt.

11. Nink Mardošaj käjs igga Päim je Naiste Rahwa
Maja Gowi ees, et tänra kuuloks, kas Eštrill hää järg olli, ja
mes tämäšt pididi sama. 20

12. Igga kui je jäetut Iig igga iühelle Lüdrukulle saj,
et tämä pididi Kuningas Mhaswerusse jure sisse minnema, per-
rašt jedda, kui tämä Emandade Ehhitussaga olli Ehhitud olnut
Rakstöistkümend Kuud, sest ni kauwa Iiga olli nende Ehhita-
misselle tarwis, Nimita, Kuus Kuud Palsami ja Mürriiga, nink 25
Kuus Kuud kalli Rohhodega, ninda Ehhitetti Naiste Rahwašt.

13. Sis läks üks Lüdruk Kuninga jure, ja kedda tämä
tahtis, je pididi tämalle annetama, ke tämäga lähheks Emandade
Majašt Kuninga Rodda.

14. Nink ke Shto sisse läks, je tulli Gommikul tämä jurešt 30
wälja, töise Emandade Rodda, Saasgasi Kuninga Kamereri
nende Wäär Naiste hoidija Käe ala, nink je ei pididanut mutte
ennamb Kuninga jure tulles, enne kui Kuningas tädda him-
muštaks, ja lassheks tädda Nime pididi kutsuda.

15. Kui nüüd Esteri Vig sai, (: ke olli Abihaili Mardokaj Sija Welja Tüttar, kuma Mardokaj enneselle Tüttreks olli wotnut :) et täma Kuninga jure pididi minema, sis ei küssinut täma ühtekid, kui agga jedda, mes Segaj, Kuninga Kamerererer
5 je Naisste hoidja üttel. Nink Ester löidis Armo keigibest, kumat tädda näggit.

16. Ester sai agga Kuningas Ahaswerusse jure wottetut Kuninglikko Rodda, Kimmel Kuul, kumb kutsuti Tebet, täma Kuningriiki Seitfmandel Astajal.

10 17. Nink Kuningas armastis Esterid ülle keige mu NaissteRahwa, ja täma löidis Armo nink Geldust täma ees, ülle keige Neitsijde, nink täma pani Kuninglikko Kroni täma Pää päle, ja jädis tädda Kuninglikkoks Emandaks Wasti Msemelle.

15 18. Nink Kuningas teggi ühhe juure Sööm-Nja keigille omille Wörstille ja Teenrille, je olli üks Sööm-Nig Esteri perrast, nink jätti oma Maa sees Makso mahha, ja andis Kuninglikko Andeit wälja.

19. Nink kui neid Neitsijd töist korda kofko kooti, sis istus Mardokaj Kuninga Wärrajas.

20 20. Nink Ester ei olnut weel mitte wälja kulotanut oma Suggu, eiga oma Rahwast, ninda kui Mardokaj olli tädda ärra keeldnut. Sejt Ester reggi Mardokaj Sanna järrel, ninda kui sis, kui täma olli täma kaswo-Tüttar.

21. Seljamal Njal, kui Mardokaj istus Kuninga Wärrajas, ollid Kaks Kuninga Kamereri Pigtan ja Teres, kummat ukse hoidsid, wihhaseks jaanut, ja ottsid oma Kätt Kuningas Ahaswerusse külge heita.

22. Nink je sai Mardokajille täada, ja üttel Kuninga Einmandalle Esterille. Nink Ester üttel jedda Kuningalle Mar-
30 dokaj Nimel.

23. Nink kui jedda Nja tagga nouweti, ja ninda löieti, sis saiwad nämat mollembad Puu päle ülles poodut, ja jedda kirjotetti Nja Namatu sisse, Kuninga ees.

Johann Hornung.

Lausenäiteid grammatikast.

Laused on valitud teosest „Grammatica Esthonica, brevi, Perspicuâ tamen methodo ad Dialectum Revaliensem. ed. à Johanne Hornung RIGA, Literis JOH. GEORG. WILCK. Regii Typographi“ (II + 114 lk. in-8°), millest üks eks. alal on hoidunud Tartu Ülikooli Raamatukogus.

Minna moilin temma (tedda utrumq; rectè) jün ollewa
 olnud (lf. 72). — Meil rägiti / meie Perremees (perremees) 5
 teil ollewa / & ollewad (73). — Kui ilm ninda jääb / siis
 jame tullesval aastal hääd Lougo (73). — Lemma teggi jedda
 leiba jaes / er that / es da er Brod empfang (78). — Pääw
 on keispäwa arrul (pro armul) es išt umb Vesper Zeit (91). —
 Minna ei tea / kas temma moi teine on tehnuud (99). — tem-
 mal ei olle kassi jadif nouft / er hat keine Ratze / geschweige
 denn ein Pferd (100). — je wald ehf meie moiia wald lähhäb
 Willale (103). — Kus ep ja usso mitte / ei ja ja önjaks 10
 (103). — ei temma jedda Tüdrifud wötta / je on kurri
 (104). — ilmafs temma läfs kowale / darum (sensus est: man
 wušte bohrin nicht / warum ers thäte; aber aus dem Aus-
 gange kan mans abnehmen) macht er sich hinweg (beyseit) et
 temma olli kurja teinud: weil er böjes gethan hatt (104). — 15
 ilma Summala awwita ei moi meie ühtegid hääd tehha
 (106). — ilma jinnota ei ja minna toimefs (106). — mind
 ei olnud kuulmasfi / jadif weel näggemas (110). — ebba
 melegi jedda nähnuud / wir jahens auch nicht (110). — jinnaks
 ollid meil / moi so wend? (110). — je könne ei tulle wiim- 20
 jeksfi hääfs / die Rede wird doch zulezt keinen Ausgang ge-
 winnen (110). — ärra pekfa härga; härg lähhäb pekstes
 hullumaks (111). — [Möistatus:] Pittkemb puid / pittkemb
 maid / maddalamb ma rohto [Wastus: ei Fußpfad] (113). —
 jel kombel ei ma Ellades otjušt ja (113). — kauaks ja olled 25
 jün Rootfis olnud? (114).

Johann Hornung.

Kirikulaul I.

Järgnev tekst on „Ma Kele Koddo ning Kirgo Ramat'u“ (vt. tekst nr. 101 eelmärkust!) VI jaost (lk. 22—25), mille pealkiri on: „Ma Kele Paulo Ramat / Nummas Onsa Butri / ja mu pühha Meeste Sure-Pühha- ja muud Jhho ning Hinge Häddas tarwits tullesjad Paulo leietatse RZGN / Gedrukt bey Johann Georg Wilcken / Königl. Buchdrucker 1694.“ Vrd. siins. tekste nr. 19, 60!

Christus der uns seelig macht.

- Kristus meie Onnistus /
 Keigest Pattust wagga /
 Sind se kurri Kogoodus /
 Ojel ajas tagga /
 Kui ja ollid pallumas /
 Nähti Werre Higgi /
 Kui sind Engel finnitäs /
 Tulli Judas liggi.
2. Astis jure andis Suud /
 Kui üks kawmal Pettis /
 Peetrus / ninda kui keif muud /
 Siis sind mahha jättis /
 Üllefohhus Gull sind miis
 Sure Kohto ette /
 Naersid sind / ja pekfid fiis /
 Sundsid Surma Rätte /
3. Soomjelt warra widi ka
 Sind / kui Köwel noppejt /
 Sundja ette / Wallega
 Waewati sind roppejt.
 Walleks moistis Sundja se /
 Käskis fiiski nurjast
 Wia sind Herodelle /
 Peti taas sind kurjast /
4. Pärrast jedda pekseti
 Sinno pühha Rehha /

Naerokombel mängiti /
 Kuningaks find tehha;
 Weel ei pääsnud sinna fiit /
 Sunniti find Surma /
 Randma piddid pälegid /
 Kaske Risti-Koorma /

5. Louna Ujal aeti

Sind se Risti päle /
 Sinno Berri wallei
 Siis ja töitsid Gäle /
 Waatjad find weel naerjid jääl /
 Nöwel Surma Waewas /
 Pikkas ka find Risti pääl /
 Pääw läks mustaks Laewas.

6. Kellal kolmel hiiidsid ja:

Jummal miiks ja jättad
 Mind nüüd ilma Uuwita?
 Keif mo Nömo wottad.
 Kui ja ollid jodetud
 Surrid / Jissand / sinna /
 Paljo Jmmet jündinud
 Ma taht löhki minna.

7. Öhtul kui jo Nööwli Luud

Ollid ärramurtud /
 On so Kälge awwatud /
 Sest on wälja tulnud.
 Selge Wessi Berrega.
 Siis on Josef wotnud
 Risti päält find kassida /
 Ja find auwast matnud.

8. Kallis Önnisteggija

Armas Jesukenne /
 Ke ja omma Berrega
 Meile jaatfid Önne /

Lasse meid ka Süddamest
 Patto mahha jätta /
 Ja jo kalli Surma eest
 Meid find ifka kita.

96.

1694.

Johann Hornung.

Kirikulaul II.

Samast teosest, kust tekst nr. 95 (lk. 182). Vt. märkusi tekstide nr. 95. ja nr. 101. eel! Vrd. siins. tekste nr. 56 ja 71!

Christe der du bist Tag und Licht.

1.

Dh! Kristus / Pääm on finno Kääs /
 Ei püssi Pimme finno ees /
 Mei' Süddant Iffand walgusta /
 Ning Lõe Tele juhjata.

2. Sind pallum' meie findlaste /
 Meid hoia Djel armjaste /
 Ning kaitse feige Hädda sees /
 Dh! Iffa helde Abbimees.

3. Keif rasked Unned kaota /
 Et jäme ilma Rahjota /
 Ja Dikka olgo puhhas ka /
 Siis ellam' meie Soleta.

4. Ko Silmad jäwad maggama /
 Siis jago Südda walwama /
 D! kaitse meid jo Urmoga /
 Ning Patto Kdieft lunasta.

5. Dh! Kisti-Rahwa Kaitseja /
 So Abbi meile läkkita /
 Meid päästa feige Hädda feest /
 So pühha wie Gawa Wääst.

6. Ja rasked Mega mällestä /
 Kui Ippo Wangis Waewaga /

Mei' kurba Hinge rõmusta /
Oh! Jeesus Õnnistegija.

7. Au olgo Taewa Sõjale /
Au temma aino Põjale /
Ja Pühha Waimo Muo ka /
Miiid fidetaks lõpmata.

97.

1694.

Johann Hornung.

Palwe I.

Järgnev tekst on „Ma Kele Koddo ning Kirgo Ramat'u“ (vt. tekst nr. 101 eelmärkust!) VII jaost (lk. 37—38), mille pealkiri on: „Pühhi-
fenne Ma Kele Palwe Ramat / Kummäs Hommito ja Dhta / ja muud Sõho
ja Hinge Häddas tarwis tulleswad Palwed leietakse / kristlikko Öppetusse wie
Pätükki / ning lastas tulleswa Pühha Päiwi möda / kocko säetud / Summala
Muus / ja temma Koggodusse hääts. RZGA (Gedruckt bey Johann Georg
Wilden / Königl. Buchdrucker / 1694“.

üks Palwe ajalikko Õnnistusse pärrast.

Õigewäggewamb helde Summal / ning Sõja / ke tahhad
et meie omma Palle Sees peame omma Leiba jöma. Se on jo
asjata et meie warra illestoufeme / ning pärrast kaua istume /
kui sinna omma Õnnistamisfega meie jures ei olle. Minna 5
pallun sind armas Sõja / käsfi omma Õnnistust minno jures
olla. Lasse mind keif sinno Kartusses ja tösfises Uisus tehha /
mis minna teen / ning õnnista minno Rätte Tööd. Rahte
fuggust Uija pallun minna sinnu Sõhand / sedda ärra kela
mulle mitte / enne kui minna jurren. Wõra Summalade 10
Pallumiit ning Wallet lasse kangel minnuist ärra olla / Waesust
ning Niffust ärra anna mulle mitte; Agga lasse mind minno
parrajast Noa Sõja jada. Minna jalgakijn wahhest sind ärra /
kui minna lialt jaakijn jönuud / ja ütlesfin / kes se Sõhand on?
Ehf kui minna wägga waeseks lähheksfin / lähheksfin minna 15
wargale / ning teeksin omma Summala Nimme wasto Patto;
hoia mind se eest armas taewane Sõja. Raitse ka meie Kun-
ningad ning keif illemid / õnnista keif meie Maad / hoia
kawwala Öppetusse / Sõa / Katko / ning kalll Uija eest.

Önnista ka mind / keif minno Dumatfid / ning keif Risti
Kahwaft Iho ning Ginge poleft. Goia minno Kogona
Maja / ning keif mis minnul on / finno Englide Kaitsmiffega /
keige Kahjo eeft / IESusse Kristuffe finno Poja meie Iffanda
5 läbbi. Amen.

98.

1894.

Johann Hornung.

Palve II.

Järgnev tekst on „Ma Kele Koddo ning Kirgo Ramat'u“ (vt. tekst
nr. 101 eelmärgust!) VIII jaost (lk. 68—69), mille pealkiri on: „Dnfa Lutri
Katekismus / Et Laste Öppetüs. RZGA / Gedruft bey Johann Georg
Wilden / Königl. Buchdrucker / 1694.“ Vrd. siins. tekste nr. 10 (lk. 17),
18, 69!

Pallugem meel:

KEigewäggevamb / iggawenne Jummal / ke läbbi We-
uppotuffe omma langet Roho möda uskmatta Ima olled ärra-
uppotanud / ning usklikko Noa kahheksakeffi finno sure Armo
5 pärraft hoednud / ning kowma Warao keige temma Wäga
punnase Merres ärrauppotanud / ja omma Ifraeli Kahwaft
kuimalt läbbi jaatnud / ning jega jesinnase finno Riismiffe
Peffemiist / me pärraft pididi tullesma / tähhendanud / ning
läbbi finno arma Poja meie Iffanda IESusse Kristuffe Riis-
10 miffe / sedda Jordanid ning keif Wet önsaks ning rohkeks
Ärrapeffemiisteks olled pühhitjenud ja jäädnud. Meie pallume
jesinnase finno Poja läbbi / finno pohjatamatta Armo / wallata
jesinnase finno Sullase (Ümmardaja) päle armolikult / ning
önnista tedda öige Uffoga Waimus / et läbbi jesinnase önja
15 We temma sees ärrauppub ning ärrafoab keif / me temmale
Adamist on ka sündinud / ning me temma ka iifi päle sedda
on teinud / ja et temma uskmatta Arwuft ärralahhotud / pühha
Risti Roggoduffe Kirtus / kuimalt ning Kahhoga hoetud /
iggal Ujal tulline Waimus / römüs Lotuffes / finno Nimmet
20 tenib / et temma keige Usklikkudega / iggawest Ello jaab /
kui jinna olled tootanud / IESusse Kristuffe meie Iffanda
pärraft.

Johann Hornung.

Meie Isa palve.

Trükkeosest „Onsa Duterusse Laste Öppetus Pühhidelt Pühha kirja järrele ärrafellitub / ning Riisemisse ja Kostmisse kombel tokko säetud. Sum- mala Nuuks / ning temma Koggodusse Kaswuks. RZGA / Dructs Johann Georg Wilden / Königl. Buchdrucker / 1894“ (136 lk. in-8°), lk. 75—88 (esi- neb ka „Kobdo ning Kirgo Ramat'u“ VIII osas, lk. 20—29). Raamat on alal hoidunud ühes eks. Öpet. Eesti Seltsi rmk-s. — Vrd. siins. tekste nr. 1, 10 (lk. 18), 12, 69 (lk. 159—160)!

Meie Iisa / se olled Laemas. Pühhitfedud sago jinno Nimmi. Sinno Riikus tulgo. Sinno Lahtminne jündko / kui Laemas ninda ka Ma pääl. Meie iggapäwast Leiba anna meile tänapäaw. Ning anna meile andeks meie Wõllad / kui meie andeks anname meie Wõlgelaijille. Ning ärrafada 5 meid mitte Riujatuisse jisse. Päästa meid ärra Kurjast. Sest jinno pärralt on Riikus / ning Wäggi / ning Mu iggawest. Amen!

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekst nr. 99, lk. 118—120. Vt. tekst nr. 99. eelmärkust! Vrd. siins. tekste nr. 10 (lk. 16) ja 69!

Riistmisse Luggo.

Nimmetage Laht.

Minne ärra / jinna rojane Waim / ning anna Maad Pühhale Waimule.

Wotta pühha Riisti Lähhe omma Otsa † / ning omma 5 Rinna † ette; ühheks Meletulletamisseks / et sind se Riisti päle podo Kristusse päle riistitakse / ning et keik mis Kristus Riisti külles jinno hääks on saanud / Riistmisesse sulle saab arwatud / et jinna ka Issanda Kristussele / se Riisti me temma jinno päle pänneb / kannatalikkult pead järrele kandma / jenni / 10 kui temma sulle wimati se iggawesse Muo / kumma temma sulle läbbi omma Surma RiistiSambas on saanud / Armust annab.

Pallogem.

5 Oſ ſeigemäggewamb / iggawenne Jummal / meie
 Iſſanda Jeſuſſe Kriſtuſſe Iſſa / minna hüan find appi ſeſin-
 naje ſinno Sullaje (Ümmardaja) päle / ſe ſinno Riſtniſſe
 10 Uſted pallub / ning ſinno iggaweſt Armo läbbi waimoliſſo
 Ueſt Sündimiſſe tahhab. Wötta tedda waſto / Iſſand / ninda /
 kui ſinna olled ütelnud; palluge / ſiis peate teie leidma /
 Kopputage / ſiis tehtakſe teile lahti. Sepärraſt anna niüid
 ſedda hääd ſellele / ſe pallub / ning te lahti Uſt ſellele / ſe
 10 Kopputab / et temma ſe Taewaje Beſſemiſſe iggaweſt / Önniſtamiſt
 ſaab / ning ſinno Armuſt tootud iggaweſt Riſkust pärrib /
 Ieſuſſe Kriſtuſſe meie Iſſanda läbbi! Amen.

101.

1695.

Johann Hornung.

Trükkteoseſt „Ma Kele Koddo ning Kirgo Ramat / Kumma ſiſſe-
 1. Keiſ Ewangeliomme ja Epiftli Voud; 2. Iſſanda Ieſuſſe Kriſtuſſe
 Kannatamine ning Surm. 3. Ieſuſſe Kriſtuſſe Ülleſtousminne ning
 Taewaminne. 4. Jummal Püha Waimo Näggew Tulleminne
 Apoſtlide pääle. 5. Jeruſalemma Linna Ürrahäwmitamine. 6. Ma-Kele
 Uus Saulo-Ramat. 7. Ma-Kele palwe Ramat. 8. Önja Lutri Kate-
 ſiſmus (ehk Laſte Öppetus) ühte omnad kirjotatud. Jummal Auuks /
 ja temma Roggoduſſe Öppetufſeks. RIGM / Gedruckt bey Johann Georg
 Wilcken. Königl. Buchdrucker. 1695“, mille osad I—V (2+284 lk.) ilmu-
 sid a. 1695, osad VI (208+8 lk. in-8° pealkirja vt. lähemalt tekst nr.
 95 eelmärgusest!), VII (96+8 lk.; pealk. vt. lähem. tekst nr. 97 eelm.!)
 ja VIII (84 lk.; pealk. vt. lähem. tekst. nr. 98 eelm.!) aga a. 1694.
 Järgnev tekst eſineb algupärandis lk. 5—6. Raamat on alal hoidunud
 ühes eks. Öpet. Eeſti Seltsi rmk-s.

Ewangeliom Kolmandal Kriſtuſſe Tullemiſſe Pühhal. Matt. XI.
 w. 2. 11.

5 UGga kui Johannes Wangi-Tornis Kriſtuſſe Imme-Leud
 kulis / läkkitas temma kaks omma Jüngri / ja ütles temmale:
 10 ſinnaſ ſe olled / ſe peab tulles / woi peame meie teiſt
 ootma? Ieſus koſtis ja ütles nende waſto: minge / ja ütlege
 Johanneſſelle jälle mis teie kulete ja näte. Söggedad näwad /
 Tallotomad käiwad / Piddalitöbbijed ſawad puhtaks / ja Kurdid
 kuulwad / Surmud touſwad ülles / ja Waeſtelle kulotakſe
 10 Armo-Öppetufſt. Ning önnis on ſe ennaſt minnuſt ei pahhanda.

Agga kui nemmad jaid ärralähnud / algas JESus Rahwale räkima Johannest: Mis teie ollete kõrweisse wälja lähnud watama? Ühte Pilli Kogo? kumma Tuul kaksipiddi hajab? Ehk mis teie ollete wälja lähnud watama? Ühte Innimest pehme Kietelle ehhitud? waat! kummad pehmid Kidiid kandwad / ommad kunningade Majade jees. Ehk mis teie ollete wälja lähnud watama? üht Proweti? ? Ja minna ütlen teile / ke weel ennamb on kui Proweet. Seft Jesinnane on je / kennest kirjotud on; wata! minna läkkitan omma Ingli sinno eel / ke sinno Teed sinno ees peab walmistama. 5 10

102.

1695.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekst nr. 101. Järnevt tekst asetseb seal lk. 21—23. Vt. märkust tekst nr. 101 eel! Vrd. siins. tekste nr. 14 ja 77!

Evangelium teisil pühha Päwal pärrast kolme Kunninga Pühha. Joh. II, v. 1, 11.

King kolmandal Päwal jaid Pulmad Kanas Kallilea=Maal / ning Jესusse Emma olli jääl. Agga JESus ja temma Jüingrid kutsuti ka Pulma. King kui Wina putus / üttel 5 Jესusse Emma temma wasto: Keil ep olle Wina. JESus üttel temmale: Kaene /mis mul finnoga teggemist / minno Lund ep olle weel tulnud. Temma Emma üttel Sullastelle: mis temma teile ütteleb / jedda tehke. Agga sinna olli pandud Kuuš kiwist We-Atjad Juda Rahwa Puhhastusse pärrast / ja igga 10 ühhe jisse läks kaks ehk kolm Mõto. JESus üttel nendele: täitke need We-Atjad Wega / ja nemmad täitsid neid äre tassa. King temma üttel nendele: Wotke / ja wigie nüüd Pulma-Tallitajalle; ja nemmad wisid. Agga kui Pulma-Tallitaja jedda Wet maitjis mis Winaks olli janud / (ning es tea mitte kust 15 je tulli / agga need Sullased täadsid / kummad jedda Wet ollid tonud /) kutsus Pulma-Tallitaja Peigmeešt / ja ütles temmale: Tggamees annab essiti hääd Wina / ja kui nemmad ommad joobnuks janud / alwemad. Sinna olled hääd Wina tännini hoidnud. Se on essimenne Imme-Täht / kumba Jესus 20 teggi Kanas Kallilea-Maal / ning näitis omma Luo / ja temma Jüingrid uskufid temma jisse.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekstid nr. 101—102. Järgnev tekst leidub seal lk. 29—31. Vt. märkust tekst nr. 101 eel!

**Ewangelium kuendal pühha Päwal pärrast kolme Ranninga
Pühha. Matt. XXV. v. 1, 13.**

Siis on se taewane Riffus kumme Neitji jaarnane /
kummad ommad Lampid wotjid ning läkfid wälja Peigmihhe
5 wasto. Agga wiis nende jäast ollid targad / ja wiis ollid rum-
malad. Need rummalad wotjid ommad Lampid / agga nemmad
es wotta mitte Öli ennesega / agga need targad wotjid Öli
omma Aitjade fiffe ühtlase omma Lampidega. Kui nüüd se
Peigmees wimis / jaid nemmad keif unniseks / ja uinufid
10 maggama. Agga keif Öjel tehti üks Gäl / watal Peigmees
tulleb / minge wälja temma wasto. Siis toufid keif need-
jamad Neitjid / ja walmistassid omma Lampid. Agga need
rummalad ütliid targade wasto / andke meile teie Ölijt / jeit
meie Lampid kustuwad ärra. Siis kostfid need targad ja ütliid:
15 ei mitte ninda / et meile ja teile ei pudo / waid minge Kaup-
meeste jure / ja ojtke isse enneselle. Ning kui nemmad läkfid
ostma / siis tulli Peigmees / ja kummad walmid ollid / läkfid
temmaga Pulma / ning üks pandi kinni. Wiimjelt tullid ka
need teised Neitjid ning ütliid: Issand / Issand awwa meile
20 lahti. Agga temma kostis ja üttel: Töejt minna ütlen teile /
minna ei tunne teid mitte. Sepärrast walwage / sejt teie ei
tea mitte Päwa ega tunni / kummal Innimeisse Poeg tulleb.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekstid nr. 101—103. Järgnev tekst asetseb seal lk. 269—384. Vt. tekst nr. 101 eelmärgust!

**Jerusalemma linna hirmsast Ärrahawwitamisest kumb neljal-
kümnel Aastal pärrast Kristusse Laewa minnemist on sündinud.**

1.

Kui Meg hakkas Rätte joudma / et Summal Jerusalemma
5 Linna / ning Juda Rahwa päle omma wimist. Wihsa tahtis

lasta káia / ninda kuida Prowetid ja Tššand Kristus iſſe
 neile áhwerdades ollid enne úttelnud / ſiis on niſuggufid Táhete
 enne náhtud: Úks Sawwaga Táhete / otſego Mõõk / on
 Taewas náhtud / jeſamma on terwe Maſta Dinna kóhhal jeiſnud
 / ninda / et iggamees jedda on náhnud. Mahla Ku kahhe- 5
 ſamal Päwal / kella úhheſja Megus. Šjel / otſe hapnematta
 Deima Päwil / on Summala Rojas Altari jures niſuggune
 wallus Paiſtminne paiſtnud / et iggamees mõttelnud Päwa
 ollewa. Suur waſtne kange Wárraw Summala Roja jeſt-
 pidditſel polel / kumba kahheſümne Mehhele jai tõſta / kui 10
 temma lahti piddi tehtaſa / ja keigepiddi Raud Sukko ja Rõn-
 gaſtega olli kinni pandud / ſe on ennaſt kuendal Tunnil Šjel
 iſſe lahti ajanud. Sani Päwa Ku kahheſümne päle eſfimeſſel
 Päwal ommad Taewa al / ja Pilwedes Wantrid náhtud /
 ning otſego juur Gulſ Rüütliid ning Gallawágge kóſko minnema 15
 / ja ſjel taplema jure Kárrinaga. Nelli Pühhi Lau päwal /
 kui Preeſtrid Summala Rojas tahtſid walmitſtada / miſ Püh-
 hade Megus tarwis olli / ſiis ommad nemmad fuurt Múddinad
 kuulnud / párraſt on úks Šáal kuulnud kiſſendawa: Látti ſiit
 árra. Eht kúil monningad jedda ſiis útlewad ſündinud / kui ſe 20
 Geſ powa Tet keige pühhama Paiga ees Summala Rojas
 Kristuſſe Kannatamiſſe Mjal on árrakattenu. Úks Sunimenne
 on jáal olnud / kelle Nimmi olli ŠEſus Anani / úhhe alwa
 ninng waeſe Mehhe Poeg / kui ſe ſamma Nelli Pühhil olli
 Jeruſalemma tulnud / ſiis on temma jure Šálega hiiúdnud: 25
 Oh úks Kiſſendaminne kulub homiko / úks Kiſſendaminne kulub
 Šhto poleſt. Úks Kiſſendaminne kulub neljást Tuleſt: Oh úks
 Kiſſendaminne kulub koggona Jeruſalemma ning Summala Roja
 päle. Úks háddalinne Raebminne tulleb Prudi ja Peigmihhe
 päle: Úks Kiſſendaminne keige Raſwa päle. Ja ninda kiſſendas 30
 temma Šöd ja Päwad / ninng jooſkiſ Gullo kómbel mõda
 Dinna. Ning eht monningad tedda kúil Witſadega pekſid /
 kummad jedda Karjomitſt kui kurjatáhhendamiſt Dinna päle háál
 Melel ei tahtnud kuulda / ſiiski ei játnud temma mahha ninda
 kiſſendamáſt. Ja kui ſe Sunimenne Ma Wallitſeja ette widi / 35
 tedda Roma Dinna Raſwas jáal piddas / ke tedda Piitſadega
 ninda laſkiſ pekſa / et temma umbes Berres olli / ep olle

temma ommeti ühhegi Sannaga Armo pallunud / ei olle ka
 ühtegid We pissarad temma Silmist wälja tulnud / waide
 temma on ifka fiffendanud jure Gälega: Gädä / Gädä/
 Gädä fulle / waene Jerufalem. Sundja Albinus on tedda
 75 kui jampsiwa Innimeft Maeruks pannud. Seitje Aasta järres-
 tikk ei olle jesamma Innimenne mu Rahwaga ümber käinud /
 waide on ifka üks ühheti käinud / ninda kui Innimenne ke
 onmas Meles ühhe Asja päle allati mötleb / ehk sedda püab
 ärramörtelda / ning on ifka ninda fiffendanud: Gädä / Gädä
 10 fulle / waene Jerufalem / ei olle ka jefst Riffendamiffest mitte
 ärrawäsfimud. Agga kui Roma Dinna Rahwas jubba Dinna al
 olli / siis on temma Walli Würi pääl ümberkaudo käinud /
 ja on ifka fiffendanud: Gädä Summala Roja päle / Gädä
 feige je Rahwa päle. Wimati on temma ka neid Sanno / mis
 15 enne ep olle temmalt kuulnud / jinna kõrwa üttelnud: Gädä
 ka mulle. Ja otje kui je Sanna temma Suus weel olli / siis
 on temma foggematta Waenlastest mahha lastud / ja ninda
 ärra furnud. Neid ja muid Summetähtefid on enne nähtud /
 enne kui Jerufalem on ärrahäwitud. Müüd tulles ka jefst
 20 Ärrahäwitamiffest ennefeft kuulda.

2.

Kui Judaliffed / (ninda kui pühha Tehwanus ütleb /
 Apofflide Teggo Namatus VII Pätiik: v. 52.) kui Tapjad ja
 Ärraandjad öiged ning wagga Kristust jaid ärratapnud / siis
 25 on foggona Judalifte Kunningriffus feige pididi ifka kurjemaks
 lähnud. Ülleamad Preeftrid affafid Wäkaupa ning Üllekohhut
 teifile Preeftrille teggema / teiste Üllemade wahhel olli
 felge Wihkaminne ja Kaddedus / ning feik Wallitjus hakkas
 lahkuma / ninda et nähha olli / et je Wallitjussjega Särg peagi
 30 pididi teifiti tullesma. Misuggufe Üllemade Tülli ning Wihka-
 miffe pärraft / mis neil iffefeskes olli / affas monni Gult neift
 ärratagganema / ja ifse Seltji fokko löma / je läbbi tehtü mön-
 nesuggust Kurja / ninda et Rahwast rifoti ja tappeti / ni
 hästi Dinna sees Jerufallemis / kui wäljas / ning feik Asfi
 35 nähti ninda näitwa / et jesinnatfe Rahwa Kirriko ning Kohfo
 Wallitjus olli ümberlangemas. Sepärraft läffitas ka Keifer

Nero Sestusse Vorusse Juda Male / Judaliste Wallitsejats.
 Ja kui temma Judaliste wasta wägga walli olli mitnes
 Asjas / ning omma Ahnušt / Rörkušt ja Wallatušt tagga ajas /
 siis ajasid Judalissed temma ärra. Kui temma pärrašt nendega
 5
 jai föddima / siis leidis temma omma Rahwašt wiis tuhhat
 Meešt waja / mis Judalissed ollid mahhalönud. Ninda mäffasid
 Judalissed Summala Järreleandmise läbbi / et nemmad
 ka Roma Linna Rahwa wasto wotšid panna / ja tagganid
 neiš ärra. Agga kui Keiser Nero jedda jai täda / siis
 läffitäs temma Lawiuisse Wespasianusse omma Poja Titušt
 10
 jega Siria Male. Selsammal Ujal onmad koggona Gomiko
 Maal sejuggussed Könned ja Sannumed käinud / et otše jel
 Ujal monningad Juda Maalt piddid tullesma / kummad piddid
 jureks ja wäggewaks tousma / ning keif Alma Maad ennese
 alla jama. Eht se küil Kristusse waimolikko Rikkusse polešt
 15
 Töeks jai / kui Kristusse Nimmi (ke Judaliste Soušt on jün-
 dinud) keige Ma Alma ülle jureks läks / siiski onmad mon-
 ningad jedda nende kahhe Wespasianuste päle arwanud. Agga
 Judalissed jelletasšid jedda Kulutamist ennesešt / ja mötlesid
 omma Asja se läbbi ollewa tähhendud. Ning kui neile kolm
 20
 Taplušt nende Waenlaste wasta forda läks / siis läksid nemmad
 jurelissjeks / töjšid kolm Söa-Pälikkud / ja läksid wääl ka
 Askaloni Linna ärrajama. Siis lödi neid kahhepuhhoga
 mahha / ning nemmad kaotajid (päle se weel / et need Söa-
 Pälikkud hukka jaid) liggi kaksümmand tuhhat Meešt ärra.
 25
 Siis läks Wespasianus Keisri Sanna päle Kalilea Ma siije /
 kumb olli wäggew ja rikkas Ma Rahwa polešt / rijus / rikkus /
 ja põlletäs keif ärra / ninda et Tapmissel / Rišomissel ning
 Polletamissel otša eiga Mära ei olnud. Siis jaid Judalissi
 mitto tuhhat hukka / ja tappeti ühhel hobil liggi wiisümmand
 30
 tuhhat Sötta kolbawa Meešt / ilma Naiste ja Lasteta /
 kummad alwa ning Maal ellawa Rahwašt ollid. Söawäggi ep
 annud jäl Armo Wannale eiga Korele / ei raske Salla
 Naistele egga Kätkis maggawa Lastele. Kuus tuhhat noort
 Meešt läffitäs Wespasianus ühhelhawal iggaweste Drjats Akaja
 35
 Male / jedda kitšašt Maad kahhepolelisse Merre wahhelt ärra-
 kaewama. Kolmümmand tuhhat walmišt Söa Meešt Juda-

liste jäast müdi jel Ujal ärra iggamest Drjaks. Wiis tuhhat
 ommad jure Hirno läbbi ennaft kõrge Riwwi Mäält isse mahha
 kuffutamud / ja isse enne selle Otja päle tehnu. Sel Ujal olli
 üks tark ja moistlik Mees Judaliste jäas / Josef Nimmi /
 5 se olli neil Preestriks ja Pälituks Söas / jesamma pöggenes
 esimeses Hirmus nattogetse Rahwaga ühhe Hugo sisse liggi
 Totabatat Kalilea Ma Sinna / jäält jabi temma Kätte / ja
 widi Wespasianusse Kätte. Kui temma Wespasianusselle üttel /
 et temma weel pididi Keisriks sama / siis andis ta temmale
 10 Armo. Ja jesamma Josef on jedda kirjotanud / mis meie
 sest sündino Usjast teame. Kui se Kalilea Maal sündis / siis
 tulli üks kofko kootud Gulk / julged ja rööwjad Rahwast Jeru-
 salemmi Sinna / need olli üks neid juremid Ssandid kofko
 saatnud / et temma se läbbi keik Wallitsusse ennese kätte pididi
 15 sama / siis on taas paljo jallaja Tapmist Rõwimist ja Rijo-
 mist Jerusalemmas olnud / ning keik on Rahjaks sündinud /
 ninda et se waene Lin keigepididi on waewatud. Sel Ujal
 ommad monningad üllemad Preestrid ärratappetud / ning
 jaggedaste on Werd ärrawalletud / ka otse Summala Rojas.
 20 Josef kirjotab et kaksteistkümmend tuhhat parremad ja üllemad
 Juda Rahwast jesinnase Mässamisses on ärratappetud / ja nende
 Barra ning Rojad annetud alwa Rahwale ja Soldaditelle rijsoda
 ja wotta. Mönningad motlewad Roma Rahwast kawwala
 Rouga jedda tehnu. Ninda waewati jo Jerusalemma / enne
 25 kui õige kibbe Usji weel temma päle tulli / kolmesugguse Säd-
 daga / Roma Rahwa Söast / Lahtomissest ning keige suggusest
 Riust ja Tüllist Sinna sees / ning tiggeda ülleannetummaist
 Ssandidist kummad / pettisse kombel mitto Gulta ennese Seltsi
 jaid / ennaft Ssandidis tõstiwad / ja Ssanda Lu pärrast paljo
 30 Werd ärrawallastid.

Kui jel Ujal Kadara Rahwas Roma Rahwa wasto hakkas
 pannema / siis pididi Titus ruttustama Talw Seriist wälja
 tulla / ning wottis Kadara Sinna ärra / ja temma Päämes
 Päätsidus ajas kolmkümmend tuhhat Woddanikko Pakko / kaks
 35 tuhhat wottis temma wangi / ntu Rahwokenne ning pöggenewa
 Gulk upputas ennaft ärra Jodrani Söffe / ja need Surno

Nehhad läkjid Jögge möda alla Nswaltiteſſe Järwe ſiſſe / kumb
 kufſutakſe Surno Järwekſ. Siis läkſ Roma Rahwas ſinna pole
 Jordanid Maſſaronni ſadik / keiges Paigus Judaliſte päle /
 ja ſadimad neid ſure Hirno alla. Kui Talw ſai ärralähnud /
 ſiis todi Weſpaſianuſſelle Sanna Kemwadel / Seſaria Linna / 5
 et Nero Keiſer olli ärraſurnud / ſiis walmiſtas temma ennaſt
 uſſinaſte / ja läkſ ärra Seſaria Linnakſt / ning kui temma
 keik Juda ning Idumea Rahwa Linnad ſai ärrawotnud (mon-
 ningaid Linnakeſſi agga jäi waja / kummad wõra Sõawä
 Kääs ollid / ſiis panni temma Roma Sõawägge keige Linnade 10
 ſiſſe / et temma ninda parremi ja nobbedaminne Jeruſalemmi
 Linna / kumb ükſi agga weel ärrawotmatta olli / pididi ärra-
 woitma ja ſinni ſama. Sel hawal töſtis Weſpaſianuſſe Sõa-
 wäggi tedda Keiſriks. Pärraſt läkſ Weſpaſianus ärra Egipti
 Male / ning ſäält olli temmal Meel Stalia Male minna. 15
 Agga ſe Sõa / miſ temmal Judaliſtega olli / jättis temma
 omma Poja Tituſſe hokekſ.

III.

Wõga Titus läkſ Jeruſalemmi Linna alla / ning kui
 temma ühhe puhho ratsa wägga liggi Linna ajas watama / 20
 ſiis ollekſ temma pea Judaliſte Kätte ſanud / ning päſis
 waewalt ärra. Pärraſt teggi temma omma Veri Kopuſſe jures /
 ſinna ſai wirjt Maad Linnakſt / ning jaggas ärra onuna Sõawä
 / et temma ſedda Linna ennamb kui ühhelt kohhalt pididi tao-
 tama. Se wahhel olli ilma oſjata paljo Rahwakſt / keigelt 25
 poolt / keigist Linnadeſt Jeruſalemma / Paſja Pühhiſk kokko
 tulnud / Summala Teniſtuſt piddama. Päle ſe olli jo enne
 paljo aſjato / ülle anto julged Rahwakſt ennaſt Jeruſalemma
 Linna kokko koggunud / kumb Kalilea Maalt olli wälja aetud /
 ning ninda olli kolm Gulka Rahwakſt Linnas / kummad ühte 30
 meliſt Wallitiſtuſt ennamiſte ning ennamiſte (ninda kui ſiis
 ikka ſünnib) ärrarikkufid. Ühhe Gulga Kä olli Summala
 Rodda / nende Pälik olli Eleaſar Simona Poeg / neid awwi-
 taſid need Selotid / kumb ükſ tigde ning kawwal Rahwas
 olli / ja Roddanikkufid wägga wiſkaſ. Linna allominne Oſſa 35
 olli Johanneſſe Kä / kelleſt keik Willitiſus tuli / kenneſt enne

jo on üteldud. Päälsminne Sinna Ossa olli Simoni Kä / kel
kakskümmend tuhhat Idumea Ma Rahwaft awwits olli /
kummad sinna ollid kutsjutud Selotide Wallatusse ja Wä wasto
Sinna kaitsma. Meijt Wörajt olleks Rahwas hä Melel jälle
5 päsnud / agga ei woinud.

Kui Titus mõistis / et sedda Rahwaft Jerusalemmi Sinna
wägga paljo ning liaks olli / siis ruttustas temma ja wal-
mistas ennaft usfinaste Sinna ümber piirma / ning Walli
temma ümber üllesheitma / ninda kui Kristus neile oli ütelnud
10 / jenni kui se Rahwas weel keif ühheskous olli / et Nälga
neid kowwemi ja nobbedaminne pididi waewama. Kui Juda-
liffed sedda näggid / siis püüdsid nemmad keigest Süddamest
/ ni paljo kui nemmad juutsid ja ärrendasid sedda keelda /
et se ei pidand Titusselle korda minnema / agga nemmad
15 ei woinud mitte / neil ei oluud ühtegid Öne / Sunmal isse
tahtis neile Ossa tehha päle / sepärast ei sündinud neile üffigi
Nou / ning nende enneje jäas olli selged Rido ja Tüüli. Ning
otse sel hawal toufis suur Wäffaminne Sinna / et paljo
Rahwaft Summala Roja jures tappeti. Jerusalemma Sin olli
20 wägga kowwa ning finni / ja temmal olli kolm Müür-Walli
sel polel / kust Sinna pididi tulutama. Sepärast kiusas Roma
Rahwas jure Wäga Müri päle saja / ning Lormiga Sinna
finni wotta. Wimati said nemmad jure Waewa ja Töga se
kähjekordse Müri ärra. Selsamma Njal surri Nälga Ofsata
25 Rahwas ninda kui Joseph kirjotab. Ühhe Leiba Pallukeffe pär-
rast ommad keige suremad Söbrad Wögaga teine teist ärra-
raionud ja pistnud. Lapsed ommad Wannemade / Ossa ja
Emma Su eest ja Suust Leiba Pallukeffe ära kistnud; ei olle
siis Wend Öele / eiga Ödde Wennale Arno anuud / eiga
30 teine teise päle hallestanud. Üks Waf Jwmi on paljo Rahha
maksnud. Wönningad ommad Weikse Sitta jure Nälja pärrest
fönuud. Wönningad ommad Saddola Rihmo ning Wöga Duppe
päält Rahka ärranärrinud ja ärra fönuud. Monni on furnud
leietud / ja Seinad Suus. Mitto on Peldikkuid ärra otfinud /
35 ja Roja ning Sittaga püüdnud Nälja ärraajada. Siis on
wägga paljo Rahwaft Nälga furnud / et Ananias Eleasari
Poeg / ke sel Waeno Njal Titusse jure olli pöggenud / ütleb /

Jadda päle wiisteisikümmend tuhhat Surno Rehha Linnas
ollewa leietud ja mahha mattetud. Egefiippus kirjotab et ühhest
Wärrawast agga mitto tuhhat Surnud on wälja kannetud /
et ni kaua kui Titus Linna al olli / kuus jadda tuhhat
Sunnimesi on ärrasurnud.

5

Judaliste Kä olli weel Antonia Lin / kumb finni ning
kowwa Lin olli / ning Summala Rodda olli ka weel neil /
kummaft Sild Linna läks / jedda Linna finni wöttes nähti
paljo ennamb Waewa / kui feige teiste Paigus. Ehk Titus
kül hästi tädis / et Kälg Judalissi Linnas wimati pididi ärra- 10
woitna ja lõppetama / siiski läks temmal Neg iggawaks /
jepärrast ajas temma Söa wägge wääl ning Tornil Linna
finni sama. Ehk se jures kül Hädda Waewa nähti / siiski läks
Roma Rahwale keif Nssi korda / ning Judalistel ei olnud 15
Woimust eiga Önne. Kui Roma Rahwas se Linna jäid finni
janud / siis andis Passuna Puhhuja Passunaga Täbbe / siis
tappeti keif Judalissed ärra / kummad se Linna pääl olliwad /
monningad heideti Walli Mäiri päält mahha / monningad
langsid isse surmaks / monningad päsid Öse Linna pakko.
Pärrast jedda läks Söawäggi kowwaste nende päle / kumma 20
Kä weel Summala Rodda olli. Titust öeldakse kül Summala
Rodda / Summala Tenistusse pärrast tahtnud rikkumatta
jätta / agga Öts olli Kä / Summal fännitas jedda Usja
ninda / et jääl ei piddand ühtegid Armo Andmiht ollema. Seit
kui jo kaua olli mässatud ja tappeldud / ning Judalissi Mhwer- 25
damisse eiga Manitssemissegaga ei sadud / neid kindlamid Paiko
ärraandma / siis mõistis Söawäggi / et neid muul Noul sel
Paigal ei fündinud woita / kui Mäljaga / (agga se wottab
paljo Nega) ehk Tullega. Sepärrast wotfiwad monningad Söa
Mihhed Tuld Summala Kotta heita / se hakkas warssi pollema. 30
Ja ninda põlles se illus, kōrk ja kallis Sone ärra / kumb fuur
ja tuttau olli / ja tehti Tuhhaks. Need Judalissed kelle Kä
päälmime Linna Össa olli / ommad muist Linna pōggenud /
agga suremb Sult jai neid Tulle ja Mōga läbbi hukka.
Preestrid ommad wägga halledaste pallunud / et nende Öulle 35
pididi Armo annetama / agga jääl ees olle Armo saamist /
Summala eiga Sunnimeste jures. Titus on kostnud: Kui

nende Summala Rodda ja Tenistus on ärra hämwitud / ei
 olle ka Preestriid tarwis. Summala Rodda on otse kümnel
 Nuffi leitamisse ku Päwal ärrapöletud / seljamal Päwal
 kui Babiloni Runningas ennemuiste esimeest Summala Rodda
 5 on ärrapöletanud. Ning se Päaw on sel Summala Rojal öige
 Otsa teggia ning õnneto Päaw olnud. Sedda Mega esimeest
 Summala Rojast ja temma Üllosehhitamissest / mis Salomon
 olli tehnud / Keisri Wespasianusse teise Wallitusse Nasta
 jadit / mil se Summala Rodda jutumaks on ärrahämwidud /
 10 on üksteistkümmend jadda Nastad päle üts. Agga sest Njast
 mil se teine Summala Rodda jälle hakkati ülles ehhitadama /
 Runninga Siruse teise Wallitusse Nastal / on wiis jadda päle
 ühheksaseitsemel kümmend Nasta. Kui Judalissi ninda waewati
 / eht kül ükfigi ärrapäsemisse päle ei woinud lota / jäiwad
 15 ommeti teised omma Mötte päle. Neil Päiwil kui Summala
 Rodda ninda ärrapöletedi ja ärrahämwidedi / on üts hirmus
 ja halle Nssi Jerusalemmis jündinud / mis järrel tullem
 Rahwas waewalt ussub. Üts aus ja rikas suurt Suggo
 Emmand teijelt poolst Jordanid olli Hirno pärrast mu Rah-
 20 waga Jerusalemma pöggenend / kui Dinna ni suur ja raske
 Nälja Hädda olli / on temma omma nore weikisse Lapsokesse
 Nättist wotnud / (kül igga mees woib moista / missuguse
 Süddame Walloga temma jedda tehnud /) ja tapnud se ärra /
 muist temma pannud küpsema / ning jönuud ärra / teise
 25 pole temma pannud Söameeste ette / kui need ümber-
 laudo jooksid / ning Sömist ottsiid. Agga Söa Meestele on
 Hirn päle tulnud / kui nemmad jedda nähnud / ommad se
 waeje Naise päle hallestanud / ja jedda asja Jerusalemmi
 Dinna üllemille Sffandille kulutanud. Sefinnase hirmsa Nsja
 30 läbbi sündis / et nemmad seit Päwast atkanud ennaft Titusselle
 ärraandma / ning ommad tulnud Titussiga kõnnelema ja
 leppima. Agga sepärrast et nemmad Rahhoteggemissiga wägga
 kauaks ollid wibinud / ja siis weel Rahho ning Wabbadust
 pallofid / kui nemmad jubba Nälja ja mu kombega wägga ollid
 35 ärrawaewatud / ei sanud nemmad ühtegid. Ja Din on weel
 pissut Päiwi waewal finni peetud. Sel wahhel on Mailma
 paljo Rahwast sure Nälja-Hädda ja Waewa läbbi Dinnaft

Waenlaste Veri wälja pöggenu. Siis on neid wägga alwa
 Raubaga ärramüdü. Sel puhul ommad Söamehed kogge-
 matta juhtunud näggema üht Judalift ennesse ommaft Sittast
 Kuldpennigid noppüwa / kummad temma ennesse fiffe olli
 neelnu. Siis tousnu sedda maid üks Köne Söameeste 5
 Jekka feige Veri / et Judaliffed / kummad Veri ollid pögenend /
 ollid Kulda ennesse fiffe neelnu (seft monningassi olli /
 kummad usfina Arraotfimisfe pärraft muud middakid ei woinnu
 ärrawia kui Kulda / egga woinnu Söameeste eest sedda peita.)
 Sefinnase Köne pärraft leikafid Söamihhed ühhel Sfel ennamb 10
 kui kahhetuhande Judaliste Köhhud löhki / et nemmad mötlesid
 feige Judaliste Köhhus Kuldpennigid ollewa. Ning neid olleks
 wrel ennamb löhki leigatud / kui Titus ei olleks lastnu hüda
 ning keelda et Wangi ei piddand tappetama. Wimati fiis
 woeti Jerufalemma Sin ärra / ja fiis ei annetud Norele eiga 15
 Wannale Armo / fiiski on hüetud / et rammotoma kehwa
 Rahwale / kummad ei juutnu Söa-Miista piddada ning
 wasto panna / piddi Armo annetama.

Winda rifoti / süttitadi ja põllatadi koggona Jerufalemma
 Sin puhtaks ning futumaks ärra; Suremb Ossa Sinna Kiffoti ja 20
 häwwitedi hirmsaste ärra. Monni Sone jäeti seisma Roma
 Rahwa Söa Meeste Warjaks / kummad sinna pandi sedda
 Maad wahtima; Ka muud tühjad Riwwi Soned ja wögdad
 Tornid jäiwad seisma Tähhets ning Lunnistuffeks / et sääl
 olli Sin ennemuiste olnud. Winda on Jerufalemma Sin ärra- 25
 häwwitud / ja futumaks ärrarikkutud / kolm Nädälad enne
 Mihkla Päwa / wiendel Kuul pärraft sedda Nega / kui Waen-
 lanne esfiti temma alla olli tulnu. Wangi woeto Rahwa
 hirmsa surest Sulgast läkkitas Titus seitfeteistkümmend tuhhat
 walmist noort Meest Aleksandria Sinna iggawest tenima / 30
 Riwwi kandma ning muud rasked Tööd teggema. Paljo
 Judalissi müdi alwalt ärra kui Karja. Kaks tuhast jaeti sinna
 ja tänna ärra Roma Rigi Maie fiffe / et neid wahhest sure
 Sörrade wöraspeul Rahwa Summeks ja Watnijsseks Metsaliste
 ette piddi heidetama ning ärrakiffotama. Ellawid Wangifid on 35
 feigis saanud ühhesajakümmend päle seitse tuhhat / ehk fiis /
 kui esmalt Sinna alla tuldi / kül kümme lord sadda tuhhat

Innimeist Dinnas on olnud / kumbe suremb Dija wõras
 Rahwas olli / kummad ei olle Dinna Ellajad olnud / fiiski
 ollid keif Judaliste Soust ja Werrest sündinud. Kui Titus sure
 Wä ning Auoga Jerusalemmi linna jai ärrawõtnud / ärra-
 5 põlletanud / mahha kistnud ja ärrahäwitanud / siis panni
 temma monningast Sõa Meest jedda Maad hoedma / nende
 Maie pärrast / kummad jääl ümberkaudo olliwad / ning läks
 isse ärra Sõawäega Ewratii Sõele; sest ni kaugele käis jek
 Njal Roma Rigi Raja. Agga kui se kange / tuttaw ja pühha
 10 Jerusalemma Din ärrahäwitedi / siis arwati jedda Mega
 Ilma Mgmissest nelli tuhhat / päle nelli neljat kummend
 Nasta. Roma Dinna Mgmissest olli kahhetja jadda päle kolm
 kolmatkummend Nasta. Kristusse Kannatamissest jai sinna jadik
 nelikummend Nasta. Ninda on Jerusalem / keige tuttawamb
 15 ja üllemb Din keige Somiko Maal ühhe hirmsa Dija janud.

Ni raskeste ning hirmsaste on Summal omma pühha
 Summalikko Sanna Põlgjaid ja Naerjaid sündinud ja nuh-
 helnud / ning on se läbbi keige Ma Ilmale ühhe Mälletusse
 Tähhe ja Manitusse annud / et igga üks Summala Wihha
 20 ning Sundimist peab kartma / ning Summala ja meie
 Issanda Issusse Kristusse Tundmisse pole ennast pöörma.
 Sepärrast peab iggäüks isse omma Meles usfinaste se päle-
 mötlema: Kui Summal jessinnase oma Rahwale ei ole Armo
 annud / kummale temma mitto kallist Lootust olli andnud /
 25 kumma jääs mitto kallist suurt pühha Proweti ning
 Wannamad on olnud / kummast Issand Kristus isse omma
 Innimesse Ollemisse polest on sündinud ja tousnud / et temma
 paljo ennama ning kowweminne muud Rahwast sunnib / kellele-
 temma selgest Armust omma Summalikko Tundmist ning kallist
 30 Armo Öppetust on annud / kui nemmad tedda se eest ei tänna /
 ja jedda õiged tõssiit Summala Tundmist ning Tenistust ärra-
 põlgawad / ning kange Süddamega naerwad ja mahha jätta-
 wad / ninda kui Summal parrako kül näikse meie jääs sündiwa.
 Sepärrast piddagem Jerusalemmi Dinna Ärrahäwitamist allati
 35 Meles / jätkem Patto teggemist mahha / ja pöörgem keigest
 Süddamest Summala pole / ja pallugem ikka / et se armo-
 linne Summal ning Issand jelsinnasel häddalissel Njal meid

ja meie Maad ni juggusse hirmsa Sundmisse eest armolikkult
hoidko / meie Jffanda JGjusse Kristusse pärrast. Amen.

105.

1695.

Johann Hornung.

Samast teosest, kust tekstid nr. 101—104. Järgnev tekst asetseb
seal lk. 49—51. Vt. märkust tekst nr. 101. ees!

Ewangelium neljandel pühha Päwal Paastus.

Joh. VI. v. I. 15.

Pärrast läks JGjus ülle Galilea Järwe Liberia (Sinna)
jures. Ning palju Rahwast läks temma järrele / sepärrast et
nemnad neid Simmeteggusid nägid / kummad temma Saigille 5
teggi. Agga JGjus läks ülles Mä päle / ja istus sinna mahha
omna Jüngridega. Agga Paasja / Judaliste Pühha olli liggi.
Siis tõstis JGjus ommad Silmad ülles / ja näggi paljo Rah-
wast enneje jure tulles / ning üttel Wilippusse wasto: Kust
meie Leiba ostame neile sinna sille jüa. (Agga jedda ütles temma / 10
tedda kiusata / sest temma tädis kül / mis temma tahtis tehha.)
Wilippus kostis temmale: Rahhe saja Krossi eest Leiba / ei
olle neile mitte kül / et igga üks nendejt pissud wottaks. Siis
ütles temmale üks temma Jüngridest Andreas / Simona 15
Beetrusse Wend: Siin on üks Poisike / sel on wiis Odrajt
Leiba / ja kaks Kallakejt / agga mis se on nimitme jekka?
Agga JGjus üttel: Kästige Rahwast mahha istuda. Agga sel
Paegal olli paljo Rohto. Siis istus mahha liggi wiis tuhhat
Meejt. Agga JGjus wottis need Leiwad / tännas ning andis
neid Jüngridelle / agga need Jüngrid neile / kummad ollid 20
mahha istnud; selsammal kombel ka neid Kallakejssi / ni paljo
ko nemmad tahtsid. Agga kui nende Rõhhud täis ollid / üttel
JGjus omma Jüngride wasto: Korjage neid illejänud Rasofe-
jessed kofko / et ei middakid hukka ja. Siis korjasid nemmad
ja täitfid kahheteistkümmne Korwi täid Rasofejssi neijt wiest Odra 25
Leiwast / kummad ollid ülle jänud neilt / kummad ollid sõnud.
Kui nüüd need Sinimejssed jedda Simmeteggo näggid kumma
JGjus teggi / ütlid nemmad: Se on tõest se Prowest ke Alma
fisse peab tulles. Kui nüüd JGjus moistis neid tulles tedda
wotma / et nemmad tedda piddid Kunningaks tõstma / tagganes 30
temma taas Mä päle ilma üffi.

Johann Hartmann Creidius.

Matt. ev. 2. peat., 1—12 s.

Järgnev tekst põlvneb käsikirjast „Meie Issanda Jeesuse Kristusse UES TESTAMENT Eht Summala pühha Saia Rumb Pærrast Issanda Jeesuse Kristusse sündimissest pühhasi Ewangelistist n. Apostlist on ülles kirjotud. Pöeltfama[I] kirjotud. 1694“, 4 puhast nummerdamata lehte + 628 nummerdatud lehte (millest 5½ viimast on puhtad) + 3 puhast nummerdamata lehte, käsik. suurus 9½×15½ sm, teksti suurus 7×12 sm. Manuskripti hoitakse alal Baieri riigiraamatukogus Münchenis (Bibliotheca Regia Monagensis. Codex livo-esthon. 1). Puhtate ja pagineerimata lehetede neljanda lehe viimasel küljel on muu manuskriptiga identse käekirjaga märkus: „Hoc novum Testamentum in Linguam Livo-Estheticam translatum et propria manu scriptum est à Johanne Hartmanno Creidio Augusta-Vindel., Pastore ad D. Mariae in Livonia Districtu Dorpatensi.“

Matteuse II Peätük.

Targade tullemine Homiko Maalt. Herodesse Ehmatus n. Kurjus. Joseppi, Maria n. se Dapse Pöggenuemine n. taggase tullemine Egipti Maalt.
Ewangelium Kolme Kuninga Päwal.

5 1. Agga kui Jeesus olli jündinud Betlehemis Judäa Ma jees, kunninga Herodesse Aljal, waat! siis tullid Targad Homiko Maalt Jerusalema n. ütliid.

10 2. Kus on se uesjündinud Judaliste Kuningas? sest meie olleme temma Tähe nähnud Homiko Maal, n. olleme tulnud temma palluma.

3. Agga kui Herodes se Kuningas jedda kulis, ehmatis temma ärra, n. temmaga koggone Jerusalem.

15 4. Ming kutjus ühte keig üllemad Preestrid n. Kirjatundjad Rahwa jäas, n. küisitelles neid, kus Kristus piddi ilmale jündima.

5. Agga nemmad ütliid temmale: Betlehemis, Judäa Maal: sest ninda on Proweti läbbi kirjotud.

20 6. Ming sinna Betlehem Juda Maal ei olle milgi kombel se wähhemb Juda wörstide jäas, sest Sinnust peab wälja tullesse se jaatja, ke minno Israeli Rahwast peab hoidma.

7. Siis kutsus Herodes Sallaja need Targad, n. Klüsitelles Reigepiddi nendelt jedda Niga, mil se Täht olli paistnud?

8. Ning läkkitas nemmad Betlehemi, ning ütles: Minge n. otfige ufsinaste jedda Lapsokest, n. kui teie leiате, siis üttelge mulle, et ma ka tullen, n. tedda pallun. 5

9. Nigga kui nemmad jedda funningad jaid kuulnud, läksid nemmad ärra: ning waat! se Täht, kumba nemmad Gomiko Maal ollid nähnud, käis nende eel, kunni temma tulli, n. seijs jäl ülleweel, kus se Lapsokenne olli.

10. Kui nemmad jedda Tähte näggid, jaid nemmad üpris 10 wägga röömjaks.

11. Ning läksid se kotta, ning leidjid se Lapsokesse Maria temma Emmaga, n. langsid mahha, ning pallusid tedda, n. awwafid omma warra, n. andsid temmale Anded Kulda, Birofi, n. Mirrid. 15

12. Ning Jummal käfkis neile Unes, et 'tema' nemmad Herodesse jure ei pidanud mitte taggase minnema, ning läksid taggase teist teed omma Male.

107.

1694.

Pöltsamaa.

Joh. Hartm. Creidius.

Matt. ev. 20. peat., 1—16 s.

Tekst on samast käsikirjast, kust tekst nr. 106. Vt. selle eelmärkust!

Matteufse XX. Peätük.

Töteggjad Wina-Määs. Kristus kuulotab omma kannatust. Sebedeufse Poigade Emma Nummal pallominne; tahhe Söggedadde Palwe ning Abbi.

Ewangelium ühhißam[mal] Pühha päwal enne Kristusse üllestoumsise Pühha. 5

1. Se Taiwa Riffus on ühhe Perremihhe jaarnane, se hoomselt wälja läks töteggjid palgama, omma Wina Mäijise.

2. Ning kui temma neile Töteggiale jäädnud olli ühhe Krossi Päwa Palgaks, läkkitas temma neid omma wina Mäijise.

3. Ning 'kuit' läks wälja kolmandel Lunnil, ning näggi
Teiji Turro pääl tühjalt seiswa.

4. Ning üttel nende wasto: Minge teie ka se wina Mäsisse,
ning me öige on, tahhan minna teile anda.

5 5. Ning nemmad läksid. Taas läks temma wälja kuende,
ning ühheksama Lunnil, ning teggi jelsammal kombel.

6. Agga ühhetesteikümne Lunnil läks temma wälja, ning
leidis teiji tühjalt seisvast, ning üttel nende wasto: mis teie
fiin keige (pitka piddujse) Päwa tühjalt seisjate.

10 7. Nemmad üttlid temmale: meit ei olle üksigi palganud:
Temma üttel nendele: Minge teie ka Wina Mäsisse, ning me
öige on, peate teie jama.

8. Ning kui Öhto sai üttel se wina Mä Issand omma Dafri
wasto: kutjo need Löteggiad, ning anna neile Palka, ning
15 halka wiimsest esimejse sadil.

9. Siis tullid need kümmed ühhetesteikümne lunnil (ollid
Palgatud, ning said igga üks omma Kroksi.

10. Agga kui need esimejseed tullid, mottlesid nemmad
ennast ennamb jawa; ning nemmad said igga mees omnia
20 Kroksi.

11. Ning kui nemmad jelle said, nurrisewad nemmad Perri-
mihhe wasto.

12. Ning üttlid: needjinnased wiimjed ommad agga ühhe
Lunni tööd tehnu, ning sinna olled neile nisuggujse Palka
25 annud, kui meile, ke meie Päwa koorma ning Pallawad olleme
kannatanud.

13. Agga temma kostis ning üttel ühhele nende jääs:
Söbber, minna ei te julle mitte üllekohhud, efs sinna olle
minno ka üht Kroksi jäädnu Päwa Palgaks?

30 14. Wotta, mis sinno on, ning minne ärra; Agga minna
tahhan sejinnafe wiimjelle anda kui julle.

15. Eht 'egt' efs minnul Meelewalda olle tãhha, me minna tahhan minno ommaga? Dns jinno 'jinno' film kurri, et minna helde ollen?

16. Minda jawad wiimjed efsimejsefs, ning efsimejsef ed wiim-
jsefs, jefst paljo on kufjotud, agga pijsud 'on ärrawallitjedud.) 5

108.

1694.

Põltsamaa.

Joh. Hartm. Creidius.

Joh. ev. 6. peat., 1—15 s.

Tekst on samast käsikirjast, kust tekstid nr. nr. 106—107. Vt. tekst nr. 106. eelmärkust!

Johannejse VI. Peätük.

Kristus jödad wie Seiwaga wiis tuhhad Meest. Näib Järwe pääl. Nägib omma Pihha ning Berre önsast Sömissesest.

Evangelium Meljandel Pühha Päwal Paastus.

1. Pärrast läfs Jesus ille Kalilea Järwe Liberia (Zinna) jures. 5

2. Ming paljo Rahwast käis temma järrele, sepärrast, et nemmad neid immeteggusid näggid, kummad temma Sai- gile teggi.

3. Agga Jesus läfs ülles Mä päle, ning istus jinna mahha omma Süngridega. 10

4. Agga Pafia Sudaliste Pihha olli liggi.

5. Siis töstis Jesus ommad filmad ülles, ning näggi et paljo Rahwas temma jure tulli, ning üttel Wilippusse wasto: kufst meie Seiba ostame, et needjinnafed jögo?

6. Agga jödda ütles temma tedda kufjata, jefst temma 15 tädis kül mis temma tahtis tãhha?

7. Wilippus kostis temmale, kahhejaja Krojfi eest Seiba ei olle mitte kül, et igga üks nendest pijsud wottaks.

8. ütleb temmale üks temma Süngridesest, Andreas, Si- mona Peetrujse wend. 20

9. Siin on üks Poijike, jel on wiis Oddrast Seiba, ning kaks kallakest, ogga mis se on ni mitme jekka?

10. Agga Jesus üttel: Laife Rahwas mahha istuda. Agga jel Paigal olli paljo Rohto; fiis istus mahha liggi wiis
5 kuhhad Meest.

11. Agga Jesus wottis need Leiwad, tännas ning andis neid Jüingridelle, agga need Jüingrid neile, kummad ollid mahha istnud; jelsammal kombel ka neid Kallakesti, ni paljo ko nemmad tahtsid.

12. Agga kui nende kōhhud täis ollid, üttel Jesus omma Jüingride wasto: forjage need illejānud Rasokestes kōkko, et ei middakid hukka ja.

13. Siis forjasid nemmad ning täitsid kaheteistkümmne Korwi täit Rasokesti, neist wiest Odra Seiwast, kummad ollid
15 ille jānud neilt, kummad ollid jōnud.

14. Kui nüüd need Sünimesesed jedda innmeteggo nāggid, kumma Jesus teggi, ütliid nemmad: se on Lōest se Broweet, k2 ilma sijse peab tullesma.

15. Kui nüüd Jesus moistis neid tullesma tedda wotma, et nemmad tedda piddid Kuningaks tōstma, taggan2s temma
20 taas Mā päle, üks ühheti.

109.

1694.

Põltsamaa.

Joh. Hartm. Creidius.

Joh. ilm. raam. 12. peat., 7—12 s.

Tekst on samast käsikirjast, kust tekstid nr. 106—108. Vt. tekst nr. 106. eelmärkust!

Johannesse Näggo Ramat XII Peätüt.

Epistli Mihkli Päwal.

7. Ning Laiwas kousis Taplust ning Mihkael n. temma Englid taplid Bendwa Maoga, ning Bendwa Maddo tappel n.
5 temma Englid.

8. Ning ei woitnud mitte, ning nende Aisset ei leitud
ennamb mitte Taiwas.

9. Ning se suur Bendwa Maddo heideti wälja, se wanna
us, se kutsutakse kurratiks n. satanasseks, se keige ilma ärra
heksitab, heideti Ma päle, n. tema Englid heideti ka wälja. 5

10. Ning minna kulin jure Häle Taiwas ütleva: Niid
on se õnnistus ning wäggi ning Riffus meie Summalalle ning
Melewald temma Kristuselle janud, et se ke meie Wennade
päle kaibab Päiwa ning Död meie Summala ees.

11. Ning nemmad ommad temma ärrawoitnud se Talle 10
werre läbbi, ning nende Tunnistusjse Sanna läbbi, ning etwad
olle omma Ello mitte armastanud jurma¹ otiani.

12. Sepärrast olge hämelisised, Taiwad n. need, kum-
mad neie sees ellawad. (Hädä neile kummad Ma päle ellawad
ning Merres! sest kurrat tulleb teie jure mahha, ning temmal 15
on suur Wihha, ning teab, et temmal piisut Miga on.)

110.

1694.

Pöitsamaa.

Joh. Hartm. Creidius.

Pihtisõnad.

Tekst on samast käsikirjast (leht 628), kust tekstid nr. 106—109.
Vt. tekst nr. 106. eelmärkust!

Allgemeine Beicht.

Armad sõbrad wennad ning Död Jesusse Kristusjes; Et meie
nüüd ühhes koks olleme Summala Tenistust piddama Issandad
meie Summalad keige temma Häteggemijse eest tennama, n.
keig, mis meile Jhho ning Hinge polest tarwis on palluma; 5
agga teame, et meie keigede päle raske patto Noorm on, kum-
mast meie wabbaiks, puhtaiks ja wallalis jada püame ja him-
nuustame. Sepärrast tahhame põlweli mahha langeda, ja
ennast [waeje] Summala omma Laewaje Issa ees Süddame ja

¹ Sõna jurma viimase tähe kohale on kirjutatud ni.

Suga [Tunni]¹ allandada, et ennast waefeks sureks pattufseks tunda ja tunnistada Armo ja Heldust temmalt palluda, n. ühtlase teine teifega üttelda:

Minna waene Pattune, ke pattus ollen sadud ja sündinud,
5 n. pärrast² keige Ello aja pattust Ello ellanud, tunnistan keigest Süddamest sinno ees keigewäggiwenne Summal, minno Armas
Taewanne³ Issa, et minna ei olle sind keige Usjade ülle, ja
minno Lähhemad ko iksi ennast armastanud; minna ollen
parrako! omma wannamade n. mõnnefarnafel kombel sinno ja
10 sinno pühha Käiso wasto Patto tehnud; minna ollen häfjinud,
Mötte, Sanna ning Teggudega, ning tean, et minna sepärrast
pörgo ja iggawefse Suuffatufse wäärt ollen, kui sinna mind
ninda tahhad sundida, kuida sinno kange Rohhus sedda tahhad,
ja kuida minno pattud ommad teninud. Agga sinna armas
15 taewanne Issa olled tootand, et ja tahhad Heldust ja Armo
anda keigile waeste Pattustelle, kummad ennast wotwad ümber-
pöördä, ja noudwad kindla ussoga sinno möttmatta armo, neile
tahhad sinna 'iamele'⁴ armolikkult järrele anda, ning ei 5
tahha ellades nende pattuid arvata, ehk nemmad kuida olleksid
20 sinno wasto hefjinud: je päle lodan minna minna waene pattune,
ja pallun sind allandikkult, olle mulle armolinne, ja anna mulle
keif minno pattud andeks sinno Nimmi Ritufseks ja Luufks.
Keige wäggiwamb Summal andko meile omma jure arwamatta
Armo pärrast keig meie pattud andeks, ja andko meile Armo,
25 meie Pattust Ello parrandada, ja temma jures iggawest Ello
jada, läbbi Jefufse Kristufse meie Issanda Amen.

111.

1694.

B. G. Forselius (?).

Põhjaeesti-murdeline aabits.

Järgnev aabits, mis siin reprodutseeritud täielikult, on ilma erilise pealkirjata trükkteos in-8° (sign. A—B, kokku 12 lehte, neil viimne ja eeleelviimne lk. valged), mis alal on hoidunud ühes ainsas eksemplaris

¹ Lääbikriipsutatud sõna on selgusetä. ² Täht ä on siin millestki muust tähest (e?) parandatud. ³ Täht w on siin millestki muust tähest parandatud. ⁴ Esimesed kaks tähte ia on siin selgusetud. ⁵ Täht i on siin millestki muust tähest parandatud.

Lundi ülikooli raamatukogus, Rootsis, kokku köidetult 1698. a. aabitsaga (vt. teksti nr. 112.), sellele järgnevalt. Raamatu lõpul asenev tiitelleht on kaunistatud suure kuke kujundiga, mille all on kiri: „RZGN / Gedruckt bey Johann Georg Wilcken / Königl. Buchdrucker. 1694.“ Raamatu leidis läti keeleteadlane dr. phil. J. Zēvers 1928. a. suvel (vrd. Jzglitības Ministrijas Mēnešraksts 1928, lk. 502—3).

f l m n p r s t w

e

ä ö ü i

a o u

et	ät	öt	üt	it	at	ot	ut	em	äm	öm	üm	im	am	om	um	5
ep	äp	öp	üp	ip	ap	op	up	en	än	ön	ün	in	an	on	un	
ew	äw	öw	üw	iw	aw	ow	uw	er	är	ör	ür	ir	ar	or	ur	
ef	äf	öf	üf	if	af	of	uf	es	äs	ös	üs	is	as	os	us	
el	äl	öl	ül	il	al	ol	ul									

fi	li	mi	ni	pi	ri	fi	ti	wi	fa	la	ma	na	pa	ra	fa	ta	wa	10
kü	lü	mü	nü	pü	rü	fü	tü	wü	ku	lu	mu	nu	pu	ru	su	tu	wu	
kä	lä	mä	nä	pä	rä	fä	tä	wä										

lep löm püs näp wil wof tam luk

alt	alw	arw	ilm	ilp	irm	ern	rif	laps	wörf	firp	kimp							
brf	okf	otf	uf	ulf	urt	unt	rasw	katt	pank									15

t d | p b | f g

lind süld mörd ladw
urb amb nilb ärg ölg ang

h

täht tahf wihm 20

ai ei oi ui äi öi au üu

ja jo jä

uuf aaw iir ääl ööl küün reed food

ujung lijuug kijuud niujuud

pä-lu öp-pe 25

öp-pe-ta

öp-pe-ta-me

öp-pe-ta-mat-ta

ot-a u-e aaf-ta

riis-ti õp-pe-tus-se

wiis pä-tük-ki

es-si-men-ne pättik

om-mad

jum-mala kum-me käs-jud.

5

es-si-men-ne käs:

fin-nul ep pea mit-te töi-fed jum-ma-lad min-no ees ol-le-ma.

tei-ne käs;

10 fin-na ep pe-a mit-te jum-ma-la fin-no is-sanda nim-me
kur-jas-te pruuk-ma; sest jum-mal ep sa ted-da mit-te nuht-
le-mat-ta jät-ma / ke tem-ma nim-me kur-jas-te pru-gib.

kol-mas käs:

fin-na pe-ad püh-ha pä-wa püh-hit-se-ma.

nel-jas käs:

15 fin-na pe-ad om-ma is-sa ninik om-ma em-ma au-us-ta-ma /
et fin-no käs-si hääs-ti käib / ning fin-na kau-a el-lad ma
pääl.

wiej käs:

fin-na ep pe-a mit-te är-ra tap-ma.

20

ku-es käs:

fin-na ep pe-a mit-te ab-bi el-lo är-ra rik-ma.

seits-mes käs:

fin-na ep pe-a mit-te war-raf-ta-ma.

kah-heljas käs:

25 fin-na ep pe-a mit-te ül-le koh-to tun-nis-ta-ma fin-no
lig-gi-mes-se wasto.

üh-hel-jas käs:

fin-na ep pe-a mit-te him-mus-ta-ma fin-no lig-gi-mes-se
kod-da.

30

küm-nes käs:

fin-na ep pe-a mit-te him-mus-ta-ma fin-no lig-gi-mes-se
naisf; sul-last / üm-mar-da-jat / weist / ehk keik / mis tem-ma
pär-ralt on.

neist sin-nat-sist käs-sust üt-leb
jum-mal nin-da ;

min-na se is-sand sin-no jum-mal ol-len üks wäg-gew wi-ha-ne jum-mal / ke nen-de pääl / kum-mad mind wi-ha-wad / wan-nam-ba-d pat-tud kod-do ot-sib las-te pääl kol-man-da ning nel-jan-da põl-we tah-ha. 5

ag-ga nei-le / kum-mad mind ar-mas-ta-wad / ning min-no käs-sud pid-da-wad / teen min-na hääd tuh-han-da põl-we tah-ha.

tei-ne pä-tiik on püh-ha
ris-ti ust: 10

1. Io-mis-sest:

min-na us-sun üh-he jum-ma-la is-sa kei-ge wäg-ge-wes-se tai-wa ning ma lo-ja sis-se.

2. Iu-nas-ta-mis-sest: 15

min-na us-sun je-sus-se kris-tus-se tem-ma ai-no po-ja mei-e is-san-da sis-se / te¹ on sa-dud püh-hast wai-must il-ma-le tul-nud ma-ri-ast puh-tast neit-sist / kan-na-ta-nud pont-si-us-se pi-la-tuse al/ ris-ti pä-le po-dud / sur-nud ning mah-ha mat-te-tud / al-la läh-nud pör-go hau-da / kol-man-dal pä-ival jäl-le ül-les tõus-nud sur-nust / ül-les läh-nud tai-wa / is-tub jum-ma-la kei-ge wäg-ge-wes-se is-sa par-ra-mal kääL / säält saap tem-ma jäl-le tul-le-ma sund-ma el-la-wid ning sur-nuid. 20

3. Püh-hit-se-mis-sest:

min-na us-sun püh-ha wai-mo sis-se / üht püh-ha ris-ti kir-ko / püh-ha-de of-sa-dust / pat-tu-de an-deks and-mist / se sin-na-se min-no lih-ha ül-les tõus-mist / ning üht ig-ga-west el-lo / a-men. 25

Kol-mas pä-tiik on se
püh-ha pal-we / kum-ba kris-tus is-se meit
öp-pe-ta-nud pal-lu-ma. 30

is-sa mei-e / ke sin-na ol-led tae-was /

1 | püh-hit-se-tud sa-go sin-no nim-mi /

2 | tul-go mei-le sün-no rik-kus /

3 | sin-no taht-min-ne sint-ko kui tai-was / nin-da ka ma pääl / 35

¹ Nähtavasti trükiviga, peaks olema te.

4 | mei-e ig-ga pä-wast lei-ba an-na mei-le tän-na pääw /
5 | nink an-na mei-le an-deks mei-e wöl-lad kui mei-e an-deks
| an-na-me om-ma wölg-lei-si-le /

6 | nink är-ra sa-da meit mit-te kiu-sa-tus-se sis-se;

5 7 | är-ra-nis pääs-ta meid är-ra kur-jast:
fest sin-no pär-ralt on se rit-kus / ning se wäg-gi / ning se
au ig-ga-west a-men.

nel-jas pä-tüt on
püh-ha rist-mis-se saat-ra-ment:

10 mis rist-min-ne on?

rist-min-ne ep ol-le mit-te pal-ja wes-si; är-ra-nis on wes-si
jum-ma-la käs-sus sä-tud / ning jum-ma-la san-na-ga üh-te
pan-dud

fest nin-da üt-leb kris-tus om-ma jüing-ri-de was-to:

15 min-nul on an-tud keik me-le-wald tae-wa sees ning ma
pääl / se pär-rast min-ge kei-ge il-ma sis-se ning teh-ke jüing-
riks keik pag-ga-nad ning rist-ke neid jum-ma-la se is-sa / se
po-ja ning se püh-ha wai-mo nim-mel.

20 ke us-sup / ning saap ris-ti-tud / se saap ön-saks sa-ma;
ag-ga ke ep us-su / sed-da pe-ab är-ra sun-ni-ta-ma.

wi-es pä-tüt on
püh-ha al-ta-ri saat-ra-ment.
mis al-ta-ri saat-ra-ment on?

25 se on mei-e is-san-da je-sus-se kris-tus-se töf-si-ne ih-ho
ning wer-ri / lei-wa ning wi-na al mei-le ris-ti rah-wa-le sü-a
ning ju-a kris-tus-sest hen-ne-sest sis-se sä-tud.

Kus se kir-jo-tud on?

nin-da kir-jo-ta-wad need püh-had e-wan-ge-lis-tid mat-
te-us mar-kus lu-kas ning püh-ha pau-lus.

30 mei-e is-sand je-sus kris-tus sel ösel / kum-mal ted-da är-ra
an-ti / wot-tis tem-ma se lei-wa tän-nas / mur-dis ning an-
dis om-ma jüing-ri-le ning üt-les: wot-ke ning sö-ge se on
min-no ih-ho kumb tei-e eest an-tak-se sed-da teh-ke min-no
mäl-les-tus-seks.

35 sel sam-mal kom-bel wot-tis tem-ma ka se kar-rika pär-rast
öy-to sö-man ai-ga / tän-nas ning an-dis nei-le sed-da ning

üt-lif: wot-fe ning jo-ge keif süit seeft / se fin-na-ne kar-ri-kaf
on se uus tes-ta-ment min-no wer-re seeft / kumb tei-e ning
pal-jo-de eeft är-ra wal-la-tak-se pat-tu-de an-deks-and-mif-seks;
fed-da teh-fe ni mit-to kord kui tei-e seft jo-te min-no mäl-
les-tuf-seks.

5

ho-mi-ko ning öh-to pal-we.

Ön-nif-ta-go mind jum-mal is-sa poeg ning püh-ha waim /
a-men.

— min-na tän-nan find / min-no ar-mas tai-wa-ne is-sa /
läb-bi je-sus-se kris-tus-se fin-no ar-ma poja min-no is-san-da 10
et fin-na mind min-ne-wal öfel (pä-wal) kei-ge hen-ge ning
ih-ho kah-jo eeft hoidnu ning kaitf-nud ol-led; min-na pal-lun
find / fin-na tah-hak-sid min-nul an-deks an-da keif pat-tud
ning hef-fi-tuf-fed kum-ma-de-ga min-na find wih-has-ta-nud
ol-len / nink tah-hak-sid mind sel fin-natsel pä-wal (ööl) 15
kei-ge pat-tu kur-ja ning kah-jo eeft hoi-da ning kaitf-ta /
et keif min-no müt-ted ning san-nad / teg-go nink el-lo fin-no
me-le pär-rast ol-go: seft min-na an-nan hen-nast / min-no ih-ho
ning hin-ge / om-ma kun-nin-gast / ül-le-mad ning wan-ne-
mad keif ris-ti rah-wast / min-no sug-gu ning wös-sa / ning 20
keif me min-nul on fin-no jum-ma-lik-ko hool-de ning kät-te;
fin-no püh-ha waim saat-ko mind / fin-no püh-had eng-lib
ol-go min-no ju-res / et se kur-ri wain-la-ne me-le-wal-da
min-no ül-le ei sa / a-men.

fo nim-mi püh-ha olgo

25

o ar-mas is-sa meil /

fo rik-kus mei-le tul-go

fo taht-minn sünk-ko weel /

se lei-wa jät-ko an-na /

mei' pat-tud ar-must kan-na /

30

keif kur-ja ke-la sa.

en-ne sö-ma pal-wed:

Kei-fe-de sil-mad is-sand loot-wad fin-no pä-le / ning fin-na
an-nad nei-le nen-de ro-ga om-ma a-jal; fin-na aw-wad ül-lef
om-ma hel-de (ning roh-fe) kä / ning tai-dad keif me el-lab hä 35
me-le-ga.

is-sa mei-e ke sin-na ol-led tai-was etc.

is-sand jum-mal tai-wa-ne is-sa / ön-nis-ta meid / ning
neid sin-nat-sed sin-no an-ded kum-mad mei-e sin-no hel-dest
ning roh-kest ar-must was-to wot-ta-me läb-bi je-sus-se kris-
5 tus-se mei-e is-san-da / a-men.

je-sus üt-leb;

in-ni-men-ne ep el-la mit-te üksi-päi-nes lei-wast / är-ra-nis
üh-hest ig-ga-lit-kust san-nast / kumb läb-bi jum-ma-la su läb-heb.

pär-rast sö-ma pal-wed.

10 tän-nage sed-da is-san-dad sest tem-ma on hel-de / ning
tem-ma arm kes-tab ig-ga-west / ke kei-gel lih-hale ro-ga an-nab /
ke weis-til-le nen-de sö-mist an-nab / ning nol-ri-le¹ kaar-nil-le /
kum-mad ted-da ab-bik hiiüd-wad; tem-mal ep ol-le rö-mo
hob-bo-se wääst / ep ka me-le hääd ken-ne-gi luist; sel is-san-
15 dal on hä meel neist / kum-mad ted-da kart-wad / ning tem-ma
ar-mo pä-le loot-wad.

is-sa mei-e ke sin-na ol-led tai-was etc.

mei-e tän-na-me sind / is-sand jum-mal tai-wa-ne is-sa /
läb-bi je-sus-se kris-tus-se mei-e is-san-da / kei-ge sin-no ande
20 ning hä käg-ge-mis-se eest / ke sin-na el-lad ning wal-lit-sed
ig-ga-west / a-men.

weel üks pal-we.

ar-mas jum-mal tai-wa-ne is-sa / mei-e sin-no wai-sed
lap-sed pal-lu-me sind / kei-gest süd-da-mest / sin-na tah-hat-sid
25 mei-le ar-mo an-da / et mei-e öi-ge us-so nink öp-pe-tus-se
ning ka au-sa el-lo seef woik-si-me wäg-ge wot-ta; ning tah-
hat-sid ka meid / mei-je wan-na-mad ning ül-le-mad sel sin-
na-sel päi-wal kei-ke pat-tu-de kur-ja ning kah-jo eest hoi-da
ning kaitf-ta läb-bi je-sus-se kris-tus-se mei-e is-san-da / a-men.

30 pat-tu an-deks and-mis-sest.

je-sus üt-lis om-ma jüng-ri-de was-to: wot-ke püh-ha wai-mo
ken-ne-le tei-e / pat-tud an-deks an-na-te nei-le om-mad nem-

¹ Nähtavasti trükiviga.

mad an-deks an-tud; ken-nel fei-e pat-tud fin-ni-ta-te nei-le
om-mad nem-mad fin-ni-tud.

pat-tu tun-nis-ta-mis-se jan-nad.

mün-no ar-mas auf kirf-is-sand, min-na pal-lun sind / fin-na
tah-haf-sid mün-no pat-tu-de tun-nis-ta-mist kuul-da / nink nen-de 5
an-diks and-mist kul-lo-ta-da jum-ma-la pär-rast.

min-na wai-ne pat-tu-ne tun-nis-tan jum-ma-la nink sün-no
eef / et min-na ep ol-le mit-te üks=pei-nes pat-tu-de sees sün-
di-nud nink il-ma-le tul-nud; är-ra-nis ol-len ka mön-ne sar-
na-sel kom-mel jum-ma-la küm-me käs-su-de ül-le ast-nud: 10
min-na ol-len jum-ma-la nink om-ma lig-gi-mes-se was-to sag-
ge-das-te het-si-nud / nink ol-len sega jum-ma-la wih-ha nink
ig-ga-west nuht-lust te-ni-nud ag-ga keif mün-no pat-tud kah-
het-sen min-na kei-geft süd-da-mest! tul-len se-pär-räst ar-mo
a-jal nink pal-un sind je-sus-se kris-tus-se sul-last / fin-na tah- 15
haf-sid mind kei-gist mün-no pat-tust wal-la-le pa-ja-ta-da / nink
mün-no nöd-ra us-so fin-ni-tus-seks min-no is-san-da je-sus-se
kris-tus-se ih-ho nink wer-rega mind sö-ta nink jo-ta; min-na
tah-han läb-bi jum-ma-la ar-mo nink püh-ha wai-mo ab-bi
om-ma pat-tu-se el-lo par-ran-da-da / nink pat-tu-de eest hen- 20
nast hoida.

jum-mal

se is-sand ön-nis-ta-go sind / nink hoit-ko sind / 19
se is-sand las-ko om-ma pal-ge pais-ta fin-no pä-le nink
ol-go fin-nul ar-mo-lin-ne. 25

se is-sand töst-ko om-ma pal-ge fin-no pä-le / nink ant-ko
fin-nul rah-ho a-men.

lo mün-no sis-se jum-mal üh-he puh-ta süd-da-me / nink
an-na min-nul üh-he u-e kind-la wai-mo / är-ra hei-da mind
mit-te sün-no pal-geft är-rä / nink är-rä wot-ta mit-te om-ma 30
püh-hä wai-mo min-nust är-rä / rö-mus-ta mind jäl-le om-ma
ön-nega / nink se rö-mo-lif waim pid-da-go mind ül-lef.

is-sand öp-pe-ta mind teg-ge-ma sün-no hä me-le per-rast /
seft fin-na ol-led mün-no jum-mal sün-no hä waim saat-ko
mind öi-ge te pä-le. 35

nin-da on jum-mal ma-il-ma ar-mas-ta-nud / et tem-ma om-ma
ai-no sün-di-nud po-ja an-dis et keif / kum-mad tem-ma sis-se usf-wad /
är-rä ei ka-o / är-ra-nis ig-ga-wes-se el-lo sa-wad.

Je-suf-se Kris-tuf-se jum-ma-la po-ja wer-ri teeb meit puh-taf kei-
gist pat-tufst.

Kris-tufst ar-maf-tama on par-ramb kui keif tääd-ma.

5 au olgo jum-ma-lal ül-le-wel / nint rah-ho ma pääl / nint in-ni-
meš-tel hä meel.

A¹ Ä Ę Š ſ R L M N O Ö P R S T U Ü W
ä ä e h i k l m n o ö p r ſ t u ü w

antſ elts nartſ kirst wärſt
10 kunſt walſſ jampſ
fli pri wri tru
knup krap plaf wlaſſ

A E H J K L M N O P R S T U W
a æ e h i k l m n o ö p r s t u ü w
ä ä e h i k l m n o ö p r ſ t u ü w

15 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
15. 16. 17. 18. 19. 20. 30. 40. 50. 60. 70. 80.
90. 100. 1000. 10.000.

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII.
20 XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXX.
XL. L. LX. LXX. LXXX. XC. C. M.

112.

1698.

B. G. Forselius (?)

Lõunaeesti-murdeline aabits.

Järgnev, siin mõne lühendusega äratrükitud aabits on ilma peal-
kirjata trükkteos (in 8°, sign. A—B, kokku 11 lehte, millel kõik 22 külge
on tekstiga), mis alal on hoidunud ühesainsas eksemplaris Lundi üli-
kooli raamatukogus, köidetuna 1694. a. aabitsa ette (vt. teksti nr. 111 !).
5 Raamatukese viimsel leheküljel on suur musta kuke kujund ja selle all
kiri: Anno 1698. Vrd. tekst nr. 111. eelmärkust!

¹ Järgneva tähestiku kohale on trükitud kaks rida samu tähti suuru-
selt erinevates šriftides.

wi-jes käst
fin-na ei pe-ä mit-te är-rä tap-ma.

ku-wes käst.
fin-na ei pe-ä mit-te. **ab-bi el-lo rikma.**

5 **fäits-mäs käst.**
fin-na ei pe-ä mitte. **war-ras-ta-ma.**

kat-te-sas käst.
fin-na ei pe-ä mit-te. **kaw-wa-lat tun-nis-tust and-ma om-ma**
lä-hem-bä was-ta.

10 **üt-te-säs käst.**
fin-na ei pe-ä mit-te **him-mus-ta-ma om-ma läh-hem-bät-se**
tot-ta.

küm-nes käst.
fin-na ei pe-ä mit-te **him-mus-ta-ma om-ma läh-hem-bät-se**
15 **naišt / sul-last / näut-si-kut / töb-rast / ehk fik / mes temmä**
per-rält om

mes üt-lep jum-mal ki-gist neist si-nat-sist käs-sust?
tem-mä üt-lep ni-da:

min-na se is-sand sin-no jum-mal ol-le ütš wäg-gew wih-ha-ne
20 **jum-mal / ke nei-de pä-le kum-ma min-no wih-ka-wa / wan-**
nam-bi-de pat-tu kod-do ot-sip las-te pääl / kol-man-da nink
nel-jän-dä põl-we-si-se.

ent nei-le / kum-ma min-no ar-mas-ta-wa / nink min-no
käs-ku pid-dä-wä / te min-na hääd am-mak tuh-han-de põl-we-
25 **sif-se.**

töine pä-tüek om se püh-hä ris-ti usk.

1. **lo-mi-sest.**

min-na us-su jum-ma-la se is-sä / ki-ge-wäg-ge-wä tai-wa
nink ma lo-ja sif-se.

30 2. **lu-nas-ta-mis-sest.**

nink min-na us-su je-sus-se / kris-tus-se / tem-mä ai-no po-ja
mei-je is-san-da sif-se / kä om sa-du püh-häst wai-must /
il-ma-le tu-lu Ma-ri-ast puh-tast junk-rust.

kan-na-ta-nu pont-si-us-se pi-la-tus-se-al /

riš-ti pä-le po-du / är-rä ko-lu nink mah-ha mat-te-tu.
al-la län-nu pör-go hau-da / kol-man-del päi-wäl ül-leš töš-nu
kool-jist üt-leš län-nu tai-wat-te / iš-tup jum-mala se ki-ge-
wäg-ge-w-ä iš-sä hääl käl / säält saap tem-mä jäl-le tul-
le-ma fund-ma el-lä-wid nink kool-jid.

5

2. püh-hän-dä-miš-sešt:

min-na uf-su püh-hä Woi-mo siš-se / üt-te püh-hä krist-lit-ko
ker-kut / püh-hi-de of-saušt / pat-tu an-diš and-miš / lih-ha
ül-leš töš-se-miš / nink üt-te ig-ga-west el-lo / U-men.

Kol-maš pä-tiit om

10

püh-hä pal-wuſ /

Kum-ba kriš-tuſ eſ-ſi mei-le

om op-pe-ta-nu pal-le-ma.

Mei-je iš-sä / kã ſin-na ol-let tai-wan /

1. | püh-hän-de-tuſ=ſa-go ſin-no

15

| nim-mi /

2. | ſin-no riſ-kuſ tulgo mei-le /

| ſin-no riſ-kuſ tul-go mei-le /

3. | tai-wan / ni-da ka ma pääl /

| mei-je päi-wä-liſ-ko lei-bã

20

4. | an-na mei-le tääm-bã /

5. | nink an-na mei-le an-diſ

| mei-je ſü-dã / nida kui mei-je

| an-diſ an-na-me om-mil-le

| ſüüd-lei-ſil-le /

25

6. | nink är-rã ſaat-ko meid

7. | mit-te kiu-ſa-tuſ-se ſiſ-se /

| en-ge päſ-tã meid är-rã

| kur-jaſt:

ſeſt ſin-no per-rält om ſe riſ-kuſ / wäg-gi / nink au-wuſ-tuſ /
ig-ga-wet-ſel a-jat a-men.

30

nel-jãſ pa-tiit om püh-hä riſt-miſ-se ſaa-kra-ment.

meſ om riſt-min-ne?

riſt-min-ne ei ol-le mit-te pal-jaſ weſ-ſi / en-ge om weſ-ſi
jum-ma-la kãſ-ſun ſãe-tu / nink jum-ma-la ſön-na-ga üh-hen-
de-tu.

35

Rumb es-se sam-ma jum-ma-la sön-na om?

se / kum-ba mei-je is-sand kris=tus om-me jüing-ride was-ta üt-lep:

mul-le om an-tu kif me-le-wald tai-wan nink ma pääl.
5 se per-räst min-ge nink tek-ke jüing-ris kif pag-ga-nid / neid
ris-ten jum-mal-a se is-sä nink se po-ja / nink püh-hä waimu
nim-mel. ke-ä us-sup nink ris-ti-täs / se saap ön-sas sa-ma:
ent ke-ä ei us-su / se saap är-rä sun-ni-tus.

10 Wi-jes päät-ül om püh-hä al-ta-ri saak-ra-ment?
mes om al-ta-ri saak-ra-ment.

se om mei-je is-san-da je-sus-se kris=tus-se töt-te-lif töi-
fi-ne ih-ho nink wer-ri / lei-wä nink wi-na-ga mei-le ris-ti
rah-wa-le süw-wä nink juw-wa kris=tus=sest es-si säe-tu.

15 Kun-es se kir-jo-tet om?

ni-da kir-jo-ta-wa ne püh-hä e-wan-ge-listi / mat-te-us /
mar-kus / lu-kas nink püh-hä a-pos-tel pa-wel.

mei-je is-sand je-sus kris=tus
fel bööl / kui tem-mä sai är-ra ant-us / sis wöt tem-mä lei-bä /
20 tän-näst / murs / nink and om-mil-le jüing-ril-le nink üt-tel:
wöt-ke / sö-ge / se om min-no ih-ho / kumb tei-je eest an-tas;
seddä tek-ke min-no mäl-le-tus=ses. sel-sam-mal kom-bel wöt
tem-mä ka kar-ri-kat per-räst öd-dango sööm-aiga tän-näs /
nink and nei-le / nink üt-tel: wöt-ke nink jo-ge kif se sis=sest /
25 se-si-na-ne kar-rik om se was-t-ne lep-ping min-no wer-ren / kumb
tei-je nink pal-jude eest är-rä wal-le-tas pat-tu an-dis and-
mis=ses; sed-dä te-ke ni sag-ge-de kui teije sed-dä jo-de min-no
mäl-le-tus=ses.

pat-tu an-dis and-mis=sest.

30 je-sus üt-tel om-me jüing-ri-de was-ta: wöt-ke püh-hä wai-mo.
kel-le teije pat-tu an-dis an-na-te / nei-le om-ma nem-mä an-
dis an-tu / nink kel-le tei-je pat-tu fin-ni-tä-te / nei-le om-ma
nem-mä fin-ni-te-te-tu.

pat-tu ül-les-tun-nis-ta-mi-ne.

35 au-wo-lif kert es-sand / min-na pal-le fin-no / fin-na tah-
has min-no päät-tu tun-nis-ta mist ku-ul-da / nink jum-ma-la
per-räst nei-de an-dis and-mist ku-lu-tada.

min-na wai-ne pat-ta-ne in-ni-men-ne tun-nis-ta jum-ma-
 lal-le nink sin-no-le / et min-na ki-ke jum-ma-la käf-su-de
 was-ta / möt-te sön-nu / nink teg-go-de ga pal-jo pat-tu ol-le
 ten-nu / pat-tu sis-sen ol-le min-na sün-di-nu / nink se-per-
 räst jum-ma-la wih-ha-le nink ig-ga-wet-sel-le fur-mal-le al-la- 5
 heit-lil: se-per-räst mur-ret-se nink kah-het-se min-na ki-gešt
 sünd-dä-mest / et min-na jum-ma-lat om-ma is-san-dat ol-le
 är-rä-wih-has-ta-nu; nink pal-le sünd-däme poh-jast / et jum-
 mal mul-le tah-has om-ma ar-ma po-ja je-sus-se kris-tus-se
 per-räst / rohkest ar-must / kif min-no pat-tu an-dis an-da / 10
 nink min-no sön-änd om-ma püh-hä wai-mu-ga läü-ta / et
 min-na tem-mä jum-ma-lil-ko sön-na woif us-ku / nink se
 pä-le kind-mält lota. ent fest et sin-nu-le kris-tus-sest om
 käf-tu ki-gil-le nei-le / kum-ma pat-tust kää-nwä nink om-ma
 el-lo par-ran-da-wa / pat-tu an-dis-an-da: sis pal-le min-na 15
 sin-no kris-tus-se per-räst / sin-na tah/has min-no jum-ma-la
 sön-na-ga rö-mus-ta-da / min-no je-sus-se kris-tus-se nimmel
 pat-tust wal-la-le pa-ja-ta-da / nink min-no / min-no us-su
 kin-ni-tus-ses / tem-mä ih-ho nink wer-re-ga sön-tä nink jota.
 min-na tah-ha lab-bi jum-ma-la ar-mo nink püh-hä wai-mu 20
 ab-bi om-ma fur-ja el-lo par-ran-da-da.

Hom-mo-gun-ne nink öd-dan-gun-ne pal-wus.

ön-nis-ta-go min-no jum-mal is-sä / kä min-no om lo-nu /
 jum-mal poig / kä min-no om lu-nas-ta-nu / nink jum-mal
 püh-hä waim / kä min-no puh-hän-dä-nu / Almen. 25

min-na ten-nä sin-no / min-no ar-mas tai-wa-ne is-sä /
 läb-bi je-sus-se kris-tus-se sin-no ai-no poja / min-no is-san-da
 / et sin-na min-no min-ne-wäl ööl (Päiwäl) ki-ge ih-ho nink
 hen-ge kah-jo nink häd-dä eest ni ar-mo-lil-kult ol-let hoid-nu
 nink kait-s-nu / min-na pal-le sin-no / sin-na tah-has mul-le 30
 an-dis an-da / kif min-no pat-tu / kum-be ga min-na sin-no
 ol-le wih-has-ta-nu / nink min-no ka sel si-nat-sel päi-wäl
 (ösel) ni ar-mo-lil-kult hoi-da / pat-tu häü-tus-se nink ki-ge
 fur-ja eest: et kif min-no mö-te / sön-na / teg-go nink el-lo
 sin-no me-le per-räst woif ol-la. 35

fest min-na an-na hen-dä / min-no ih-ho nink hen-ge / nink
 kif me min-nul om sin-no kät-te. sin-no püh-hä en-gel ol-go

min-no man / et se fur-ri wain-lan-ne üt-te-ke wäf-fe min-no
ül-le ei löw-wä a-men.

oh! jä mei-je man-nu is-sand je-sus kris-tus / fest et
öb-dang il-ma ga om sa-nu / sin-no töt-te-lit-ko sön-na /
5 sed-dä jum-ma-lit-ko wal-lo-sat kü-nält är-rä-las-ko mit-te
mei-je man ä-ra-kis-tu-da / par-hel-la sel si-nat-sel kur-jal
hirm-sal nink häd-dä-lit-ful a-jal / an-na mei-le kind-mät
uſ-ku / et mei-je sin-no sön-na nink püh-hä saak-ra-men-te
püh-tas-te woi-me pid-dä-dä mei-je fur-ma tun-ni-ni / a-men.

10 pal-wuſ en-ne sөөm ai-ga.

ki-ke ſil-mä loot-wa sin-no pä-le / is-sand / nink sin-na
an-nat nei-le nei-de sөө-ki om-mal a-jal / sin-na aw-wat ül-leſ
om-ma roh-ket kät / nink teet sөө-nuſ kiſ meſ el-läp hä me-le-ga.

per-räst püh-hä is-sa meije nink se-si-na-ne pal-wuſ.

15 is-sand jum-mal / tai-wane is-sä / ön-nis-ta meid / nink
neid si-nat-sid sin-no an-did / kum-be mei-je sin-no roh-kest
ar-muſt waſ-ta wöt-ta-me / läb-bi je-suſ-se kris-tuſ-se mei-je
is-san-da / a-men.

pal-wuſ per-räst sөөm al-ga.

20 tän-nä-ke sed-dä is-san-dat fest tem-mä om hel-de / nink
tem-mä hel-duſ püſ-sip ig-gä-weſ / kä ki-gel-le lih-hal-le sөө-ki
an-nap / kä töp-ril-le sөө-ta an-nap / nei-le no-ri-le kaar-ſil-le /
kum-ma ted-dä ap-pi heik-wa; sel is-san-dal ei ol-le mit-te hä
meel hob-be-se wä-est / ei ka me-le-hä ken-ki luisſ; sel is-san-
25 dal om hä meel neiſt / kum-ma ted-dä pel-gä-wä / nink tem-mä
ar-mo pä-le loot-wa.

per-räst püh-hä is-sa mei-je nink se-si-na-ne pal-wuſ.

30 mei-je tän-nä-me sin-no / is-sand jum-mal / tai-wa-ne is-sä /
läb-bi je-suſ-se kris-tuſ-se mei-je is-san-da / ki-ge sin-no an-de
nink hä teg-ge-miſ-se eest / kä sin-na el-lät nink wal-lit-set
ig-ga-weſt ig-ga-wet-seſ a-jaſ / a-men.¹

¹ Järgnevad majuskeltähed A—W, minuskeltähed a—w ladina ja
gooti kirjas ning araabia ja rooma numbrid 1—10000, l—M.

Rahvalaul.

Jüru, Jüru! jooks ma tulen?

Teosest „Liefländische HISTORIA, Oder Kurze Beschreibung der Denkwürdigsten Kriegs- und Friedens-Geschichte Esth- Lief- und Lett-landes; . . . Von CHRISTIANO Reschen . . . 1695 . . .“, lk. 14. Selle laulu pealkirja nimetab moonutatud kujul juba Joannes Levnclavius (= Löwenklau, sünd. a. 1533, vt. Allg. Deutsche Biogr. XVIII, lk. 488—93) a. 1588 oma teoses: „Annales svltanorum othmanidarvm, a tvrcis sva lingua scripti . . . Francofvrdi . . . MDLXXXVIII“, lk. 229—30 (samuti selle teose teises trükis a. 1596, lk. 121): „Equidem vt obiter aliquam de meo velut symbolam his adijciam, adulescens in Liuoniam, necdū collegio Teutonicorum equitum dissipato, a Cunrado patre missus ad Albertum patrum, quum alia istic animaduertere memini: tum etiam versus Lithuaniam, in vicinia metropolis Rigæ, . . . in huius ergo Rigæ vicinia, nationem quamdam esse barbaram Lettorum, a ceteris Liuoniæ barbaris incolis, Curonibus & Estonibus, lingua plane discrepantem: qui perpetuo in ore quasi lamentationem quamdam habent, quam vociferando per agros adsiduo repetunt. Jeru Jeru Masco Lon, quibus verbis Jerusalem & Damascum intelligere creduntur, ceterarum in antiqua patria rerum, tot a sæculis, & in remotissimis ab ea solitudinibus, obliti.“ Vt ka „Dionysii Fabricii . . . Historia Livonica sive Livoniæ descripto . . . MDCCXCII“, lk. 12 ja „Dionysii Fabricii . . . Livoniæ Historiæ compendiosa series . . . MDCCXCV“, lk. 10., millede autor, XVII saj. algul Viljandis ametis olnud katoliku praost, selles laulus juba ära tunneb liivikeelse laulu. Laulu lähemalt analüüsinud on juba O. V. Masing, Rosenpläneri Beiträge X (1818), lk. 60—65. Hiljem on laulu avaldanud m. s. K. A. Hermann, E. kirj. ajal., lk. 107—8, T. Sander, E. kirj. lugu I¹, lk. 37—8, V. Reiman, Kivid ja killud, lk. 14—15, M. Kammann, E. kirj. peaj. I¹, lk. 105, V. Ridala, E. kirj. ajal. kool. I², lk. 51—2.

Jörru! Jörru! jooks Ma Tullen?

Erra tulle Ellaken.

Micks ep ella eile tulnut:

Eile ollin Ella üginesse

Nüht ollen Wirbi wietesse

Tulle Home Homikulla

Sief ollen Jelle üginesse

Karkotella Raste Ella

Siuka Sittika Willula

Sief ollen Walmis Wainijull

Raunis karja Satemalle.

*Mathias Lemcken.**Õnnesoov.*

Luuletus on ilmunud Heinr. Chr. Wagener'i väitekirjas „Dissertatio philosophica de trinitate Platonis et platoniorum quam adspirante divinâ gratiâ et consentiente amplissimô philosophorum ordine in almâ ad Emmam academiâ Gustaviano-Carolina, sub præsidio viri celeberrimi Michaelis Dau, eloq. & poës. prof. ordin. & h. t. facultatis philosophicæ decano. Publice ventilandam proponit Heinrich Christian Wagener saxo. In auditorio majori MDCXCVI d. 2. maji horis & loco consvetis. Dorpati, excudit Johannes Brendeken, acad. typogr.“, 4 pagineerimata + 36 pagineeritud lk. in- 4°, lk. 36. lõpul. Algupärandist on 1 eks. tallel Upsala ülik. rnkogus. Tekst on esmakordselt avaldatud prof. A. R. Cederberg'i poolt EKirj. XV (1921), lk. 339.

SA rühit Sõbber nüüd / se tarcka Mäe poole
 Säääl kün / se Tarcküs omm / kumb Ilma pääl ei koole
 Sa neüdat hendast hääst / se Pindi Mäe pääl
 Ninc lebbi Tarckust ka / sa tõstat omma häääl
 Nüüd rõmusta hend Sõamest
 So Nimi ellab iggawest.

Sedda weidi kirjot omma melletuffes

Mathias Lemcken.

Kaarel XI matuselaul I.

Teosest „Meye Armolikko ning õnsa Runninga (Carl XI) Mattusse-Laulud“, millest alal püsinud nähtavasti on ainult J. H. Rosenplänteri koopia Õpet. E. S-i arhiivis (MA 60), tehtud 1824. a. märtsis. Ärakirja eessõnas on m. s. tähendatud: „Das Original von diesen Liedern befindet sich in dem Archive des Kaiserlichen Livländischen Ober-Consistoriums. Herr General Superintendent Dr. Sonntag hatte die Güte sie mir mitzuthellen, und ist nur dieses zu bedauern, dass der Verfasser der Lieder sich nicht genannt hat, und man daher nicht weiss, in welcher Kirche diese 54 Verse gesungen worden sind“.

Meye Armolikko n. õnsa Runninga Mattusse Laul se wist perrä laulda:

1.

Nüüd matkem omma Kuninga
Keddä Jummal õnsa surmaga-
om kuşnu häddä orrust sijt
Ei Pelgä ennämb, keddäkitt.

2.

Suur hool, kül temmäl olli tääl,
Se ajalikko jlmä pääl,
ehf
Sijn omma Ruodsi. Rijgi pääl.
Kui Wallis lige asja eest.
nink wäi meid Käända, kurjast Teest.

3.

Ta näüt siin armo figille
ni Waisille, kui Rikkille
Es tee jo temmä kelleke
sijn illetohhut middake

4.

Mi kawwa kui ta Elli tääl.
Es tohhi tulla meije Päääl.
Ei sõtta nink ka waino mitt
Ei ka muud, kurja üttekitt.

5.

Es lassa temmä tulla mitt.
Mo päle mitte keddäkitt
Ent wallis häste Rahhun meid
nink hirmut ärrä ikkes neid.

6.

Sest ajalikkust Luuwust mitt.
Es holi temmä Johtakitt.
Ent temmä wallis Parrembest
Se Henge Asja ennämbest.

7.

Si olle olnu enne mitt
Ta saarnast mitte Runningitt
Kui Garel ühtöistkümmes tääl.
Sijn olli Ruodsi Rijgi pääl.

8.

Se Running. Garel. Gustavus
Kust sündi Garel Carolus
om s'van läbbi lassetu.
nint nida mahha mattetu

9.

Sis perräst Essä seddämaid
tulli Garli ühtöistkümmes aig.
Et temmä jälle nakkanu.
nint Kroni alla saddanu.

10.

Se perrä läs Ta Söddama.
nint omma Norsjat kossima.
Ent Jummal olli temmäga
nint and tälle woimust wärädä.

11.

Sis lätsiwa nemmä ütteliss.
Se Tennenmarka lina siss
nint töiwa wälja Römuga
se Running. Garli. Emmandä

12.

sis Elliwä nemmä Armsaste.
nint wallitsiwa Ausaste.
sijn Ruodsi Rijgi Rikkussen
sest andkem, neile kittusse

13.

Ent meije Ellim kurjaste
nint ommin Pattun hirmsaste
Es kule nende käsku mitt.
Es holi neist ka middäkitt.

14.

sis enne Garlit Runningat
Wött Jummal, ärrä Emmändatt
Kumb enne weidi aiga sääl.
om. Koolnu omma wote pääl.

15.

Sepärrast om nüüd Jummal ka
meilt wötnu meije, Runninga
Kumb olli kuhhalt wagga tääl
sijn omma Ruodsi. Riigi pääl.

16.

Et temmä peäb nüüd ollema
nink Taiwan Römun Elläma
täll om nüüd Rõmu wiljalt sääl.
se wallituide Taiwa pääl.

17.

se waa Runninga koolmine.
om meye straffi tundminne.
miss Jummal meile Tunnistab
Kui Esajass kulutab.

18.

Et enne seddä nuhtlemist
wöt Jummal wakka ärrä sijst
et tälle ei ja nättä mitt
sest nuhtluffest jo middäkitt.

19.

Nüüd paistab temmä Taiwan sääl.
se Danieli Sõnna. pääl.
Kui Taiwa Täht nüüd selgeste
sääl suren römun Aulaste.

20.

se kehä maggab Rahhuga
sääl mulla siffen wiggada
saab selgest jälle selletuss
nink wiimfel päiwal römustuss.

21.

Meije kohhus om nüüd leinada
nink teddä tagga Murreta
et temmä olli holelik
nink figen affan Urmulik

22.

Se om jo meije Patto Süüd.
et meije Runningass koolnu nüüd
sepärräst wötkem leinäta
nink Söämešt ka murreta (iffeta.)

23.

Se kroon om meist nüüd kaddunu
nink kohhalt ärrä kaddunu.
se meije Held nink Toitja
Me. Effä Maije hoitja.

24.

Se kroon mes temmä olli sijn
om olnu kohhalt waitw nink pijn
Se om nüüd otša sanu tääl
Ent Nusamb kroon om Taiwan sääl

25.

Se Surm ei anna Armo mitt
Ei pelgä ka jost Runningitt
Keä ma pääl omma üllembä
Kik omma Surall qllamba.

26.

Se olgo nüüd kes eäl tahhab
Muld temmä om nink nullas saas
sepärräst jättem mahha nüüd
fik jlma Uuwu hääd nink hüüd

27.

Nink oškem iffes ennembest.
ses Taiwan Rõmu iggäwest
sääl om meil iffes jäädwä paik
nink kohhalt iggäwenne aig.

fiis lastem nüüd teddä hengädä
 sen kehä kambrem maggada
 se wijmse koftu päiwäni
 Ja kohhalt jlma otsani.

lass teddä nüüd sijn maggada.
 nink omman kambren hengädä
 Ja mötlekem iffes temmä pääl
 Kuitas temmä Koolnu tääl.

Et nida same meye ka
 sest jlmast ärrä minnemä
 Kui tulleb meye Tunniken
 Dh mötle se pääl jnnimen.

Sepärrast walwa jnnimen.

Meil andko feddä Jesus Krist.
 Keä Pörgust meid nink kurratist
 Om pääsnu omma werrega
 täll olgo tenno ütjindä. Amen.

116.

1697.

Kaarel XI matuselaul II.

Samast teosest, kust tekst nr. 115. Vt. selle teksti eelmärgust!

Se wiisi perrä: Kui nüüd paistab meile kauniste.

Nüüd murreta fik meije ma
 Meije wagga Ruodsi Kunningat
 Garolust üstbistkünnest
 sest temmä teggi öigust meil
 nink saat meid kiffe öigil Teil
 jät perräst kohbut künnest
 nink kullel
 Ja nuulles

Rahwa perrä ajje ärra ülle kohbut.
 Ent armo temmä jälle towut.

2.

Eht ka kull mönni ütley weel
 Rel om jo kohhalt Nummal meel
 mes hääd om ta, meil tennu.
 Et meije teddä Leiname.
 nink teddä tagga iffeme
 kes om ta armo nännu.
 Ent tötteft
 Mo-möttest

Om se Ebisi
 mes ma löifi temmä Armust
 Ei olle sijn olnu temmä saarnust.

3.

Se Garel üstöistkümnes
 läst meist nüüd ärrä iggäwes
 Ütte önsa surma läbbi
 Res nüüd kül tahhab üteldä
 nink temmä armo sallada
 fell olgo kohhalt. häbbi
 Ent tulle
 nink kulle
 seddä hirmu

nink ka armu temmä käest
 Et ta hoifs meid ommas wäes.

4.

Es olle Tenno Jummalal
 meil sötta mitte temmä all.
 Ent om meid Rahhun hoidnu
 Käänd södda wälke ärrä jäll
 kumb wäi kül tulla meije pääl
 Me ollem Rahho löidnu
 minna
 finna
 kikkem teddä
 nink ka seddä, mes ta tennu
 sest meije meije ollem armo nännu.

5.

Se Runningass om möttelnu
 Rui temmä me pääl möttelnu
 et Piddi meile sama
 Jummalä Sömma selletuss
 nink temmä böge tunnustus
 kumb saab meil öinne toma
 and
 pand.
 koki sija
 nink käst wijä üttelisse
 tit ne laze koki siffe.

6.

Es olle enne teddä mitt
 Me Rahwal Tarkust ütteleitt.
 Ent Tenno Jummalalle
 Kes seddä ikkess ennetees
 et nüüd woib egga Tallomeess
 hääd oppust Rummalalle
 Unda
 kanda
 et ta ikkess
 mitte-Tikkess ei sa Jämä
 Enge ennämb Targass sama.

7.

Eht mönne kül seddä kelivä
 Ja temmä wastä Panniwa
 nink wäiwa keeldä ärrä
 Es holi temmä siski mitt
 Ent kirjot ikkess pälekitt
 Üts kirri töise perrä.
 Et nätti
 nink tetti.
 mes ta käsknu
 nink om pässnu meid seft waiwast
 Wai meile sata Römu Taiwast.

Sepärrast om se meije Süüd
 Et meije teddä Tännäm nüüd
 nink ikkess melen kannam
 Seddä. Armo mes om jätnu tänn
 Se keä om nüüd säääl üllevän
 nink Tenno tälle annam

läkkem

tekkem

Juttustamist

Uuvustamist Oppijalle

Meie wagga Runningalle

Oh olle JESUO armogan
 sa siski ikkess meie man
 et meije häste woime
 So JESUO Jummal armasta
 nink ikkess üllestunnista
 et kurja meie teime

Eya

Eya

sinna Loijet

nink ka toijet önne mulle mulle

Se eest kittuss olgo sulle.

117.

1697.

Kaarel XI matuselaul III.

Samast teosest, kust tekstid nr. nr. 115, 116. Vt. tekst nr. 115.
 eelmärgust!

Se wiisi perrä laulda: Rui mo armo Jummal pääl.

1.

D. Garel. Runningass.

nüüd sinno lainataß

et sinna kolit ärrä

nink jättit Rijgi perrä

sa Runningass ollit wagga

nink aijit (nöusit) öigust tagga.

2.

Riik tulli temmä eett
 nink anti temmä kätt
 ni mitto (mönni) kurja nöuwu
 Ei sifki temmäst Leittu
 Ent temmä olli wagga
 nink aiije bigust tagga.

3.

Es küssi temmä mitt
 sest jlmast middäkitt
 Ent ennämb Raije temmä
 se Henge asja perrä.
 sest temmä olli wagga
 nink aiije (nöufs sijn) bigust tagga

4.

Se nöuwu olli hä
 mes möttel temmä Pä
 Taft Riiki häste hoita
 nink omma Rahwast Toita
 Se Runningas olli wagga
 nink aiije (nöufs sijn) bigust tagga.

5.

Es moista enne mitt
 Me Rahwas middäkit.
 sest bigest Taiwa lojast
 Ei ta joht temma Pojast.
 Meije Runningas olli wagga
 nink aiije (nöufs sijn) seddä tagga.

6.

Herodes Runningas
 heit henda Timukas
 last lasti Tappa ärrä
 Os Jumala poja perrä
 Meije Runningas olli wagga
 nink aiije (nöufs sijn) bigust tagga.

7.

Se Running Warao
Om wäega wallato
fääl enne muste (wannal ajal) ollnu
nink lohhalt hukka lämmu
Meije Runningas olli wagga
nink aije õigust tagga.

8.

fis kaekem se pääl
mis meile teggi tääl
Se Runningas Barolufs
Kumb saije nüüd ärrä Koolnufs
fest temmä olli wagga
nink aije (nõufs sijn) õigust tagga.

9.

Es Tappa temmä mitt
neist lastist keddäkitt
Kui Running Herodes teggi
nink Waraoni wäggi.
Meije Runningas olli wagga
nink aije õigust tagga.

10.

Oh Issand Jesus Krist.
Keä ollet süddamefs
Ka wagga esfi olnu
nink jlma siffe tulnu.
Lasse meid ka olla wagga
nink otfi õigust tagga.

118.

1697.

Kaarel XI matuselaul IV.

Samast teosest, kust tekstid nr. nr. 115, 116, 117. Vt. tekst nr. 115.
eelmärkust!

Se wiisi perrä: Kui kui minno tund saab tullesma.

1.

O Lieffland kitta Jummalat
se sure armo perräst

Et temmä sinno Rummalat
om pääsnu hullu kärrast
Et sa woid nüüd kül tutta hääst
fedda böiget usku iggäwest
sest pühha Jummal sönnast

2.

Es tija sinna mitt
Ei ka fik sinno suggu
sest Jummal sönnast middäkit
Es peä ka temmäst luggu
Ent nüüd woid sa kül tutta häst
fedda böiget usku iggäwest
sest pühha Jummal sönnast.

3.

Sul olli kohhalt Dimmetus
So filmi ette tulnu
Ent nüüd om böige walgustus
se Dimme kinni sulnu
Et sa woid nüüd kül nättä häst
fedda böiget usku iggäwest
sest pühha Jummal sönnast.

4.

Au kittus olgo Jummalall
Se kalli Sönn perräst
et nüüd om minnul Rummalall
nüüd böiget teedmist säräst
Et ma woi nüüd kül tedä häst
sedä böiget usku iggäwest
sest Pühha Jummal sönnast.

119.

1697.

Kuninglik käsk laevariku puhul.

Aratrükk trükisilmunud rootsi- ja eestikeelsest plakatist (eestikeelne tekst kolmel suurel leheküljel), mida alal hoitakse Õpet. Eesti Seltsi raamatukogus.

PLAKKAT ja Räst,

mis sello üllekohto ja risumisse pärrast laewade kallal on antud, mis hukka on läinud ehk ranna peale aetud.

Meie ENNE Summala armo läbbi Rootsi, Kohti, ja Wendi Rahwa Runningas X. X. anname teada. Et meie ühhest ajast teiseni sure melehaigussega olleme teada sanud, et monnes paikās, kui laewa rahwas kahjo sawad laewale, ja neid kattise laewadega ranna peale aetakse, need kes ranna äres ma peal ellawad, mitte ükspäinīs sesugguse waese rahwale mitte sedda abbi ei te, mis ommeti nende Rohhus olleks, ja meie käsjud mis mitmel korral sepärrast on antud, peälegi finnitawad; waid selle abbi assemel neile weel suremat Kahjo ja õnnetust tewad kui se willetsus kust nemmad on peäsnud (ristirahwal peaks sesuggune hirmus tö teadmatta ollema mis paggana rahwa seas ki ep olle kuulda) selle läbbi, et nemmad ned laewad süütwad põllema, nende warra risuwad, ja wahhest sesuggused häddalised koggoniste tapwad kes merre tormist waewald on peäsnud, ja pärrast sedda risutud warra, otsego nemad sedda omma tö ja waewa läbbi olletsid sanud, enne selle hoidwad, ehk wahhest kui kaupā müiwad, ja omma wabandusseks ütlewad, et se ikka nenda wiis on olnud; siis olleme meie arwand hea ollewa sure murrega hoolt kanda, et sesuggused keeltud risumissed ja Summala kartmatta kombes nende wasto kes on lootnud omma ello peastma ja abbi sama, üksford woitsid mahha jada, ja sesuggused kurjad innimesesed, ommeti kartusse pärrast nuhtluste eest ennast hoiaksid sesuggust üllekohto teggemast.

Meie olleme sepärrast armust heaks arwand, ja seäme ja finnitame sellesinnatse Plakkati läbbi, et, olgo se kes se on, kes päwal ehk õfel petja tuld üllesteeb, ehk muud tähhed ja Zuhatamissed ülles ehhitab, selle nõuga et laewa rahwas se läbbi peab kiusatud sama, ja laew hukka minnema, kui ka sest ühtegi kahjo ei peaks tulles, sesuggune seitse fõrd peab läbbi lippo jooksmā.

Sesamma nuhtlus peab ka selle kätte sama kes sellesamma kurja nou pärrast need mõnne kohtade peale jo pantud tähhed ja märkid merre pohjast ehk ranna ärest ärrawottab, ehk neid kiwwidega täitab, ehk need jõgged neis kohtades kust laewad läbbi käiwad, kinni panneb ehk liwaga kinni mattab. Sa pealegi peab temma sedda keik jälle parrandama.

Ugga kui sesugguste petja tulle ja jöggede kiini matmisse läbbi, ehk ka ärrawoetud märkide läbbi kahjo peaks sündima, ja laew hukka minnema; siis peab selle pea kes sedda on teinud, mahharaiutud ja ratta peale pantud sama ja temma warrast peab selle teise kahjo tasfutud sama.

Kui kennelgi woib sedda töeks tunnistada et temma neile kes laewa hukkasamisse läbbi on kahjo sanud, wäggiwalda teinud ehk Roggoniste monned tapnud, siis peab se keige nendega kes selle tö kimpus on olnud, ellawalt rattaga surmatud, ja pärrast temma kehha ratta peale pantud sama, ja keif omma warra peab temma kautama.

Kui kegi neile häddalistelle ihho polest kahjo teeb, ehk neid hawab, se peab omma ello ja keif omma warra kautama ja temma warra peab kolmeks osfaks jaggatama muißt kunningale muißt sellele kes sedda ülles rägib.

Se kes laewa sütab põllema, mis ranna äres on, ehk jo liwa peale on aetud, olgo nüüd rahwast laewa peal ehk mitte, peab omma ello ja warra kautama ja keif temma warra peab sellele jaggatama kes sedda ülles rägib.

Se kes wäggise middagi neist laewadest mis hukka on läinud ja ranna peale aetud wottab ehk risub, ni kaua kui rahwas alles laewa peal on, ja laewa warra weel noudwad ja woiwad warjule sata, peab surmat nuhtlust sama ja temma kehha ratta peale pantama, olgo se nüüd pißsut ehk paljo, mis ta wäggise on risunud.

Kui kegi sallaja hukka läinud laewa rahwa käest warrastab, siis peab temma kui kiriko warras nuhheldud sama ja keif temma warrast peab sedda kahjo jälle kätte makstud sama.

Kui kegi middagi sesuggusest laewa warrast mis rahwas jo on mahha jätnud, ehk kust rahwas male püab peaseda, wöttab ehk sedda sallaja peab, siis peab temma nenda kui teised wargad seadust möda nuhheldud sama.

Kui kegi nende wargade ja Risujattega nou peab middagi sest risutud warrast körwale panna, peita, ehk ka sest osfa sada, siis peab temma sedda samma nuhtlust sama kui se, kes isse on risund, ja warrastanud. Ja kes teadwal wißil sest middagi ostab mis nenda risutud ja warrastud on, se peab sedda keige omma warraga kolmewõrra maksma. Kui

temma sedda rahha ei jowa tassuda, siis peab tedda teist wisi seädust möda nuhheldattama; kui se mis temma on ostnud, peale kuetimme wanna taalri wäärt peaks ollema, siis peab temma surma nuhtlust sama, ja onneti ka weel sedda mis ta nenda on ostnud, maksma; ja et meil kül õigust olleks sesugusse kurjateggia warrast omma ossa ka wotta, siiski tahhame meie ommast õigussest mahha jätta, agga selle kaebaja kahjo saaks tassutud.

Peale sedda keif, ja et igga üks sedda ennam murret Kannaks ni paljo kui sünnib keif wäggiwalda nisuggusse häddalisse rahwa wasto keelmas ja neile hea melega abbi teggemast, ja et sesuggused häddalised sedda enneminne abbi leiaksid ja omma kahjo saaksid tassutud, olleme meie pidand sedda seadma: et igga moisaft, kus rahwa arwo jo täis on (poled ja werendikkud peab ka nenda arwatama) mis selle raia sees on, kus üks laew on hukka läinud, ja sedda on katti raiutud ja ärrapõlletud, wiis wanna taalrid peab makstama, ja peawad meie Rinral-Rubbernerid, Rubbernerid, ja ma pealikkud nii hästi meie kunninglikko, kui ka moisnikko, ja Preestri ja tallopoia moisadest sedda rahha warsti kokko korjama, ja neile sedda kätte andma, kui esmalt hästi ja sure murrega on läbbi katsutud, ja töeks tunnistud, mis warra nende risutud laewade peal on olnud ja mis olleks woinud ranna sata ja warjule panna, kui sesuggust risumist mitte ep olleks olnud, ja selle läbbi ei olle sanud male sata: sest sedda warra mis ehk laewa kerkitamisese pärrast enne jo on merresse wisatud, ehk muul wisil ilma et sest kennelgi süüid on olnud, hukka läinud, ei pea mitte senna sekka arwatama, ja keif need peawad ilma trahwita jäma, ja mitte sunnitama kahjo tassuma, kes sedda woiwad töeks tehha, et nemmad keif hoolt on kannud häddalistelle töeste abbiks sada, wäggiwalda keelda, ja murrest kannud kurjateggiad teada sada ja ilmutada.

Peale sedda meie käsime selle läbbi keif meie truid Allamad keikis paikus, et nemmad sesugguste willetsuste sees, kui laewad hukka lähewad neile häddalistele ussinaste ja hea melega wottaksid abbi tehha, ja selle seatud pallaga mis seaduste sees jo on seatud, rahhul olla, isfiärranis meie Allema wallitseja Toekholmi linnas, meie Rinral-Rubber-

nerid, Rubbernerid ja wallitsejad, Üllewatajad, Sunkrud, ma peal, ja kohto wannemad linnade sees, et nemmad hästi tähele panneksid, et sellesinnatse meie kässo järrel keikis paikus saaks tehtud, ja peab se kässo ramat keikist Rantslidest, ja kohto paikus ma sees üks kord igga aastal loetama ja teada annetama neis paikus, linnades, ja raiades, mis merre äres on. Surema ja parrema tunnis tusse pärrast olleme meie, selle ramato olla omma käega omma nimme kirjotanud, ja omma kunninglikko Ditsseriga sedda kinnitanud. Antud Stockholm linnas 6mal Joulo ku päwal 1697.

(L. S.) CAROLUS.

120. 1697—1700.

Kahurväelase või sõduri vanne.

Äratrükk käsikirjast, mis alal on hoidunud Tallinna linna arhiivis (B. K., nr. 12). Teksti on leidnud a. 1891. arhiivaar G. Hansen (vt. SbGEG 1891, lk. 143); selle avaldas mag. O. Liiv, EKirj. XXI (1927), lk. 575—6.

Connestabel oder Soldaten Ehd.

Minna N. N. tootan ja wannun Jummalal ninck temma Pöhha Evangeliume jure, et ma tahhan ninck pean omma Perris Runninga eest piddama sedda suhrd wäggewa Runninga ninck Herra, Harra Kareli se Rahheteistkümne fest nimmißt, nende Rohzide Gotide ja Wendide Runninga, Suhr Försti, Comes, Hertogi Skoni, Eesti, Lieflandi, Karelen, Bremen, Währden, Stettin, Pommern, Kaszuben ja Wendeni Mahle, Forsti Kligen mahle, Härri ülle Ingri ma ninck Wiszmari, kui ka Walzgrawi Reini Jögge jure Beyri Mahle, Güligi, Klewe ja Bergeni Hertogi ninck perrast omma Runninga Surma (Kumma Jummal armolikult weel kaua temmast errakähnto) omma Runninga ninck se Riki Perrajast, ninck ninda ettespitti Perrajast Perrajade päle, Kummast Runningelikust Suggust ühhe tössise Perris = Diguße lebbi sedda Riki enneselle sawat, ninck üy teise jerrele sedda wiisi, kui on sätut, Runninglikko Jercke päle tulleswat.

Minna pean ka ollema omma armoliffemal Runningal ja Riki Perrajalle üg tru ninck auus Tener, ninck allamb, ka keike se jerrele, mißz Runninglicke auo ninck Dikufze polest Runninga perralt on, ninda kui minna keikeparras sedda moistan ja arredan, hästi wahtma ninck se polest kangeste ollema, pean ka keike surema murret kandma, aitada ja eddese satada keik se, mißz minno armoliffemal Runningal woiz üg tru Tenistuß ninck kaßo olla, sedda agga keelma ninck se wasto seißma, mißz sell Runningal ja temma Rikil peap Rahjur tullesma, se jures Ka airaste täda andma, Ruß mul tuttap et üg kahjolinne Ussi saaz taufma.

Ninda sammoti pean minna ka omma Runninga fätut ninck minno ette loetut Södda Säädmisset ninck Käffut Hästi tähhele pannema, ja ni paljo kui ma sutan ja arrendan, keikel wißil teggema ninck kui ühhe trui ja ausa Söddamehhe (Soldati) Rohus on, ennast piddama, Tormi Joormisse, Söddatapplemisse, ninck Keike mu Ußjade sees, mißz mulle Ma ellick Merri päle Käfftare tehha.

Minna pean ja tahhan sel sammal Rombel ussin ninck noppe olla, sääl sees, mißz Runninga ja Riki ja sesinnase linna Häär ninck Käffur tulley, ja kuffa käfftare walwaja olla ninck tö tehha.

Omna Illemalle se finnase ausa linna Wannemalle ja neile Upzerille illemalle echt allemalle pean minna hä meele ka Sannakuulialik ollema Keike sees mißz nämmat Runninga ja temma Riki ja sesinnase linna Häär ninck Tenistuffer käßwat, ninda kui ma sedda Jumala, Runninga ja igga ühhe ausa Innimeße ette woin wastada. Se Kumpani alt, kumma alla ma ollen fätut, pean minna mitte errajoorma echt korwale minnema, echt ennast errapietma, erranis sedda mißz mulle käfftare ick, ja fenni ko ma ellan ja woin, korwaste ninck Hä meelel teggema ninck tähhele pannema ninck keikepitti, kui ühhe ausa ninck julge Soldati ninck Teenri Rohhus on, ennast neitma, mitte ürpeinis se Ammetis, mißz mulle nüüd on, erranis ka, mißz eespitti saez minno Holiz antut ninck mulle käßtut sama; kumb minna keik truiße ninck ausaste tahhan tehha ni tööste, kui Jummal mind aittap Ihho ninck Hinge polest.

Lõunaeesti-murdeline vandetekst.

Äratrükk Tartu ülikooli protokollidest (Tomus 4, a. 1699—1706, lk. 69), mida alal hoitakse Tartu Ülik. raamatukogus.

Minna N. N. wanneru Summala, n. temmä Põha Säd-
duße, n. Armo Oppuße mannu, et meje omna [!] Ißanda
Ußeffor Lund m[.]iße meä pöhl [!], kumb Karfwanda
küllan temmel olli, winsel [!], ajastajal kui tämmä felt erra
läß olleme erra kulwunu, kuß Pütti Ruffi n. sedda tunnista
mina õige Söame tedmißega, illma Söbbraußuta Ilma wehata,
nink ilma peliota, ni töttelikult¹, kui minna taha n. himusta, et
Summal peab mulle armolik ollema, n. mino Iho n. Henge
polest õnnistama [!]².

„Käsiraamatu“ eessõna.

Äratrükk raamatust „Kässi-Ramat / Kumba siße on kokkopantut /
Kuida Summalatenistust / Christlikko Rombede nink Kirko-Wiße ka
meie Ma Roggoduße sees peap peetama nink tehtama. Sädut Tokolmi
Linnas ue Kirko-Sädust möda selle 1693. Aastal. Trükitut Tallinnas
selle 1699. Aastal Christow Prendekessest / Ramato-Trükkariß“ (Sign.:)o(
(1 — Dd₄ = 8 pagineerimata + 216 pagineeritud lk. in-4°), mis alal
on hoidunud 2 eks. Õpet. Eesti S.-i raamatukogus.

Meie CAREL Summala Armust / Rozi / Goti
nink Wendine Runningas / Suhr Würst Somemaal /
Hertog Ronis / Eesti / Lihwlandi / Careli / Brämi /
Währdi / Tettini Pomri / Kassubi nink Wendi Maal /
Würst Rügis / Ißand ülle Ingrima nink Wismar /
kui ka Walzgrahw Reini äres Beieri Maal; Jüliti /
Elewe nink Pergu Hertog. Unname täda / et meie kül
hä Rombede ja sündiwa Ußja Allespiddamisse Summala kirkus
nink Roggodußes sihn meie Rikis nink Ißamaal / jo monne
Aasta eest olleme lastnut walmis kirjutada / nink Trükkis
weljaminna omma Kirko-Sädust / kummaß meie Römo nink
wägga hä Mele ka kuleme / et keites Paitus se möda sanna-
kußjalikkult ellatare. Agga et sesamma sees sedda ürpeine on

¹ Sõnalõpuline t on parandatud d-st. ² Võimalik lugeda ka õnnistama.

sädüt / mis keikennamist Kirko Usja on / ja et mitte Korra
 perrast echk issipeine on kirjotut, mis Sutlusse Ammeti monni-
 suggust Usja Ujamissel tulley Kirko Wisi nink kombe echk
 monne mu issipeinse Luggu polest tähhelepanna / kumb viete
 Kirko-Sädusse ennese jure tarwis ei lähhe / erranis enneminne
 ninda kutzotut Kirko-Ugenda jures (Kumb meie Ehriftlikko
 Roggoduste sees kava Usja peetut Käfframat on) Seperrast /
 et meie sedda olleme nehnut / ja jelle / et se üteltut Kirko-
 Sädus monnes Paitus Kässi-Ramatust räkip / olleme meie
 Armust hähy arwanut / keikelähhemat Pihstoppit nink Wai-
 molikko Kochto Ullemat / ninda ka Jummal Sanna suret
 oppetajat meie sure Kolist Upsalas kokko kutzuda nink neid
 kästda / sedda Kässi-Ramato Rätte wotta / hästi lebbiwata
 nink erramöttelda / kas selle sees middakit leep ollewa /
 keikeennama Kirko-Sädusse Raizmisses meletulletada / echk
 ühheki Kombel parreminne säda. Selle meie armolikko Käst-
 misses perrast ommat nemmad se Tö allandikkult ettewotnut /
 omma Möttet sepäle kokkosünnitanut / se Usja walmis sähd-
 nut nink pärrast ennamade Pihstoppide nink Kirkissandade
 Mötlemist se Usja perrast errakulanut. Nink sest / et meie
 tuleme / et need wihmses endistes ka keiketi ühhes Nauus
 ommat / ka se meie Rätte totut / lebbiwatetut nink parrandut
 Kässi-Ramato alla üchtles teiste ka kirjotanut / ja tahawat
 seperrast weel ennamist / et sesamma peap trükkitama ja
 awwalikkult welja annetama / et nemmad se lebbi kindlamag
 sarit sedda Wando teggema / mis nemmad Kirko-Sädusse
 kinnitamisse nink Teggemisse polest ommat wandnut; Sihs
 lasseme Meie se mittokorda nimmetut Kässi-Ramato Armus
 meie Mele perrast olla / ninda kui meie kabs seddasamma se
 ka hähy arwame nink kinnitame / nink tahhame / et temma
 Sutlusse-Ammetille ja muile / kelle Rohhus on sedda tähhele-
 panna / perrast sedda iggawesses Öppetusses nink Ökusses
 Nöeig peap ollema. Seperrast kelame meie erra kängest nink
 töest keik Lihg-Kombet / kummad enne on petut / (sest et
 monnikat omma Meelt möda enneselle sedda Sulgust wotnut /)
 errasata nink lühhendada sedda / mis Komber echk Sannag
 endistes Kässi Ramatude sisse on sädüt nink ettekirjotut. Meie
 tahhame ühhesugguse Wisi perrast / kumba meie neid Kirko-

Rombede kui Christlikko Sypetusse sees kassime ülleüldes keite Roggoduste sees sihn meie Rifis piddada / nink sedda ilmaarvamatta kelleki Seisust / Ollemist echk Paika / neie Ujjade sees / mis sihn üteldare Sutluffe Umeti Teggemissel / et keik / mis sihn leitare sädut nink ette kirjotut / ilma pöhr-matta ja lühendamatta peap tähhele pantama nink sedda tächtama. Iffe Uffi on se / mis Kirjiffandat issiernaste Ujjade sees / Haigede ja Rastemeleliste Tröbstimisse / ninda ka Wangide walmistamisse jures Surma wasto / nink neidsuggust Ujja weel Innimeste ja ühhe Ujja Ollemisse perrast targaste arwawat tulleswa teiseti tehha / erraechk kōrwa-panna / kui sihs Uig tahhap / et nemmad sejerrele tewat. Rumma perrast Rohhus on / et Pihskoppit nink Superintendentit Tohm-Capitlika / igga üy ennese polest hästi tähhelepannewat / et se ülle kuikepiddi ei astutare / egga üyki se wasto ei eri. Rui keki ni julge on / et temma sedda ennese Mele echk muhnde Mele perrast teep / ei pea se ilmanuchtlematta jäma / erranis / kui se täda sare / peap arwa Nuchtlus sepäle tulleswa. Se jerrele peawat keik / kelle Rohhus on / sanna-kuhjalikkult teggema. Ennama Töy olleme meie se alla omma Kä kirjotanut / nink sedda omma Runninglikko Pitzadi ka lasknut kinnitada. Kirjotut Tokolmis se 22. Juliusse Kuel selle 1693. Aastal.

CAROLUS.

LS

123.

1700.

Tallinna.

Esimene politiline trükkdokument.

Aratrükk trükkteosest „Se Sure-Wäggewa Rozi-Runninga ja Herra polest / etc. etc. etc. Temma trui Allamade kätte neie Hertogdomide sees Cesti- Lihw- ja Ingermanni Male. Kirjotut Tokolmis d. 3. April. Anno 1700. SALZINUS / trükkitut Christow Prendekessett“ (7 pageerimata lk. teksti in-4°), mida alal hoitakse Riigiarhiivis, „Placata von 1700 bis 1704“, a. 1700, nr. 19. Teksti on esmakordselt avaldanud prof. A. R. Cederberg, EKirj. XV (1921), lk. 428—31.

Se Sure-Wäggewa Rozi-Runninga ja Herra polest etc. etc.

RKiehele Rozi-Runningale trui ja ausa Allamille neie Hertogdomide sees Cesti- Lihw- ja Ingermanni Male / kulotare se ka keik hä Piddo Summala se keikewäggewama / üchtlesse keite

Runninglikko Armo nink Helduffe ka. Sest et Runningas/
 mitte ilma wägga sure Immitellemisse on täda sanut / kuida
 Pohla-Ma Runningas nende / Rozi Runninglikko Eruno ja
 Pohlaka Eruno nink Seisufuste wahhele sädut Rahho Säduste
 wasto / ninda kui arwataye ilma Pohlaka-Seisufuste Tähdmisse
 nink Tachtmisse (kummade ka Rozi-Runningas neie Rahho
 Säduste perrast Söbber on / ja mötlep kindlaste jada) ilma
 keikewähhema sey andtut Sü / ellik minikisugguse endise Mele-
 tulletamisse / paljowähhemb Waino Pakkumisse / keskil omma
 monnesugguste Söbbrusse Tunnistamisse / nink ennese jure ollewa
 Rozi-Runninga Sure Teenri ka / Nauo Piddamisse wahhel
 weel kinlamat Säduffet tehha / ja ninda Summala / ja keike
 Ma-Il-Digusse wasto ühhe neile uskmattumalle ja Pagganalle /
 paljo ennamb Christlikko Wallizejalle nink Wallizustelle kog-
 gona kuhlmata kombel on lastnut omma Lätti-nink Kurra-
 Naal ollewa Söddawäggi mõninga omä Sure Södda-
 Pälikkude ja Rozi-Runningal untruwi Allamade (Kumade
 monningade päle omma endise Untruusse ja kurja Ello perrast
 öige tenitut raske Nuchtlussey Kohhus jo omma on moistetut)
 Johhatamisse nink Abbi lebbi / Rozi-Runninga Hertogdomi-
 Lihwlandi Ma sisse wäggisel ja Waino-Kombel tulla / sest
 Melest / sählsammas mitte ürpeine Tapmisse ja Pöletamisse /
 Röhwlimisse nink Risomisse ka sedda Ma errarikkuda / ja ücht-
 lesse wäggiselt neid Kuuninglikkut Kansit errawotta / waid ka
 pea arwalikko Wä nink Waijo ka / pea kange ja kurja Ehwer-
 damisse ka / pea kawwalusse nink pettusse / walle-könne welja-
 laotamisse nink selje kawwala towotuste ka / Rozi-Runninga
 ausat allamid Untruusse / walski Wandmisse jure / ja se Koh-
 husse / mis nemmad Rozi-Runningal kui omma Summalast
 sädut öige Wallizejal peawat andma / mahhajetta sundida /
 errahirmotada / errahaukutada / ja errapetta; Ninda / ja et
 sehherduma Pohla-Ma Runninga kurri ning wallato Ette-
 wotminne / ja enamb kui üllekohtone kahjo teggewa Meel/
 kumb sedda ennamb se keikeüllema Summala nink keike Ma-
 Elma Digusse wasto on / sest et se sedda Rahho / kumma
 Runningat nink Wallizejat omma Allamade Truusse ja Armo
 lebbi peawat sama / errapölgkap / nisuggust Nauo wottap /
 kuma igga üx öige meelinne Risti-Innimenne / ja keikennama

keik Rozi-Runninga truit ja ausat Allamad / kummad töffise
 Summalakartusse sees omma Wando ja Süddame-Tunistusse
 päle mötlewat / kartusse nink ähmatamisse ka peawat kuhlma;
 Sedda mötlemas / et se keikewallizewa Summal Rikit nink
 Wallizuffet oma Murres peab / ja et se / mis Rohhus on
 Allemade ja Allamade wahhel / Summala keiketarkama Sähd-
 missest tullep / kumma üzki ei woi ühhest wallato Melest teise-
 piddi sähdma / egga sewasto panna / olko / et Summala bige
 Nuchtlus sedda jelle magap ja nuchtlep: Sihs annab Rozi-
 Runningas omma bige Usja sesamma bige Summala hole/ se
 kindla Lotusse ka / et tema / kelle Melepahhastust ja Wihha
 on Werrijannosede nink kawwalade päle / ka nende kurjat ülle-
 kochtoset Nauut ja Wallatust nende omma Errarikmisses ja
 Sukatusses sahp pöhma / agga oma wäggewa Abbi nink
 Öne ka Rozi-Runninga önnistama / ja wäggi andma se hästi
 mötteltut Nauo nink töffise Walmistamiste sees / kumma temma
 Ömma ja omma Eruno ja keike sel al ollewa Made Raiz-
 misses Issanda Nimmel kätte wotta ja tehha / keike Naturi ja
 Ma-Usma Digusse lebbi sunditare; Ka on Rozi-Runningal
 se armoliine lotust / et keik temma truit ja ausat Allamad üle-
 üldest / nink keikennama need / kummad nisugguse Wainlase
 petliko Riufamisse wasto lähhawat / mötlemas se Wando päle /
 kumma nemmad Summala ees Rozi Runningal kui truit Alla-
 mad ommat wandnut / omma Süddame-Tunistust üllekochtose
 wandmisse ka / ja nende omma seiesato satetut hä Eruisse ja
 ausa kitust / teotut Antruusse ka mitte ei sa teotama/ ellik
 Wainlase pehme ja maggusa Sannade / echt häbbematta Taf-
 sumisse lebbi / ennast lastma errapetta / ja sehherduma Hinge
 nink Uuo Hedda sisse sata / waid paljo ennamb ühhe kindla ja
 julge Eruisse lebbi / Rozi Runninga kui oma Summalast antut
 ja sädut bige Runninga nink Wallizeja Runninglikko Armo
 nink Seldust kowwaste enneselle pühdma / ja keike ausa Rahwa
 jure ennesel Uuo nink Kitust sahtma / et Runningas parramal
 Pöwel / kumma se keikeülleb Summal armolikult andko!
 neile ja nende Suggu-wöfiale keike Runninglikko Armo sahy
 neita. Ninda kui nühd Runningas ka se ka igga ühhel omma
 trui nink armsa Allamille nende enne ülles nimmetut Hertog-
 demide sees / kumma Seissusses ja Ammotis nemmad woivat

olla / omä Runninglikko Heldusse ja Armo kinnitap / ninda /
 et nemmad omma sadut Säduste / Wabbaduste nink Rohhuffe
 jure mitte ürpeine ettespiddi perrast sedda jergeste / ilma min-
 kisugguse Reelmisse peawat hoitut ja kaizetut ollema / waid ka
 pea enamb keike ettespittise Runninglikko Armo / üchtlesse
 Wabbaduste ja Rohhuffe Parrandamisse keikeparrast sama.
 Ommat ka monningat Moisniko Suggust eehk muhd / kummad
 Hirno eehk Kartusse eehk Rummalusse lebbi / seperrast / et nem-
 mad Tapplusse Reelmisse-Ramato wasto eehk mu teist Wiis-
 erinut / agga kui nemmad ei olle kekit tapnut eehk mu sehher-
 dumma raske Patto teinut / mis mitte ei woi Rahha ka erra-
 lunnastada / sesunnase Södda Ujal eehk enne / Wainlase eehk
 temma Selzi jure leinut / sihs ei tahha Runningas seperrast
 neile omma Runninglikko Armo keelda / waid kui üy helde
 nink armolinne Runningas neile armolinne olla / ja sedda andey
 anda / ko nemmad ilma Wiwitamisse omma Runninga al jelle
 tullewat temma Sanna kuhlda; Nindasammoti wottap Run-
 ningas ka keik muhd / keikennama Södda Pälikkut nink Sol-
 datit / Rühllit nink Jallamehhet / kummad enne Runninga kör-
 geste kitetut Wannemille Södda Ujal ommat teninut / ja nühd
 üllekohtose Wainlase Hulka al sattunut / agga muido neile
 üy Christlik nink auus Meel on / et nemmad se Rozi Cruno
 sel Ristikoggodussel igga ajal tehtut hä Tenistusse / ja nühd
 temä Digusse ka hakkatut Södda walmistamisse päle möt-
 lewat; Keike Runninglikko Armo ka jelle ennese jure kusuda
 Towotap ka / neid mitte ürpeine armolikult wastowotta nink
 kaizeda / waid ka hä Palka anda nink ilma / se keike hä ka
 neile sedda jelle tassuda; Aga need Antruit ning Sannakuhl-
 mattumat / kummad omma Wando ja Sannakuhjalikko Roh-
 huffe / nindasammoti ka keik Eruusse / Uuo ja ausa Asja Uja-
 misse minkir pannewat / ja julgwat ninda se Paila / me ka
 nemmad omma Runningal nink temma Cruno Tenistussel
 ommat seotut / kattikista / ja Wainlase Saña kuhlda / ja se
 petlikko Hulka Selzi minna / sähl ka jäda / eehk mu kurjat
 kahjolikkut Nauut temma eehk temma Selzi ka piddada / pea-
 wat Runninga keikesurema wihha sees / ja se bige Nuchtlusse
 al keikekangemast ollema / kumma sehherdumat auotumat / Mes-
 sajat / ja walskit Wannujat teniwat. Kui sihs ka keik Run-

ningliffut Allamad källe kähš on middakit / miš Wainlaste
 perralt on / echš Rahha echš mu polešt / ülleüldest ja igga ühhe
 iſſipeine mainizetare / ſedda mitte neile jelle marſta echš nende
 Kätte anda / waid kui Runninga ja temma ſure Ÿiguffe perralt
 ollewa / temma General-Gouverneurille Gouverneurelle ninſ
 Landtshöwdingelle ellik mu Päliffulle / kelle Rohhuš kähš on /
 ſedda täda anda; kumma eest keik / kelle ſe ka on teggemišt /
 peawat / kui Rohhuš on / Murre kandma; Unnetut Tokolmiš
 ſelle 3. April. Anno 1700.

EG

Kozi-Runninga ar-
 molikko Käfte päle.

124.

1700.

Lõunaeesti-murdeline jutlus.

Äratrükk¹ käsikirjast, mis ühes paljude muude, peamiselt rootsikeelsete, kuid ka mõnede ladina-, saksa- ja eestikeelsete jutluste ja jutluskontseptide käsikirjadega kokku on köidetud konvoluuti, pealkirjaga „Arbeiten aus schwedischen Zeit“, ja mida alal hoitakse Latvia Riigiarhiivis, rootsiaegse Riia konsistoriumi aktide seas. Käsikirjad on sealt leidnud a. 1927. suvel üliõp. Mart Lepik ja neist eestikeelsed kopeerinud (ärakirjad säilitatakse Tartu Ülikooli raamatukogus). Järgnev jutlusetekst kannab numbrit 5, on 17×21 sm suuruses kaustas ja sisaldab 8 pagineerimata, kokkuõmmeldud lehekülge, millest teksti 6 lk. Autori kohta andmed puuduvad. Käekiri sarnaneb väga jutluse nr. 4 omaga, täiesti identne on aga rootsikeelsete jutluste nr. nr. 42, 43 (a. 1705), 44 (a. 1705), 52 (1706), 67 (Riga 1707), 69 (1705), 70 (1705), 94 (1705), 95 (1705), 96 (1705. Habita Pernaviae), 100 (1705), 101 (1705), 102 (1702), 103 (1705), 106 (1705), 107 (habita Riga 1704), 129 (1705) ja 138 (1705) käekirjaga.

I:N. SS. T. Die 4 Solenn. precat. A:° 1700.

Rui f. David omma meelde algatab ſedda kurja aifa kuma
 ſiſen temma ell, ſiš pajatab temma niidade: Och et muſſ
 Siba olleſe kui Tuwikeſtille et minna woifš
 ländäda n. kuſtake jähdä; näſe ſiš tahafš minna
 kawwete erraminna n. lahnen jähdä. p. 55. 7. 8.
 Se ei woi muido olla, toll hawwal om wiſt üſſ kurri aif

¹ Tähed m ja n on järgnevas äratrükkis trükitehnilistel põhjustel asendatud vastavalt m ja n-iga.

ollnu, fests et David hennele Siba sowwab kumega temma
 woiß lahude erraländädä. Ent kui meye nüd parrilla sedda
 aika pähle kaeme, kuma sißen meye ellame, sis ei löwwa meye
 sedasaa middake parrambat ollewat, kui Davida Ulf olli.
 Enge minna woi küll üttele, et sesinnane Ulig weel kurjamb
 om kui Davida aig olli. Nint se ei oll mitte Imme; fests
 se aig om nisuggunne kui ne Innimise oma, kurja Inse kurri
 aik. Sumal ei teh mitte sedda kurja Ulf; enge ne kurja
 Inse oma kurja Ello n. mitmasugguke Pattuga. kui ne Inse
 tahase oma Ello parrandada, se Ulf peas kah pea parrambas
 sahma. Ent fests et kurjus om woimust wottnu. n. kurrat oma
 ilmerraarwamata kunstiga neid Insi kige kurja töh pohle ajab:
 ne Inse jätwa Ia Sömma n. Sähduß maha n. ellawa kurrati
 siße andmise n. oma lehalikko Himto perra, mes sis imte om,
 et se bige Sumal sedda maad Söa n. Werre errawallamihgega
 nuchtleb? Seperrast om meil küll Sühda Davidaga üttele:
 Oh et mul Siba oleße etc. Sests kui Sumala Weha
 nakkab pallama, sis läb temma kui üß Wee Woofe kige Mah
 ülle, n. sis tulleb hedda Rist n. Willizus kui üß suhr Wihm
 n. wohlas weßi neide Ia wallatuide pähle. Ent ometik om
 Sumalal paljo nouwo, kumaga n. kum: lebbi temma neid
 uslikko n. omte bige orjit woib hoida n. kaiza. Sests se
 Ihanda Silm kaeb neide pähle kuma tedda pelgawa, n. kuma
 temma häh pähle lohtwa, et temma neide henge pähstaß Sur-
 mast n. toitaß neid kallil ajal. *ψ.* 33. 13. Ütte eßierralikko
 Soudmist pannab se P. Waim meye ette Deut. 32. 29. Oh
 et nenna tarka olleße n. woife tähülle panna
 mes tulleswal ajal neide pähle peab tullesma
 Se kige suhremb Hulge neist Innimihist, ellawa oman. kurjusen
 nidade erra Pater noster Textus *ψ.* 62. 6. 7. 8. 9. söggen-
 detu, et nenna eale se tulleswa aja pähle ei mötle. kui neil
 '...' ajalikkul kombel küll om, n. nenna sedda ajalikko hähd
 '...' omma kofko korjalnu, et nenna se Rikko tallomihhega
 woiva üttele: Söh n. joh nüd minno Luc. 12. 19.
 heng, n. olle röhmfa, full om suhr warra
 tallale pant mitmas aja stajaß. Ent kustas neide
 Hengele kurjal ajal trost n. röhmustaminne woiß olla, fests
 aßiast ei kanna nenna üttele hoold, seperrast sahwa nenna kah

wihmäte ütte hirmsat oša sahma. Ent kaa nidade se tulleswa aja pähle mötleb; et tema oma Sumalat ikkes omē Silmi ette peab, n. oma lohtust ühinda tema pähle pannab, se om bigede se tulleswa aja pähle möttelnu, ja tema om Mariaga sedda figeparrambat oša errawalligenu kumb ei sah mitte temast errawoitama.

Ruma pähle meye peame hedda Ujal om a lohtust Propositio pannema. Üsik lodaši se koggona ilma sihen ei olle ni kindmättä, kui Inse Südda. Sest kui hedda käen om, sis om tema kattemehelelinne; ent kui kii häste käši keüb, sis 'om' sahwa tema kõrgeß, oze nida kui tema ni tämwelik olleß et tema eale es peaß ennamb eßima ehk ütteke kahjo n. hedda sihesattama. Tema suhrustelleb ni wäga sest et temal middake enamb om sest ilmlikkust hähtst kui muile Innimistille, se pähle sohtab tema Südda, n. mötleb henda sedda figeaufambat, fige tarkambat n. fige wäggewambat ollewat. kui Pharao teggi sest kui Moses n. Aaron tema mannu tulluwa n. ütliwa, laße 'Israeli' minno Rahwast wallale et nema (sedda) 'Handat' minno 'h' Orjawa Lahnen; sis koste tema, kes om sesaa Hand etc. Exod. 5. 2. Nida teggi kah Nebucadnesar etc. Herodes etc. Nida sahwa nema kii hukkaß kuma oma moistuße, tarkuße n. suhre wäe pähle lohtwa. Sest se Ine om oma ello eal kui hain, tema heikop kui üß Lilik Wälja pähl; enge kui tuhl säht ülle löhub, sis kaus tema erra n. tema Uße ei tutta ennamb mitte. Seddasama nimmitut kui kurjaste nema teggewa, kuma oma lohtust, eßi hennese pähle, ehk muh Innste pähle pannawa, tunnistab kah Syrach, kui tema oppetab, kui lühikenne, ilmsaismata n. mitmasuggužel kiusatusel allahetlik se Inse Ello ikkes om. c. 40. 42. Se om üß heddalik hallus aßi fige Inste Ello ga, Ema Ihhust sahnu, fenni kui nema mulda sahwa maha mattetus, kumb neide fige Ema om. Sähl om ikkes Pelg, hool n. Wihmäte Surm ni häste se man, kä suhren auwun istub, kui se fige allamba man mah pähl; ni häste se man kä Sidi n. Sameti Reiwid kannab, kui se man, kä ütte Willaze n. Pakklaze Reiwaga

fattetu om. et alia: Mes suhrustellet sinna Waine tuch n. Pörm kunna sinna ometik muh middake ei olle, kui üs tigde Sitt ni kawwa kui sinna ellat, n. ehküll ne 'G' Ursti kawwa aiga sinno eest murretawa, sis lähb ometik wihtmäte nidade: Tähmbä üs kuningas Sohmen errakohlu. Nink kui Sue om erra kohlu, sis söhwa tedda Schiuwu n. Maokeißi. Syr. 10. 9. 10. 11. 12. etc. Seperrast ei pea meye eale efi hennese pähle oma lohtust pannema, enge ifkes oma lühikeße ello n. oza pähle mötlemä n. Davidaga pallemä: Ißand oppe minno, et minnole üs oß sah, n. minno ellul üs mähr om, n. minna pea erraminna. p. 39. 6. Videamur jam ex textu hodierno proelecto. —

1. In quem sperandum. Sedda oppetab meid David, ingens: Ent minno Heng lodab enneke Jumala pähle. Neide een minnewa Sönnade sißen annab David teeda, kui kurjaste ne Wallato Ilma laze elliwa, nema keüsiwa ümbre Wallega, nema pajatiwa libbefelega; ent ometik wandsiwa nemma oma lähämbät oman Söamen. Sepähle tulleb nüid David n. kuhlutab kuitao tema üginda Jumala oma Ißanda pähle oma lohtust pand. Tema annab ka teeda, melleß tema üginda se Ißanda pähle loht nimitut tema 'löids' säye Jumala man kif mes tema Hengele waye olli, sc. Röhmustamist, Abbi, kaismist önsust n. ütte finnituse [...], Neidsammu kif löwwame meye kah Jumala man, seperrast peam Davida Exempli perrakeüma n. oma lohtust üginda Ila pähle pannama. Kui meile eale enne om tarbis ollnu ütte kindmä lohtusega henda Jumala meye Ißanda külge henda piddada, kunna meye kuhleme kuitao ne Wainlase ni mitmast Paikust meye wasta henda walmistawa, et meil küll om 'Waye' tarbis Davidaga kaidada: Och Ißand kui mitto oma minno Wainlase n. kui mitto pannawa minno wasta, ni mitto pajatawa minno Henge wasta, temall ei olle üttele [...] man. p. 3. 1. Kuitao peame sis errapeßema ehk saisma jähma? Meye man ei olle üttele Abbi ei kah ügife weffe, kuma pähle meye woifime lohta. Enge Ila man om meye lohtus,

se fige förgemba man om meye kaisminne. Tema man ei
 olle üzig aži woimata. Luc. 1. 37. Tema woib
 ülleüldlikkult tetta, ülle fige mes meye
 pallemen. moistame. Eph. 3. 20. Seperrast U. R. S.
 erge mötleke mitte kagite, enge lohtkem [...] kindmält sesama
 Jumala abbi pähle, Tema karristab meid küll, ent
 üzinda ütte ešalikko wizaga Sest nida kui üz
 Eša etc. p. 103. Tema waiwab meid küll, ent tema ei
 waiwa mitte ülle joudo, enge kui tema nähb, et meye Nörkus
 ei sutta ennamb kanda sis tulleb tema ütte önsalikko n. röhm-
 likko errapäsnišega. Sest meil om üz Sumal kää
 awitab n. üz Šband kää Surmast errapuhštab.
 p. 68. 21. Ne töise lohtwa oma tölla n. Hob-
 bošte pähle, ent meye mötleme se Šbanda meye
 Jumala Nime pähle. p. 20. 8. Sest se Šbanda
 Nimi om üz kinni Lün, se öige paggeb sinna
 n. šahb [...] hoitus [...]. Prov. 18. 10. Ütlekem seperrast; Se
 Šband om minno Walgus n. Terweus, kedda es
 pea minna pelgama, se Šband om minno Ello
 wegge, kenne rist es pea minnull peljus olla.
 Seperrast kui ne kurja minno wastopannewa n. Wainlaše
 minno wasta tahtwa minno leha söhma, sis peawa nemma
 töufama n. šaddama. p. 27. 1. 2. 2. Qvomodo in deum
 sperandum. (a:) figest Söddamest. Minno Seng
 lohda enneke nink üzinda Jumala pähle,
 ütleb David. kumaga tema meid oppetab et meye peame
 fik meye lohtust nidade Šla pähle pannama, oše nida kui üzig
 muh Šne, ehk üzig muh lohdaši es peaf ilman ollema, kumast
 sulle hedda ajal ütteke Appi woif olla. Sest kui meye oma
 lohdust ošast Šla pähle, ošast oma Rikkuše oma tarkuše ehk
 oma Söbbu pähle pannama, sis ei olle sesaa üz öige
 lohduš, sis ei woi meye kah hedda ajal ütteke abbi šahda.
 Seperrast peame enneke n. üzinda Šla pähle lohtma n. Rō'...'
 üttema So pähle üzinda Jesus Christ, šyn ilman
 minna lohda. Sa röhmustat mo Söddamist,
 muud röhmo ma ei ohda. Es olle eksmelt keake
 ei olle nüd ka üzike, kää šyn woif heddašt päšta
 mo, ma palle so Mo lotus Jesu ollet jo. Nink

kui meye nidade Ila pähle üzinda lohdame, sis ei pea meye ometik errapölgma sedda Uppi n. neid Nouwo, kumme meye hedda ajal ilma Pattuta woime prukida. Sest kea neid errapölleb, se kiusab Ilat n. lähb hukka, hedda sißen. oze nida kui sinna tahhaß Terwe ülle minna, ilma laiwata ehk üß 'sinna' Inne tahas üzinda monni tahhaß Inuste wasta panna. Ehk sinna tahhaß tulle lebbi minna, ehk ütte kørge mäe alla kargada, se lohtuße päle, et [...] Jumal peaß sinno sähragen julgußen hoidma n. eddiße sahtma. Ei sünni mitte, enge Jumal tahab, et meye peame kah neid Nouw prukma kumme lebbi meye woime hedda ajall errapähema. Ent ometik ei pea meye ne amu Nouwo pähle lohtma, enge meye peame enneke n. üzinda Jumala Abbi pähle lohtma. (β:) Ütte st Puchta st Söame st. Sest se om ilmaßiata, kui sinna tahhaß Jumala Abbi pähle lohta, ni kawwa kui sinno Südda kigesuggußeß Pattu Rojußeß teütetu om. Ehk kaß sina mötlet et Jumal peaß üß Pattu Sullane ollema n. neid awitama, kuma kiti Ila Armo errapölgwa n. oma kurja mötte perra kigenuggußen Pattun julgede pähle ellawa? ei sünni mitte. Seperrast U. R. J. kui sina tahad heddan n. willižußen Ilast middake appi ohta sis pohsta ehsmelt oma Söand kigeß Pattust n. püwwa kige aßia eest, et julle ütte puhtas Söame tedmine wois olla. Sest kui meid meye Südda hukka ei panne, sis om meil julgust Jumalat wasta, n. mes meye eale sahme pallemä, sedda sahme temast sahma. 1 Cor. 3. 21. 22. (γ:) Peame üttest kannatalikkust Söamest Jumala pähle lohtma: meye ei pea mitte ilmkanatalikko ollema, ehk kaßite mötlemä, kui I meid seddamaid ei arwita, kui meyle hedda n. waiw pähle tulleb, enge meye peame sedda öige Tundi, kumb üzinda Jumala käen om, ohtma. kui Holesernes sedda Bethulia Lihna olli ümbre pihrnu, n. oma suhre Söawäega taht neid Judaliße kuma sähl sißen ellüwa, kohalt mölkaga errahäötada; sis olli se koggonä Lihn suhren heddan ninik Waiwan, et ne Lihna Wannamba tahtsiwa henda eßi n. sedda koggo Lihna neide Wainlaste katte [!] erraanda, kui neile enne wihs Päiwa üttele Abbi es tulles. kui Judith saße sedda kuhlma, sis üttel tema neide Judaliße Wannambide

wasta kuma Bethulian elliva: Se ei olle õige mes
 teye tehte, et teye tahate Ilat kuusada. kaß
 teye tahate oma mehleperrast Jumalalle ütte
 Päiwa ette sähda, kumma tema peab meyd
 awitada. Ei sünni mitte. Enge tunnistatem et
 fesinnane nuhtlus om Jumalast tulnu, n. se om
 wähabmb kui meye Pattu, n. ußute, et meye
 sahme noheldus kui tema Sulase, Parran-
 dußeß n. ei mitte Sukkatußeß. Judit 8. Nida peame
 meye kah teggema kui hedda n. Waiw pähle tulleb. Nimitud
 meye peame oma Pattu illestunnistama n. se pähle mötlema,
 kuitao meye ei üzinda sedda Kristi n. Willigust, enge paljo
 suhrembat nuhtlust olleme errateenu. Nink sest et Jumal
 meid syn nuhtleb, sesihen neutab tema oma Epalikko Söand
 meye wasta, Sest et tema ei laße meid ilmanuhtlematta
 julgußen edisi josta, n. neide wallatuidega wihmate iggaweßeß
 ajaß hukka minna. Ütlekem seperrast R. koggodußeega: kui
 tahat sa mo nuhelda, ma kandma walmis olla;
 sis nuhtle tääl, ann armo sääl, kui ma so
 mannu tulle. Öig' allandust n. kannatust, O
 Ißand mulle anna, n. sedda Meeld, et kuhle
 weel, n. oppe sinno Söonna. Rui meye sedda tehme,
 sis peama kah ikkes ütte allandikko Palwußeega, Jumala een
 tullesma, 'n' oma hedda n. waiwa temalle awwaldama, n.
 kindlikkult pallesma, et tema es tahaj mehega ümbrefewwa
 meye Verteenuituse perrast, enge oma suhre armo n. helduße
 perrast meid sest heddast n. waiwast errapasta Sis sahb Jumal
 sulle oma Imetaolikko appi sulle neutma, n. wihmate auwoga
 sinno ülles wottma. p. 91.

Ent sest et meye olleme nõrku Inse kenna pea kahite mötlewa,
 n. pelgawa, kui nema Alppi n. Nouwo Silme een ei näe;
 seperrast om se wäega tarbis, et meye oma lohtust ütte
 kindmä Põhja pähle ehitame n. panname. (a:) Misericordia
 Dei. Sest Jumal ei olle Ine, et tema es peaj armo heitma
 neide pähle kumma tedda pelgawa; enge tema om armolik, ja
 tema Arm om ni suhr kui tema eßi om. wid. Jer. 31. Es
 Ephraim olle mitte etc. idem David helde n. armo-
 lik om se Ißand, kannatlik n. suhrest Armust.

Se Ißand om helde figille, n. hallestab henda ülle fige oma Eöb. p. 145. 8. 9. omii potentia (β:) Ila Wegge. Sest Il ei olle sährane Jumal kaa es peab woima awitada, enge tema om figweggewenne, kelle ühik Ißi ei olle woimata Ia tema woib awitada, kui ühik abbi ei olle nätta. Sest aßiaßast oma meile ni mitto Exemplit sest P: kirjast Se kunninga Josaphati ajal tulliwa ne Moabite n. söddasüwa neide Judaliste wasta ni paljo kui Lin '...' sizen: sün pelg se kunningas wäega, ent ometik loht tema Ila pähle n. üttel: Ißand mehe man ei olle ütteke wekke se sühre hulka wasta, kumb mehe wasta tulleb. mehe ei tya mitte mes 'p' mehe peame teggema, enge mehe Silma kaewa sinno pähle. 2. Par. 28. 12. Veritas Vid. Exemp. Moses Josua etc. (γ:) Jumala Armo Eootamine. Sest se armolinne Jummal tyab küll kui weiko uskia mehe olleme, seperrast om tema ni mitto kauni tootust meile andnu n. meid kinnitanu, et tema ei taha meid mitte perräle jätta. Tema tahab minno, sis taha minna tedda wälja awita. tema tunneb minno Nime, seperrast taha minna tedda kaiza. Tema heikab minno Abbi, sis taha minna tedda kuhlda, mina olle tema man hedda ajal, mina taha tedda wälja kisku n. Alusaß tetta. p. 9. 14. 15. Nüid tyame et Jumal töttelik om, n. ei woi mitte wölfi seperrast woime kah se pähle lohta, et tema oma waise lazi ikkes sahb hoitma, kaizma '...' heddaß errapästma.

125.

1700.

Tallinna.

Matt. ev. 11. peat., 2.—11. s.

Äratrükk raamatust „Ewangeliiumit Nink Epistlit koggona Aasta lebbi / Ma Kele kirjotut. Tallinnas / Trükkis omma Warra nink Kullo ka Kristow Prendeken / 1700. Aastal“ (Sign. A—L₆ in-12°) ja selle jätkudest: „Meie Ißanda Ißusse Christusse Rannatamine nink Surm / sedda möda / kui need nelli Ewangelistit sedda on ülles kirjotanut / Ma Kelel. Tallinnas / Trükkis omma Wanna nink Kullo ka Kristow Prendeken / 1701 Aastal“ (Sign. L₇—N₇ in-12°), „Jerusalemma Linna hirmsast Sulkasamissest / kumb neljalkümnel Aastal pärrast Christusse Taiwa minnemist om süündinut . . . 1701. Aastal“ (Sign. N₈—O₁₂ in-12°), lk. A₅—A₆. Raamat on alal hoidunud ühes eks. Öpet. Eesti S-i rmk-s. Vrd. teksti nr. 101!

Uga ko Johannes Wangitornis Christusse Immeteggut kulis / lekkitas temma kay omma Süngri / ja ütliß temmale:

Sinnaks se ollet / ke peap tullemä / ellit peame meie teist ohtma? IESUS kostis ja ütles neile: Minke / ja ütlete Johanneßelle jelle / mis teie näte ja kulete. Söggedat näwat / Tallo-
tomat keiwat / Piddalitöbbiset sawat puchtar / ja kurtid kuh-
wat / furnud taußwat ülles ja Waißstelle kulotare Ewangelium-
mit. Nink önnis on / ke ennaß minnuß ei pahhanda. Agga
ko nemmad fait erraleinut / hakkas IESUS Rahwale räkima
Johanneßest. Mis teie ollete Rörweße lähnut watama? ücht
Pille-rogo / kumma Tuhl karipiddi ajap? Eht mis teie ollete
weljalähnut watama? Ücht Innimeß pehme Ride sees
ehhitut? Wata / kummad pehmet Ridet kandwat / ommat
Runningade Roade sees. Eht mis teie ollete weljalähnut
watama? ücht Proweti? wißiste minna ütlen teile / ke weel
ennamb on kui Proweet. Seß seßinnane on / kenneß kirjutut on.
Wata / minna lekkitan omma Ingli sinno eel / ke sinno Seed sinno
ees peap walmistama.

126.

1700.

Tallinna.

Room. 13. peat., 11—14. s.

Samast teosest (lk. A₂), kust eelmine tekst, nr. 126.

ES meie teame sedda Uiga / et Tund nühd on üllestausta
Unneß / (seß et meie Ön lähhemb on / kui ko meie uskime)
Se Ö on möda leinut / agga Pähw on liggi tulnut; Seperrast
heitkem enneßest erra Pimmedusse Teggut / ja wotkem ennesa
päle Walgusse Rihsto. Ellakem ausaste kui Päwa Ujal / ei
mitte liga Sömiße nink liga Jomisse sees / ei mitte Pordo-
Ello nink lihhalikko Rojandusse sees / mitte Rio nink Radde-
dusse sees / erranis ehhitake ennaß Ißanda IESUSse EHristusse
ka / ja erge kandke hohlt lihha eest / ninda / et temma ei sa
himmolisseß.

127.

1701.

Tallinna.

*Esimene peatükk „Jerusalemma linna hirmsast
hukkasaamisest“.*

Raamatust „Jerusalemma Linna hirmsast Hukkasaamisest / kumb
neljakümnel Aastal pärrast Christusse Saiwa minnemist on sündinut.
Ma Keel. Tallinnas / Trükkis omma Warra nink Kullo ka Kristow
Prendefen / 1701. Aastal“, (Sign. N₉—N₁₁). Vt. tekst nr. 125 eelmärkust!
Vrd. teksti nr. 104!

Klli Uig hakkas kätte jaudma / et Summal Jerusalemma
 Linna / nink Juda Rahwa päle omma wimist Wihha tachtis
 lasta keia / ninda kuida Prowetit ja Iffand Christus issi neile
 ehwerdades ollit enne ütelnut / sihs on nisuggusit Tächte
 enne nächtut: Ux Sabbata Tächt / otzeko Möht / on Taiwas
 nächtut / sesäma on koggona Aasta Linna kohhal seisnut /
 ninda / et iggamees sedda on nähnut. Mahla ku kahheramal
 Päwal / Kella ühhega Uigus Ösel / otze hapnematta Leiba
 Päiwil / on Summala Rojas Altari jures nisuggune walge
 Paistminne paistnut / et iggamees möttelnut Päwa ollewa.
 Suhr waskne kange Wärraw / Summala Roja seestpiddisel
 Posel / kumba kahhekümne Mehhele sai tösta / kui temma
 lachti piddi techtama / ja keikepiddi Raud-Lutko ja Rön-
 gasteka olli kinni pantut / on ennaft kuendal Tunnil Ösel issi
 lachti ajanut. Jani-Päwa Ku kahhekümne päle effimeffel
 Päwal ommat Taiwa al ja Pilwedes Wantrit nächtut /
 nink otzeko suhr Hull Rühllit nink Sallawäggi kollo min-
 newa / ja Ösel taplewa sure Kärrina ka. Nelli Pühha Lau
 päwal / kui Preestrit Summala Rojas tachtst walmistada /
 mis Pühhade Uigus tarwis olli / sihs ommat nemmad suhr
 Mürriinat kuhlnut / pärrast on üx Hähl kuhltut kiffendawa:
 L ä k k i s i h t e r r a. Ech küll monningat sedda sihs ütlewat
 ka sündinut / et se Ees powa Tel keike pühhama Paika
 ees Summala Rojas / ninda kui Christusse Raanatamisse Ujal /
 on errakattenu. Ux Innimenne on sähl olnut / kelle Nimi
 olli Iesus Anani / ühhe alwa nink waise Mehhe Poig /
 ko se samma Nelli Pühhil olli Jerusalemma tulnut / sihs
 on temma sure Häleka hühdnut: Oh üx Kiffendaminne kulur
 homiko / üx Kiffendaminne kulur Öchto polest! Ux Kiffenda-
 minne kulur neljast Tulest! Oh üx Kiffendaminne kulur koggona
 Jerusalemma nink Summala koja päle! Ux häddalinne Raib-
 minne tullep Prudi ja Peigmehhe päle / üx Kiffendaminne
 keike Rahwa päle! Ja ninda kiffendas temma Sed ja
 Päwa / nink jozis hullo kombel möda Linna. Nink ech
 monningat teda küll Wigadeka perit / kummad sedda Karjomist
 kui kurja Tähhendamist Linna päle hähl Melel ei tachtnut
 kuhlda / sihsfi ei jetnut temma mahha ninda kiffendamast.

Ja kui se Innimenne Ma Waližeja ette widi / kedda Roma
 Linna Rahwas sähl piddas / ke tedda Pihgadeka ninda lastis
 pera / et temma umbes Werres olli / ep olle temma ommeti
 ühheki Sannaka Armo pallunut / ei olle ka üchtekit We-
 pissarat temma Silmist welja tulnut / waide temma on ifka
 kiffendanut sure Häleka: Hädda / Hädda / Hädda fulle /
 waine Jerusalem. Sundja Albinus on tedda kui jampsiwa
 Innimest Nairuy pannut. Seize Aasta järrestikko ei olle
 sesamma Innimenne mu Rahwaka ümber keinut / waide on
 ifka üri keinut / ninda kui Innimenne / ke ommas Meles
 ühhe Usja päle allati mötlep / eck fedda peap erramöttelda /
 nink on ifka ninda kiffendanut: Hädda / Hädda fulle / waine
 Jerusalem / ei olle ka sest Kiffendamissest mitte errawessinut.
 Ugga ko Roma Linna Rahwas jubba Linna al olli / sihs
 on temma Walli Müri pähl ümberkaudo keinut / ja on ifka
 kiffendanut: Hädda Jummalä kaja päle / Häda keite se
 Rahwa päle! Wimati on temma ka neid Sanno / mis enne
 ep olle temmalt kuhltut / sinna kõrwa ütelnut: Hädda ka
 mulle. Ja oze ko se Sanna temma Suhs weel olli / sihs on
 temma foggomatta Wainlastest mahha lastut / nink ninda erra
 furnut. Neid ja muid Immetächtesit on enne nächtut / enne
 ko Jerusalem on hukkasanut. Nühd tullep ka sest Hukkasa-
 missest ennesest kuhlda.

128.

1702.

Tallinna.

A. J. de la Gardie üleskutse talupoegadele.

Järgnev tekst on reprodutseeritud 4-ilküljeliselt plakatilt, mille esi-
 külg kannab pealkirja: „Ihr. Königl. Majest. zu Schweden Raht (Feld-
 Marschall-Lieutenant und General-Gouverneur über das Hertzogthumb
 Ehstland und die Stadt Reval / Axel Julius Graff de la Gardie, Frey-
 herr / Herr auf Alutis / Tullegarn und Freyberg / 2c.“ Seda hoitakse
 alal Riigiarhiivis („Placata von 1700 bis 1704“, a. 1702, nr. 48). Tekst
 on varemalt ilmunud „Postimehes“ a. 1927, nr. 99.

☞ Wenneleise Päletullemisse perrast / meil Runninga
 polest nüid hilja piddanut kestma Meest Mehhe kõrwal welja
 minna ning Wainlaste wasto panda / ja Ma-Rikkomist kui
 ka Innimeste hukkatamist keelda. Sijs olleme ülle Mele-

Moistmist sedda Tallo-Pojade Kurjust ning ülleandtust
 piddand kuulma / et nemmat pea keikes Paigus / keelnut
 Sanna kuulda / Tõul keia / ning Rohhut margda: me lebbi
 Maal ning keikel Rahwal oze surex Rahjur / Semend ei
 woinut öiete Maha tehha / ei ka Willi weljalt kokko panda ;
 misperrast se hädda / mis Wennelessfest kardeti ning / mis
 truißt Melest omma armoliffemba Runninga / ning Armust
 meie Issa-Ma wasto / piddand errahoida / Tallo-Pojade
 Sannakuulmatta Tõ lebbi päle todut; kui nemmat ommeti
 öige Melest piddanut mötlemä / et nj suggune igga Meeste
 Sõdda-Minneminne mitte Moifade perrast ürpeines / erranis
 igga ühhe omma Naise / Laste ja keike temma Omma hoid-
 missse perrast sünnix: Ja sedda moistma / et seperrast mitte
 woinut keelda Wannambade Sanna kuulda / waid keike
 ennamb arwada / et kui mitte külwatare nink leikatare / aja
 möda ei polle mist ellatare / nink et nenda Maa ning In-
 messed peawad hukkaminema; misperrast nemmat öige Melest
 piddanut targast sedda Nau wõtma / Mees Mehhe kõrwal
 Wainlase wasto panna / nink Wannambade Sanna-Kuul-
 missex / omma Süddrokode / Poiste ning Laste lebbi / sedda
 Moisa Tõdd tehha / et nenda ühhe lebbi hädda ning Surm /
 nink teise lebbi Nelg ning hukkatus Naisse ning Laste / ja
 keike sinnase Ma Innimeste päält keeltare; Agga et nüd
 nisuggune päle jaudaw Dñetus / kui palju woib / errahoitare /
 sijs mainetare se Ramato lebbi Runninga polest neid Tallo-
 Poigi oze kangeß / et nemmat Sanna kuulwat / Moifal
 fädut Tõdd tewat / nink omma Wafko-Rohhut margwat. Rui
 nemmat Range-Railsed jäaxit / peawat nemmat / kui need
 ke Zummala ning omma Runninga wasto kurjast egiwat /
 kange ning kibbe Ippo-Nuchtlusse ka / ja Ello polest nuhhel-
 dama; agga ke Sanna kuleb / woib Zummalast Dñne ning
 Runningast Urmo ennesel lota; Se jerral techko igga üx /
 kenne Rohhus on sedda tehhele paña / fanna kulik: ja hoidko
 ennaß Nuchtlusse eest. Sedda kulati arwalikkult ülles /
 Runninglikko Linna pääl / Tallinnas / kuenda teistkümmel
 Michkli-Ru Päwal. 1702.

Hoiatus talurahvale.

Järgnev tekst on-trükitud neljaleheküljelisel plakatil, mille pealkiri on: „Ihr. Königl. Majest. zu Schweden Raht / Feld-Marschall-Lieutenant und General-Gouverneur über das Herzogthumb Ehstland und die Stadt Reval / Axel Julius Graff de la Gardie Freyherr / Herr auf Autis / Tulleparn und Freyberg / etc.“ ja millest üks eks. on alal hoidunud Riigiarhivis. Tekst on faksimilena varem avaldatud ajakirjas „Kaitse Kodu“ 1929, nr. 25—26, lk. 628.

Et mitte tarwis ei olle / et Tallo-Pojat ennast
walmis pannawat / ja Wainlaste wasto lähawat / meelbi
nemmad mötlewat pähsda oma Rochtust / Leibateggemissest /
Rüütist / ja muust Wä jures tarwis ollewa Twest / ja ninda
se lebbi ennamb Rahjo kui Rasso sahtwat / sihs kästetare
se ka sure Ammeti polest / et keik koggotulnut Tallo-Pojat
seddamaid / kui se Ramat sahb mahhaloetut / ühhest lahku-
wat / ja Rojo pole lähawat / ja sähl sedda keik tewat / mis
nende Rohhus on. Mejerrel sannakulestikult peap tehtama.
Annetut meie Runninglikko Tallina pähl selle 30. Michkli Ku
Päwal selle 1703. Aftal.

AXEL JULIUS de la GARDIE.

LS

*Stokholmi käsikiri.**Vaimulik laul.*

Järgnev tekst on pärit Uue Testamendi tõlkekäsikirjast „Meie Jszanda
Jesuzze Kristusze Nus Testament: Rumb Pärrast Jszanda Jesuzze Kris-
tusze Sündmist, Pühhist Ewangelistist ning Apostlist illeskirjutud.
Algga nüüd Ma Relel illes pandud 1705“, manuskripti algult, 5-ndalt pagi-
neerimata leheküljelt. Käsikiri sisaldab poognad A—YY, millest tekstiga on
4 pagineerimata + 585 pagineeritud + 157 pagineerimata lk. (= 746 lk.)
suur ja on 13 $\frac{1}{2}$ × 20 sm-lises kaustas in-8°, omaaegses nahkköites, ning
hoitakse seda alal Stokholmi kuninglikus raamatukogus (Teologi. Bibel
Litt. A 786). Kogu käsikirjast säilitatakse fotostaatset jäljendit Tartu
ülikooli raamatukogus. Teose kohta lähemat vt. A. J. Arwidson,

Rosenpl. Beitr. XVIII (1828), lk. 1—10; V. Reiman, Eesti Piibli-
ümberpan. lugu²; K. A. Hermann, Eesti kirj. ajal., lk. 124 jj.;
M. Kampmann, Eesti kirjandusl. peaj. I³, lk. 196; A. R. Ceder-
berg, ajak. „Eesti Keel“ VI (1927), lk. 60—66; A. Saareste,
„Eesti Keel“ VI, lk. 149; O. Sild, ajak. „Eesti Kirjandus“ XXII (1928),
lk. 656—661.

Ruio Ürrafelletamine.

Ei olnud Taewast, egga Maad, ei olnud Aega täda
Rui Summal Isza, Poeg, ja Waim, wot Algmiszes keif säda.

Et Inglid, Taewas, Pääw, Ru, Tähhed üllewel:

Et keif Ma-Ilm, ja Bomad keif se Ilma pääl,

Said Sannaga, Waid Innimest on temma Mullast lonud,
Ja omma Palleks Diguszes ni heldest ette tonud.

Waid Aldam Ewaga, need wotfid efsida.

Söid Keeldo Puust, sepärrast piddid surremia.

Sest tulli Pat ja Pattust Surm, keif Sugguwösza päle,
Sijs tulli Hallestust weel ommetiggi Loja Mele;

Se Isza ainus Poeg, se piddi Taewast tullemä,

Ja keige Ilma eest, suurt Werrist Waewa näggema.

Sai Inimeszeks Mariast, läks wijmselt Surma fiöse

Ja päästis Hukkatusze seest se Waese Innimisze.

Ja ninda, kuidä Ohwrides on temmast tähhendud

On meie Önnistus nüüd temma läbbi täidetud.

Se Summal Poeg, ke twest on ka öige Innimenne,

Tous Surnust illes ellama kui olli üttelend enne,

Läks Taewa nähtawal, ja sadab keiki Taewasze,

Neid, kummad Uszus temma päle lootwad kindlaste.

Waid need, mis kurja Tööd, ja Patto-Seed sijn armastawad;

Need ommad need, mis ennes Palgaks kanged Nuhthust sawad.

Eks Eszimenne Ilm se läbbi ärra-upponud?

Se läbbi on Jerusaleml ka ärrahäwitud.

Sepärrast wata taggase, mis Summal enne tehnu,

Ja kuidä Nuhthust neile saand, ke Önnistust on nähnu,

Ja sijski põlgnud, Öppe ka, nüüd tundma Aeglaste,

Mis Summal heldest Jesuszes ka paklub finnule.

Ja sebdä mällestä, et se, ke Armust lunnastanud,

Meid Ristis, omma Werrega, on nüüd keif Woimust sanud,

Ning tahhab wijmsel Päwal keit Ma-Ilma sundida,
Ja tulleb igga Mihhele Eööd möda taszuma.

Oh! tulle öige Sundia
Ja korja meid keit Armoga
So jure Jesus Amen.

131.

1705.

Stokholmi käsikiri.

Mat. ev. 11. peat., 1.—11. s.

Samast käsikirjast, kust tekst nr. 130. Vt. tekst nr. 130. eel-
märkust! Vrd. tekste nr. 101, 125!

Matteusze Ewangelium XI Pätiif.

Johannes lähhetab käsjud Kristusze jure. Temma Immeteud.
Raebminne nende Judaliste Söggedusze pärrast.

Ja se sündis, kui Jesus sai löppetanud omma kaksteist-
kümmed Süngri käskimast, läks temma säält eddasi õppetama
ja jutlust teggema nende linnade sees.

2. Ugga kui Johannes Wangi Tornis Kristusze Imme-
teud¹ kulis, läkkitas temma kaks omma Süngri.

3. Ja ütles temmale: Sinnaks se olled, ke peab tulles,
woi peame teist ootma?

4. Jesus kostis, ning ütles nende wasto: Minge, ning
ütlege Johanneszelle jälle, mis teie kulete ja näte.

5. Söggedad näwad, Sallotomad käiwad, Piddalitöbbised
sawad puhtaks, ja kurdid kuulwad, Surnud touwad ülles,
ja Waestele kulutakse Armo Öppetust.

6. Ning Onnis on se, ke enmast minnust ei pahhanda.

7. Ugga kui nemmad said ärralähnud, affas Jesus Rah-
wale räkima Johanneszest: Mis teie ollete kõrwesze lähnud
watama? Ühte Pilli Rogo? kumba Tuul kaksipiddi ajab?

8. Eht mis teie ollete wälja lähnud watama? Ühte
Innimest pehme Rietelle ehitud? waat! kummad pehmid
Riidid kandwad, ommad kunningade Majade sees.

9. Eht mis teie ollete wälja lähnud watama? Ühte
Prohweti? Ja minna ütlen teile, ke weel ennamb on kui
Prohwet.

¹ Sõna Immeteud asemele on kirjutatud veerule sama käekirjaga
Seggusid.

10. Sest sefinnane on se, kennešt kirjotud on: Waat! minna läkkitan omma Ingli sinno palle¹ eel, ke sinno ees peab walmistama.

11. Ewest Minna ütlen teile: nende sääst kummad Naes-
test ommad sündinud, ep olle mitte suremad tousnud, kui
Kristia Johannes. Agga se ke wähhemb on, Saewa Rigis,
se on suremb tedda.

132.

1705.

Mat. ev. 20. peat., 1.—16. s.

Stokholmi käsikiri.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 130, 131. Vt. tekst nr. 130.
eelmärkust! Vrd. teksti nr. 107!

Matteusze Ewangelium XX Pätiik.

Eteggjad Wina Määs. Kristus kulutab omma Rannatušt. Sebe-
deusze Poege Emma rummal Pallominne. Rahhe Söggedade Palwe
ning Abbi.

Ewangelium Ühheksammal Pühha Päwal enne Kristusze Alles-
tousmisze P.

Sest Saewa Rijf on ühhe Maja Iszanda sarnane, ke
homfelt wäljaläks Eteggjid palkama omma Wina Mäkke.

2. Ning kui temma Eteggjadega leppinud olli ühhe
Krošzi pärrast Päwa ts² 'Palgaks', läkkitas temma neid
omma Wina Mäkke.

3. Ja läks wälja kolmandal Sunnil, ning näggi teis
Turro pääl tühja seiswa.

4. Ning üttel nende wasto. Minge teie ka Wina
Mäkke, ning me õige on, tahhan minna teile anda.

5. Ning nemmad läkšid. Saas läks temma wälja kuendal
ja ühheksamal Sunnil, ning teggi ninda sammoti.

6. Agga ühhetestklümme Sunnil läks temma wälja, ning
leidis teisi Eöta seismast, ning üttel nende wasto: Mis teie
sijn keige Päwa tühja seisate?

¹ Sõna palle on sama käekirjaga lisatud veerule. ² ts (= kaas) on
hiljem kirjutatud Päwa ja 'Palgaks' sõnade vahe kohale.

7. Nemmad ütliid temmale: Meid ep olle üfsigi Palka-
nub. Temma üttel nendele: Minge teie ka Wina Mätte
ning me öige on, peate teie sama.

8. Kui nüüd Öhto sai üttel Wina Mä Jszand omma
Pälemaatja wasto: Kutsjo need¹ Töteggjad, ning anna neile
Palka, ning halka wijmsfest eszimesze sadit.

9. Sijz tullid need, kummad ühhe teistkümme Tunnil ollid
palgatud, ning said igga üks omma Kroszi.

10. Agga kui need Eszimeszed tullid, mötliid nemmad
ennamb sawa, ning nemmad said igga Mees omma Kroszi.

11. Ning kui nemmad sebda said, nurrisiwad nemmad
Maja Jszanda wasto.

12. Ning ütliid: Needfinnased Wijmsed ommad agga
ühhe Tunni Tööd tehnuud, ja sinna olled nemmad meie arro-
liszekz tehnuud, ke meie Päwa Koorma ning Pallawad olleme
tandnuud².

13. Agga temma kostis ning üttel ühhele nende sääst:
Söbber minna ei te sulle mitte liga, Eks sinna olle minnoga
ühhe Kroszi päle leppinud?

14. Wötta mis sinno on, ning minne omma Teed,
Agga minna tahhan sel sinnasel wijmsel³ ninda⁴ anda kui
fulle⁵.

15. Eht! Eks minnul lubba olle tehha, me minna tah-
han, minno ommaga? Dns sinno Silm kurri, et minna
helde ollen.

16. Ninda sawad wijmsed eszimeszekz, ning Eszimes-
zed wijmsfekz, fest paljo on kutsotud agga piszud on ärra
wallitedud⁶.

---

¹ Sõna need on alla kriipsutatud nähtavasti selleks (nagu säarastel kordadel mujalgi tekstis), et seda veeruparanduses asendada teise sõnaga, mis viimane on aga jäänud tegemata. ² Sõnas fandnuud on viimne osa ndnuud kirjutatud väljakraabitud tühemesse. ³ Järgneb paaritäheline väljakraabitud tühe. ⁴ Sõnas ninda on nin parandatud teistest tähtedest. ⁵ Sõnale fulle järgneb kahetäheline väljakraabitud tühe. ⁶ Täht t on kirjutatud väljakraabitud tühemesse, pisut parandatud on vist ka e.

*Stokholmi käsikiri.**Joh. ev. 2. peat., 1.—10. s.*

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 130—132. Vt. tekst nr. 130. eelmärkust! Vrd. tekste nr. 14, 77, 102!

Johannesze Ewangelium II Pätiit.

Pulmad Ranas. Jummalä Roja Puhstaksteggeminne, ning mis selle juures sündinud, Jerusalemmas.

Ning kolmandal Päwal said Pulmad Ranas, Kalilea Maal, ning Jesusze Emma olli sääl.

2. Agga Jesus ja temma Jüngrid kutsuti ka Pulma.

3. Ning kui neil Wina putus, üttel Jesusze Emma temma wasto: Neil epolle wina.

4. Jesus üttel temmale: Naine mis minno Teggemist sinnoga? Minno Sund epolle weel tulnud.

5. Temma Emma üttel Sullastelle: Mis temma teile käsziib, sedda tehke.

6. Agga sinna olli pandud kuus kiwist We-Ästjad, Suda Rahwa Puhstusze pärrast, ja igga ühhe fisse läks kaks ehk kolm Mõto.

7. Jesus üttel nendele: Täidke need We Ästjad Wega. Ja nemmad täidsid neid äre tasza.

8. Ning temma üttel nendele: Wotke ja wige nüüd Pulma Tallitajalle; Ja nemmad wisid.

9. Agga kui Pulma Tallitaja sedda Wett maitsis, mis Winaks olli sanud, (ning es tea mitte kust se tulli, agga need Sullaszed täidsid, kummad sedda Wet ollid tonud) kutsus Pulma Tallitaja Peigmeest.

10. Ning ütles temmale: Jgamees annab esziti hääd Wina, ja kui nemmad ommad joobnuks¹ sanud, alwemad. Sinna olled 'sedda' hääd Wina tännini hoednud.

*Stokholmi käsikiri.**Apostlite Tegude raamatu 27. peat. ja 28. peat., salmid 1—16.*

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 130—133. Vt. tekst nr. 130. eelmärkust! Vrd. tekste nr. 78, 79!

¹ Sõnade ommad joobnuks asemele on veerule kirjutatud sama käerijaga jubba kül.

Pühha Apostlide Teggo.

XXVII Pätük.

Paulust wiatse ärra Italia Male. On Merre Häddas, jääb siiski feigidega, kummad temmaga ommad, Ellusze.

Ugga kui se olli ette woetud, et meie piddime Laewaga Italia Male minnema, andsid nemmad Paulust, ning monningad muud Wangid kōidetud ühhe P ä Mehhele¹, kelle Nimmi Julius: Reisri Wä Hulgast.

2. Ugga kui meie ühhe Abdramitti Laewa astsime, et meie piddime Asia Ma äärt möda minnema, siis widi meid Maalt ärra, ning meiega olli Aristarkus Maatsedonia Maalt Teszalonika Linnast.

3. Ning teisel Päwal Saimme meie Sidoni; Ning Julius käis heldeste Pauluszega ümber, ja andis temmale lubba omma hä Söbbrade jure minna, ning ennast kaszida.

4. Ning kui meie säält saime ärra lähnud, läksime meie Siprust möda, et meie Tuul wasta olli.

5. Ning kui meie se Merre läbbi, mis Silijtsia ning Pamwilia kohhal on, saime lähnud, siis saime meie Mira Linna Lijtsia Maal.

6. Ning sääl leidis se P ä Mees¹ ühhe Aleksandria Linna Laewa, mis Italia Male läks, ning panni meid selle päle.

7. Ugga kui meie mitto Päwa piszi ollime käinud, ja waewalt Kniduszze kohta saime (sest Tuul ei lastnud meid) läksime meie Kreta sare alt möda, Salmoni Linna pole.

8. Ning kui meie waewalt säält möda saime, siis saime meie ühte Paika, mis kutsutakse hä Saddamaks, kumma Liggi olli Lasea Lin.

9. Ugga kui paljo Aega sai möda lähnud, ja nüüd jubba pahha olli laewaga käia, et Paasto Aeg jubba möda olli, mainitses Paulus.

10. Ning üttel neile: Mehhed, minna nään, et se Laewa käiminne² sureks waewaks ning tahjaks tahhab olla, mitte üks-päines koormale, ning Laewale, waide ka meie Ellule.

¹ P ä Mehhele asemele on veerul parandatud pälikko kätte. ² Sõna Mees kohale on parandatud lif.

² Laewa käiminne asemele on veerul parandatud purjetseminne.

11. Ugga se Pä Mees¹ ustuš ennamb Türi² Meest, ning Laewa Meest³, kui Paulusze kōnnet.

12. Ugga et sinna Saddamasze ep olnud hä ülle Salve jäda, sijs olli surema Sulga Nou, säält ärra minna, eht nemmad woifsid Wōnijstia Male sada, ning ülle Salve sinna jää, kumb on üks Saddam Kreta Maal, wasto Läse ning Loie Tuult⁴.

13. Ugga kui Louna Tuul⁵ toufis puhuma, ning nemmad mötliid, nüüd ennesze Usjad eddasi minnewa, weddaszid nemmad Purje ülles, ning läksid otse Liggi Kreta sarest möda.

14. Ugga ei kaua pärrast sedda, toufis Tulis-Pä nende wasto, kumb kutsutakse Idda Tuleks⁶.

15. Ja kui se Laewasze finni hakkas, et temma ei woinud wasto Tuuld minna, lasksime ennast Tulest ajada.

16. Ugga meie saime ühhe Gare liggi, kumb Klaudaks kutsuti, sääl woifime meie waiwal omma Lootsikut⁷ kätte sada.

17. Sedda wotfid nemmad ülles, ning prukifid Abbi ning köitfid Lootsikud⁸ finni. Ugga kui nemmad kartfid ennast Liwa päle juhtuwa, laszid nemmad Purged mahha, ning läksime ninda⁹.

18. Ugga kui meid wägga kurjast Ilmast aeti, sijs heitfid nemmad teisel Päwal Rijstad wälja.

19. Ning kolmandal Päwal heitfime meie omma Käega Laewa Rijstad wälja.

20. Ugga kui mitmel Päwal ei Pääwlikko egga Tächte olnud nähha, ning ei piszut kurja Ilma olnud, sijs löppis wimati keik Lotus ärra, Ellusze jäda.

21. Ugga kui nemmad kaua Uega ollid Sōmata olnud, sijs astus Paulus nende kessele, ning üttel: Oh! Mehhed

¹ Mees kohale on parandatud lit. ² Türi kohale on parandatud pärra. ³ Laewa Meest kohale on parandatud kippri. ⁴ Viimase viie sõna kohale on seletavalt kirjutatud: *ad Africam Süüdwest, et ad Choram norrdwest*. ⁵ Louna Tuul kohale on parandatud Uddal. ⁶ Idda Tuleks kohale on seletavalt kirjutatud: *Typhonicus* estwind. ⁷ Lootsikut kohale on parandatud Pati. ⁸ Lootsikud kohale on parandatud sedda Laewa. ⁹ läksime ninda kohale on parandatud weersid ninda.

teie ollesitte piddand minno Sanna kuulma ja mitte Kretast ärra tulles, ning ilma se waewa, ning Rahjota jäma.

22. Ning nüüd mainitsen minna teid, Rahhul olla. Sest ükfigi Hing ei sa meie sääst hukka, kui agga se Laew.

23. Sest sel Öfel seisib Summala Ingel minno jures, kumma pärralt minna ollen, kedda minna ka tenin.

24. Ning üttel ärra kardä Paulus, sinna pead Keisri ette fama. Ning waat! Summal on sulle keif need kinkinud, kummad sinnoga Laewas ommad.

25. Sepärrast Mehhed olge Rahhul. Sest minna uszun Summalat, et se ninda peab sündima, kui mul on ütteldud.

26. Agga meie peame ühhe Sare päle minnema.

27. Agga kui jubba neljasteistkümmes Ö kätte tulli, ning meie Adria Merre pääl käisime¹, siis mötlesid Laewa Mehhed, ennast ühhes paigas Male sawa.

28. Ning kui nemmad Lodi Wette heitsid, leidsid nemmad kaks kümmend Sülda Wet. Agga kui nemmad pisjud eddaszi läksid, ning jälle Lodi heitsid, leidsid nemmad wijs teistkümmend Sülda.

29. Sijs kartsid nemmad, ennast Rõwwa Paika sawa, ning heitsid nelli Ankro wälja, Laewa taggumissest otfast, ning iggatsesid walged² tulles.

30. Agga kui need Laewa Mehhed püüdsid Laewast ärra pöggeneda, ning Lootsikkud³ Merrese lastsid, ning ollid otse kui eszimesze Laewa Otfast Ankrud mahha Lastwa.

31. Üttel Paulus Pää Mehhele⁴, ning Sõa Meestelle, kui need ei jä Laewa, siis ei woi teie Ellus jada.

32. Sijs raisid need Sõa Mehhed Lootsigo⁵ Rõied katti, ning lastsid temma wälja⁶ langeda.

33. Agga kui Walge hakkas tulles, mainitses Paulus neid keif Leiwa wotma, ning üttel: Tämma on Neljas teistkümmes Pääw, Et teie odate, ning sõmata ollete, ning et teie ep olle middakid wotnud.

¹ käisime asemele on veerul parandatud purjetisime. ² walged asemele on veerul parandatud päwa. ³ Lootsikkud asemele on veerul parandatud padi. ⁴ Pää Mehhele asemele on veerul parandatud päliko. ⁵ Lootsigo asemele on veerul parandatud padi. ⁶ wälja kohale on parandatud wette.

34. Sepärrast mainitsen minna teid, Leiwa wõtma: sest se tulleb teile tarwis teie Jahhutamiszeks¹; sest teie sääst ei pea ühhegi Pääst Juukse Karwa mahha langema.

35. Kui temma sedda sai üttelnud, wottis temma Leiwa, fitis² Jummalad, nende keigide nähhes, murdis ning hakkasõma.

36. Siis sai neile keigile hä Meel, ning nemmad wotfid ka Roga.

37. Agga meid olli keik ühte kollo Laewa pääl kaks sadda ja kuus Singe kahheksad kümmend³.

38. Agga kui nemmad said Leiwa wõtnud, siis wottid nemmad Laewa kergemaks tehha⁴, ja heitfid Nisjo wälja⁵ Merresze.

39. Agga kui Pääw sai, ei tunnud nemmad sedda Maad mitte: Agga ühte Merre Nurka said nemmad nähha, kusza Rand olli, sinna olli nende Mõtte Laewa ajada, kui nemmad jouakfid.

40. Ning kui nemmad Antrud said üles wotnud, siis läkfid nemmad Merrele, ning päästfid Airo Kõied⁶ lahti, ning weddasjid Purje üles Tuule mõda ning lasziwad Randa minna.

41. Agga kui meie ühte Paika saime, kus mollemal Polel Merri olli, hakkas Laew finni, ning eszimenne Ots jäi likomatta seisma, agga taggamine⁷ Pool katkes; Waljo⁸ Lainist.

42. Agga Sõa Meestel olli se Nou, et nemmad tahtfid Wangid ärratappa, et ükfigi ei piddand ujudes ärrapäsema.

43. Agga see Pää Mees⁹ tahtis Paulust Ellus piddada, ja tallitas neid sest Noust¹⁰, ja käkfid neid, kummad moistfid ujuda esziti wälja karrata, ning Male taotada.

44. Ning neid teisi, muist Lauade pääl, muist Laewa Sükkide pääl: Ning ninda sündis, et keik terwelt Male saiwad.

¹ Jahhutamiszeks asemele on veerul parandatud kosjutamisfeks. ² fitis asemele on veerul parandatud tännaš. ³ Arvšõna on veerul selgitatud numbriga 276. ⁴ wottid... kergemaks tehha asemele on veerul parandatud kergitašid. ⁵ Nisjo wälja asemele on veerul parandatud wilja. ⁶ kõied asemele on veerul parandatud paelad. ⁷ taggamine asemele on veerul parandatud pärra. ⁸ waljo asemele on veerul parandatud kangešt. ⁹ Mees kohale on parandatud lit. ¹⁰ Viimase nelja šõna asemele on veerul parandatud: kelis neid ärra sedda nou.

XXVIII Pätük.

Paulusze Imme Teggo Melite Sare pääl. Saab Romalinna. Rõnne-
leb Judalistega. Neil on Riid teine teisega. Paulus ütleb sääl kats
Aasta ilma keelmatta Jutlust Kristusjest.

Ja kui meie wälja päsime¹ siis saime täda, et se Saar
Melitiks kutsuti.

2. Agga se Sare Rahwas ei tehnud meile piisud sõbb-
rust, sest nemmad teggid Tuld, ning wottid meid keik wasto,
se Wihma pärrast, mis meie päle olli tulnud, ning külma
pärrast.

3. Agga kui Paulus Hulka Saggo kofko risus, ning
Tullesze panni, tulli üks Törwa kandi Maddo Pallawast,
ning hakkas Paulusze kätte kinni.

4. Agga kui se Rahwas näggi sedda Ellajat temma kae
külles rippowa, ütliid nemmad iszikefikis: Wist on se Mees
üks Mehhe Effia, kedda Jummala Sundminne ei lasze ellada,
ehk temma kül Merrest on pääsnud.

5. Agga temma lõngus se Ellaja Tullesze, ning ei tunnud
ühtegid Wigga.

6. Agga nemmad mõtleszid sündiwa, et temma pididi ülles
paisma, ehk äkkiselt surnud mahha langema. Agga kui nem-
mad kaua wotfid, ja ei nähnud, temmale middakid kurja sün-
diwa, siis mõtliid nemmad teisiti, ning ütliid tedda Jummalad
ollewa.

7. Agga se Paiga Lähhidel olli sel Sare Illemal Nim-
melt Publius, üks Mois, se wottis meid wasto, ning piddas
meid kolm Päwa wägga häästi.

8. Agga se sündis, et Publiusze Isza soja ning kõhho
Tõppe haegeks mahha woeti, sellele läks Paulus siisze, ning
pallus, panni käd temma päle, ning teggi temma terweks.

9. Rui se olli sündinud, tullid ka teised temma jure, kel
selle Sares wigga olli, ning said terweks.

10. Ning nemmad teggid meile sure Aluo, ning kui meie
ärraläfsime² andsid nemmad meile Te päle, mis tarwis olli.

¹ meie wälja päsime... saime asemele on veerul parandatud
nemmad ollid pääsnud said nemmad. ² ärraläfsime asemele on veerul
parandatud purjetsissime.

11. Ugga kolme Ru pärrast läffime meie ärra, ühhe Lae-waga, se olli Aleksandriast, ning olli ülle Salwe Sares olnud. Sel olli Tähheks: Rastor ning Polluks.

12. Ning kui meie Sirakusa saime, seisime meie kolm Päwa Paigal.

13. Kui meie säält ümber kaudo ärraläffime, saime meie Regiumme Linna, ning kui ühhe Päwa pärrast, Idida Tuul toufis, saime meie teisel Päwal Puteoloni Linna.

14. Sääl leidfime meie Wende, neist palloti meid seitse Päwa sinna¹ jada. Ning ninda saime meie Roma Linna.

15. Ja kui sääl need Wennad meist said kuulda, tulliwad nemmad wälja meie wasto, Appirverre, Ja kolme Poide Sadif². Kui Paulus neid näggi, tännas temma Summalad, ning sai röömsaks.

16. Ugga kui meie Roma linna saime, siis andis se Pää Mees³ need Wangid Allema Pälikko kätte, Ugga Paulus-zelle anneti Lubba jada, kuhho temma tahtis, ühhe Söa Mihhega, ke tedda hoidis.

135.

1705.

Stokholmi käsikiri.

Johannese Ilmutamise raamatu peat. 4.—6.

Samast käsikirjast, kust tekstid nr. 130—134. Vrd. tekst nr. 130. eelmärkust!

Johannesze Näitmiste Ramat.

IV Pätüf.

Näggeminne Kristusze kohto Järrest: Temma Auustuszest. Nälhast kolmat kymmend Wannamist Klafitse Merrest. Neljast Ellajist, kuida needfammad sedda Sundjad⁴ auustawad.

Pärrast sedda näggin minna, Ning waat! Uks awwatud lahhti Saewas, Ning eszimenne Hääl, mis minna otsego Paszunast kulin, minnoga räkiwa, se üttel: Usto tenna⁵ ülles, ja minna tahhan sulle näita: mis pärrast sedda peab sündima.

¹ finna asemele on veerul parandatud nende jure. ² Sönad kolme Poide Sadif on veerul selgitatud: *Tolōv Taβeovōv Tretaberni* (allewille).

³ Mees kohale on parandatud lif. ⁴ Sundjad asemele on veerul parandatud kohtomoistjad. ⁵ tenna asemele on veerul parandatud seie.

2. Ning sebdamaid olli minna Waimus, ning Waat! üks Järg olli Saewas pandud ning se Järre pääl istus üks¹.

3. Ning se ke istus, olli päält nähha ofsego Jaspi: ning Sardi Riwwi, ning üks Witter Raar olli Järre ümber, ninda päält nähha, ofse kui üks Maragdi Riwwi.

4. Ning se Järre ümber olli nelli kolmat kümmand Järke, ning nende Järke pääl näggin minna nelli kolmat kümmand Wannamad, istwa pitka walge Rietelle, ehhitud, ning nende Pääs ollid kuld kronid.

5. Ning sest Järrest läksid wälja Walkud, Pittsed, ning Häled, ning seitse tullist Lampi pollid Järre ees, need ommad Summala seitse Waimo.

6. Ning Järre ees olli üks Klaas-Merri, Kristalli karwal, ning kesket Järke ning Järre ümber nelli Ellajast täis Silmi, eest ning tagga.

7. Ning Eszimenne Ellajas olli Lõikoera sarnane. Ning teine Ellajas olli Waszika sarnane. Ning sel kolmandal Ellajal olli ofsego Innimesze Näggo. Ning neljas Ellajas olli Lendwa Kofka sarnane.

8. Ning neil nelja Ellajal olli igga ühhel kuus Tiwast ümber laudo, ning ollid sees pidid täis Silmi, ning neil ep olnud Singamist Ööd egga Päwa, ning ütliid: Pühha, Pühha, Pühha on Iszand Summal se keige wäggiwenne, ke olli, ning ke on, ning ke tulleb.

9. Ning kui need Ellajad Luo ning Luustust ning Tanno fellele andsid, ke Järre pääl istus, ke ellab iggawest, igaweszeks Ujaks.

10. Sijs langsid need Nelli Kolmat Kümmand Wannamad felle ette mahha ke Järre pääl istus, ning kummardasid sedda ke ellab iggawest, igaweszeks Ujaks, ning heitsid omma kronid Järre ette ning ütliid:

11. Iszand! Sinna olled Wäärt wotma Luo, ning Luustust, ning Wägge, sest sinna olled keit Ujad lonud, ning sinno Tahtmisze läbbi ommad nemmad, ning ommad lodud.

¹ Viimased neli sõna on numbritega asetatud järjekorda: üks istus Järre pääl.

V Pätük.

Seitse Pitsadega kinnipandud Ramat, me üfsigi ei woi lahtitehha, kui agga Jummalal Sal. Sepärrast kijtwad tedda Ellajad, ning nelli kolmat kummend Wannemad.

Ning minna näggin selle parrama Käes, ke Järre pääl istus, ühhe Ramato kirjotud, seest piddi ning wäljaspidi finni pandud seitse pitsadiga.

2. Ning minna näggin ühhe wäggewa Ingli, surel Hälel Juslust üttelwa: kes on wäärt fedda Ramatud lahti awwama, ning temma Pitsati wallale päästma?

3. Ning üfsigi ei woinud Saewas, egga Ma pääl, egga Ma al fedda Ramatud lahti awwada, egga temma siße wadata.

4. Ning minna nutsin wägga, et keddakid wäärt es leieta, fedda Ramatud lahti awwama, ning luggema, ega temma siße waatma.

5. Ning üks neist Wanamist üttel minno wasto: Ürra nutko. Waat! se Lõikoer on woitnud, kumb Juda Soust on, Dawida Juur, lahti awwama fedda Ramatud, ning wallale päästma temma seitse Pitsati.

6. Ning minna näggin, ning waat! Kesket Järge, ning nelja Ellajade sääs, ning kesket Wannamade sääs seisõs üks Sal, ofsego ärratappetud, ning temmal olli seitse Sarwe, ning Seitse Silma, kummad Jummalal Seitse Waimo, läkkitud keige Ma Ilma.

7. Ning tulli, ning wottis se Ramato selle kääst, ke Järre pääl istus.

8. Ning kui temma se Ramato wottis, sijs langsid need nelli Ellajast, ning nelli kolmat kummend Wannamad Talle ette, ning igga Mühhe Kä ollid Kandled, ning Kuld Kaufid, täis Suitsotamisze Rohto, kummad ommad Pühhade Palwed.

9. Ning nemmad laulid ühhe Ae Paulo, ning ütliid: Sinna olled wäärt fedda Ramatud wotma, ning temma Pitsatid lahti awwama. Seest sinna olled ärratappetud ning olled meid Jumalalle ärra ostnud omma Werrega, keige Soust ning Relest, ning Rahwast, ning Pagganist.

10. Ning olled meid teinud meie Jummalalle Runningiks ning Preestriks, ning meie peame wallitsema Ma pääl.

11. Ning minna näggin, ning kulin mitme Ingli Häält, ning Järre ning nende Ellajade ning Wannamade ümber, ning nende Urro olli mitto tuhhat ford tuhhat tuhhat.

12. Ning nemmad ütliid sure Hälega: Se Tal, kumb on ärratappetud on wäärt, wotma Woimust, ning Rikkust, ning Tarkust, ning Wägge, ning Auustust ja Luo ning Tanno.

13. Ning keif Loma, mis Saewas on, ning Ma pääl ning Ma al, ning Merres, ning keif mis nende sees on, kulin minna ütteleira: Sellele ke Järre pääl istub, ning Tallele Tanno ning Auustus ja Lu; ning Wäggi iggawest, iggaweszeks Ujaks.

14. Ning need nelli Ellajast ütliid: Amen! Ning need nelli kolmat kümmand Wannamad langsid mahha, ning pallusid¹ tedda ke ellab iggawest iggaweszeks Ujaks.

VI Pätük

Pitsadi Awwamiszeft, ning mis muido selle jures Näggemiszes on sündinud.

Ning² minna näggin, kui se Tal ühhe Pitsadi lahti awwas, ning minna kulin ühhe neist nelja Ellajast ütleva kui Pittse Hälega: Tulle, ning wata!

2. Ning minna näggin, ning waat! Walge Hobbone, ning fel ke temma Seljas istus, olli Umbo Räes, ning sellele anneti Krooni, ning temma läks wälja woites, ning et temma pididi woitma.

3. Ning kui temma teist Pitsadi sai lahti awwanud, kulin minna teise Ellaja ütleva: Tulle, ning wata!

4. Ning teine Hobbone tulli wälja, se olli punnane ning sellele ke temma Seljas istus, anneti Ma päält Rahho ärra wotta, ning et teine pididi teist tapma. Ning temmale anneti suur Wäef.

5. Ning kui temma kolmanda Pitsadi sai lahti awwanud, kulin minna kolmanda Ellaja ütleva: Tulle, ning wata! Ning minna näggin, ning waat! üks must Hobbone ning ke selle Seljas istus, temmal olli Wae Kaus Räes.

¹ Sõna pallusid asemele on veerul parandatud kummardashid.

² Salmide 1, 3, 5, 7, 9 ja 12-nda algusridade kõrvale on veerule kirjutatud vastavalt märkused: Eszimenne Pitsad, teine Pitsad, kolmas Pitsad, Neljas Pitsad, Wies pitsad, kues pitsad.

6. Ning minna kulin Häle nelja Ellaja sääs üttelewa: Mööt Miszo kroszi eest, ning kolm Mõto Oddre kroszi eest, ning Olli ja Wina ärra rikko mitte.

7. Ning kui temma neljanda Pitsadi sai lahti awwanud, kulin minna neljanda Ellaja Häle üttelewa: Tulle ning wata!

8. Ning minna waatfin, ning waat! Tuhtur Hobbone, ning ke selle Seljas istus, selle Nimmi olli Surm, ning Haud tuli temma järrele, ning neile anneti Melewalda neljanda Osza tappa Ma pääl Moegaga ning Näljaga ning Surmaga, ning Metsaliste läbbi Maa pääl.

9. Ning kui temma se wiende Pitsadi sai lahti awwanud, siis näggin minna Ultari al, nende Hinged kummad Jummal Sanna pärrast ollid ärratappetud¹, ning se Tunistusze pärrast, mis neil olli.

10. Ning nemmad kizsendasid sure Hälega, ning ütliid: Kuis kaua ei moista sinna Rohhut Oh! Pühha ning töszine Iszand, ning ei maks mitte meie Werd nende Rätte, kummad Ma pääl ellawad?

11. Ning neile anneti igga ühhele pittad walged Rided, ning üteldi neile², et nemmad weel piddid hingama ürrikeszeks Njaks, fenniks, ko nende kasullaste³ ka piddid täis sama, ning nende Wennade Urro⁴ kedda ka piddi ärra tappe-tama, ninda kui neidke.

12. Ning minna näggin, kui temma kuenda Pitsadi sai lahti awwand, ning waat! Sijs sündis suur Ma wärrise-minne, ning Päwlik sai mustaks, kui karrune Kol, ning Ku sai otsego Berri.

13. Ning Saewa Sähhed langesid Ma päle otsego Wigi Pu omma küpsmatta Marjo mahha heidab, kui temma surest Tulest kassipiddi aetakse.

14. Ning Saewas tagganes otsego kofko mäsžitut Ramat ning keit Määd ning Sared tösteti omma Uszemelt.

¹ Viimased wiis sõna on numbrite varal asetatud järjekorda: ollid ärratappetud Jummal Sanna pärrast. ² üteldi neile on numbrite varal asetatud järjekorda neile üteldi. ³ Ka fullaste asemele on veerul parandatud Selfimeeste. ⁴ Viimased kaheksa sõna on numbrite varal asetatud järjekorda: ning nende Wennade Urro ka piddid täis sama.

15. Ning Runningad Ma pääl, ning Ullemad ja Rikkad, ning Pää Mihhed ning Wäggewad ning keik Sullased, ning keik wabhad peitfid ennast Uufude ning Riwwi Mäggide fisze.

16. Ning ütliid Mäggede ning Riwwi wasto: langege meie päle, ning ning katte meid selle Palle eest, te Järre pääl istub, ning Talle Wihha eest.

17. Sest temma suur Wihha Pääw on tulnud, ning kes woib feista?

136. 1706. Puhja.

Käsu Ants.

Kiri pastor Könik Könikson'ile.

Järgneva kirja, mille Käsu Ants Pärnusse saatis „dem Hochwohlgelehrten Hhr Magister, Könik Könikson Wohlverordneten Pastori zu Kawelecht“, leidis V. Reiman 1893. a. detsembris Liivimaa konsisooriumi arhiivist ja avaldas selle EÜS-i Albumis II (1894), lk. 193—4, mille alusel ka käesolev tekst on publitseeritud, kuna algupärane ise nähtavasti on kaotsi läinud.

Summalast Paljo Rahho n. Serwit.

Auwolif Rörgeft Opnu Herr Magister, ninck Kerck Esfand.

Ruitao nüüd meije man Luggu om, fis ei tijä minna selle auwolikkulle Herr Magistrille middäki muud sest asjast kirjotada, kui et Summalalle olgu tenno, et meil meije Wainlaifest ennämb suurd pelgo mitte ei olle; Enge ennämb pelgo om neil meist, kui meil neist om, sest et ka ne üllembä Wainlasse Tartuti linast püwwäwä ärra paeta, kui neile meye Pardist mahtu saab. Päle se fis anna minna selle auwolikkule Hhr Magistrille tedä, et se pastor Oldenkop taht tulleswal Redil tulla meije Rahwast lawwale wõtma, Enge sest et meil Wina n. Obladit es olle, es woi ka mitte saija, fis ei woi seddä nüüd sel RörRAL mitte sündidä; Enge nüüd olleme meije Nöuw Rihlkunna Rahwaga piddänu, et nemmä wois eggämees weidi rahha kokku panna, et üts ancker Wina woisi Pernust osta, ninck kui minna seddä rahha olle kokku sanu, fis tahha minna, kui H, tahhab, Pernutte ütte Woormündriga minna, ninck säält fis Wina ninck Obladit osta, ninck ehk Summal meile seni weel parrembat aiga rahho polest annab, et fis

Syr Magister ütten meijega jälle taggasi wois tulla, Ent seni jättä minna feddä auwolikko Herr Magistrit, se fige armsamba Summala hole n. Raižmisse alla, mitma 1000 Terwustega, n. jä ikkes se Syr M. hä tahtja n.

Puhjalt den 14 Febr. 1706.

užsutaw orri

H. Kes.

S. p. Anna ka tedä, et Herr Magister tahhaß selle leutenant Naldenstättile kirjotada, et ne Kerß Esfanda Tallomihhe, peäß ommete nüüd Se aigu mönni Koorma Ruutlit n. aija saibit wäljä weddäda, sest tit ne aija omma ärrä pallutettu, esfierralikkult Kesß Esfanda usaija ümbrelt, Minna olle kül neid marja Puid tahtnu hoita, Ent se ei tahha mitte awwitada, muud middäki sel hawal kui Summalaga.

137.

1708.

Puhja.

Käsu Ants.

Kaebelaul Tartu hävitamise puhul.

Äratrükk laulu kõige vanemast seni tuntud koopiast, mille teinud on Tartu Jaani kiriku õpetaja Johann Heinrich Grotjan varsti peale tagasitulekut Vene sõjavangist a. 1714 (vt. „Kirchenbuch der Deutschen Gemeinde an der St. Johannis-Kirche zu Dorpat“, Jaani kiriku arh., A I, nr. 1, lk. XVII—XX). Laulu on täielikult publitseerinud Fr. Biene-
man n'n, Die Katastrophe der Stadt Dorpat während des Nordischen Krieges (1902), II, lkk. 92—8 ja osaliselt V. Reiman, EÜS-i Alb. II (1894), lkk. 198—203.

Uo 1708. machte einer Käßo Hansß, Küster zu Kawelecht od. Pohja Kirch folgendes Klag-Lied über die Verführung der Stad Dörpt.

1.

Oh! ma waene Tardo Liin:
Mes süнди nüüd siin minnoga
Perratu ma olle siin:
Kes woib mo päle kaeda?
Mo Pat mulle teggi fedda,
Et mul johtu ni suur Hedda,
Sedde pea nüüd tundma siin¹.
Oh! ma waene Tardo Liin.

¹ Sõnas siin on n parandatud m-st.

2.

Mes mul olli enne waja?
 Rui mul Käsi häste teuf:
 Torre Koa, torre Maija,
 Sure Uida, Wilja teuf.
 Kalli Kooli, Kerritu,
 Illusast teik ehbitu,
 Olli minno sihen fiin:
 Oh! ma waene Tardo Liin.

3.

Ma olli wäega kullus Liin
 Ille kige Liwa¹ Ma:
 Rit ne kalli Üfju fiin,
 Minno sihen olliva,
 Akkademi säeti,
 Sure Rohhto moifseti;
 Enne minno sihen fiin:
 Oh! ma waene Tardo liin.

4.

Wilja Raup mul olli hä
 Rohke olli minno Mööb,
 Woifsi torrest ellada,
 Egga Meeß tei Patto Eööt.
 Rohkeste ma sihe sai,
 Raßinaft ma wälja möj.
 Nappist müdi Ollu, Wiin.
 Oh! ma waene Tardo Liin.

5.

Rui Lada Päiwa² olliva,
 [S]is neid fiin kül peeti,
 Ma Rahwas kofko tulliva,

¹ Liwa asemele on teise tindiga parandatud Lißlandi (wa asemele fflandi).

² Esialgu Lada Päiwa kui, mis sõnade järjekord on numbritega muudetud.

Raupa siße weeti,
Et torre olli käwwa tääl,
Mo egga Mehhel Turru pääl;
Ent kus om se nüüd ennam siin?
Oh! ma waene Tardo Liin.

6.

Merre-Laiw eß olle mitt',
Mo al näтта eal tääl.
Eß holi ma sest middäkit,
Kül Rahha todi Lawwa pääl,
Eß woi ma mitte kaibada,
Kül Rahha todi Laiwata,
Õtse koddo siße siin.
Oh! ma waene Tarto Liin.

7.

Ne kõrgest optu Prowesri,
Tuddentid Alkademi¹ pääl.
Rui ka ne ausa Uhesri
Ja kil ne Kohtut' Keuja tääl,
Ne mitto mõnda ausat meest,
Ne söwa ikkes Rahha eest,
Kohhald wäega kallist siin,
Oh! ma waene Tarto Liin.

8.

Oh! ma waene Tarto Liin:
Ma kaiba oma Kallestust,
Armota ma olle siin,
Eß tunne oma Õnnetust.
Kambri neile kallist müüsi
Wõtti nida kui ma tussi
Rahha, neide käest siin,
Oh! ma waene Tarto Liin.

¹ Esialgsest Alkademi on sama käekirjaga parandatud Alkademi.

9.

Mo Meelde, näitse, tulleb nüüd,
 Sest ma kaiba wäega tääl,
 Ning tunnist üles minno Süüd
 Ulli hallest, henne pääl,
 Et ni kalgt' ma neile olli:
 Seperrast Wennalinne tulli,
 Riis mo käest fik ärra siin.
 Oh ma waene Tarto Liin.

10.

Kohalt kõrgis lätsi ma,
 Wimata siin elladen,
 Elli ilma peljota,
 Torrest, surest wallaten,
 Eß mötke ninna [!] joht se pääl,
 Et pididi sündma mulle tääl¹
 Utsik Hedda, wainw ning Piin;
 Oh! ma waene Tarto Liin.

11.

Sirmsast pallut Wennalinne,
 Mönne Uijastag' mo Maad,
 Siß ma naari üttelden
 Näts, nüüd omma Palga saat:
 Laß palluda, ma pakka säält,
 Kül Lis[n]na² Liinan hoidas tääl,
 Ent nida sündi mulle siin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

12.

Dappi rõõkswa Kantsli pääl,
 Et Hedda saab mul tullemä;
 Ent panni sedda narus tääl,

¹ Esialgses sääl sõnas on s parandatud t-ks.

² Pirna.

Eß natta joht waamb ollema,
 Pappi Röökmis¹ töttes jäi¹,
 Hedda minno kätte sai,
 Hedda sü[nd]i minno siin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

13.

Rui mo alla tulli tenn',
 Kurri wäggew Wailanne
 Ülli hirmuſ Wennalinne,
 Olli wäega wihhane
 Mitto Pombid siſe h[e]id²,
 Nida mo ta wäärda wöit,
 Hirnuſ Hedda olli siin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

14.

Tulli-Taru mul lasti siſe,
 Tükki-Mürrin ning Pombi Häl,
 Soni Rahwa ütteleſe
 P[o]rrut, loi kük mahha tääl,
 Rahwas paesti Toomi pääl,
 Eß löwwa Armo henne sääl,
 Näts se olli hirmuſ Piin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

15.

Rui jo Ruud katſ waſta panti,
 Weggi, tappelden mustaſ jäi,
 Sis Liin tälle ärra andti;
 Nida ta minno kätte sai,
 Kof[ti] Weggi ſis paljas riis,
 Ning neid Narwa alla wies,
 Et alle olli näтта siin,
 Oh! ma waene Tarto Liin.

¹ Esialgse sai asemele on parandatud jäi.

² Esialgsest hand (?) sõnast on parandatud h[e]id (?)

16.

Liina-Rahwas jäiwa sija,
 Oßast Koddanikko ning Raat,
 Sest nēma neide Meeld eß tija,
 Mes Waiwa neile perrast saat;
 Teggi neile Wörußt tääl;
 Rutß kit Saksa Tantsu pääl,
 Ranti juwwa Möddo, Wiin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

17.

Rui nüüd Rahwas sedda näggi,
 Möttel [f] nida mönne Meesß:
 Melle[s] ta neil sedda teggi,
 [Ent]¹ Ent ta eßi sedda teeß,
 Et ni saje nätta sääl,
 Kes tull' torrest Tantsu pääl,
 Et ta panti tähhele siin,
 Oh! ma waene Tarto Liin.

18.

Rurri kawwal Wennalinne
 Saksu kui ta Barra näggi,
 Pand sis Liina Werr[f]ja kinni,
 Paljo liiga Rahwal teggi;
 Rāßu temma wälja and,
 Wahhi (Karaulß) Rahwa perra pant,
 Wangin p[e]ddi rahwast siin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

19.

Pallut, körwet Rahwast waest,
 Rui üts Syrran kunnaki,^o
 Eß armatse joht Meest, ei Naest,
 Kyutiga neid lahhoti,²

¹ [Ent] on tindilaiguga osaliselt kaetud.

² Esialgne sõnadejärjekord on: Neid kuitiga lahhoti.

Et kül andti tälle Rahha,
Siski nülgtä neide Rahha,
Ärra neide Selgast siin.
Oh! ma waene Tarto Liin.

20.

Sirmuſ Hedda ſe olli näтта,
Halle om feſt kirjota,
Mes ta Rahwal wöt ſiin tetta,
Wöt neid perran kiuſata,
Mönda Süüd ta neile and,
Tarto Rabi Lüllli pand,
Iſhand kroy ning Moresin
Oh! ma waene Tarto Liin.

21.

Kui'ta' Sa ſedda Kulda ſai
Et Rootſ pallaw päle paiſt,
Sis Sa Wenne-Male weij,
Kit ſe Liina Rahwaſt wäeſt,
Iſſanda ning Emmanda,
Ülli halleſt igkiwa,
Wenne-Male minnen ſiin.
Oh! ma waene Tarto Liin.

22.

Neide Wä kit Liinan jäij,
Mes neil Waefil olli weel,
Se kit tema kätte ſaij;
Sega rahhul eſ olle weel tääl,
Weggi tema wälja lähät,
Riiſma ärra meije Maad,
Läbbi aije kit Laane ſiin.
Oh! ma waene Tarto Liin.

23.

Rui kif Ma jo paljas aije,
 N. häd Rahwast ärra riif,
 Sis ta hennel kirja sai,
 Kum tedda sis siist ärrawies,
 Palluti sis Liin, ning Ma[.]¹,
 Laggedas, kif Tullega
 Pilli minno ümbre siin;
 Oh! ma waene Tarto Liin.

24.

Se om hirmus Ufi, halle Ufi,
 Et ma möttel joht se pääl²
 Es Wennaleife [...] Wæggi².
 Mo häetama pididi tääl.
 (Sest et Range minna olli)
 Siski Müri ning ta Walli,
 Kif ta ümbreheitet siin
 Oh! ma waene Tarto Liin.

25.

Minno Illuf, torre Näggo,
 Minno kalli Kerrifu,
 Minno kallis Karw, ning Seggo,
 Mo Koa, minno Pöningo
 Kif om mahha saddanu,
 Ötse ärra mäddanu,
 Nida saisa ma nüüd siin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

26.

Mo Krawi oma teudetu,
 Neist Mürist Wallist, Rundlist teuf,

¹ Sõnale Ma järgnev selgusetu täht on teise tindiga läbi kriipsutatud.

² Sõna Wæggi on teise, mustema tindiga kirjutatud mingi läbi-kriipsutatud sõna peale.

Ne sinna sihe heidetu,
 Säl nüidiki küil welik näuß,
 Neid Püzi-Rohhi pillas tääl,
 Allitsite ning Krawi pääl,
 Et hirmuß om kit nätta siin.
 Oh! ma waene Tarto Liin.

27.

Oh! sa ausa Rahwa-Suggu,
 Ne mo Otsa näiwa tääl,
 Pange Kirja minno Luggu,
 Egga omma Kele pääl:
 Mes mul Wenna Wihha 'teggi' tennu,
 Rui ma olle hukka lännu,
 Ning kui olli enne siin.
 Oh ma waene Tarto Liin.

28.

Kirjotage Uja, Kuud,
 Run mul otß om tulnu tääl,
 Es se perrentullew Suggu,
 Woiß se-st luggda Kirja pääl:
 Anno 'seitse' tuhat seitse Sadda
 Päle kattesä sündi sedda,
 Ötse Margret Paiwal siin,
 Sai ma hukka } Tarto Liin.
 Palloteti }

29.

Kes mo Otsa kaeb pääl,
 Pango sedda tähhele,
 Jätko Kurjust mahha tääl,
 Wötto Oppust hennele.
 Rängo ümbre Pattust henda,
 Et ei sa ka mitte nida
 Hukka ötse minna siin,
 Minna waene Tarto Liin.

30.

Armas Reval, Pernau, Rig'¹
Wõtke minnuft oppuſt ka,
Urge wõtke meſ on liig',
Rige neide Uſjuga,
Jätke mahha Rõrgiſtuſt,
Armastage Allandufi;
Ei ſa teije hukka ſiin,
Rui ma waene Tarto Liin.

31.

Om teid Jummal hoidnu weel,
Olgo ſe iks teije Hool,
Uſutaw kui teije Meel,
Om, omma Ruñinga² pool,
Ne õma noore werregan,
Nüüd teije eeft om Sõddaman,
Et teije eſ ſa hukka ſiin,
Rui ma waine Tarto-Liin.

32.

Oh! olleſ mul ſe õn weel,
Rui teil' om, mo Welli nüüd,
Rittafſ Jummalad mo Meel
Ning ei teſi ennamb Süüd,
Ent nüüd om möda Armo-Uig,
Se perrafſ jä ma õtſe wait;
Riwwi Annik ma olle ſiin,
Oh! ma waene Tarto Liin.

138.

XVIII ſajandi algus.

Tallinna.

Vaderi vanne.

Aratrükk käſikirjaſt, mida alal hoitakse Tallinna l. arhiivis (B. K. 12) ja mille vanus, kirjaſtiili järgi otsuſtades, ei ulatu kaugemale XVIII ſajandi alguseſt.

Minna N: N: wannun Jummalä jureſ, et minna mitte muido tean, kui et ſe Pois N: ommäſt Iſfaſt N: ning

¹ Eſialgſel Riga on a läbi kriipsutatud ja ſelle kohale kirjutatud '.

² Viimane ſilp ga on tindilaiguga kaetud.

Einmást N: ühhes puhhas ning ausas Abiello Wodis on
sündinud ning Imale todud, ni tõeste, kui Summal ning
temma puhha Ewangelium mind Iho ning Hinge polest saab
aitma.

139.

1707.

Riia.

Kindral A. L. Lewenhaupti teadaanne rüüstamiste puhul.

Järgnev tekst on reprodutseeritud Tartu Ülik. Rmk-s alal hoitava
fotostaatse ülesvõtte põhjal, mille originaali leidis prof. A. R. Ceder-
berg a. 1920 Stokholmi Kuninglikust raamatukogus („Kungörelser af Lif-
lands Generalguvernörer 2. 1690—1709“). Teadaanne on redigeeritud ka
saksa ja läti keeles.

**Se Kõzi Kuninglikko Mahesteti / minno Armolitko
Kuninga Keneral ja.**

Adam Ludwig Lewenhaupt /

Nijda kui meije sure imme n. melepahaga olleme tedä
sahnu / kuitao ni häste lynan / kui kah allewel / ja tol pol
weina hirmsast warrastettas ning rövittas rahwast / et ütfit
õhje rahhoga eiwoi maggada neide eest / sest et uše raud-
tabaga kinnipantu / Kellri / Podi nink aida raudkangidega
wallallekõputtas / wahhest kah lebbi kattuse siže minnäs / ja
kui teäka neid röwliid johhub näggema nink erräkarristama /
sis pannewa nämä omme Röwläwistuga surmani wasta.
Seperäst peame meye / nikui üllembä / se est murrettama nink
hold kandma / et sesuggune kurri tö nink ettewõttmine aigsam-
bast woise erräwaigistettäs sadha; Sis om nüdigille / epierral-
likkult Soldanille / erräkeeltu / olge nämmä lynan / allewäll /
vorborill ehk tol pol weina korterin / sallajalt ehk arwallikkult
warrastamast nink rövimast ütte kõwwa ähwärdämiseega / et
se kä nisuggutse wargusse nink rövmiše päl kinnitabbataš /
peäb ilma armota lüllä ülles podhus sahna. Perremihhel
nink talo rahwalle om luba antuwargelli wastapanna / kinni-
wõtta nink wahhi alla wijä / ja kui se Warras rövlinink
surmaristaga wastapannob / sis om Luba teddä mahhaluwwa /
nink ei ole sest ütteki nuhtlust. Se Perremes ka oman maijan
nägge omme Soldanide man ütteki waryuše rista / raudkange
ehk rauda minka tappu wallalle kõputtas / peäb seddemaid

Regmenti Upserville ning Pällikulle sedda kuhlotama / ning
 nämä peäwa neid warguße ristu Soldanide käest ei utfindä
 erräwättma / enge kahseest neid nuhtlema. Se ümbrekönducine
 õhke tegge ka jaljo kurja / seperäst käjeme nüid nyda kui enne
 kah kästu om / et Patrull peäb neid Soldanid / kumma perräst
 kella üttestä / kui trumkäunu om / uliža päl köndwa / finni-
 wöttma (könelge nämä wasta mes nänka tunnewa) ning Kort-
 kari wymä. Se Lynawacht peab kahesuggužid finniwöttma /
 ning se kä wille wastapanneb peäb Meye Armolikko kuininga
 fädhuße perrä köwwaste nuhhelduß sahma. Se perrä peäte
 nüid fik ellämä. Antu Rya Lijnapeld d. 21. Decembr. 1707.

Adam Ludwig Lewenhaupt.

L. S.

140.

1709.

Pärnu.

Carolus Schultén.

Laul heebrea keele kiituseks.

Äratrükk Öpet. Eesti Seltsi arhiivis (MA. 135:19) tallel olevast
 koopias, mis tehtud on arvatavasti kaduma läinud trükkteosest „Rabbi
 Jehuda Lebh Versione, Notis, Paraphrasi, Emendatione Textus, Inter-
 stinctione, dictionumq; S. S. in margine notatione illustratus. Quem ...
 submittunt ... Carolus Schultén ... et Johannes Elias
 Pastelberg ... Pernaviæ ... 1709“.

1.

Kell meel ja moistus on woi se eck wottap keelda,
 Et Judaliste keel, me põhaks nimmetaks,
 Neil oppetajatell, kell kohus Jutlust welda,
 Päks tarbiks ollema, kui Sanna selletaks.

2.

Se kašwo temma neil, ke tedda moistwad, annap,
 On ennemuiste jo, ja nüüdkä täda weel,
 Sepärräst kitetaks, ke sedda murret kannap,
 Et temma õjete saap kätte sedda keel.

3.

Sest ninda sammoti, kui Hallikas meil anna
Se keigke maggusamb, ja keike selgemb wett,
Ninda Ebreä keel kaa põha kirrja Sanna,
Meil annap selgembast keik töiste keelde ett.

4.

Ja ilma temmata ei sa küll naljalt täda,
Me Põhat Prowetit on ülles kirjotand,
Me Summal ohwridest, ja kombest lahnud säda,
Ja Judalestele eck weel on kulotand.

5.

Suur kahjo wastolik iggal ajal olnud,
Kui rachwas sedda keeld on julgest põlganud,
Küll Jaht ja ridlemist se lebbi wahhest tullnud,
Et pišut sedda keeld on häästi moistanud.

6.

Mei' õnsad wannemad, ja monni õppetaja
Kül õnnis *Luther* kaa, on järgest kassesend,
Et nemmad *Rabbinid* ep joudnud kätte saja,
Ja noorest Põlwest jo se ette murretsend.

7.

Nüd Summal tännatud, weel löidaks ausat rahwast
Ke sedda Põha keeld on häästi kätte saand,
Ke moistwad luggeda ja jälletada wahwast,
Me läbbi *Saadias* ja toised kirjotand.

8.

Sijn on meil praego ka üks Kirko õppetaja
Johannes Pastelberg, ke sedda töeks teep,
Sega et neutap hend ko õige Sälletaja
Neist me on kirotrand *Rabbi Jehuda Lebh*.

9.

Ke nüüd Sesuggo töö tahb põhaks nimmetada,
Woi se eck walfkust teep, eck lijaks tunnistap,
Sest asiad ipi on jo põhhad ütlematta,
Rahhwas kaa sammoti, kui kirri oppetap.

10.

Eks Jummal armsaste, kui oppetap ta sanna,
 Need wõttnud ennesel keick muudse Rahwa ees?
 Eks annud kohhusid ja kombes Meelde panna,
 Et woiksid ellada keick Pühhituse sees?

11.

Weel päliki sihs on se maa ja taewa loja
 Ni mitme wisiga neid häddas awitand,
 Neil on ta lähhitand keick esit' omma Poja,
 Re armo oppetut neil truißt kulotand.

12.

Doch on need rahwas hend ni tännomata näitnud,
 Et nemmad ellades ep pannud tehhele,
 Se suure armo: Töö, Mega neid Jummal täitnud,
 Näd jätnud Jummal, ja lähnud wõrale.

13.

Üks asfi ommeti me pärrast neid woip kita,
 Et põha kirja iff on hoijant truißte,
 Doch on näd sepärrast kül mitte ilma siita,
 Sest selge Sanna on need moißtand sandiste.

14.

Nend' omme seisufi need tühia koori naudsit
 Jummal Sanna Tuum need jättfid perrale,
 Kül welias pididi töö need tehha jergeßt jaudfid
 Se bige Teenistus jäi otse järrele.

15.

Me tühi seperrast on Prowetide sanna,
 Et nähhes filmaga need ollnud sõggedad,
 Ei püüsi nemmad kaa weel nüüdki walgust kanna
 Waid on weel pimmedad, ja meelest tiggedad.

16.

Ma jättan agga neid, ja wottan tänno anda,
 Sell auusa Iffandal ta waewa neggemast.

Raa pallun Jummalad, et tahhaks hoole kanda
Nii häästi Lemmast, ko ta auusa Emmandast.

Ebrea keele kitusey ja selle auusa kirvo issanda
aury on sedda kirjotand

Carolus Schultén.

141.

1709.

Pärnu.

Johann Örn.

Önnesoovilaul.

Luuletus on ilmunud Johannes Elias Pastelbergh'i väitekirjas „Dissertatio Philosophica philosophum Christianum brevissime delineans... Pernaviae“ (1709) in 4°, (Praeses Prof. Erich Holstenius), lkk. 15–16, mida alalhoitakse Stokholmi kuninglikus raamatukogus. Teksti on varemalt avaldanud prof. A. R. Cederberg, EKirj. 1921, lkk. 33^c–40.

1. MDistus tulleb suhrey panna
Tarkuffel ka kirtus jäb /
Tarkus / kä meil se woib anna /
Mis meid igga õnsaks teeb /
Et meil on siin illma päl /
Rõhmo / nink ka illewel.
2. SE sa tedda olled hoidnud /
Minno Wend / ni arm-faste /
Se ga omma südda toidnud /
Tedda piddand ausaste /
Sijs se sull ej kahjo tõeb /
Waid sul suhrey aurywõeb.
3. SE teeb nüid et sinno koenne /
Meite jures kuhltud sahb /
Sest mea / tarkadel tehb oenne /
Mes ka moistus kaswatab
Olle terve waiwa ehs /
Ella kauni Rahwo sees.
4. IRRa on se olnud tõeda
Wannast ajast tõeste /
Et se ninda tulleb sõveda /

Et se aww jähb wisfiste /
Sel, kää Tarkust armastab /
Sedda igge awwustab.

5. ERga Kara nüüd se waiwa /
Mis se pähle tulleb fest /
Waiwa jerrel annab Saiwa.
Summal / ka keik föednud hõest
Ja sa saad so waiwa ehs,
Et sä olled Rõhmo sees.

6. Põdda / kui sä olled teinud
Süddas Tarkust sühreste
Jäko / kui sä olled keinud /
Õige tee pähl julgeste /
Sijs sä lõijat / mes ja tahat /
Nik ka palka kätte sahat.

Sedda on selle awwolituil Kerriko Iffandalle / ommat Armsal
Langolle / awwur / ruttoliste / sijski süddamest kiriotand.

M. Johann Örn / Rappine Kerriko Iffand.

142.

1710.

Kuressaare.

Engelbrecht Mannerburgi käsk talurahvale.

Äratrück käsikirjast, mis aseneb kaheks poolitatud väikese (20^{1/2} × 16^{1/2} sm.) poogna 1-sel ja 2-sel lk-l ühes saksakeelse löppmärkusega ¹ 3-ndal lk-l ja mida alal hoitakse Õpet. Eesti Seltsi arhiivis (mapp D-Hs. 632, nr. 17).

Minna ollen tehda sahnut, ett ned Runninga ningt moiß-
nicko Talloponyat sijn Sahremahle, perrast seh, kudt Wainlane
erralejnut, nenda kange kaila ommat, ett Nemmat mitte moisa

¹ Dieses wolle der Herr Pastor zu Kergel von der Kanzel deutlich ablesen, dabeneben der Baur-schaft aus Gottes Wort ihre Pflicht vorhalten, und Sie zu aller treu und gehorsam ermahnen, weilan ihre Wiedersetzung nicht der Arende-Herrschaft sondern ihrer gnädigster König angehet, und daß Sie nicht daszu kommen lassen mögen, daß Ich Reuter und Soldaten hieher bringen lasse.

Sehul tulleswat, Se perrast on meite¹ armolise Runninga
 Suhre Nimmi sehs, Minno, kudt tehte Päh-Isande Resk,
 ett Tehe mitte wasto pannete, erranis keik nedh tallopojat,
 kumb Wainlane mitte onn errapölletut eht koggonis Weichset,
 Willia ningt Warra errarisenut onnat, mehwarste nende
 Moifade jures, kumb Renti Sarat eht Moifnikut nende
 Junckrit eht hohlepählsit teitel keikwat, töhul teite. Ningt
 kus minna sahn teifete kuhma, eht seh pähle sahp kaibatut,
 et tehe mitte Senna kuhlete, sihs tahhan minna warsti monni
 sadda Rietlit, Tallina Linnast lasta sin mah pähle tullesma,
 keh teite Ellos maahas, teite williaast senni pähwat söhma,
 ningt wäggise kombel tehe oppema, kuddast tehe, kutt kuhl
 sammat allamaset peate ellama. Neht sammat aggas keh
 Moifade seht, onn middakit risonut, pehwat me warsti keik
 jelle andma ningt kädde wihma. Sihs tahhan minna, kudt
 enne, nenda kaks wehl, teit armolinne olla, ninck Murre teite
 ehs kandma, ett tehe woite sahma awitut. Kuhlke nüht minno
 Resk ningt hoitte hennes seh ehs ett tehe mitte wasto pannete.
 Andtut Kurrefare Linna pähl minno omma Nimmi ningt
 Pezeri all, den 23. Martij 1710.

E: Mannerburg.

LS²

143.

1715.

Tallinna.

Uus Testament.

Äratrökk teosest „Meie Issanda Jesusse Kristusse Uus Testament
 Eht Jummalale Säduisse Sanna mis Pärrast Issanda Jesusse
 Kristusse Sündmist pühast Ewangelistist ja Apostlist on üllestiwotatud /
 ja nüüd Ma Kelel üllespantud Tallinnas. TALLINNAS Trükkis
 Johan Kristow Prendeken. Aastal 1715. (Sign.:) o(1—)o(4+b 4+A—Qqq³
 in- 4°). Vrd. teksti nr. 75!

Urmas Namees.

Se Ramat / mis sa siin nüüd / on meie Issanda Jesusse
 Kristusse uus Testament / eht Jummalale Pühha Sana / kumb

¹ Esimene e on parandatud millestki muust tähest.

² Pitsaril on kiri: Engelbrecht Mannerburg.

pärrast Jssanda Jესusse Kristusse Sündmist neist pühhist Ewan-
 gelistist ning Apostlist on ülleskirjotud. Sestjammast pead sinna
 sedda täädma: Kui essimenne Innimenne olli Patto sisse lange-
 nud / ja se läbbi iggawest Sullkatust ennese päle saatnud / siis
 on se helde Sumal ommaist lürest Armust jelle langenud Inni-
 messese sedda kallist Tootusj andnud / et tedda / ühhe Wahhemehhe
 ja Sunnastaja läbbi / Pattust ja Häddast jälle pididi awwita-
 dama / aga se Sullkataja / se on / Kurrati Riik ja Wäggi pididi
 ärrahawwitadama / ja tühjaks tehtama / ninda kui temma
 jelle Patto sisse langenud Innimessele sedda römoliikto Sanna
 kulutanud: Minna tahhan Waeno tösta sinno ja Raese wahhele
 / ja sinno ja temma Seemne wahhele / sesama peab sinno Pää
 ruffuks tallama / ja sinna pead temma Kando nöölma I Moos.
 III. 15. Se tootud Raese Seme on Kristus Summala Poeg /
 se pididi Usji / se on Kurrati Pää ruffuks tallama / se on / tem-
 male Wäggi ärrawotma / ommeti ninda / et Kristusse Kando
 pididi nööldama / se on / temma pididi kannatama ja jurrema.
 Ebr. II. 14. Sesinnase Tootusse päle ommad keik Uskittud Alma
 Agmiffest lootnud; Ning ehk kül need / ke enne Kristusse Sünd-
 mist ellasid / sesinnase Tootusse ep olle nähnud / sisse ommad
 nemad ennast keigennemine nende Ohwride jures / kumad ni
 hästi kui keik Lewiteliste Summala-Denistus Kristust tähhendasid
 / sestjammast römustanud / ja ommad ärrasurnud Usjus se-
 sanuna päle Ebr. XI. 13. Agga kui se Aeg / mis Summal
 ommas Nouus olli ärramöttelnud / täis jai / siis lähhätas
 Summal omma Poega / et temma pididi Raesest sündima / ja
 Käisso alla pandama / et temna neid / ke Käisso al ollid / pididi
 ärralunnastama / ja meie sedda Laste-Kohhut piddime sama
 Kal. IV. 4. 5. Sest rägib nüüd sesinnane Ramat / mis ueks
 Sädussels kutsutakse / ülleülbes; sest jelle sees antakse meile
 täda / kuidas Summala Poeg / kelle Wäljaminnemine Ag-
 missest ja Jggawest on / Mith. V. 2. Ke on Summal ülle keik
 kidedud iggawest / Röm. IX. 5. Neitsist Mariast tössijeks Inni-
 messels on sündinud, Luc. II. 6. 7. Sa ninda kui Innimesse
 Lapfed Sühast ja Werrest on Ossa sarud Ebr. II. 14. Selle sees
 kulutakse / mis Kristus on oppetanud / mis temma omma Ello

Kjal Ma=Alma pääl olles on teinud / ja mesuggune temma Summala ja Innimesse wasto on olnud / mis temma meie Dppetusse Tähheks on jällejätnud / et meie temma Jälgi peame noudma / ja temma järrele käima I Pet. II. 21. Kuida temma wimati meie Patto pärrast on kannatanud / ärrasurnud / mahhamaetud / meie Digusse pärrast jälle üllestousnud / Laewa leinud / ning Summala parrama Käele istnud / et temmal kui feigewäggewal Runningal teit Melewald on Laewas ja Ma pääl / ning et tema woib ning tahhab neile üikitte iggawest Ello anda. Selle sees kulutakse ka / kuitao need Innimesjed sedda suurt Armo peawad tundma / jeddasamma usklikko Lotussfega wastowotma / ja ei mitte ennamb kui Patto ja Kurcati Lapsjed / waid kui Summala Lapsjed Digusses ja Pühhafusses ellama.

Need / ke sedda Ramato ommad kirjotatud / ep olle Ingid olnud / waid Innimesjed / agga nisuggused / kessel pühha Waim sedda on sisse andund / mis nemmad piddid kirjotama / temma on neid ka kirjotamisses wallitsenud ja walgustanud / ja ninda feige Tõe sisse juhhatanud / et nemmad sesamma Kirja sees ep olle woinud ekfida Joh. XVI. 13. 2. Petr. I. 21. Sepärrast on ka nende Tunnistus tössine Joh. XXI. 24. Ja nende Sanna ep olle arwata kui Innimesse Sanna / waid ninda (kui se ka töest on) kui Summala Sanna 2. Tessal. II. 13.

Agga ses Ramatus / mis ueks Säduffeks kutsutakse / leitakse mitto neid Ramatuid. Esimesjed nelli Ramatud kutsutakse Ewangeliummiks. Matteus on esimest / Markus teist / Lukas kolmandat / ja Johannes neljandat ülleskirjotatud. Ewangelium on Kreka=Kele Sanna / ja on meie Kelel ni paljo kui rōmus Sannum. Otskui tahhaksin ma ühhel / ke Surma=Hukkatusfeks on moistetud / ütelda: ärra karta mitte / sinna pead elama. Ninda kutsutakse sedda Dppetust ehk Kulutamist / me sees Pattussele / ke iggaweffeks Surmaks ja Hukkatusfeks on moistetud / Armo ja iggawest Ello Kristusse läbbi tootakse / Ewangeliummiks ehk Armo=Dppetuffeks ning Kulutamiffeks. Nende Ramatude Kirjotajaid kutsutakse Ewangelistiks / sest et nemad sedda omad ülleskirjotatud / ja neid rōmolikkud Sannomid Ma=Almale täda andnud / kuida se Tootus / mis Paradisis

olli antud / on töeks sanud / et je Raese Seme (Kristus) jubba
jündinud / ja keif tehnuud ja kannatanud / mis temma meie
Ärralunnastamiffeks ja Düristuffeks piddi teggema ja kannata-
tama.

Pärrast leiad ja sessamas Ramatus nende Apostlide Teggu-
sid. Apostel on ka Kveka=Kele Sanna / ja ni palju kui üks
Käst / ehk üks / kedda leffitakse. Kui Kristus meie Jssand omma
Oppetusse Ammetit hakkas / siis wallitfes temma ärra fak-
teistkümmend Meest / neid kufus temma Apostliks Luk. VI. 13.
ke ifka temma ümber ollid / temma Oppetusi kuulsid / temma
Jmeteggusid näggid / et nemmad ni hästi seft / kui ka temma
üllestousmiffest selle Ma=Elmale piddid tunnistama. Luk. XXIV
48. Apostli Tegg. I. 22. V. 31. Needsammad läksid pärrast
Kristusse üllestousmist / kui pühha Waim olli nähtawal Rombel
nende päle wäljawallatud / Ap. Tegg. II. 1. 2. 3. 4. keige Ma-
Elma / ja kulutasid Ma=Elmale jedda römoliikko Sannume
Kristuffest Summala Pojast.

Kuida nüüd needsinnafed Apostlid oppetanud / ja isfiärranis
je pühha Apostel Paulus / ke Pagganade jure sai läffitud / mis
nemmad on kannatanud / ning kuida Ma=Elm ning Kurrat
nende wasto pannud / ja siiski jedda kallist Oppetust ei woinud
ärralämmatada / egga ärrakustuta / je on keif Apostlide Teggo-
Ramatus ülleskirjutud.

Apostlide Hool olli / et je Oppetus / mis nemmad isjitekses
kulutasid / ka Roggodusse jures piddi tähhele pandama / ja
hoietama / ilmafs nemmad / ka ärra olles kinnitasid neid Uski-
jaid Ramatudega. Neid on Paulus (seft et temma ennamb /
kui keif Apostlid Tööd teinud / 1. Kor. XV. 10) ennamista kir-
jotanud. Sepärrast omad need Ramatud keif korda möda ülles-
kirjutud / ja sesinnase (Me Säduffe) Ramatus kokkopantud
ja jätud.

Wiinne Ramad on nende Salla=Usja Mäitniste Ramat /
mis sel pühha Apostli Johannesele on näidetud / me sees temale
pimedas Prohwetide Kuibus ja Könnes on näidetud / kuida je
luggu Kristusse Roggodussenga Ma=Elma Otjani piddi ollema /
kuida je ärratagganenud Roggodus / je usmata ja wöra Sum-

mala Sullase se Paabsti Gult ehk Babel pididi wotma sedda tös-
sift Jummalat Koggodust kangeste kiusada ja waewada / fenni
ko Jummal päle tulleks / ja Babilonile / se on / selle Guffa-
tusse Rahwale Dija teeks.

Se on / Armas Ma-mees / mis sulle lühhidelt jestsinnasest
Kamatus sünnib täda anda. Toufe nüüd ülles / ja Walgets /
jest sinno Walgus tulleb / ja Issanda Walgus toufeb sino ülle
Ej. LX. 1. Arra jä ennamb endise Kummalusse sisse / waid
täna Jummalat Süddamest / et temma ka sulle sinno Kelel
omma Sanna on andnud luggeda / pallu tedda temma pühha
Waimo pärrast / et temma sind walgustago / ja olle se helde
Jummal wasto temma sure ja rohke Armo eest keigest Südda-
mest tännolik ja kardat Jummalat.

Jummal andko sulle omma Armo Kristusse JEsusse meie
Issanda pärrast.

Amen.

144.

1715.

Tallinna.

Uus Testament.

Aratrükk samast teosest (b ga signeeritud poognale järgnevail kahe
pagineerimata lk-l), kust pärit tekst nr. 143.

I. N. J.

Rõnningad Sppetuffed

nende ees / ke pühha Kirja ja ishiärranis meie Issanda JEsusse
Kristusse Ue Sädusse-Kamato öige Kassoga ja omma Singe
Snnistuffeks tahtwad luggeda.

I Armas Sitnimenne / ke sa püäd pühha Kirja omma Singe
Sääks luggeda / olgo sa ni tarf ja moistlik isstiennefest / kui sa
eal tahhad / siis pead sinna omma Pimmedust ja Kummalust
jummalikkus Usjus tundma Joh. IX. 41. 1 Cor. II. 14. sepär-
rast / otse kui sinno Kohhus on / iggal Ujal Süddamest Palwet
piddada / ninda pallu ka Jummalat pühha Waimo ni saggedaste /
kui sa wottad pühha Kirja luggeda / et temma sinno Süddame
ja Mele walgustago / et sa sedda / mis sa loed / woiksid öiete
moista Eph. I. 18.

II Ei pea sa muud middakit selle sees otsima / kui agga Kristust / ja sinno Snnistust / Pattust pöormist / ja Usko temma sisse Joh. V. 39. Agga mitte ilmalikko Tarkust / se läbbi omma enne ärraarwatud kurjad Möttes ja Rombed finnitada / sest se taewalik Tarkus ei tulle ühhe kõrge ja wallato Süddame sisse / ke ifka öppeb / ja siiski rummalaks jääb. Päle se pöörwad nisuggused Snnimessed pühha Kirja omma Tarkusse järrele / ennese omma Suttatuffeks.

III. Lähhab sulle ka tarwis üks allandit Südda / ja peab sul kindel Mötte ollema Kristusse jure tulla / Snnistusse Teed öppeda / ja temma Sanna kuulda. Sest ke omma Mötte päle jääb / Usu=Usjad omma Sinimo järrele ärraarwab / ja / kui temma middakit loeb / mis temma Mele pärast ep olle tehha / pühha Kirja ninda ärraselletab / kui temma Lihha ja kurri Südda ihhaldab / sesamma heitko pühha Kirja warji käest ärra / ja ärra koormago ennese päle mitte ennamb Summala Muhtlust / kumb muidoke aegsaste kül temma päle tulleb.

IV Kui sa pühhas Kirjas tahhad öiete Töt kätte saa (ninda kui so Rohhus on) siis peab sul se kindel Nou ollema / Summala Tahtnisse järrele ellada / ja sinna pead sepärrast taewalikko Tarkusse Waimoga töest täidetud ja Summala pole ümberpöörtud ollema. 1. Cor. II. 4—12. Sa Kristus ütleb Joh. VII. 17. Kui legi tahhab Summala Tahtmist tehha / se peab tundma / kas sesinnane Öppetus Summalast on / ja ükski mu / olgo temma ni tarf ja moisilik / kui ta eal tahhab.

V Ärra mötlego / et sa keit ühhe hobiga pead moistma pühhas Kirjas / kuid olle Allanduffes rahhul sega / mis Summal Armust julle andnud moista / ja se möda / mis sa moistad / wotta omma Ello parrandada / siis saad sa pärrast ennesele töeste rohkeamat Tarkust. Aga ke püab ilma pühha Waimo walgustamatta teiste Öppetaja olla / ja on surelinne ennese Meles / lähhab töeste Naeruks / ja ei sa ellades ennesele Töt ja Walgustei pühhast Kirjast.

VI Siis ei pea sa pühha Kirja luggema Njaviteks / otse kui olleks se üks Summala=Denistus / kui sa loed eht saggedaste läbbiloed pühha Kirja / kuid sa pead seddasinnast Summala Sanna ühhe tännolikko / sannakuulwa / pühha Süddame ja

järrestikko Ohkamissoga tähhälepannema / ja Ussus wasto-
 wotma / ninda et sa müüd middakit ei otji / eiga püa / kui
 Summala Sanna kuulda / ja selle Wäe läbbi waggamaks / kan-
 natlikkumaks / ja teige Hä sees täielikkumaks minna. Lühhi-
 delst: Pühha Kirja Suggemine ilma Ello-parrandamatta satab
 aga suuremat Sufkatust. Luk. XII. 47. 48. Joh. XII. 43.

VII. Mis sa viete ei moista / sedda küssi neilt / ke suuremat
 Tarkust ja Moistust pühha Waimo läbbi ennesele pühhas Kirjas
 sanud / ja ärra pöra sa mitte teifiti / kui se on; waid jätta
 sedda enneminne jenniks jälle / kunni Summal sulle teifel korral
 sedda täda annab.

VIII. Kui sa pühha Kirja Suggemist Palwedega olled
 alganud / ninda löppeta ka Palwedega. Täna Summalat se
 eest / mis se oppenud / ja parranda ennast sedda möda. Mis
 sa olled tundnud kurja ollewa / sedda jätta ilma wiwitamatta
 mahha / pallu Summalat / et temma keif Hääd sinno Südda-
 mes kaswatago / ja iggatse allati Summala Sanna kuulda.
 Olle rõmus / kui sa Kristi ja Willetsusse al öpped tundma / kui
 armolinne Kristus on. 1. Petr. II. 3.

IX. Wimati pead sa ka teifi maenitjema Jud. 20. Agga
 mitte ülle sinno Moistusse Wäre / waid et sa iggatsed Summala
 Tahtmist kuulda 1. Petr. II. 9. jummalakartlikko Könnedega
 Kol. III. 16. se teeb / et Summala Tundminne ja Tarkus sinno
 sees Wägge ja Woimust wöttab. Se armolinne Summal juhha-
 tago meid omma Töe / ning Rahho Te päie Amen.

145.

1715.

Tallinna.

Uus Testament.

Apostlite Tegude raamatu 27. peat. ja 28. peat., salmid 1—16.

Äratrük samast teosest, kust pärit tekstid nr. 143 ja 144. Vrd.
 tekste nr. 78, 79 ja 134!

Pühha Apostlide Teggudest.

Se XXVII. Pättik.

1. Agga kui se Nou olli petud / et meie piddime Laewaga
 Stalia Wale minnema / andsid nemmad Paulust ja monni-

gad muid Wangid koidetud ühhe Päliko kätte / kelle Nimmi
Julius / Reisri Wä Sulgast.

2. Agga kui meie ühhe Udramitti Laewa astsime / et
meie piddime Ufia Ma möda minnema / siis läksime meie
Maalt ärra / ja meiega olli Uristartus Maatsedonia Maalt /
Tessalonika Linnast.

3. Ja teisel Päwal saime meie Sidonia Linna / ja
Julius käis heldeste Paulusjega ümber / ja andis temmale
Lubba omma Söbrade jure minna ja ennast kasfida.

4. Ning kui meie säält saime ärraläinud / läksime meie
Siiprust möda / et Tuled meie wasto ollid.

5. Ja kui meie se Märre läbbi / mis Siliitsia ja Pam-
wilia kõrwal on / saime läinud / siis saime meie Mira Linna
Liitsia Maal.

6. Ja säält leidis se Pälit ühhe Aleksandria Linna Laewa /
mis Italia Male läks / ja pani meid selle päle.

7. Agga kui meie mitto Päwa tasfa ollime käinud /
ja waewalt Kniduse kohto saime (sest Tuul ei lastnud meid)
läksime meie Kreta Sare alt möda / Salmoni Linna pole.

8. Ja kui meie waewalt säält möda saime / siis saime
meie üht Paika / mis kutsutakse Hääks Soddamaaks / kelle
liggi olli Lafea Linn.

9. Agga kui paljo Aeg sai möda läinud / ja nüüd jubba
pahha olli Laewaga käia / et Paasto Aeg jubba möda olli /
maenitsis Paulus /

10. Ja ütlis neile: Mehhed / Minna nään / et se Purje-
taminne sureks Waewaks ja Rahjuks tahhab olla / mitte üks-
päines koormale / ja Laewale / waid ka meie Ellule.

11. Agga se Pälit ussus ennamb se Kippri ja Tüür-
manni / kui Palusse kōnnet.

12. Agga et sinna Soddamase ep olnud hä ülle Salwe
jāda / siis olli surema Sulga Nou / säält ärraminna / ehk nem-
mad woiksid Wōniitsia Male sada / ja ülle Salwe sinna
jāda / kumb on üks Soddama Kreta Maal / wasto Ettel-
ja Loie- tuult /

13. Agga kui Launa-tuul toufis puhhuma / ja nemmad
mōtliid / nüüd ennese Nouo järrele eddasi minnema / tōmbasid

nemmad Purje ülles / ja läksid otse liggi Kreta Sarest möda.

14. Agga ei kaua pärrast sedda toufis Torm nende wasto / kedda kutsutakse Idda-Pohhi-tuleks.

15. Ja kui se Laewast kinni hakkas / et temma ei woinud wasto Tuult minna / lastsime meie sedda Tulest ajada.

16. Agga meie saime ühhe Sare liggi / kumb Klaudaks kutsuti / sääl woisime waewalt (omma) Pati kätte saa.

17. Sedda wotfid nemmad ülles / ja pruuksid Abbi / ja köidsid sedda Laewa alla kinni / agga kui nemmad kartsid ennast Liwa päle juhtuwa / lastsid nemmad Purjed mahha / ja weerfid ninda.

18. Agga kui meid kurjast Ilmast wägga aeti / siis heitsid nemmad teisel Päwal Riistad wälja.

19. Ja kolmandal Päwal heitsime meie oma Käega Laewariistad wälja.

20. Agga kui mitmel Päwal ehk Pääwliko ellik Tähte olnud nähha / ja mitte pissut kurja Ilma (meie wasto) olnud / siis löppis wimati Lotus ärra Elluse jada.

21. Agga kui nemmad kaua Uega ollid sõmata olnud / siis astus Paulus nende keskele ja ütlis: Oh Mehhed / teie olleksite piddand minno Sanna kuulma / ja mitte Kretast ärratullema / ja sest Waewast ning Rahjust ilma jäma.

22. Ja nüüd maenetsen minna teid rahhul olla / sest üksigi Hing ei sa meie sääst hutka / kui agga se Laew.

23. Sest sel Ösel seisis Jummal Ingel minno jures / kenne pärralt ma ollen / kedda minna ka tenin.

24. Ja ütlis: Ärra kardda Paulus / sinna pead Reisri ette sama / ja waat / Jummal on sulle neid keik kinkinud / mis sinnoga Laewas on.

25. Sepärrast Mehhed olge rahhul / sest minna ussun Jummalat / et se ninda peab sündima / kui mul on ööldud.

26. Agga meie peame ühhe Sare päle ajama.

27. Agga kui jubba neljas teistkümmes Ö kätte tulli / ja meie Abdria Märre pääl purjetasime / siis mötlesid Laewamehed / ennast ühhes Paigas Male sawa.

28. Ning kui nemmad Lodi Wette heidsid / leidsid nemmad
kaksikümend Sülda Wet / agga kui nemmad piisut ebdasi läksid /
ja jälle Lodi heidsid / leidsid nemmad wiisteistkümend
Sülda.

29. Siis kartsid nemmad / ennast kowwa Paika sawa /
ja heidsid nelli Anuro wälja Laewa taggamisest otsast / ja
iggatsesid Walget sawa.

30. Agga kui need Laewa-mehhed Laewast püüdsid ärra-
pöggeneda / ja Pati Märrese lastsid / kui piddid nemmad
esimessest Laewa otsast Antrud mahha lasta /

31. Ütlis Paulus Pälikko ja Söddameeste wasto / kui
need ei jä Laewa / siis ei woi teie Elluse jada.

32. Siis raiusid need Södda-mehhed Pati Rõijed katti /
ja lastsid temma wälja langeda.

33. Agga kui Walge hakkas tullesma / maenitsis Paulus
neid Leiba wotma / ja ütles: Tanna on neljasteistkümnes
Pääw / et teie otate / ja sõmata ollete / ja et teie ep olle
middakit ennesele wotnud.

34. Sepärrast maenitsin minna teid Leiba wotma / sest
se tulleb teie jahhutamiseks. Sest teie sääst ei pea ühhegi
Pääst Suukse Karwa mahhalangema.

35. Kui temma sedda sai üttelnud / wottis temma Leiba /
tännas Jummalat nende keigide nähhes / murdis sedda ja
hakkas söma.

36. Siis sai neile keigile hä Meel / ja nemmad wotsid
ka Roga.

37. Agga meid olli keit ühtekokko Laewa pääl kaks sadda
ja kuus Singe kahheksatümmend.

38. Agga kui nemmad said Leiba wotnud / siis kerge-
tasid nemmad Laewa / ja heidsid Wilja Märrese.

39. Agga kui Pääw sai / ei tunnud nemmad sedda Maad
mitte; Agga üht Märre Nurka said nemmad nähha / kussa
Rand olli / sinna olli nende Wõtte Laewa ajada / kui nem-
mad woiksid.

40. Ning kui nemmad Antrud said ülleswõtnud / siis
läksid nemmad Märrele / ja päästsid Uero-paelad lahti / ja
weddasid Purje ülles Tuult möda / ja püüdsid Ranna minna.

41. Agga kui meie ühte Paika saime / kus mollemel poel Märre olli / hakkas Laew kinni / ja essimenne Ots jäi liikomatta seisma / agga taggumme ots kattes neist kangist Laenist katti.

42. Agga Södda-meesfel olli se Nou / et nemmad tahtsid Wangid ärratappa / et üksigi ei pidand uijudes ärrapäsema.

43. Agga se Pälif tahtis Paulust piddada / ja kelis neid ärra sedda Nouo wötta / ja kätkis neid / ke moistsid uijuda / esiti wäljakargada / ja Male taotada.

44. Ja neid teist / muißt Lauade pääl / muißt Laewa Tukkide pääl. Ja ninda sündis / et keik terwelt Male said.

Se XXVIII. Pätük.

1. Ning kui nemmad ollid pääsnud / siis said nemmad täda / et se Saar Melitiks kutsuti.

2. Agga se Sare Rahwas ei teinud meile pissut Söbrust / sest nemmad teggid Tuld / ja wöttid meid keik wasto Wihma pärrast / mis meie päle olli tulnud / ja Kälma pärrast.

3. Agga kui Paulus hulka Haggo kokko rikus / ja Tullese panni / tulli üks Nastik Pallawast / ja hakkas temma Rätte kinni.

4. Agga kui se Rahwas näggi sedda Ellajat temma Kä külges rippowa / ütliid nemmad isfikeskes: Wist on se Mees üks Mehhe-ekfia / kedda Summala Sundminne ei lasse ellada / ehk temma küll Märrest on pääsnud.

5. Agga temma löngus se Ellaja Tullese / ja ei tunnud ühtigit Wigga.

6. Agga nemmad mötliid sündiwa / et temma piddi üllepaisma ja furnud mahhalangema / agga kui nemmad kaua ootfid / ja ei nähtud temale middakit kurja sündiwa / siis mötliid nemmad teifiti / ja ütliid tedda Summalat ollewa.

7. Agga selsammas paigas ümberkaudo olli sel Sare üllemal / Nimmelt Publius / üks Mois / tema wöttis meid wasto / ja piddas meid kolm Päwa wägga hästi.

8. Agga se sündis / et Publiusse Issa soja ja kohho Söbhes haige maas olli / selle jure läks Paulus sisse / ja piddas Palwet / panni Rääd temma päle / ja teggi temma terweks.

9. Kui se olli sündinud / tullid ka teised temma jure / kel selle Sares wigga olli / ja said terweks.

10. Ja nemmad auustasid meid wägga / ja kui meie ärra-purjotasime / andsid nemmad meile Te päle / mis tarwis olli.

11. Agga kolme Ku pärrast läksime meie ärra ühhe Laewaga / se olli Aleksandriast / ja olli ülle Salwe Sares olnud / sel olli Awwitajaks Saewa-Täht / mis kutsutakse Kassikus (nimmelt Kastor ja Polluks).

12. Ja kui meie Sirakusa saime / seisime meie kolm Päwa paigal.

13. Kui meie säält Laewaga ümber läksime / saime meie Regiumme Liina / ja kui ühhe Päwa pärrast launa Tuul toufis / saime meie teisel Päwal Puteoloni Linna.

14. Sääl leidsime meie neid Wende / neist palluti meid seitse Päwa nende jure jäda / ja ninda saime meie Roma Linna.

15. Ring kui sääl need Wennad meist said kuulda / tulliwad nemmad wälja meie wasto Appiwerre ja Tritaberni sadik. Kui Paulus neid näggi / tännas temma Jummalat ja sai röömsaks.

16. Aga kui meie Roma Linna saime / siis andis se Pälik need Wangid Illema-Päliko kätte. Agga Paulus-sel anti lubba jäda / kuhho temma tahtis / ühhe Södda-mehhega / te tedda hoidis.

146.

1717.

Pulmalaul.

Aratrükk trükkteosest „Pulma Laul mis Selle ausa Issanda Selleri Hinrike, ning Selle ausa Neitsi Wröliko Siio Eljo, Pulma Päewal, Selle 1717 aastal, selle 17 Neäri kuu Päewal, Maal lauldi neist Ületaiast“ (16 lk. ühes järgneva teksti nr. 147-ga, in- 8°, ilma ilmuniskoha ja -aastata ning trükikoha nimetuseta), mis kahes eksemplaris alal on Õpet. Eesti Seltsi raamatukogus.

B r u u d i G m m a.

Dh ma waene Kaisokenne

Kus mo Kanna-poiokenne?

Mis ma sõdsin mis ma joodsin,

Mis ma kaidsin mis ma hoidsin;

Wist on kahjo sündnud full,
Eht sind wöttis pahha Kull;
Oh mo waine Raisofenne!
Aus mo Ranna=poiofenne?

I s j a = M e e s.

Arra kurda, Aidefenne,
Aus so Ranna=poiofenne;
Ei tel olle kahjo sündnud
Egga tedda full ka wiidnud,
Küll ta ennast moistis hoida,
Eht siis tedda weel woiks leida:
Arra kurda, Aidefenne,
Aus so Ranna=poiofenne.

I s j a = M e h h e R a e n e.

Disga ella Langofenne.
Tallel on so Rannofenne;
Kulla Kuf ta aukotelles,
Ranna walmis werretelles,
Kuf on Ranna willonud
Olga teile finkitud.
Disga ella Langofenne,
Tallel on so Rannofenne.

B r u u d i E m m a.

Wisji Kuffe eest ma tännan,
Kuffele ma Ranna annan;
Ranna peäle Kuf kui tulleb,
King se Ranna se peäl munneb,
Audodes meil poege teeb,
Wanna film siis röömo näab;
Wisji Kuffe eest ma tännan,
Kuffule ma Ranna annan.

B e i g m e e s

Tulle nüüd mo Tibbofenne,
Mul on maggus Linnofenne,
Lössitelles ma sind tallan,

Taggasi ma pea kallas;
Olgem wiisid jellel tölel,
Se on maggus minno meelel:
Tulle nüüd mo Tibbofenne,
Mul on maggus Linnofenne.

P r u u d.

Küll ma tullen Kuffefenne,
Sa mul olled armofenne:
Wis ja annad se ma wöttan.
Ennamp ihhaldus ma töttan,
Saada agga Poiofessi.
Siis mul öige maggus mesfi:
Kül ma tullen Kuffefenne,
Sa mul olled armofenne.

P e i o = p o i s, P r u d i T ü d r u k,

ja

P u l m a - K a h w a s.

Kuf on hää, hä on Kanna:
Siggidust Neil Laewas anna!
Talla Kuf ja sada Karja.
Sarjast, Kanna, saada Karja.
Olgem röömsjad ühhest meelest:
Yaulgem kohtlast ühhest keelest:
Kuf on hää, hä on Kanna,
Siggidust Neil Laewast anna!

147.

1717.

Vargalugu.

Äratrükk eelmist teksti nr. 146 sisaldavast teosest, kus see peal-
kirjaga „Üks Ennemuiste Luggu ühhe Warga peäle“ aseneb lkk. 7—15.
Vrd. tekst nr. 146 eelmärkust!

1.

Kule Kiltri Hanso Saan
Kus mo kallis Saksa-Saan;
Kus mo Kuffid, Linnatsjed,

Mis ja ärraraiskafid?
Sada mulle pea fätte,
Ehk ma wiin find Kohto ette!

2.

Kule, ütle aegfaste,
Leppi moga aujaste;
Ehk ma tullen Kohto Wäest,
Wöttan ärra feif so Käest,
Kued, Sergid, Sulfad, Afsud,
Saab fiis nähha, mis ja lausud!

3. Jaan ütleb:

Armas Isjand, Kannata!
Minna tahhan tasjuda:
Minnul on hea Pannal-Wöö,
Wötte jedda endise;
Ehk ma toon ka teie Kätte
Käemehhe minno ette.

4. Käemees ütleb:

Ei ma seiija sinno eest,
Jaan, ja olled kawwal Mees!
Jodit Pettis olled ja,
Panled warrastafid ka;
Maksja isje onnma Wölga.
Witsa holets anna Selga!

5. Jaan wastab:

Miks ja nenda söimad mind,
Mats, eks minna tunne find!
Kas ja tahhad teada fiis,
Mis so kurri Komb' ja Wiis?
Raese Sörme Rikkuja,
Mehhe Laua Rikkuja!

6. Mats watab:

Terre, terre Janike,
Kuhho Tuhhatab find Tee?

Wata, mis jo Dues teäl
Heina Koorm on Kee peäl;
Oh! ja Moisa Kiini Barras,
Wöllas on ful Keigeparras!

7. Saan ütleb:

Mats, ja Rehhe Warblane,
Moisa Oddra Poisefe!
Kä-uks, Kä-uks laulsid ja,
Pannid Nahka Römoga;
Kül sind Moisas sillitakse,
Selja Soned wennitakse!

8. Mats ütleb:

Olle waid, mo Wennife,
Wargad puhhas olleme!
Olleks keit je Willi teäl,
Seisaks ühhe Gulgo peäl,
Ei je mahhuks Moisa Nita,
Egga Linnas olleks Paika.

9. Jani nuhheldakse:

Mi! — Mi! — Kibbe Kä,
Kaikenne efs ja nä!
Oh! — Oh! pallu ja,
Minna surren Häddaga!
Nita, ella Kaikenne,
Praego surreb Janikenne!

10. Maene wastab:

Oh! mo armas Janife.
Kallis on je Sanife.
Kendaks sinna Nahka müüd,
Janikenne, sul on Süüd!
Jätta Körtjö Rombed mahha,
Siis ja hoiad terve Nahha!

11. Kohhus maenitseb tedda.

Minne Saan, ja parrandada,
Omna Ello Seaga!

Wingo nurga wanna Wiis,
Austast sinna ellad siis;
Pea kurko kassinaste,
Siis ja räkid illuaste,

12. Saan ütleb Kaesele:

Minne Krötso, Kaiese,
Minnul on suur Hädda kä;

Kurk on kuitu ja waetwab mind,
Kaiese, ma pallun sind.

To mul Ollut, to mull Wina,
Siis ma unustan mo Pina!

13. Kaene wastab:

Mitte nenda Janike,
Kus so Taari-Kappake!

To, jo heida Külleli,
Magga hästi Lollike;

Kül so Riipsud parranewad,
Ilma, et need Wina sawad.

14. Saan ütleb:

Mitte nenda Kaiese,
Minnul on suur Hädda kä:

Rahkur Thomas Härjalont,
Wanna firjo Koera-Kont,

Kes mo Pea pistis Pauna,
Satis Moisa Posti Sauna.

15. Kaene ütleb:

Ei ma Kule ennam Tutto,
Janike, et minne Tutto!

Moisa Koerad aukuwad,
Ütse peäle paukuwad;

Weeleks tahhad Rahka müa?
Wet ja Leiba Kastis jüa?

16. Saan wastab:

Dh! ja wanna Ranna Rai!
Sinno Su on wägga lai.
Et ma willets, Winato,
Soudo polest Rammato,
Kül ma sinno Nahka mühhin,
Teddre=Suustoga sind pühhin!

17. Saan lähheb Körtso.

Terre, terre Körtsofe
Maggus Laiaappafe!
Õlut, Wina kül on teäl!
Õlut, Wina kül on teäl!
Lahti ollen Moisa Kärraft,
Asfi tagga Nahha pärraft.

148.

1732.

Anton Thor Helle.

Neist mesilastest.

Äratrükk teosest „Kurzegefaßte Anweisung zur Eßtnischen Sprache
. . . Halle 1732“, lkd. 391—404.

Neist mesilastest.

Eßjimenne Dut.

Peet ja Hans.

Peet. Terre Summal appi! Hans, mis nüüd talwe aial linno
aedas sulle teggemist on:

Hans. Olle terwe, wend, isse terretamast, efs neid lomofessi ka
talwe aial peab katsma:

P. Giga nemmad je külmaga kanna wilja kofko?

H. Ei kül wilja ehk mu nende tö pärraft neid wadetakse, kuid
otse nende hädda pärraft.

P. Mis hädda kül sel heal linnofessjel peaks ollema.

H. Dh minno wennike! kedda ennam kiusatakse, kui je mis hea on.

- P. Tõssi se, agga kes neist peaks putuma?
- S. Ennä! kül furjateggiaid wagga lomale. Wahhest nerria hiir sööb temma pujukest laiaks, ehk teeb augud alt; wahhest mältkas raiub selja takka augud sisse; lind tulleb wälja; süakse ärra; wahhest tühhane pörrotab lingo wälja ja sööb; monni lennab wälja, külmu tuul lööb tedda warji mahha, ja ram-mastakse ä.
- P. Et kule waenlast! kül kulen hoidmist linnomehhel ka talwel.
- S. Kül, kül, ja kui tulleb tuiskne ilm, mattab suud kinni, ja saddo länmatab neid ä, kui ei olle lauakenne pandud warjuks au-tude peäl; ehk tulleb külmu ja o peäle, siis tommatakse kardda ehk lööb jäesse, panneb augud kinni, sepärast peab ikka waatma.
- P. Millal temma isse siis wälja nouab?
- S. Kewwade warji, et lummi on rahkjas, kui tulleb soe päwa paiste paasto aial, siis hakkab toito sama leppa ja pao urwest, ja angist aia äre, siis sadetakse wälja, et Summal nou on kätte annud.
- P. Ho, ho! jubba siis korda saab.
- S. Mis siis, wennike, siis saad sa röömsaks, kui sa nääd et ta püksi koormaga käib.
- P. So siis se lomoke jääb ennese peäle jälle:
- S. Kuida siis: üks mötlik innimenne pallub agga siis Sum-malad, et woiks figgida ja onmad asjad aiada.
- P. Tä terweks jälle, Hansoke, jutto aiamaast, olgo otse jeks kor-raks, peab joudma jälle koio pole!

Teine Jut.

- P. ärra wotta pahhaks, Hansoke, tullen ta se maggusa linnojutto sinnoga aiama.
- S. Et andko Jesukenne terwist, mis sa piddid küsfima:
- P. Et sedda, millal uus perre hakkab neile walmis sama.
- S. Se tulleb nenda kui kuendal näddalal enne Jani.
- P. Mis märki woib sest jada:
- S. Panne agga tähhele, kui korrend-kilid (on nisugused kui kahhe tiwaga kummalgi polel) lennawad; kui se näitab agga, ja on warrakas pu, siis sa usjud, et linno perre on ärra handumid siis on walmis.

- P. Kas siis se wanna pu omma jaggo warši wälja annab:
- S. Ei enne anna ta mitte iaggo wälja, kui emma Summal annab temmal olla.
- P. Se emmaga, kulin ennemuiste, peab öiete teggemist ollema.
- S. Ei se küil walle olle; agga tedda tunnukse teiste seast pea ärra.
- P. Neil on keik üks näggo, kust ja tedda ni mitme tuhhande seast tahhad ärratunda:
- S. Küil ifka, emmale on pitkem ja terravam perse, koldsed joned perse ümber, teised joned on musta=hallid, pitkemad tiwad, ka koldsed pikemad jallad, lennab urakülle, kui perse pididi temmale raskem ollema.
- P. Kuida tedda feige parreminne paigale saab panna:
- S. Dns üks emma perres, wõtta hiljokeste näppo wahhele panne puri sisse, ja warwad puri al; pista pu sisse ülles, ja wata siis, kui järrele ladduwad teised lendes ja murdes.
- P. Beaks siis wahhest perrele ennam kui üks emma ollema:
- S. On jedda ka, mittokorda omma filmaga ollen näinud, wahhest kaks, wahhest ka kolm emma. Esimesse emmale ei te wanna emma mitte kurja, kui agga teisel poege on ja jansib emma, siis wanna emma lubbab perrele tedda ärramurda.
- P. Kas linno=mehhe nou aitab ka se jures:
- S. Aitab ka, kui Summal tahhad. Minna näggin teista, kuidas neil pahhandus ühhes ko=us olli: wotfin teist emma, andsin teise perrele: mis ma andsin, jäi, tänno Summalale neile.
- P. Kuidas siis se on, Hans, et ja ifka emmaks hüad jedda, mis teised funningaks nimmetawad.
- S. Emma ifka linno=meestele illusam maenitsjeda.
- P. Agga se, mis jul on linnopu, teised kongiks kutsuwad.
- S. Ei mitte, Janife, linnopu ifka linnofeste aedas petakse; kong pannakse püüdja meestele ülles, suurte pude otsa, teifi püüdma, kui nored perred ärralennawad; kassina wiifi peäl püüdjamehhed neid hüüdwad korekessjeks.
- P. Olle terve ka jedda mulle jellitamast: teisel hobil tullen ta ennam jo käest küsšina.

Kolmas Tut.

- P. Kas linnopuus mitmesuggused linnud on:
- S. On, isse on emma, teised on need öiged ehk perre linnofesjed,

need on keif tõtegiad; teised jälle lesjed, mis ei fanna mid-
dagi, kuid aitwad agga warrandust jua, need on jämme-
damad teifi.

P. Mis head lesjed tewad:

H. Ei middagi, need on jõdikud wainud, kus neid palju junnib,
se tahhab nuhtlus olla.

P. Eks neid inimenne wälja tulles, woi põlletada:

H. Ei aita inimessesse nou eht liigseädleminne se jures ühtegi.
Kui Summal annab perrele se joudo, et perre neid ärrasun-
nib, siis ka-uwad; põlletamast ka perre linnud sawad hukka,
pu lähhäb raido.

P. Millal uus perre wannust lahtub:

H. Kui emma kangemaks joudnud, siis lahutus hakkab jündima;
siis näikse, kuidas perre otab, seggab, keritab ülleweel; katju
päwa faks, kolmandal ei olle armo, siis lükkatakse wälja.

P. Eks emma olle esimesse wälja tullemas:

H. Ei ial; perre enne wäljas ja pärrast temma tulleb ühhe
jonega, ja langeb perre peäle, se on öige linno wiis.

P. Kas emme ka taggasi lähhäb wahhest wanna pu sisse:

H. Küil se on mittokorda, aga need on jamsid, kes palju segga-
wad; inimessesse önnel on wigga, ei tahha Summal önnel
anda.

P. Agga kust tunnukse öiete, et tahhawad minna:

H. Kui lesjed hakkawad wälja käima, kui ja wahhid, ei sel päwal
ei heida enam perret; agga sel päwal, kui nemmad paigal
seiswad, siis ei woi uskuda.

P. Kuida siis se järrele perret heitwad:

H. Löwad ülles keritama, jölowad ümber wahhest kaua, kui
emma noor on, wahhest heitwad ussinaminne kui emma
wälja ennast annab, ja kui heitwad kuhhogi, siis wanna perre
jadikud linnud lahtuwad taggasi, siis on rahho.

P. Kui agga nemmad kõrges oksa peäle heitwad, mis nou siis on.

H. Siis leikatakse oksaga hopis ärra, püüsta waffa sisse, waffa
minnes wötta emma finni ja te nenda kui teista ütlen.

P. Kui agga nemmad maddalas on.

H. Siis panne walge linna pu alla, teine ots pu ju külge tiff-
kesssega finni, sata teised pärrast pu sisse minnema; siis len-
dega eht teine ülle teie rissus murjus lähhawad peäle ifka.

P. Misfuggust pu nemmad armastawad feige ennaminne?

H. Se mis on õige emma pu, olgo kuusikne, haabne, mändne, kellel ei olle ühtegi lomokest, mis rähn ei olle raiunud.

P. Agga miis siis kui neid on?

H. Kui neid on, ehk on õnes jeeft, ehk kore wahhel koiekessi ehk toukofessi, se ep olle mitte plint pu, neid raiub rähn iggal aial.

Neljas Tut.

P. Millal hakkawad tööd teggema, kui nemmad paigale janud?

H. Warfi teisel päwal, kui nemmad ei räggi se mitte pärrast kui pääw saab loja läinud, siis olle rõmus, neist sawad paiga mehhed.

P. Kuida se tö tehakse?

H. Esmaft tewad tühjad kerjekessid, pärrast foggutakse willi kerjekeste sisse; Lauritse pä argo, kui wiinne käiminne möda on, siis kanewad aukuksesed finni, limiwad su lauda ehk praokesse kofko, waljawad ennaft tule wasto, et soja sawad, jätwad ka ennestele wäljakäiduwad auko.

P. Tsse neid kulutse, kasfinad ollewad ja puud laastawad, mil ajal se on?

H. Kui ta löppetab poiad kandmaft, siis wottab talluda seält jeeft neid waglad kerre jeeft wälja, lessjed kiskuwad nemmad ärra.

P. Woi! õjete tappetakse need lessjed?

H. Otse õiete, kats perre linto ühhe sure lessje kallal, kiskuwad tedda ärra, monni pääseb jalga pakko, lähhäb kaugele ärra. Ja se on hea pu, mis sedda wisi omma figgimist ärra figginenud.

P. Kust agga tunnukse, mis ei olle figgi pu?

H. Ennä! mis ei heida poege, kiskub warfi pärrast Jani wälja, ei anna suggu wälja, ehk weab needjammas wälja, mis pidid linnuks sama, ei se heida tännawa aasta ühtegi.

P. Kas nemmad, kui pu hea on, iggal aastal figgiwad?

H. Ei ial, kui Summal warra joia annab, nago wiendal nädalal, siis on neile rõmus luggu, ja kui on korralisjed ilmad, et Summal lasseb teif hästi korda minna.

P. Mis siis saab, kui puhk willo, teist wiimsjed ilmad on?

H. Siis wangitjewad, ei sa emma kätte.

- P. Kas keikil pudel se luggu on?
- H. Ei mitte keikil, kuid rammaliseses puus perre juffeb omma aega iffa.
- P. Jo neil siis ta murret on wihamajest aastast.
- H. Kuida siis? näitse filmaga, kuida noremad jurrotakje taffa toito otfima, ja ei lähhä fiiski kaugele, ja on faggedad käima, kui wihma oof tulleb; kui oof lähhäb ülle, pärris-maia meh-hed lähhäwad kaugele, tullewad surema koormaga.
- P. Kүүл need lomofesjed näiwad otfe targaste ommad asjad aiawad.
- H. Kүүл nemmad omma tarkusje ja usfinusjega monned rummalad ja laifad innimesjed häbbiks tewad.
- P. Ja häbbi kүүл, Summal parrago! et meie, kes Summala farnatfeks olleme lodud, nüüd patto läbbi monne asja sees rummalamaks ja roppe maks läinud, kui nisuggused moift-mata lomafesjed.
- H. Suur Summal, Sehowa, woiks jedda parrata; au ja fitus olgu temmale, et ta fiiski ni kallid lomofesjed meie kasjuts ja römufs meie kätte weel annab.
- P. Se on kүүл üks Summala heldus, mis meie wäärt ei olle. Roh, armas Hans, olle terve head jutto aiamaft, ja olled mind se läbbi monne asja sees targemaks teinud.
- H. Olle terve, wend, tännamast. Summal andko meile eddes-piddi hea aiawitust, rahho ning terwift.

149.

1739.

Kirikuõpetaja ja Reinu kahekõne.

Äratrükk (lkd. 71—4) väga defektselt alal hoidunud trükkteosest, mis tuntud on pealkirja all „Sanfo ja Wardi jut“ (lkd. 3—30 on käsikirjalises koopias aastast 1863, lkd. 31—68, 71—78 on rebenenult alal hoidunud originaalis, tiitelleht ühes lõpposaga puudub), mis 1 eksemplaris tallel on Õpet. E. Seltsi rmtk-s. Teose autoriks on oletatud A. Th o r H e l l e ' t .

Weel üks hea jut / mis üks wagga Õppetaja aiab
 ühhe mehhe-ekfiaga, Rein nimmi, kui ta tedda õnsa surma wassto walmistab.

Õppetaja: Terre armas Rein.

Rein: Mitummal, armas õppetaja.

D: Kuida, waene, sinno käsfi käib?

R: Summal parrago! mis tehtud, se on tehtud.

D: Ütle mulle, Rein, kuida sattusid ja senna kuufatusse ja willetsusse sisse?

R: Kül ma rägim, armas õppetaja, kuida se luggu olli.

D: Kule, rägi agga öiete töeste, et sa woid Summala ees sedda wastata, ärra tunnistata ühtegi wallet ennese hinge peäle.

R: Ei mitte, armas Issand, Summal hoidko mind omma hinge koormaks middagi räkimast. Meie ollime teise perremehhe jures ko-us, se andis, olgo terwe, tobi ollut meile jua. Saimme siis teinteisega juttule; se teine õnnis innimenne, kelle hinge Summal pärrigo, hakkas sedda wanna rido töstma, mis meil enne olnud, ning söimas mind tihte: ma söimastin wasto, siis jo ollime meie karwopiddi ühhes, lahtusime jälle ä, ning leppisime teine teisega, siis keik olli hästi.

D: Wist teie mollemad ollete liaste jonud, et teie omma öige mele ärrarikkund ia riidlema hakkand.

R: Ollime wäsinud ka, kes woi sedda sallata?

D: Kuida hakkasid sinna siis sedda teist ärratapma?

R: Noh, kuida se olli. Minna ollin tubbakat pipo pannud, wottan noaga söe ja pannen tuld pibo peäle, ja tahhan uksest wälja minna; ta tulleb takka, hakkab mo karwo kinni, tommab mind mahha, ja tahtis woimust mo käest jada. Nugga olli mo käes, ma raiusin sesugguse hobi temmale, et ta kül sai, jo ta siis olli walmsis.

D: Mis siis tehti sinnoga?

R: Mind seuti kinni, ja moisa wannemad läkkitasid mind seie linna kohto alla.

D: Ollid sa siis kohto ees olnud?

R: Tubba ma ollen keik kohtud läbbi käinud ja räkinnud keik selgesti nende ees ärra, ja nemmad moistsid kohhut, et ma pean surma sama.

D: Eks sa woi ennaft sest surmast lahti peästa?

R: Kuust se ennam tulleb, Summala ning kohto wannematte käes ma ollen, tehko nemmad nüüd, kuida nemmad moistawad.

D: Kohto wannemad on Summalast seätud, ja Summala janna ütleb: et üllemad ei kanna moõka, mis Summal nende kätte annud, mitte ilma asjata, ta on Summala fullane, kätte maksja nuhhelda jedda, kes kurja teeb. Agga, mis sinna arwad, kust se tulnud, et sa nenda effind, ja nenda seie kohto alla janud?

R: Mis muud kui läbbi rummalusje?

D: Jah, Summal parrago! rummalust kül. Wata se on sinno patto sü, et sa kippusid ja andsid ennast esmalt jenna tühja pattuse seltsi, pärrast andsid sa seäl seltsis liajomisje himmuse woimust, sest tulli se tühja jutto aiaminne, ja tühja jutto läbbi toufis riid, ja rio läbbi wottis se pattune wiחה nenda woimust, et teie nüüd mollemad ollete hukka janud.

R: Tõsji se kül on, armas õppetaja, ollefin ma enne se järrele mõttelnud, fiis se pahhandus ei olleks mitte sündinud.

D: Wata nenda olled sa isje patto läbbi kül surma kohhut enneje peäle saatnud, agga ei sa woi isje ennast sest häddast lahti peästa.

150.

1739.

Tallinna.

Piibli esimene trükk.

Hiiobi r. 41. peat.

Vrd. teksti nr. 92!

Wisjuggune se Lewiatan ehk krokodil on.

1. Wata, jelle lotus pettab tedda; kas tedda ka, kui ta jedda meeßt nääb, mahha wisjatafje?

2. Eks ta olle wägga hirmus, kui tedda üllesärratafje? kes on fiis se, kes minno ees woib seista?

3. Kes on mo ette joudnud, et ma pean temmale tassuma? mis feige se taewa al, se on minno pärrast.

4. Ei ma tahha mitte wait olla temma lufontast, egga sest, mis ta jurest rammust tulleks räkida, egga sest, kui illusa wisiga temma on tehtud.

5. Kes on temma peälmisje kätte ülleswõtnud? kes tahhab temma kahhefordse julisje wahhele minna?

6. Kes on ta filmade wärrawad lahtiteinud? temma hamaste ümber on hirmutus.

7. Temma kanged somuksed on kõrgid, ni kinni ihho külges, kui üks kitsas pitseriga jõrmus.

8. Teine on teise liggi, et tuul nende wahhele ei ja käia.

9. Teine on teise külge kinni; nemmad seiswad kous, ja ei lahku paigast ühhest ärra.

10. Temma aewastamisjed saatiwad walget paistma, ja temma silmad on kui koido riipsud.

11. Ta juust käiwad otsego tõrwaksed wälja, tulle seddemed fargawad wälja.

12. Ta ninna-söörmist käib suits wälja, nenda kui kewast paiast ja katlast.

13. Temma õhk sütab süsi põllema, ja temma juust käib tulle=leef wälja.

14. Ta kaelasje jääb ifka tuggewus, ja temma ees fargab murre.

15. Ta tai=lihha kohhad on ühhes kinni, se on kowwa ta peäl, ei se ligu.

16. Ta südda on ni kowwa kui kiwwi, ja ni kowwa kui allu= minne wesfikiwwi.

17. Kui ta touseb, siis kartwad wäggewad; temma murd= misje pärrast puhhastawad nemmad ennast pattust.

18. Kes ta peäle hakkab moögaga, ei se jä seisma, pigiga, wiif=oddaga, ehk raudridega.

19. Ta peab rauda hõlleks, ja waske räppastand puuks.

20. Ei ammo nool ei sada tedda pöggenema; lingo fitwid jawad temma wasto kui kõrred.

21. Wämslad tullewad arwatada temma wasto kõrreks, ja ta naerab odda kärrinat.

22. Temma al on terrawad kiwwi=tükid, temma teeb enne= sele asjet terrawa peäle, kui roja peäle.

23. Ta teeb jüggawa kohta kema kui potti, ta teeb merd kui jalwi.

24. Temma tagga on walge se koht, kus ta käib, et innime jüggawust arwaks halliks.

25. Ei olle põrmo peäl temma jarnast, temma on tehtud, et ta ei kohku.

26. Ta watab keif, mis kõrge on, ta on kunningas ülle feige furematte metsaliste poegade.

Piibli esimene trükk.

Salomoni ülemlaul, 2. peat.

Kristusje ja temma prudi lahke kõnne isjiteses.

1. Minna ollen üks rosjite Saronis, üks lillife, mis orgude sees.
2. Kui lillife orjavitste seas, nenda on mo jõbrofe tüttarte seas.
3. Kui ounapu mets=pude seas, nenda on mo armofe poegade seas: temma warjo alla ollen ma himmustanud, ja istun nüüd seal, ja tema willi on mo su=laele maggus.
4. Ja temma on mind winud wina=kotta, ja armastus on temma lip mo ülle.
5. Toetage mind wina=plastudega, tehke mulle asjet ounte jure; sest minna ollen haige armastussest.
6. Temma pahhem käsji on mo Be a l, ja temma parrem käsji hakkab mo ümber kaela.
7. Ma wannutan teid, oh Jerusalema tüttred! weikiste ja suurte hirwede jures wälja peäl, et teie mitte sedda, sedda ma armastan, ülles ei ärrata egga ülles ei aia, kummi ta isji tahhab.
8. Se on mo armofesje heäl: wata, temma tulleb, ta kargab mäggede peäl, ta hüppab mäekinkude peäl.
9. Mo armofe on ühhe weikise hirwe, ehk nore hirwe jarnane: wata, ta seisab meie seinä tagga, ta watab ükji silmi aknast fisesje, ja paistab akna trellidest läbbi.
10. Mo armofe wastab ja ütleb mulle: Touje ülles, mo jõbrofe, minno illofe, ja tulle ärra.
11. Sest wata, talwe=aeg on mödaläimud, wihm on ärraläimud omma teed.
12. Diefesji näikse Ma peäl; laulmisje=aeg on liggi tuluud, ja turteltuikesje heäl kulufje meie maal.
13. Wigipu on ommad marjad küpsetanud, ja winapuud on võitmas, ja andwad hea haiso: touje ülles mo jõbrofe, mino illofe, ja tulle ärra.

14. Mo tuienne, kes ja olled kaljo praggude sees ja warjo-
paifas järskus kohtas, näita mulle omma näggo, lasse ma kusen
so heält, sest sinno heäl on maggus, ja so näggo on löbbus.

15. Wötte meile finni rebbajed, need weikised rebbajed, kes
winamäed ärrariffuwad, sest meie winamäed on öitsmas.

16. Mo armoke on minno pärralt, ja minna temma pärralt,
kes lillifeste seas on karja hoidmas.

17. Runni pääw sure lounasse saab, ja warjud pöggenewad:
pöra ümber, mo armoke, olle weikise, ehk nore hirwe sarnane
löhti löhhtatud mäggede peäl.

152.

1739.

Tallinna.

Piibli esimene trükk.

Salomoni ülemlaul, 4. peat.

Prudi illo on Kristusse temma peigmehe armo-and.

1. Wata, ja olled illus mo söbroke, wata, ja olled illus, so
filmad on kui tuiessse filmad so juuste tuffade wahhel; so kar-
wad on kui kitste karri, kes warra homiko Kileadi mäelt mahha-
lähhawad joma.

2. Sinno hambad on kui lammaste karri, mis ärranidetud,
kes pessemisest tullewad, kes keif kaksikkud kandwad, ja ei olle
ükski nende seast ilma jugguta.

3. Sinno uled on kui ellepunnane löng, ja so könne on löb-
bus; so filma-tagguised on kui löhti leifatud franati-oun so juuste
tuffade wahhel.

4. So kael on kui Daweti torn, mis söariistade honets ülles-
ehhitud; tuhhat kilpi on temma peäl rippumas, need keif on
wäggewaterne kilbid.

5. So mollemad nisjad on kui kaks waskifast, mis weikise
hirwe kaksikkud, kes lillifeste seas söwad.

6. Runni pääw sure lounasse saab, ja warjud pöggenewad:
minna tahhan mirri mäele minna, ja wiroke kinguile.

7. Sa olled hopis illus, mo söbroke, ja sinno sees ei
olle wigga.

8. Tulle minnoga, oh pruut! Libanoni peält; tulle minnoga Libanoni peält: wata seie Amana mäe otjast, Seniri ja Ermoni otjast, emma loukoerte pessade seest, pardri-metsaliste mägede peält.

9. Sa olled mo süddame ennesele wötnud, mo ödde ja pruut! ja olled mo süddame ennesele wötnud omma ühhe silma läbbi, ühhe keega, mis sinno kaelas.

10. Mis illusjad on so armatsjemised, mo ödde ja pruut! kui palju parremad on sinno armatsjemised kui wiin, ja so öllide hais, kui keif muud kallid rohhud.

11. So uled tilkuwad kerjemet, mo pruut; met ja pima on so kele al, ja so riette hais on kui Libanoni hais.

12. Mo ödde ja pruut! sinna olled kui rohho=aed, mis luffus; ja olled kui hull wilja, mis luffo tagga, üks hallik, mis finnipandud pitseriga.

13. Sinno wösjud on üks illus kranati-ounapu=aed feige-kallima wiljaga, kui kupressipu=aed nardipudega.

14. Nardid ja Sawran, wohhomoögad ja kanneli puud, ja keifjuggu wiropuid, mirrid ja aloid, ja keifjuggu kallimaid rohtusid.

15. Oh sinna rohho=aedade hallikas, ellawa wee kaew! mis Libanoni peält joseb.

16. Arka ülles pohja tuul, ja tulle louna tuul, puhhu minno rohho=aiast läbbi, et temma kallid rohhud haiso rohkeste wäljaandwad: mo. armoke tulgo omma rohho=aeda, ja sögo ommaft feigekallimast wiljast.

153.

1739.

Tallinna.

Piibli esimene trükk.

Salomoni ülemlaul, 5. peat.

Pruut aiab jutto ommaft peigmehhest, ja fidab tedda.

1. Ma tulles omma rohho=aeda, mo ödde ja pruut! ma olen omma mirri ja omma kallist rohto ärranoppinud, ma ollen omma fergemet ja omma met sõnud, ma ollen omma wina ja omma pima jonud; söge mo sõbrad, joge, ja sage joobnuks armatsjemistest.

2. Minna pruut uinufin maggama; agga mo siidda walwas; mo armokesje heäl, kes kopputas, hüdiz: Te mulle lahti, minno ödde, mo söbrate, mo tuike, mo täieste wagga; sest minno Pea on täis kastet, ja mo juuksjed on täis ö-piiskasjid. Ma wastasin:

3. Ma ollen omma fue seljast ärrawõtitud, kuida pean ma sedda jälle selga pannema? ma ollen ommad jallad pesnud, kuida pean ma neid roppuſ teggema?

4. Mo armoke pistis omma kät august läbbi, ja mo sissefond hakkas temma pärrast mo sees kollisema.

5. Minna toufin ülles, et ma piddin omma armokesjele lahtiteggema; ja mo käed tilkusid keif mirrist, ja mo sörmes julla-mirrist luffo pärra külges.

6. Ma teggin omma armokesjele lahti; agga mo armoke hoidis kõrwale, ja olli ärralainud: mo hing läks wälja, kui temma räkis; ma otſisin tedda, agga ei ma leidnud tedda mitte, ma hiiüdsin tedda, agga temma ei wastand mulle mitte.

7. Need hoidjad, kes möda linna ümberkäiwad, leidsid mind, pekſid mind, ja hawasid mind, ja need wõtſid mo pea-rättiko mo peält ärra, kes mürid hoidsid.

8. Ma wannutan teid Jerusalemma tüttred: kui teie mo armokest ſate leidnud, mis teie tahhate temmale teäda anda? sedda, et minna armastusjest haige ollen.

9. Mis on ſinno armoke ennam kui üks teine armoke? oh ſinna illoke naeste ſeast! mis on ſo armoke ennam kui üks teine armoke, et ſa meid sedda wiſi ollad wannutanud?

10. Minno armoke on walge ja punnane, lippoga mees kümne tuhhande ſeast.

11. Temma Pea on kui feigefallim ja ſelgem kuld, temma pakſud kahharad juuksjed on mustad kui kaarn.

12. Temma filmad on kui tuikeſte filmad wee oiade äres, mis pimaga pestud, ja ſeiswad kui kallis kirowi kollus.

13. Temma loualuud on kui kalli rohho penar, kui torni wiſi kaſnud apteekri rohhud: temma uled on kui lillikesjed, mis jula-mirrit tilkuwad.

14. Temma käed on kui kuld-sörmuksjed, kelle kollude sees Tarſiſi-kirowid ſeiswad, temma sissefond on kui hiiſgaw elewanti-lu, ſappiri-kirowidega ehhitud.

15. Temma säred on kui marmori=kiwwi sambad, mis kind=laste selgema kuld=jalge peäl seiswad: temma näggo on kui Libanon, wägga kallis kui seedripuud.

16. Temma su=laggi on selge maggus, ja temma on läbbi ja läbbi wägga armas: nisuggune on minno armofe, ja nisug=gune on minno söbber, oh Jerusalemma tütre!

154.

1739.

Tallinna.

Piibli esimene trükk.

Salomoni ülemlaul, 6. peat.

Kui pruut alles kõneleb, siis näitab peigmees ennast.

1. Kus on so armofe läinud? oh ja illofe naeste seas! kus pole so armofe pöörnud? siis tahhame tedda sinnoga otsida.

2. Mo armofe läts alla omma rohho=aeda kalli rohho penarte jure, ennast söötma rohho=aedade sees, ja lillikesi fogguma.

3. Minna ollen omma armofesse pärralt, ja mo armofe on minno pärralt, kes ennast södab lillikeste seas.

4. Sinna olled illus mo söbrote, kui Tirtsja lin, löbbus kui Jerusaleml, hirmus kui wäehulgad lippudega.

5. Põra ommad silmad mo peält ärra, sest nemmad fihhu=tawad mind wägga: sinno juufjetarwad on kui kitste karri, ies warra homiko Kileadi mäelt mahhalähhäwad joma.

6. So hambad on kui emma=lamaste karri, mis pesjemisest tulleswad, kes keik kaffittud kandwad, ja ei olle ükski nende seas ilma sugguta.

7. So silma=taggused on kui löhki leikatud franati=oun so juuste wahhel.

8. Kuuskümmend on neid funninga=emmandaid, ja kahhet=sakümmend neid liignaesi, ja need neitsid on ilmaarvamatta.

9. Üks on minno tuife, mo täieste wagga, temma on se ainus omma emmale; ta on selge jelle melest, kes tedda ilmale tonud: tütre näwad tedda ja kiitwad tedda õnsaks, funninga=emmandad ja liignaesed näwad, ja kiitwad tedda ka, ja ütleswad:

10. Kes on se, kes wälja näab kui koit, illus kui ku, selge kui päike, hirmus kui wäehulgad lippudega.

11. Ma läksin alla pähkle aeda, haljad orro rohhud waatma, ja waatma, kas winapu pakkatand, kas franati=ou=napu õitjend.

12. Armofe ütles: Ei ma teädnud, kuidas minno hing mind pannud tõllaks mo heamelelisse rahwale.

Lisandid.

155.

1535.

Wittenberg.

Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid.

Äratrükk „Beiträge zur Kunde Estlands“ XV₄, 113—33 ilmunud faksiimilite (1a, 2a, 4a, 6a, 7a, 9a, 10a) ja, nende puudumisel, originaal-fotode (3a, 5a, 8a) põhjal. Katekismus on trüki ilmunud Hans Lufft'i juures Wittenbergis, 25. aug. 1535. Teose suurus on olnud umb. 140 lk., kuid alal on hoidunud 11 lehekülje katkendid. Ka tiitelleht puudub. Katkendid avastas 1929. a. detsembris Eestim. Kirjand. S-i bibliotekaar dr. H. Weiss. Vt. H. Weiss'i ja P. Johansen'i kirjutisi seals., J. Mägiste „Vanim eestikeelne trükkteos aastast 1535“ E. Kirj. 1930, lk. 489—90, A. Saareste „Wanradt-Kõlli katekismuse keelest“ Eesti Keel 1930, lk. 73—96, J. Mägiste „Vanhin vironkielinen painotuode (vuodelta 1535)“ Virittäjä 1930, lk. 427—34. — Järgnevas tekstis esinevaile rekonstruktsioonidele (nurksulgudes) on „Beitr. z. K. Estl.“ väljaanne mitmetigi kasulik olnud. Siin ja seal on siiski asutud erinevaile seisukohtadele.

Lkd. 1—2 (Lehed D, Dij).

tuffen¹ / aha[/ [rh]ʃth pee[/ era furnut n[h]nɛ² maha=
mattet / Maaspette 8³ astnut pörkivhanda / kolmandel pehwel
h[ell]e[s] ü[ll]e[s] t[ö]h[st]n[ut] n[eh]ʃt f[urnu][st /]⁴ [ü]ll[e]s mennut tahwas /
h[st]tup [ʃum]a[lan] tema tahwa[h]ʃʃan fei[ʃ]eweg[er]w[er]t p[aram]bal
tebel / n[yn]t[ɛ] [. . .] tema h[el]le[s] tullem[a] [ʃap] [ʃuundma]⁵ [ne]
el[ew]et ninɛ ne [furnut].

¹ Lehekülge alustav järgosa sõnast [ʃh]la)tuffen.

² n ja n' vahe on suurem kui samal lk., 10 r. sõnas ninɛ; seega vist n[h]nɛ.

³ Lk. veerul esineb trükitult sama korrektuurimärk ja sõna h[a]ue[ɛp]ette.

⁴ Ruum lubaks vist oletada f[urnu][ʃt] (P. Johansenil f[urnu][teʃt]).

⁵ Ruum lubab oletada ainult f[undma], vrd. ka f[undhan], u[ʃ]ma jne.

×¹ Se piddat [sina] [nynda] [mu]hstma / fos sin[perest]² [feid] kofones hõe oll[eksis] / [kuth] [Su]mal sen eishmesen nyh-
 mysen [lonu]th oly / S[ys] eb oleksis m[eil] [ücht]kht leppütehet /
 ech wah[n]o[siko] [t]arwis / Sumalam [zen] [S]isan [e]ddes /
 ninck [eb] [o]lleksis [s]hes [m]eil tarwis üe[h]t[ht]yt [l]ebb[hy] [tema]
 [e]rralunastamat / wah[d] [eth] [. . . . .]³ nüed feides poles eb
 [. . .] [. . . . .]y / kuth leha nynd wery pattw [n]inck feid sudda-
 mehahkus / [oll]eksit sina sepereft köhenret[ti]n [nin]ck pörkwahw-
 dan pereld / [. . . . .] sen pattu pe[rest] [. . . . .] [su]rm
 nynd pörg[uhawd]o / Si[e]s on Sumal oma [ü]ind]eme surest
 armušt meddy peel armatanut / ninck teman arma / [p]ohan /
 kumb üy aynos Sumal on / sen S[is]an kaes / 8⁴ iye ma[h]ja /
 meddy lehan [s]hse lech[nuth] / eth theme Sumalal sel [S]isal
 piddis küll ×⁵ tegleme [. . . . .]⁶ [e]ddesth / Nynd meyd [Su]ma-
 lan] th[e]men Ekewe S[en] kaes [leppite]s / Nynd nynda lebby
 te[me] [he]shu sündmen / lehan / [ninck] weren / meddy lehan
 we[ren] nynd sündmen / p[öh]itzen[üt] on o[k]ex / ninck puchtag
 [tehnut] / tema S[is]an palgten [eddes] / wayd mea eddespette se
 [a]na tema on kannatanut sen sundhan Pontio B[yl]atuffen ahal
 se piddap olema muhsteth rum[ala]st nynda / et sesama sepereft
 [sünd]nut on eth tema meyd [lebby] tema kannataman / [surm]an
 [n]inck erapölgf⁷

Lk. 3.

na⁸ wayne wyllek hnyhnyne h[el]les pyddat üllestõysma / ninck[el]
 [se] [surm]an leha / Nynd were sid[des]

¹ Lk. veerul on trükitult sama korr.-märk ja sõnad: sel / on
 feshnane / mel / ech / mu[hst]mas.

² Ruum eeldab pikemat sõna ('fernerhin') kui P. Johansenil
 esineb.

³ Lk. veerul on trükitud korr.-märkus: mh[ddh]kht.

⁴ Lk. veerul on trükitult sama korr.-märk ja sõnad: sehe / mahapeel.

⁵ Lk. veerul esineb sama korr.-märk ja sõna magma.

⁶ P. Johansen rekonstrueerib medden. Kuid eelmise (10.) rea lõppu
 kolme tähte (med^z) ei näi mahtuvat ja kuju medden (vrd. Lelow'i
 meddten) on Kõll'il tundmatu (esineb ainult meddy).

⁷ Ses lehekülge lõpetavas sõnaosas (erapölgfman?) ei tule vist
 eelviimast tähte mitte lugeda a-ks (P. Johansenil: erapölaf), vaid osa-
 liselt kustunud g-ks.

⁸ Lehekülge alustav järgosa sõnast [sh]na.

metaes¹ / Sen eg[fe]wen elon ninč sen Sumala [x]hčüiden
 perešt / Pane [i]hen hee[s]th techtel / pidđap se üx ello olema
 ninč egkewe / ihes eb pidđa kyndlest jurm / köhenret / ninč
 portrohawd enemb helles / eranejz / feič möeda / olema /
 M[h]nčperest kos eb oledsis se eg[e]we / wöhy se hnhmhne
 o[m]ah[e]nd sen othjan / Nynč si[n]per]ast sen wylletzuffen perešt[te]
 [k]arthada / Wajd eth se nüedi üx ello nynč ygkewe on / pidđa[p]
 [×]² walmis / rahwa röem / šö[pr]us / armu seel olema / sešt
 ihna / Eč Engel / eč Sumal hje / eb pidđa ygkenes wöhma
 †³ weš[s]i[n]uth jada / Eze [a]ntkuth mehle Sumal / Amen /
 Eze on toešt[te].

Šynperast tulep šze.

[pa]lwe kwy meh[e] [p]ydd[am]e Su[m]ala palwuma / [M]hynč
 [on] še še alač sešt palwest [M]ed⁴

Lkd. 5—7.

[.....] [palw]uda / tule [.....]
 Šffa omaš [.....] ×⁵ [teep].

[Se] [eš]hmene] [p]alwe.

[Pöhitzetut] [olkut] ihnu [nhmh].

[.....] [†]⁶ [.....]xe / ninč [.....]a tačhtis
 [.....] / et tema [.....]
 Se / hōe [.....]š ymas [.....]
 .....rennetet⁷ [.....]k erala[.....]
 .....]h⁸ mea[.....] [ye]šes
 fa[.....] [Su]malan [.....]

¹ Lehekülge alustav järgosa sõnast [te]metaes.

² Lk. veerul sama märk ja sõna ahma (pro aīna?).

³ Lk. veerul sama märk ja sõna wešjuds.

⁴ Lehekülge lõpetav algusosa sõnast [M]ed[dy].

⁵ Lk. veerul sama märk ja sõna tegep.

⁶ Lk. veerul sama märk ja sõna tažadage.

⁷ Kas esimene täht on r, pole kindel (alal on üksnes selle tähe parem külg).

⁸ Lk. veerul sama märk ja sõna mhddhth.

[Se] [teyne] [pal]we.

[Synu] [rycfus] [tul]kut.

[.....] yütlet [.....] synu
[S]uma Sumala põha sana õy[te] [on /] Mhndpereft jeel †¹
fees [anna] kehcf synu r[yc]fus / et m[eye] [syn]u nyme hure yeme
/ jes [tõddes] / Mhnd Christu[ssen] tun[neme] / Mhnd anna synu
põha [wahm]u [se]x tarbig / et meye keif[es] [pol]es muhstama /
mea mehle [õnn]h[is] on / synu ryc[us] tarbi[x /] [et] [me]he nynda
keifest [p]oleft w[allitz]et / =² rycat ninc [õ]n[ist] w[õ]h[is] sada /
Mhnd syn palwu[ma] [h]eemes / eth se kehcf weg[sewe] Sumal
jelle pattuffel S[is]mal [ta]chtis üdden otzan tehe / [Mhnd] sen
wymesen pehwe faes e[b] [ta]chtis ka[us]wa otada / Grene[ß]
[ne]me o³ w[ist]et / Mhnd erew[alitz]et[uth] [ta]chtis [errapee]stet[a /]
[Mhne]t ne[me] [.....] [t]aes / [.....]
[.....] [x]⁴ [.....] vles[tõ]h[is]m. [.....]

[Se kolmandes palwe.]

Synu tachtmas jund-

küt kuth taywas / nynda faes
maapeel.

Nynda muhsta se kolmandes palwe / Armas Jissa erakeelda
synu arman tachtman faes / medy lehasen kurhan tachtman /
Mhnd sen kurhan jucl[un/] [mea] meil jündnüt on / Gehsa
faes armas Jissa jedda kõh[e]nrettyd / nync jedda ylma wasta /
kehcfes mea synu Sumalan auwu ninc tachtmas eb taha /
Mhndpereft meye emme wõh / ech meddy motlusten / ech tacht-
man faes / mehst omast henest / mued / kuth synu tachtmad
wasta hg[te]x⁵ jehstma synnd needma /

Lk. 8 (Leht 8).

[...] [me]ddy pattuden / h[.....] töen / ninc x⁶
auw[us]tun [.....]le / Grene[ß] anna meil an[de]x [lebb]i meddy

¹ Lk. veerul sama märk ja sõna jiddes.

² Lk. veerul sama märk ja sõnad: rycag ninc õn[ist].

³ Lk. veerul sama märk ja sõna w[ist]at.

⁴ Lk. veerul sama märk ja sõna Jelle[is].

⁵ P. Johansenil ekslikult rekonstrueeritud (lk. 7a, 19) hg[te]x.

Vrd. EK IX 84 (joonealust).

⁶ Vastavat märkust (kuuetähelist sõna?) lk. veerul pole alal hoidunud.

Ïssand[e]n [Chris]tu[us]sen weren / nee keh[te] [ü]ta Mhnd[er] [ann]a
meil se armu eth [mehe] [keh]fest[et] süddamest andex and[er]ma
[wöh]me / ke meil ech meddy [. . . . .] [kur]a tehnut onmat /
nind[er] [anna] [eth] [eb] [ü]cht[er]t weha / ech [. . . . .] [wöh]g
[m]eddy h[er]se heda.

[Se] [ku]ndendes pa[st]or.

[M]h[n]c[er]t ella satac[m]e[er]

[h]d kyw[sat]ussen h[er]se.

[Se] [. . .] on jeshnane / Sel ö[s]jel [tul]ep [t] ¹ [k]awal /
meddy leha [. . . . .] [m]ehe kyw[sat]ama hl[ma] [. . . . .]
. . . . .]t / Anna Ïssa eth [mehe] [eb] [. . .]ta × ² heme / nind[er] ella
[. . . . .] förkembast kyw[sat]us[est] / [w]ahd h[er]na o ³ teed
/ eth mehe 8 ⁴ [fa]ndad[a] wöhme / nüed nind[er] [me]ddy w[h]em[er]ses
heddas / Eth me[h]e

Lk. 9. (Leht Giiij).

[R]öem pyddap meil antuth sama [ku]s ⁵ se meil tarwis nind[er]
önnis on

[S]hen tullep nüed pe
rest jesh[er] r[er]stma[er].

[S]eel omat [k]ax[er] sa-

[c]ramen[er]t Sumal[er]t h[er]se seetut

[Se] [er]sh[er]mene se Sacrament

[er]st r[er]stma[er] Se te[h]ne [er]e

[S]acrament altari peel.

Mea on sies se Sacrament [er]st R[er]stma[er].

[Se] R[er]st[er]me on üg pe[er]seme [er]st t[er]h[er]skörd sundmest nind[er]
[t]ödest [sund]mest sest pöhast w[h]n[er]ust / [s]id[er]des nind[er] lebb[er]
sen [w]edd[er]sen / kumb kesset on sel r[er]st[er] [r]ahw[er]al lebb[er] Christu-
ssen h[er]st[er] / [n]hnd[er]a [p]iddada / Mhnd[er] sepe[er]est [er]n t[er]em[er]a faes
ü[er]penes ön[n]is [n]in[er]d[er] [p]öha / Mhnd[er]pe[er]est tema [er]n [er]ed[er]da

¹ Lk. veerul sama märk ja sõnad: w[h]gfawere[h]ne Roer (pro Roer).

² Lk. veerul sama märk ja sõna See.

³ Lk. veerul sama märk ja sõna tedeth.

⁴ Lk. veerul sama märk ja sõna kannatada.

⁵ P. Johansenil on pöhjendamatul[er]t rekonstrueeritud [fo]s, siin tähendus 'wo' (fo[s] tähendab 'wenn, als')

tešdnut / sies =¹ teep [n]iie[dt] Christusse tešd̄ sen aš[a]n [...]
Seperešt tema heneše faes

Lk. 10.

[...] [š]eperešt Sumal tahap o[mahe]nd ouwespette nešs fahes
[šidde]š / šes hiwus n̄ynd̄ šes [weres] / laske h̄unny k̄öwteda /
[n̄ind̄] [š]e[le]l [šiddeš tema Suma[la] [š]a]nna perešš laszke löwdade

[R]wy piddame mehe meid 8² [ette] / walmistama / eth
me[š]e se [S]acrament wöhyne önsaft [med]d̄h pole wotta /
N̄ynd̄ [šed]da *³ peam mehe ennyšt eš[hene]št tegfeme

Mehe pyddam wšcma. [M]ea piddama mehe wšcma?

Dykest ne šannat kuth̄ n̄[ma] šehwat.

Rwy kuthsutaget⁴ nema sies?

N̄ynda / Sel öšell buth⁵ [J]e[šus] [e]ra pettety / wöth̄ tema
šen [leib]an / tennediš n̄ynd̄ murdiš N̄ynd̄ andiš šen temma
jul[la]ste]le / N̄ynd̄ pahetyš.

[W]othkat n̄ind̄ [š]e=

[kat /] [š]e [o]n m[inu] [h]h̄wun / kumb̄ te[dd̄h]⁶ eddešt [andtaḡe /]
[šedda] [šidd]at tehe tegfem[e] [mi]nu na=

S[....] Sel

156.

1587.

Hiumaa.

Lorentz Becker.

Kaks vanasõna.

Äratrück P. Johansen i järelt, Ajal. Ajak. 1930, nr. 4. Originaalkäsikirja hoitakse alal Rootsi Riigiarhiivis („Livonica, Godshandlingar, Estland“, sub Dagö).

Versus

aliud:

Rwy Taiuas kaitap
ši Tallopoid hobosett jotap.

Urro, Ricus
Štapeuff Remus.

¹ Lk. veerul sama märk ja sõna tegfep.

² Lk. veerul sama märk, kuid koht vastava parandusega (7-tähe-line sõna?) on ära pudenenud.

³ Lk. veerul sama märk ja sõna piddeme.

⁴ Sellele sõnale vastavalt on lk. veerule trükitud futzutat.

⁵ buth̄ on trükiviga pro futš.

⁶ P. Johansenil on te[š]te. Vrd. aga igalpool esinevat meddy (teksti lkd. 2a, 4, 4a, 26, 7a, 7, 10a, 10) (mitte mehte!). Vrd. ka EK IX 89!

Johann Pommer'i (?) käsikiri.

Äratrükk fotostaatse jäljendi põhjal. Algupärandit hoitakse tallel Rootsi riigiarhiivis, „Stokholms, Livl. överkonsistoriet“, vol. 68. Vt. J. Schwerts, „Izglitības Ministrija, Mēnešraksts“ (1928), 503—4, A. Saareste, Eesti Keel VIII (1929), 58—61.

a.

Pahhandus aggas sünnip ninda

1. Kui pa issandat nedt wackat mitte hoidwat, nind nedt Kurriat mitte nuchtlewat. Ech kui nemat nuchtlewat mitte icke ajal. Se on; kui nemat kalli ajal nind pöhhäl peival se rachwas me kirkol tullep lassep kinni wotta, wetzete kas pereta, ech torrni sisse pan-na, nind ep hole se perraft mitte kui nemat on jumal armul leynut.

2. Se on kas pahhandus, kui kirki issandat kurriaste ellawat¹

3. Se on pahhandus, kui² wan nambat iski mitte kirkol tullewat nind lassewat³ kas oma lapses nind oma perret mitte sisse. Ech kui nemat oma iwolisset lassewat metzest puid thoma nind muid tbed tehha. Kuss sell ajal⁴ kui muhd rachwas kirkol [k[o]hh[a]l] peap minnema.

b.

Sedda [p]ean minna üttlema olte Runninggas iski syn nind kui utteltaxe temmal küll jelle sies ep hole minna seperraft mitte.

O. G. Salenius'e õnnesoovilaul Johannes G. Gezelius'e ja Gertrud Gutheim'i pulmadeks.

Äratrükk faksiimilest, mis Toini Melander'i poolt avaldatud Eesti Keeles 1927, 194. Laul esineb väljaandes, pealkirjaga

¹ Esialgu ellap, siis aga on p vist sama käega parandatud w-ks ja juurde lisatud at.

² Rea ülakohale on (sama käega?) lisatud: sünnip [t[sulle]p] kas ninda.

³ Ses sõnas on w parandatud esialgsest p-st.

⁴ Kahe esimese läbikriipsutatud sõna ülakohale on kirjutatud kalli ja a [?].

„Sacris nuptiarum honoribus Clarißimi & Excellentißimi viri
DN. M. IOHANNIS GEORGII GEZELII, In Regiâ Academiâ
GUSTAVIANâ quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, Lingvarum
Orientalium & Græcæ, Profefßoris Ordinarij, sponsi; deo duce ac
auspice, Die 26 Junij Anno 1643. Rigæ Conjugium contrahentis cum
Lectißimâ & omnium Virtutum Genere Florentißimâ Virgine
GERTRUDE, Admodum Reverendi, Clarißimi & Præstantißimi viri,
DN. PETRI ARVIDI GUTHEMII, Ecclesiæ Svec. quæ Rigæ ad D.
Jacobi colligitur Pastoris, Dißtrictus Rigenßis Præpositi, nec non
Protofynedrij Dorpatenßis Adfeßoris Dignißimi, Filiâ, Sponsâ;
Quævis Faulta precantur musæ embecciadæ. DORPATI LIVONO-
RUM, Typis Acad. Anno 1643“. Üks eks. sellest on alal Upsala
ülikooli raamatukogus („Personalskrifter“ 40, 1590—1659. G). Vt.
K. Grotenfelt, „Suom. Kirjall. Seuran Kirjaston Luettelo“, lk.
255, T. Melander, Eesti Keel VI, lkd. 193—5.

Jocus Ethnicus.

Duße vllleß armaß ßfend /
Net¹ kaßfiet kief ohtvat find /
Wotta Morßia / mene tanzi /
Nßjnd høya ja oma kanzi:
Sina Kaudßeßi mööka kaßn /

Saißa vllihaste jähl mann /
Wie Beigt nind morßia fenge /
Laße neidt vtzinde mengi:
Sumal andfo neile onne /
Sedde mina neile günne.

Gratulabundus scribebat

OLAUß GEORG SALENIUS.

Wefmanniâ Svecus Paßt. Ringenßis.

159.

1651—1652 (?).

Kaarma

Vandevormel Saaremaalt.

Äratrükk P. Johansen'i järelt, Ajal. Ajak. 1930, nr. 4. Originaalkäsikirja hoitakse alal Rootsi Riigiarhiivis („Räkenskaper, landböcker, inventarier m. m. för Livland 567, 568“).

¹ T. Melander on, EK VI 194, ekslikult lugenud ßee.

Den 13. Julij.

Forma iuramenti.

Minno N. N. wannan Jummal nind se sinaze kochte ehj, et minna nēd ažiade pehle, meh minult sawat kühitut, thahan eyete töt kōndel'da, nind middagit erra salgiada egt erra kēhlda, nie tōste kot mind Jummal nind temma pōha Ewangelium pēab aivatma.

160.

1667.

Tartu.

Pōlve Jūri veresōnad.

Aratrūkk Tartu maakohtu protokollist (lkd. 5 ja 7), mis 16. okt. 1667. a. on tehtud Vorbuse talupoja Pōlve Jūri (Pōlwe Jūrre) peale, keda on süüdistatud süütamises ja nõidumises ja kelle sõnade põhjal järgnevad tekstid on kirja pandud. Algupäränd on tallel Latvia Riigiarhiivis Riias. Nõiasōnad on varemalt avaldanud V. J. M a n s i k k a, Virittäjä 1929, lk. 215.

a.

Gemme Hēg Kōte peuch, wi janna lebbi wirda, esje werrina werit, taggan suret solmet werre wotama tomma, punnase puddoma tomma, Suid Iho mekaste met, Kawe parrendes.

b.

Buchtas Neitgit Maria, peeste Jumal sist nurkest naine, peeste sist heddest sist surmarst, hiige henglit, jummal Iša peuch avita sist nurkast.

161.

1679.

Tallinna.

Sulase Tōnis Jūri poja

kahevõitlusekutse Jürgen von Höwelt'ile.

Aratrūkk käsikirjalisest dokumendist, mida Keskarhiivis alal hoitakse (ERKkA B—151,4, Supliigid kindralkubernerile a. 1680. aprill) ja mis on avastatud ning Ajaloolises Ajakirjas 1930, nr. 4. esmakordselt avaldatud N. T r e u m u t h'i poolt. Dokument ise on koopia kutse ürgtekstist. Kogu sündmusloo kohta lähemalt vt. Ajal. Ajak. seals. esitatud kirjutust.

Jūrre Höwell minna ollen sanut täda, et Sinna werrinap Minno Mōka tup ollit Corho winut, nind ni monda kanno

ollut temma pehle jonut, aggas minna manizan sin[d] kui yr
 aus s'öbber ninck wend, ed Sinna mitte ennamb temma pehle
 joht kui sa süddat mayada! niek toht temma home warra keel.
 kus h[. .] koa mo kette, kui ep se mitte Sündip, sies kutzun
 Minna sind tunna hommey laokül¹ la¹ karia mahl, ühe hila
 Meeka ninck pitka teiba pehl, ninck olko sinnuul t'ehda, et Minna
 mitte ennamb ennese kah wottan, kui kay außat mehet, Nimmi
 kaas, pecko tönnis, ninck pawel Jürri, ninck sinna eppea kah
 mitte ennamb wotma kui kay meest, So omma Mottha Mas,
 ja heria Sitt so tru tenar erranis pahax panna! minna ep
 woin mitte schimpi fallida. ade.

Tonnis Jurgen poick
 ühe außa ishande Sul lane.

162.

1696.

Tallinna.

Korraldus nahkade ja hülgerasva müügi ja ostu kohta.

Äratrükk trükitud plakatist, mis on tallel Keskarhiivis: „E. Reg.
 A. Schwedische Zeit“, nr. 119 (106-d), akt. nr. 159.

**Se armoliffemba Rohzi Runninga / meie armoliffemba
 Runninga nink Herra / Rahdi Iffand / Feld-Marschall-
 Lieutenant nink General-Gouverneur ülle Ehti-Mah nink
 Sal-Pinna.**

**AXEL JULIUS Graff DE LA GARDIE,
 Frijherra / Herra ülle Autis-Sullegarn nink
 Frijberge Moisa.**

Sest eth mul se Schmisteri Ammet on tähda andnut / kuitao
 jaggedaste neist Tallopojast nink Mahrahwast ilmawalmista-
 matta Sikka nink Riike Rahhat walmistada Sinna tuaxe / se
 wasto nemmat ühhe T'ehhe nink Rahmato kumba pähle üx Wert
 on pantut / kumba ka nehd Rahhat ommat merkitut / jelle sah-
 wat / kumb T'echt monford / kus tarbig tullep / nende Kaup-
 mehhebe jures Raua / Sohla nink temma sarnase Kaupa ehs
 Pantix pannaxe nink ikka kaks Pantix jettaxe / me lebbi sihs sün-

¹ Kas lugeda laokülla või laokulla, pole kindel, kuna u ülamärk lehe-
 külje äärel on kulunud.

dip / eth kus üx echť töine surrep / üx feggaminne Affi tullep /
 jest eth nende Perrajat ni suggufet walmistut Nahhat ey tocht-
 wat müha / kartmas / eth perrast nehd sammat / kenne perral
 nehd ommat olnut woigut jelle tagga naudma / kus nemmat
 wahhelt Kümme / KarKümme / ja enamh Ahstat sihs nende
 jerrel küssiwat nink ninda suhre Rihdo nende Perrajade seas
 taujep. Sammal kombel annap se samma Sehmskeri Ammet
 tähda / eth nemmat mitte / kus neist jahp pühtut / woiwat
 tuhhat Siffa Nahhat Kunninga Södda Wähje tarwig sahtada /
 seperrast eth nehd sammat neist Wörköperist / kumbat Werrawa
 ette feif ülesostwat (kumbat toch monford awwaliko Plafatide
 nink Rahmatode lebbi errakehltut ommat) ni hähsti Mahtede /
 kui Werrawade ehs ostetut nink nende Tallopojade kähst / oxe
 kui weggisi woetage / seperrast nende Pähtoitus wehhendatut
 jahp / nink nende Nauw mitte on tuhhat paar / minna tahhan
 mitte ütleda ennamh / kui wehl hiljal neist on küssitut / sahtada
 / eth nühd ni hästi ühhe kui töise sehs / feif parratut nink ninda
 feif feggaminne Affi errakehltut jahx / sihs tahhan Minna Am-
 meti pohlest jähdma nink keskma / eth effimalt nehdsammat
 kumbat ilmawalmistamatta Siffa nink Ritze Nahhat Sinna
 walmistada tohwat / nink sewasto ühhe Tehhe jahwat / peawat
 feifekawamb kummen Ahstade Ajal nehdsammat jelle taggase
 wotma nuito nemmat mitte peawat nehdsammat taggase jahma /
 nink nende Tehhe Rahmat neile üchtike aitma. Kumbat aggas
 nisuggufet Nahhat nink toise Kaupa / kui Hülgeraswa nink
 sehherdama Werrawa ette echť Mahtede pähle erramühwat /
 nende Kähst peap se Nahha / kumba nemmat sähl ette jahnut /
 woetut jahma / nehd sammat aggas / kumbat jedda ostnut /
 nende pähle peap se Kunninglik Fiscal kaibama nink kui Kochto-
 wannambade Reskowastopannajat nuchtletut jahma / eth jedda-
 mait se Nuchtlus peap nende pähle keima. Neile Woistnikulle
 aggas kumba Walda alla nisuggufet Siffa Nahhat nink Hülge-
 raswa ostetage jahp lubba antut / eth nemmat jedda woiwat
 errawotta, Nink eth jedda nühd keikenobbenambast nink ennam-
 bast nehd Tallopojat woigut tähda jahda / jahp sefinnane awwa
 Rahmat nink Plafat Mahkehle sehs firjotut / nink peawat nehd
 Kirko=Zjandat Mahle monford Ahsta sehs Cantzli pählt jedda

mahhaloetama. Me jerrrel fihs feif nint üg iggalik woiwat Sannakuhjalikult hendas noitada nint Ruchtluffe ehs hoida. Kirjotut Dal-Vinna Vinna pähl sel kadixa pähle kahhekümme September Kuh Pähwal fus kirjoti 1696 Ahsta.

AXEL JULIUS DE LA GARDIE.

L. S.

Muuta ja täiendada.

- Lk. rida
- 3, 2 ül. : Lisada : Ortograafia ja keelegi järgi otsustades on see vist aga XVII saj. algusest põlvnev koopia tekstist, mis algselt on redigeeritud tunduvalt varemini.
- 3, 4 ül. : Lisada : M. Lipu poolt Kir. ja har. I. I (1895) 118, K. A. Hermann'i poolt E. kirj. ajal. (1898), Täi. j. par. 3.
- 3, 5 „ Lisada : J. Jõgeveri poolt E. Kirj. IX (1914) 63, L. Arbusov'i poolt Mitteilungen aus d. livl. Gesch. XXIII (1924—1926) 68—70. Vt. ka P. Johansen, Beitr. z. K. Estl. XV 207.
- 30, 10 ül. : Lisada : Teine, täielikuna alalhoidunud eks. on tallel Kopenhaageni Kuningl. Rk-s.
- 51, 8 alt : Lisada : Teksti on hiljem ilmutanud ja seda keeleliselt analüüsinud J. Jõgever, E. Kirjam. S. Ar. 1889 II, lk. 9—13.
- 99, 9 „ „Vt.“ järele lisada : A. Knüpf er, Rosenpl. Beitr. V, lk. 156—62.
- 129, 9 ül. : Lisada : (Äratrükk ilmunud) juba a. 1702 J. A. v. Brand'i teoses „REYSEN / durch die Marck Brandenburg / Preussen / Churland / Liefland / ...“, lk. 361, hiljemalt m. s. (a. 1894, ...
- 151, 6 alt : Täiendavalt lugeda : hoitakse Riigi Keskarhiivis (ERKkA, Placat V...
- 235, 10 ül. : Lisada : Vrd. teksti nr. 105!
- 236, 6 alt : Lisada : Vrd. teksti nr. 17!
- 253, 17 „ Lisada : Laulu on tsifeeritud ka anonüümses käsikirjas „Itinerarium Anno 1700. E Suecia in Livoniam“ (tallel Viini Koja-, Õue- ja Riigiarhiivis), vt. Ajal. Ajak. 1928, lk. 44.

17 04 86

21 04 86

EA2692

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Z-196438